

DE
RATIONE
^{AC}
METHODO
STVDIORVM
IVRIS

ILLVSTRIVM ET PRAESTANTISSIMORVM
IVRISCONSVLTORVM
SELECTA
OPVSCVLA
CONQVISIVIT

ET
PRAEMISSA PRAEFATIONE

ADIECTOQVE
INDICE

IN
GRATIAM STVDIOSORVM IVRIS
EDIDIT

CHRISTIAN. GOTTLIEB BVDER

BIBLIOTHECARIVS DVCALIS SAXONICVS
IN ACADEMIA IENENSI.

I E N A E

EX OFFICINA HARTVNGIANA

M D C C X X I V .

OF THE

PROCEEDINGS

IN SENATE

AT THE

SENATE

CHAMBER

OF THE

STATE OF

PRAEFATIO.

EX quo Pepo atque Irnerius Bononiae Ius Romanum in cathedram academicam produxerunt, varia docendae pariter ac discendae Iurisprudentiae ratio inualuit. Quam in Bononiensium Gymnasio & ceteris Ciuitatum Italicarum Iuridicis Scholis, explicandorum Iuris Librorum nouiter repertorum, tenuerint viam, ex ipsis veterum Interpretum libris & antiquis monumentis magno labore passim docuit **GVIDVS PANZIROLVS** in Gymnasio Patauino Iuris Interpres celebratissimi nominis, *eximii de claris Legum Interpretibus Operis Libro maxime Secundo,*

PRAEFATIO.

quarto ad nonum Capite, quod, dum doctissimi Iurisconfulti opera, in eruditorum hominum sit manibus, heic exscribere esset superuacaneum. Factum tamen hac per Glossas Iuris declaratione, cui inde apud Gallos Germanosque nostros amplissimi Commentarii succedere, vt diffusum iam satis Romani Iuris studium & stadium vastissimum fieret, Iurisprudentiaeque immensum Oceanum & Labyrinthi flexuosos maeandros ingredienti Cynosura vel Ariadnes filo opus haberent. Mouit legalis disciplinae Studiis dicatorum ac strenue, sed sine ratione plerumque currentium iuuenum misera haec conditio, fidos ac de publicae rei salute sollicitos doctores, vti longa Iuris omnis, Romani Ciuilis maxime spatia ingressuris Iuuenibus, ore scriptisque essent cum Hermae, tum viui ductores & si non compendariam aut regiam, rectam tamen certamque viam, quam declinatis diuerticulis flexionibusque sequantur, fidissime commonstrarent. Primi fructuosa haec legum studiosis consilia suscepunt MARTINVS a FANO *fortunae* duobus Libellis de *Modo studendi*, qui indice PANZIROLO *Libro II. cap. XL.* postea euauere, & IOANNES BAPTISTA de GAZALVPIS, siue vti plerisque Italis audit CACCIALVPVS *de S. Seuerino*, Cathedram tunc Iuris

Iuris Ciuilis matutinis horis in Vniuersitate Senensi regens, Aduocatus inde Confistorialis Rotae Romanae & Palatii Apostolici, cuius *de modo studendi in utroque Iure* libellus, *Vocabulario Iuris*, *Parisis 1518. 8.* formis impresso, variisque demum de Iure commentationibus adiectus, rudiori quidem stilo, prout tempora ferebant, est scriptus, optimae tamen frugis meditationis atque consiliis refertus. Secuti MARTINVM atque CACCIALVPVM, vel antecessere etiam, vetustiorum enim, idem argumentum tractantium notitiam me haud inuestigare potuisse, libenter profiteor, magno numero plures apud Italos, Germanos, Gallos, quorum alios indicauit IOANNES WOLFFGANGVS FREYMONIVS in *Obernhausen*, *Elencho omnium Auctorum, qui in Iure tam Ciuili, quam Canonico, clauerunt*, *Indice Secundo, Capite VI. p. 63.* alios, & quidem praestantiores, utili sane labore, vno volumine collegit NICOLAUS REVSNERVS, Leorinus, magnae in Germania auctoritatis Iurisconsultus Ienensis, sub ΧΕΙΡΑΓΩΓΙΑΣ siue *Cynosurae Iuris*, elogio, duabus Partibus, *Spirae 1588. 8.* edito, hodie non vbiuis obuius, quo selectissimorum Libellorum Isagogicorum de Iuris Arte deque ratione docendae & discendae Iurisprudentiae, a summis & praestantissimis

mis seculi fui Iureconsultis conscriptorum, farraginem, numero ad xxix. exhibuit, quorum Indicem dedit illustris VIR BURCARDVS GOTTHELF STRUVIVS, Praeceptor & Patronus optimus, *Bibliothecae Iuris Selectae Capite Septimo S. XI. p. 334*, quem ego *Quinta Libri Editione* nonnullis aevi recentioris auxi, alios nouis curis additurus. Paucis ante Reufnerianam Collectionem annis, *Iurisconsultorum Clarissimorum, tam veterum, quam recentiorum, varios utilissimos Tractatus de Studio Iuris instituendo*, iunctim editos *Coloniae Agrippinae 1585. 8.* prodisse, in *Bibliothecae Heinssianae Catalogo p. 146. n. iii.* deprehendi, quae compilatio studiose quaesita manus oculosque effugit, vt adeo, an cum Reufneriana farragine, quam possideo, conueniat, definire non possim. Post ea tempora per cultiorem sapientiam, iuris naturalis culturam, humanitatis elegantias, faniolem artem criticam clarissima Iurisprudentiae lux accessit, variisque commentationibus tractandorum prudenter ingeniorum, ordinandique legalis Studii, curatior & amoena magis ratio subinde fuit commendata, auctoribus ac suasoribus praestantissimis Iurisconsultis, quorum illustria nomina, cum laudata iam Bibliotheca Iuris Selecta refert, tum laudauit amplissimus VIR IOANNES

PRAEFATIO.

NES FRIDERICVS HERTELIVS Iurisconsultus & in summo Saxoniae Ernestinae iudicio Aduocatus inclitus, *Manuductione Breui ad Studium Iuris prudenter instituentum*, quae *Ienae 1711. 8.* typis est exscripta. His superiori & nostro tempore accessere illustrium quorundam & celeberrimorum Iureconsultorum, quos ex parte superstites veneramus, de ratione Studiorum Iuris deque vtilibus ac necessariis ad solidam legum scientiae tractationem doctrinis, vel Orationum auspicii causa dictarum, vel alia forma, multa prouisione, cura & iudicio conscripti libelli. Quos, cum non adeo copiosis singulatim impressos exemplis, in paucissimorum, iuuenum praesertim manus aegre venisse, vel maioribus & sumtuosioribus libris adiectos esse recognoscerem, operae me pretium facturum, literarioque & librario muneri meo conueniens putavi, si Selecta vtilissimi argumenti Opuscula conquirerem, vnoque fasciculo collecta, Iuuenibus solidioris Iuris prudentiae cultoribus, commendabili habitu in manus darem. Eo animo, scriptis ad IOANNEM BARBEYRACIVM, magnorum meritorum Iurisconsultum, in Academia Groningo-Omlandica Antecessorem celeberrimum, literis, elegantissimae I. *de Studio Iuris recte instituendo* auspicalis Ora-

PRAEFATIO.

tionis d. ix. Kalend. Octobr. A. MDCCXVII. quum ordinariam Iuris publici priuatique professionem auspicaretur, habitae, ac *Groeningae* 1717. 4. impressae, exemplum, nostris in oris perrarum, reuerenter petii. Annuit statim votis humanissimus doctissimusque VIR & exarata plenissima beneuolentiae epistola, exprimendae iterum formis cultissimae Orationis facultatem dedit, quae Fasciculi huius primo loco merito comparet. Comitem adiunxi II. VLRIICI HVBERI profundae eruditionis & accuratissimi iudicii in Academia Franequerana Iurisconsulti, de *ratione Iuris docendi & discendi Diatriben*, per modum *Dialogi* erudite, grauitate, belle etiam ac festiue scriptam, humanissimis VIRI Digressionibus olim adiectam, monitis & praeceptis docenti discentique salutaribus abundantem. Quae tertio loco sequitur III. IACOBI MAESTERTII ICI Lugdunensis non vulgariter eruditi de *imminuendo Labore Studii Iuridici* Dissertatio, ipsius de *Romanarum Legum Iustitia* Libris subiecta, breuis est quidem, quaedam tamen ponderanda animo momenta suppeditat. Nec solidioris, pragmaticae cum primis Iurisprudentiae studiosos lectores sine fructu dimittet summi Viri ac Iurisconsultorum Wittebergen- sium olim Principis, iam in Augustissimo Impe-

ImperialiAulicoIudicioConfiliarii consummatissimi IV. IOANNIS HENRICI BERGERI *Brevis ad Studium Iuris Manuductio* ex Animaduersionibus in Brunnemanni Quaestiones ad Pandectas, *Lipsiae* 1710. 8. editis, descripta. Partem Primam finit *Ienae* iam Anno 1686. 4. editus *Cursus Studiorum Ciuiliū* V. IOANNIS SCHILTERI eruditissimi Iurisconsulti, qui & Salanam nostram & Argentoratum ornauit, singularia exhibens consilia, quorum tamen euentum hac Academiārum conditione, vix speramus. Perlibenter adiecissem doctissimi in Traiectina Academia Iureconsulti CORNELII *van ECK*, *de ratione studii Iuris recte instituendi Orationem Traiecti ad Rhenum* A. S. MDCXCIII. 4. luci expositam, quam tamen & in celebrioribus Germaniae tabernis librariis, & fautorum, qui hisce deliciis capiuntur, bibliothecis, frustra peruestigauī; GODOFREDI quoque GVILIELMI LEIBNITII summi Viri, scriptam iuuenilibus annis multo tamen ingenio *Nouam Methodum discendae docendaeque Iurisprudentiae*, *Frankofurti* 1667. 12. editam, ceterosque huc facientes, excussit manibus bibliopola, qui aliquot tantum pagellarum & vendibilem magis libellum voluit, vix alteram, de qua nunc exponam, admittens Partem Opusculorum,

PRAEFATIO.

lorum, praeclaras quasdam de vtilibus Iurisprudentiae cultori doctrinis, commentationes sistentem, quas inter eminet.

I. IOANNIS PHILIPPI SLEVOGTII Iureconfulti primarii, nostri aeui Titii Aristonis, exquisitè scriptum *de Philosophia Iurisconsultorum* Programma, solemniterque cum publicum doctrinas de moribus docendi munus in hac Academia A. R. S. MDCLXXXI. susciperet, propositum. Alias quoque de rationis cultura ac ceteris sapientiae Studiis, Sectis porro Iurisconsultorum, elegantes inferuissem dissertationes, nisi eandem operam, eodem tempore suscepisset Iurisconsultus tam egregie in elegantiori Iurisprudentia, quam feliciter in fori usu & exercitatione versatus amplissimusque VIR GOTTLIEB SLEVOGTIVS, Caesarei Palatii Comes & causarum in Supremo Curiali Iudicio Orator meritissimus, Fautor singulariter colendus, collectis, praemissa erudita Praefatione, huc facientibus praeclaris monimentis. His ergo missis, Iuvenes Studiosos ad necessariam plane nostro tempore in omni Iurisprudentiae parte *Historiarum* tractationem excitaturus, excudendam iterum curavi praeclaram III. IOANNIS BARBETRACII
Oratio-

PRAEFATIO.

Orationem, qua *Coniunctionem Iurisprudentiae cum Historiarum studiis*, multis gravibusque argumentis commendavit, adiungendam quoque putavi III. ANTONII SCHVLTINGII, eruditissimi apud Lugdunenses in Batavis Antecessoris doctam *de Iurisprudentia Historica* Orationem, quam *Iurisprudentiae veteri Ante Iustinianae*, *Lugduni Batauorum 1717. 4. editae*, subiectam legerunt & probarunt mirifice exculiti bonis literis Iuris interpretes. Porro, cuius supra iam laudavi iudicium, quique meo maior est elogio, IV. V. VI. VLRICI HUBERI Tres Orationes subiunxi, defumtas ex *Auspiciis Domesticis Exercitationum*, quibus Otium, quod illustres Frisiae Ordines ei, apud Academiam suam fecerant, occupare constituit, praemissis, atque *Franeckerae 1682. 8. editis*, quibus & egregia multa de Studiis Iuris accurate prudenterque tractandis monuit, ac neglectam hodie cum primis humanitatis literarum iunctionem, sapienter suasit. Ad postremum Iurisconsulti Galli elegantissimi EMVNDI MERRILLII *de prorogando Iuris Studio* breuem quidem, sed plenissimam bonae frugis Orationem in solennibus Scholae Bituricensis initia-

PRAEFATIO.

initiammentis A. M D C X X I. habitam, addidi, quam Merillio maior eruditione & iudicio Iurisconsultus, illustris NICOLAVS HIERONTMVVS GVNDLINGIVS, doctissimis de Iurisprudentia & varia eruditione observationibus, quae celebratum nomen praeferunt, *Parte VIII. p. 247.* iam inseruit, dignam sane lectione hac tempestate, ubi & ii, quibus beatior fortuna contigit, festinant nimis, & non raro cruda in forum studia protrudunt.

QVICVNQVE autem ex VOBIS *Nobilissimi Iurisprudentiae Cultores*, nam VESTRI commodi causa, vnice haec a me suscepta est utilissimorum libellorum conquisitio, commentationes hasce in utilitatem suam vertere discupit, sapienter in animum reuocet, in tanta de Studiorum iuris ratione tenenda consulentium multitudine, pauciores esse, qui vniuerse sint audiendi, multa ideo cautione seligendos ac summa circumspectione applicandos. Enimuero vel aliqua cura adhibita deprehendimus, alios generales nimis satisque cognitas dedisse Studiorum regulas, easdemque non raro ad proprii ingenii ad
stu-

stuporem quandoque felicitis, ac fortunarum conditionem occasionumque opportunitates exactas; alios magnam illam ingeniorum, alia semper consilia poscentium, varietatem, non adeo curate expendisse, cognoscimus; Taceo iam diuersos studiorum conatuumque fines, aetatem, valetudinem, destinatum vitae academicae tempus, cetera, alia praecepta desiderare. Nec tamen contemnenda penitus haec consilia, sed adhibitis viuis, qui res nostras ac vires perspectas habent monitoribus, probanda, quodque salubre & frugiferum est strenua ac constanti imitatione exprimendum. *Non enim omnes Iuri destinatos pari modo, verbis scribo VLRICI HVBERI * paululum immutatis, Iuris Studiis solidioribus immergi suadeam; sed qui otio ac facultate abundant, hos plene vellem instructos, qui secundum eos, nec admodum festinant, nec longiores patiuntur moras, quod satis fuerit imbutos; sed quos parentum imperium, vel familiaris fortunae occasio properandi necessitate adstrinxit; si non daretur ultra, leuiter saltem tinctos desiderare.*

* vid. infra p. 296.

PRAEFATIO.

*siderarem, etiam ex illa modica accuratae Iurisprudentiae notitia, incredibilem in rebus causisque agendis & lucem & voluptatem percepturos. Semper autem monente FRANCISCO DVARENO * ICto Gallo vix Cuiacio secundo, videndum est, ne facilitate illa tractandi Iuris, quam ipsis demonstramus, in perniciem suam abutantur, & ea re freti laborem discendi remittant. Fallitur enim quisquis putat Viam vllam excogitari posse, qua sine labore, studio, cura, vigiliis, ad plenam Iuris scientiam peruenire liceat. Valete Nobilissimi Iuvenes, & auspiciis diuinis, ad normam horum consiliorum, rem feliciter agite, & si Deus voluerit, alterum Fasciculum, de Iuris Publici, Feudalis, Canonico-Ecclesiastici Studiis, recte instituendis, expectate. Scribebam, Ienae die V. April. A. R. S. M DCC XXIV.*

* Oratione habita in cooptatione HVGONIS DONELLI in numerum Doctorum Bituricensium in Opusculis Donelli Postumis p. 445.

IOANNIS BARBEYRACII

IVRISCONSULTI ET ANTECESSORIS

ORATIO

IN AVGVRA LIS

DE STUDIO IVRIS RECTE
INSTITVENDO.

MAGNIFICE DOMINE RECTOR

AMPLISSIMI ET NOBILISSIMI ACADEMIAE

CVRATORES CETERIQUE REIPVBLICAE

PROCERES ILLVSTRISSIMI

CLARISSIMI ET ERVDITISSIMI CVIVSCVM

QVE ORDINIS ET DISCIPLINAE

PROFESSORES

VERBI DIVINI PRAECONES VENERANDI

PASTORES VIGILANTISSIMI

DOCTORES OMNIVM ARTIVM ET DISCI

PLINARVM SOLERTISSIMI

AVDITORES OMNIVM ORDINVM

SPECTATISSIMI

TVQVE INPRIMIS IVVENTVS FLORENTISSIMA

IN CVIVS GRATIAM HAEC SACRA HODIE

CELEBRANTVR.

EX quo terrarum, quas numquam adii, no-
titiam aliquam, siue ex libris, seu ex relatu
testium oculatorum, mihi comparaui; nulla
est (bona fide dicere possum) quae mihi
magis adriserit, quam *Belgium* istud *Foederatum*.
Mirabar, quamquam absens, incolarum mores
candi-

candidos, & in omni rerum genere industriam summam: regionis situm, omnibus ad vitam necessariis aut commodis, quae solum ipsum negat, aliunde habendis aptissimum: singularum ciuitatum, ex quibus pulcrum illud σύστημα coalescit, eximium statum, egregiam disciplinam, ordinem, vel in minimis, commodissimum: inprimis, quod viro cuius haud plane ἀμύσσει volupe admodum est, subsidia, quae ibi maxima reperiuntur, ad studia literarum, & literis literatisque, si vsquam alibi, honorem habitum: denique honestam illam libertatem, quae nullibi adeo viget, generosis animis ita dignam, & sine qua nec Scientiarum, nec Virtutis, nec Pietatis, magna incrementa sperare licet. Haec, inquam, mirabar, immo amabam: sed quo magis mirabar & amabam, eo aegrius ferebam, quod ne quidem inuisendorum talium locorum occasio adhuc oblata fuisset, aut saltem expectaretur. Quid igitur animi mihi putatis fuisse, AUDITORES HONORATISSIMI, quando, praeter omnem spem, subito huc res deuenisse vidi, vt non tantum obiter *Belgium* inspicere daretur, sed etiam in eo pedem figere, & quidem in hac Vrbe florentissima, in hac Prouincia, quae non, vt ordine, ita dignitate, postrema est? Certe quod Amplissimi huius Academiae Curatores in me oculos coniecerint: quod illorum opera beneuola & commendatione omnino vltronea, ab Illustrissimis & Praepotentibus Dominis, GRONINGAE & OMLANDIAE Ordinibus, clementissime huc vocatus fuerim: quod in tam praeclaro confesso verba hodie facio; aut somnium, aut somnio proximum, mihi videtur. Dabitis igitur, AUDITORES, animo prae laetitiae vix satis sui compoti, si minus apte, minus plene, quam forte, sedato blando illo adfectu, potuissem, argumentum, quod mihi elegi, excutiam.

tiam. Etsi neque pro illius dignitate, neque pro vestro iudicio subactissimo, intra horulae spatium rei perficiendae vllum vmquam parem fore, omnes facile existimaturi sunt, & ego facile adsensurus. Animus enim est *de studio Iuris recte instituendo* paucis in praesentiarum differere. Quo quid vtilius, quid vberius, quid hominum variis iudiciis magis opportunum? Sed, age, primas saltem lineas ducamus, & summa sequamur fastigia rerum. Vel sic nihil erit huic tempori & loco, nihil auspiciis muneris nostri conuenientius: faueatis modo, AA. & timide dicenti benignas aures commodetis.

DVAE sunt artes, nullibi non vtilissimae, sed quae ad Iuris studium recte instituendum necessariae in primis sunt; nimirum, *Ars Ratiocinandi*, & *Ars Interpretandi*. Illa ad nostras cogitationes recte informandas, vt & ad rectum ferendum de aliorum cogitationibus iudicium, comparata est. Haec ad verba aut scripta alterius, seu recta, seu minus recta eorum sententia videatur, recte tamen intelligenda pertinet.

Artem Ratiocinandi ad Iuris studium ante omnia requiri, vix monendum, vel verbo, foret, nisi multi ignorare viderentur; adeo illam contemnunt, aut negligunt. In *Iure Naturae & Gentium* (vt ab illo initium faciamus, quod & origine, & dignitate, omnium certissime primum est) an, sine eximia illius artis peritia, feliciter quis versari queat, quum istud, quantum quantum est, ratione constet, & vel naturae motus & instinctus, a Ratione in ordinem coactos, nobis contemplandos offerat, vel ea quae naturalis Ratio apud omnes homines peraeque constituit? Scilicet hoc Ius per se nec scriptum est, nec scripto indigens, a Natura quippe, seu potius Deo, Naturae parente, *cordibus hominum inscriptum*, vnde per adtentam idearum

naturalium inter se connexionis considerationem, & legitimam ratiociniorum seriem, erui debet. Ut autem prima eius principia, & pauca inde proxime fluentia, cuius homini, modo non plane stupido, sine magna animi cultura & contentione, manifesta fiunt, errorique haud multum patent: ita in iis, quae longius recedunt, saepe difficilis est intelligentia, & facilis lapsus, nisi arte & via perpetuo procedamus.

Sed & Ius Ciuile, siue Romanum, siue alterius cuiuscumque Populi, seu Publicum, seu Priuatum, quamquam ut plurimum Iuri Naturali & Gentium aliquid *addens vel detrahens*, nemo tamen satis adcurate tractare queat, nisi artem ratiocinandi calleat, & illius usum quemdam habeat. Hoc subsidio destitutus, quam facile vera fundamenta Legum vel non videbit, vel non bene capiet, easque proinde in singulis partibus ad quaestionum expendendarum enodationem male adhibebit! Rationem legis, & scopum legislatoris, perperam alio detorquebit: quae hinc omnino sequuntur, aut negliget, aut reiiciet; quae omnino aduersantur, in animum suum inducet, & aliis etiam obtrudere volet. Inutilibus inhaerebit, dum utilissima spernet. Confundet distinguenda, distinguet quae plane sunt eadem. Prima postremo, postrema primo loco collocabit. Vbi aliqua opus erit argumentorum per filum quasi deductione, periculum magnum erit, ne turbetur, & hiatus, aut prauam connexionem, oriri sinat. Quorum omnium exempla adferre & inuidiosum esset, nec instituti nostri ratio patitur; quum praesertim illa sic satis obuia sint.

Dicet aliquis, facultatem recte ratiocinandi non laboris & disciplinae fructum esse, sed fortis nascendi felicitis donum: atque hinc fieri, ut homi-

nes quidam rudes & illiterati de multis rebus nonnumquam apte satis iudicent; alii contra, etiam si literis operam dederint, perpetuo fere aut cespitent, aut labantur. Sed neque propterea adeo a natura pendet vis illa ratiocinatrix, ut non ab arte multum adiuuari, aut etiam emendari queat. Immo certum videtur, felicissimam indolem in quibusdam obrui, & paulatim fere extinguere, qui recto cultu in viros summos euadere potuissent. Si qui autem sinistra natura in lucem elati videntur, adtendenti forte patebit, illos adfuetudine potius, quam vitio naturali, peruerse ut plurimum ratiocinari; & posse etiam ad meliorem mentem sensim reuocari, nisi superbia aut pertinacia quadam aliorum monita plerique respuerent, & viae, quam semel instituerunt, mordicus adhaerere certi essent.

Cauete tamen putetis, me, dum heic, ut in alio quouis studiorum genere, Arti Ratiocinandi primas tribuo, Dialecticorum tricas aut nugas difficiles commendare. Non ita multis constat praeceptis vera illa Logica, sed quae alte in animum immittenda sunt, & perpetuo ob oculos habenda, donec adeo familiaria fiant, ut sine vlla fere animi destinatione, sponte quasi obseruentur. Haec autem facilitas, tum exercitatione, tum lectione librorum accurata methodo & cum iudicio conscriptorum, adquiri potest.

Artis Interpretandi, quam *Criticam* vocant, non minor est necessitas, quam *Artis Ratiocinandi*: immo illius necessitas ex huius necessitate omnino sequitur; quum rectae interpretationis regulae nihil aliud sint, quam ipsarum rectae ratiocinationis regularum adcommodatio ad sensum verborum aut scriptorum alterius eruendum.

Ius quidem Naturae & Gentium, si in se spectetur, artem interpretandi minime desiderat: illud

enim, ut patet ex modo dictis, sine ullo scripto, sine ullo sermone, sola animi meditatione, intelligi potest. Sed tamen, quoniam apud nos Christianos summa eius Iuris capita, & quaedam praeterea singularia, in sacris codicibus sancita reperiuntur; haec certe locum habent rectae interpretationis regulae, & illis omnino opus est, ut quae sunt Iuris necessarii & immutabilis, quae arbitrarii & mutabilis, distinguamus: tum ne forte praecepta quaedam, generalibus verbis concepta, nimis urgeamus, & male ad casus illis non comprehensos extendamus: denique ne, ob sensum locorum quorundam perperam expositum, a Iure Naturae & Gentium ea omnino imperari existimemus, quae in arbitrio cuiusque illud re vera relinquit; ea vetari, quae nequaquam Rationi naturali aduersa sunt. Cuius ultimi erroris exemplum obuium & manifestissimum praebent Theologi & Iurisconfulti illi, qui Foenus omne in vniuersum damnarunt.

Legum autem Civilium, & Humanarum quaecumque, intellectus aliquam Artis Criticae peritiam semper omnino requirit. Illae enim, praesertim paullo antiquae, ab iis hominibus ut plurimum scriptae sunt, qui vel nesciebant, vel non curabant, mentem suam plene & perspicue satis exprimere. In iis autem, quarum stylus elaboratior est, multa tamen obscure efferuntur, aut etiam silentur, quae ex adtentia aliorum locorum collatione dilucidari aut suppleri debent, praecipue ubi agitur de rebus initio notissimis, quae postea minus notae factae sunt. Quid quod, progressu temporis, voces aut loquutiones quaedam plane obsolescunt, adeo ut, nonnisi, ope & diuinatione quadam Artis Criticae, sensus earum inueniri possit? Id videre est certe apud Romanos, in Legibus *Duodecims*

decim Tabularum, quae, quamquam (a) *omnis Publici Priuatique Iuris fons & origo*, ita difficiles tandem intellectu factae sunt, vt Viri, etiam inter Veteres Eruditi quasdam pessime interpretati fuerint. Nec longe petendum exemplum: Iuculentum suppeditat in ea tabula quae de Debitoribus *aeris confessis* decernit, ius datum pluribus vnus Creditoribus *tertiis nundinis parteis secandi*, quibus verbis, tamquam horrendo carmini, non tantum (b) TERTVLLIANVS, sed etiam apud (c) GELLIVM, *Fauorinus & Caecilius*, immo & summus ille dicendi magister (d) QVINTILIANVS, sensum adfinxerunt, vt a mente Decemvirosum, ita ab humanitate & prudentia ciuili alienissimum; quemadmodum nuper in hoc Belgio pulcre demonstrauit (a) Vir Amplissimus, idemque summus Iurisconsultus. Vnde patet, neque *Leges Patrias*, & lingua vulgari scriptas, carere posse arte illa interpretandi, cuius studium studio Iuris praeire & praelucere volumus.

Multo magis igitur haec notitia & facultas comparanda est serio volenti scire *Leges lingua peregrina exaratas*, quae, qualiscumque sit, siue mortua, seu viua, vix vmquam ita plene & perfecte addiscitur, ac illa, quam cum materno lacte quasi suximus, tenetur. Vastissimus heic sese aperit campus: sed intra limites *Iuris nostri Romani* manendum, vbi etiam materiae vbertas nos omnia in arctiorem gyrum contrahere cogit.

Vsus Artis Criticae in studio Iuris illius, duo postulat, quae & ipsa non pauca alia inuoluunt: cognitionem nimirum Linguae Latinae; & morum historiaeque Populi Romani notitiam.

A 4

Latinae

(a) Tit. Liv. Lib. III. Cap. xxxiv. num. 6.

(b) Apologet. Cap. iv. (c) Noct. Attic. Lib. xx. Cap. i.

(d) Inst. Orat. Lib. III. Cap. 6. pag. 261. Edit. Burmann.

(a) Bynkershoek Obs. Iur. Ciu. Lib. I. Cap. i.

Latinae Linguae plane rudem esse posse, Iuri Romano addiscendo vacaturum, nemo sanae mentis dicere aufit: sed abunde fatis esse, si quis ei linguae tenuem & perfunctoriam operam impenderit, multi & sibi, & aliis, persuadere conantur. Si tamen rem recte putemus, quid hoc est, nisi velle in tenebris tuto ambulare? Certe plurima sunt Iuris Romani capita, quorum explicatio ex vi proprietatis aut etymologiae vocum quarumdam vnice pendet. Neque fragmenta, ex quibus libri illi constant, vnus aevi sunt, aut pauca tantum vocabula & dicendi genera complectuntur: sed, vt Iura omnium temporum, ab ipsa Vrbe condita, in eam collectionem aliquatenus transfusa sunt, ita etiam singularum aetatum Linguae Latinae, quae praecesserunt, color aliquis heic vel illic haesit; & vix vlla est vox, aut locutio, siue vulgaris, siue paullo abstrusior & reconditior, quae non alicubi reperiatur. Tantum abest igitur, vt vnum aut alterum oris Romani scriptorem leuiter degustasse sufficiat, vt potius nullus sit ex veteribus illis, in quouis genere scriptionis & argumenti, cuius adtenta & sedula lectio huc non aliquid suo modo conferat. Ex illis fane videmus identidem praecclaros Iurisconsultos nonnulla eruere, quae plurimis locis lucem, aliquando magnam, faciant. Adeo vt pro certo statuendum sit, quo ampliorem & profundiorum Linguae Latinae peritiam quis adquisierit, eo magis paratum fore ad Iuris Romani, quae supersunt, volumina, quantum fieri potest, intelligenda.

Immo neque nullae heic sunt partes *Linguae Graecae*. Antiquissimas *Romanorum* Leges, vt plerosque eorum mores & ritus, a *Graecis* originem habere, quis nescit? Mirum esset, ni Legum illarum sensus & fundamenta ex priscis *Graeciae* floren-

florientis monumentis saepius illustrarentur. Praeterea, sine Linguae Graecae aliqua saltem notitia, ipsam Romanam linguam non satis subtiliter & plene addisci posse, omnes agnoscunt, qui utrique paullo curatius operam dederunt. Sed etiamsi haec per se illius subsidio non egeret, vel ea de causa ad Iuris Romani studium vtilissima esset, quod nonnulla Corporis Iustiniani e Graeco in Latinum versa fuerint, & illius Corporis etiam compendia quaedam Graece composita essent, ex quorum collatione Latinorum lectio & sensus haud raro iuuantur.

Quam magno igitur emolumento futurum est, ad Iuris nostri Civilis studium recte capeffendum, exemplaria Romana, non omissis Graecis, nocturna versasse manu, versasse diurna! Non tamen ut nuda tantum & ieiuna sermonis Latini intelligentia quaeratur, sed ut etiam *rerum Romanarum* notitia quaedam simul comparetur. Nisi putetis, heic perinde esse, sciat quis, an ignoret, formam regiminis Populi Romani, & quibus mutationibus illud obnoxium fuerit; originem, numerum, officia, potestatem, variorum in variis temporibus Magistratum; ritus, mores, consuetudines Romanorum, non semper eodem modo se habentes; quo tempore, a quibus, & qua occasione, singulae Leges latae sunt; quomodo, & quando, quibusdam obrogatum, aut derogatum, aliae in totum abrogatae; ingenium, aetatem, & sectas varias Iurisconsultorum, ex quorum centonibus Corpus Iuris Civilis confectum est; aliaeque huiusmodi, ex historia demum Populi Romani cognoscenda.

Iam, ut vno quasi obtutu animaduertatis, quam late excurrat his instrumentis adiuta in Iuris Romani studio Ars Critica; videte mihi, quaeso, quanto labore, quanta industria, quanto ingenio

opus fuerit summis illis inter recentiores Iurisconsultis, Iurisprudentiae, post barbariem depulsam, restauratoribus, ut Legum Regiarum, Duodecim Tabularum, Senatusconsultorum, Plebiscitorum fragmenta errantia, lacera, corrupta, vndique colligerent, componerent, emendarent, explicarent: Ut Edictum Praetoris, quantum fieri potest, restituerent, interpretarentur, ipsasque veterum Iurisconsultorum interpretationes exponerent: Ut has & alias reliquias Auctorum illorum, seu responsa sua edentium, seu Principibus per Constitutiones noua sancientibus & decernentibus ius suggerentium & quasi dictantium, inter se conferrent, & explanarent. Absque talibus viris si fuisset, quid aliud esset adhuc Iurisprudentia nostra, nisi mera barbaries & balbuties?

Neque dicas, eo ipso Arte Critica nobis multum opus non esse, quod eximii illi Interpretes, tanto labore exantlato, aliis otium fecerint. Nam eorum scripta saepe vix intelligi possunt, aut saltem parum vtiliter legi, nisi fontes, ex quibus illi hauserunt, aliquatenus sint noti. Deinde quamquam maxima sit Iurisconsultorum illorum laus, & aeterna in posteros merita; non ita omnia tractarunt & exhauferunt, ut non aliquid aliorum industriae reliquerint. Hinc subinde videmus, nouarum Observationum, Interpretationum, Emendationum, magnum aliquando numerum prodire, quarum plurimae aut certissimae sunt, aut saltem admodum probabiles. Equidem inter eos, qui Iuri dant operam, non omnes de suo aliorum inuentis aliquid addere aut volunt, aut possunt. Is est paucorum scopus, ea felicitas, talium scilicet, qui ingenio peculiari gaudentes, magno fruuntur otio, variaque habent subsidia, plurimis negata. Sed nullus tamen est Iurisprudentiae mysta, qui
non

non possit & debeat gustum quemdam Artis Criticae habere, vt de Iurisconsultorum, vel summorum, opinionibus, saepe diuersis, aut etiam inter se pugnantibus, iudicium tuto ferat. *Est aliqua prodire tenus, si non datur ultra.*

HAEC, pro tempore & instituti nostri ratione, abunde suffecerint, vt ostendatur, quibus artibus instructum esse conueniat eum, qui non illotis manibus ad Iuris studium accedere velit. Videamus iam, quo ordine, qua methodo, quo animo, ipsum Iuris stadium decurrere debeat.

A *Iure Naturae & Gentium* omnino incipiendum, ipsa natura rei euincit. Illud enim & antiquissimum, quippe cum ipso genere humano ortum, & reliquorum omnium, quotquot sunt, Iurium fons est & origo: quum istorum scita nil aliud fere sint, quam rectae Rationis dictatorum, adeoque Iuris Naturalis & Gentium regularum, ad instituta quaedam ab hominum voluntate profecta, varia adcommodatio. Quae maxime humani arbitrii esse videntur, ea vtilitatem quamdam vtplurimum spectant, vel publicam, vel priuatam, quae naturae congruit, aut saltem non aduersatur, & regi debet semper ex praescripto Rationis naturalis.

His summatim indicatis contentus esse forte possem, quae omni exceptione maiora statim videntur, & meditando quisque magis ac magis firma reperturus est. Sed maximi est momenti, aliquantulum heic insistere, solidaeque & quam adcuratissimae Iuris Naturalis & Gentium cognitionis praemittendae necessitatem paullo plenius demonstrare. Adtendite, quaeso, quam facile, sine illo, reliqua Iura, quaecumque sint, incerto admodum tibicine fulta credi possint. Ita est, A.A. omnia cum illo stantque caduntque: si nullum natura Ius est, nullum est Ius, quod quidem ita dici mereatur, quoniam,

niam, absque illo si sit, nulla sufficiens ratio adparet, cur hoc vel illud, quod Iuris nomine venit, obseruare quis omnino teneatur. Vnde enim alias satis validum oriretur vinculum? An a Legislatorum auctoritate? Illa, quantacumque est, & quocumque nomine insigniatur, pactis nititur inter Legislatorem, & Legi parituros, palam vel tacite initis. At quae vis est pactorum, si non eam a natura habent? Eadem voluntas, quae sibi frenum iniecit, nonne potest id remittere, aut soluere, nisi aliud quid obstat? An utilitas ad omnes, adeoque ad singulos reditura ex obseruatione Legis, fat magni roboris erit, ad obligationem, proprie ita dictam, inducendam & tuendam? At utilitatis suae nonne quisque arbiter est & dominus, nonne potest illam contemnere & respuere, nisi sibi ipsi a natura commendetur, nisi suum & aliorum commodum quaerere iubeatur a Natura, vel potius DEO, auctore Naturae, eodemque summo hominum Domino & Legislatore? Fallor, an haec inter praecipuas causas est, cur non pauci Ius Civile ita tractent, quasi Iurisprudentia mera esset ars cauillandi, aut regula quaedam Lesbia, huc vel illuc, prout cuique priuatim expedit, trahenda. Quum in Legibus tot videant, quae in se spectata, a voluntate humana pendent, & apud varios Populos varie constituuntur; quumque parum aut minime animaduertant connexionem eiusmodi rerum cum aliis ex immutabili Naturae placito profluentibus: religioni nequaquam habent, fraudem facere quibuscumque Legibus, & illarum sensum data opera torquere. Legislatoris cuiusvis voluntatem facile spernunt, quam non intelligunt, vel in iis rebus, quae per se liberrimae & in arbitrio hominum omnino positae sunt, ab ipsa Natura sacrosanctam fieri.

Non ea mens est casti Themidos sacerdotis:

non

non ea fuit Veterum Iurifconsultorum, quorum fragmenta, in multis rebus, etiamnum hodie apud multos Populos vim legis habent. Plerique illorum, explosa sententia *Gargettii senis*, qui Ius omne pactationibus hominum niti somniauerat, originem & fontem eius in ipsa natura quaesiverunt. Genuinam (a) colebant *Iustitiam*: *Boni & Aequi*, solidis fundamentis constituti, *notitiam profitebantur*; *aequum ab iniquo separantes*, *licitum ab illicito distinguentes*: bonos, non solum metu poenarum, sed etiam praemiorum quoque exhortatione efficere cupientes: veram ita *Philosophiam*, non simulatam, adfectantes. Quae ad *Regulas Iuris* pertinere censerent, quae ad *Praecepta*, non semper equidem notarunt, sed tamen discrimen illud generatim indicarunt: (b) *Regulas* scilicet esse, ex quibus in foro ius dicitur, aliquid turpis aut iniqui saepius permittentes, interdum etiam beneficia concedentes, quibus honeste vti non licet; *Praecepta* vero, quae extra illum ambitum longius discurrentia, quidquid Honestati congruit, quidquid Virtuti, quidquid seruit societati humanae, adeoque genuinae Sapientiae Ciuili, masculaeque Iurisprudentiae, commendant & postulant.

Secundum hanc distinctionem omnia expendere, & de Legibus quibuscumque Ciuilibus iudicare, viri est certe probi, qualem inprimis esse decet eum, qui *artem Boni & Aequi profitetur*. Hoc sensu (a) *rationes eorum, quae Iure Ciuili constituuntur, inquirere & potest, & debet*: non aequitatem Legi inducendo contra mentem eius, dum partibus tantum Interpretis fungitur, cuius non est corrigere

(a) Dig. De Iust. & Iure, Leg. I. §. I.

(b) Vide Clar. Noodt, Iul. Paul. Cap. X.

(a) Digest. De Legib. L. 21. Vide Clar. Noodt, Comment. pag. 28.

re & mutare, quod a Legislatoris auctoritate legitima manifesto proficiscitur; sed ne sibi, aut aliis persuadeat, Iura immutabilia, a Natura ipsa constituta, ullius hominis voluntate mutari posse; utque adeo cogitet, quidquid aduersus ea sancitur aut conceditur, nullam parendi necessitatem habere, nullum ius verum dare, sed scelus tantum, aut indulgentiam sceleri patrocinantem, aut meram impunitatem involuere. Quomodo autem discrimen illud in singulis partibus Iuris Ciuilis adcurate seruare queat, nisi Iuris Naturalis & Gentium principiis & praeceptis probe fuerit imbutus?

Quin & ad ea ipsa, quae in Legibus Ciuilibus aequitati maxime consentanea reperiuntur, plene & perspicue satis intelligenda, fontes Iuris Naturae & Gentium perpetuo adeundi, & qui omnia inde deriuentur adtendendum. Rationes aequitatis in singulis capitibus Leges Ciuiles non aperiunt, aut saltem ad eas digitum tantum intendunt, nec ab ultimis fundamentis repetunt. Legislatores haec, ut cognita, aut facile aliunde cognoscenda, praetermittunt, vel etiam sibi credi volunt, tamquam peritis Iusti & Iniusti arbitris. Nemo sane ex ullius Populi Legibus, siue antiquis, siue recentioribus, sufficienter intellexerit, quatenus sint & quantum pateant iura magnae illius Societatis, nullis temporum aut locorum finibus circumscriptae: quid postulet naturalis omnium hominum Aequalitas, quid patiatur: quid Damni vitandi & reparandi ratio requirat: quid Pactorum fidei & interpretationi conueniat: quatenus sit origo, natura, & vis Dominii, aliorumque adfinium iurium: quibus praeceptis contineatur coniunctio Maris & Foeminae, Parentum & Liberorum caritas, Dominorum & Seruorum mutua utilitas: quo animo, quo fine, homines in Societatem Ciuilem coierint: vnde

vnde oriatur, & quousque pateat Summarum Potestatum Imperium: quae varietas ex variis Re-rumpublicarum formis nascatur: aliaque plurima, vel similia, vel cum his connexa, quae qui ignorat, in legibus iustissimis & sapientissimis nullam aliam fere rationem videt, quam durum illud, *Sic volo, sic iubeo.*

Certe veteres illi Iurisconsulti Romani, caeteroquin acutissimi & prudentissimi plerique, longe felicius, meo quidem iudicio, in Iure interpretando aut condendo versati fuissent, si pleniore & accuratiore Iuris Naturalis & Gentium notitia instructi fuissent. Sed numquam videntur ei arti ex professo incubuisse. Saltem ex tot libris, quorum titulos fragmenta adhuc manentia praeferunt, aut solos nobis seruauit vetustas, nullum reperio, qui talis argumenti, aut in vniuersum, aut per partes, tractationem polliceatur. Intra generales quasdam & vulgares regulas, parum enucleate intellectas, & confuse satis animo obuersantes, substituisse plerumque hos, vt alios, illorum temporum Sapientes, (a) plus quam probabile est. Neque sequentia saecula studio Iuris Naturae & Gentium magis dedita fuerunt: immo quae obiter & recte a priscis illis magistris tradita erant, neglecta admodum sunt & fere oblitterata barbarie magis ac magis per longam annorum seriem ingrauescente. Laus est saeculi proxime praecedentis, laus est summi illius Belgae, doctissimi HVGONIS GROTIJ, quod in artem redacta, ac certo ordine iustoque commentario primum explicata sit tam utilis, tam necessaria disciplina. Adeo vt, quicumque defectus, quicumque errores in eximio illo opere *De Iure Belli ac Pacis* animaduersi fuerint, aut animaduertendi super-

(a) Vid. quae diximus in Praefatione ad Versionem Gallicam Pufendorfii,

superfint, semper tamen Auctor eius, apud aequos & peritos rerum aestimatores, pro parente quasi nobilissimae artis habendus sit. Sane absque illo si fuisset, nondum forte in hoc genere aliquid haberemus, quod magnae esset utilitatis: & vel perperam ab eo tradita aliis Scriptoribus ansam dederunt, ac dabunt, meliora subinde inueniendi. Illi primo debetur, & semper debebitur, quod ex certis & manifestis Iuris Naturalis & Gentium regulis possumus iam omnia expendere, ac Leges ipsas Ciuiles, tum interpretando, tum etiam supplendo, conuenienter iuuare.

Sic est enim, AA. & alius heic sese offert Iuris Naturalis ac Gentium vsus maximus, vnde necessitas illi primo se totum dandi manifestius porro elucescit. Scilicet in locis quibusdam Leges paucae admodum numero sunt, vt ne quidem pars millesima controuersiarum quotidie subnascentium ex illis decidi queat: alibi tam multae & variae, vt mole sua quasi obruantur, & non possint non videri facpissime inter se pugnantes: vbique haud raro ita generales, aut breuiter & obscure scriptae, vt quomodo ad hanc vel illam speciem aptandae sint, solae regulae Artis Criticae, supra laudatae, non satis ostendere valeant. Heic autem quo alio duce vti possumus, quo alio Iure, nisi Aequitate Naturali? Hanc certe ob oculos Legislator prudens & humanus semper habet, omnes itaque habuisse censendi sunt; nisi forte legis, quae aliquid duri aut iniqui prae se fert, sensus clarissimus & indubius nullam exceptionem aut mitigationem patiatur. Eandem aequitatem perpetuum Legum suarum supplementum esse omnes voluerunt, velle saltem debuerunt: quum nulla tanta esse potuerit prouidentia cuiusuis Legislatoris, vt de omnibus cogitauerit & statuerit, quae in Iudicis cognitionem cadunt; nec vllum sit
Ius,

Ius, ad quod, silentibus Ciuilibus Legibus, recurrere liceat, praeter illud, quod omnibus hominibus, omnium temporum & locorum, commune natura fecit. Hinc etiam secundum aequum & bonum in eiusmodi casibus iudicandum esse, omnes facile adgnoscent & profitentur : sed aequitas illa ut plurimum cerebrina est, quod ab iis hominibus temere adhibeatur, qui Iuris Naturalis & Gentium disciplinam ne a limine quidem salutarunt, eiusque principiorum & regularum aut nullas, aut vagas admodum & confusas notiones animo voluunt.

Huic tamen Iuri arte & via strenuam operam ante omnia nauasse, eo magis intererat, quod Leges Ciuiles omnium Populorum nullo fere ordine, aut certe parum adcurato, conscriptae sint ; nec semper liceat, sine incommodis quibusdam haud leuibus, ordinem illum, in studio praesertim Iuris Romani, mutare. Tali perturbationi remedium adferre aliquatenus potest disciplina Iuris Naturae & Gentium, commodissima methodo animo quasi impressa ; cuius ope singularum Legum & variarum materiarum prima fundamenta in antecessum percepta, ac suo quaeque loco apte collocata, tantum ob oculos reponenda sint.

Sic igitur ad Iuris Ciuilis cuiuscumque studium viam facilem & tutam sibi quis munierit. Quum autem nullum sit adeo diffusum, ut nec tot Populis aliquatenus commune, ac illud Romanum quod etiam κατ' ἐξοχήν *Ius Ciuile* nuncupatur ; quo modo iam in huius vastissima spatia ingrediendum, & qui gressus in tam longo ac salebroso itinere dirigendi, indicasse satis erit.

Haec statim, ut mihi quidem videtur, animus ita parandus est, ut duo extrema studiose vitentur, in quorum alterutrum plerique fere incidunt.

Vnum est, ne Ius illud contemnamus : alterum, ne nimis magni faciamus.

Sunt, qui naeuos Iuris Romani perpetuo crepant, & nil fere boni ipsi relinquunt. Priscos Iurisconsultos, qui ante *Iustinianum* vixerunt, pro meris legulejis & rabulis habere videntur. In ipsum *Iustinianum*, cuius auspiciis totum Ius antiquum in vnum quasi corpus collectum est, & *Tribonianum*, aliosque Iurisconsultos, qui, illo duce, collectioni operam dederunt, nulla non data occasione, acerbè & contumeliose inuehuntur. Primum, vt Principem parum sapientem, quidam etiam, vt ἀναλφάβητον, traducunt : *Tribonianum*, & socios, vt plane ad tantum opus ineptos ; illum praeterea Virum magnificum, vt qui nihil pensi habuerit, bene an male rem gereret, & sordido quaestu, legibus pretio figendis ac refigendis vnice intentus fuerit. Hinc ad minimam speciem παραράματος, aut emblematis, singula quaeque facillime carpunt censores isti, antequam ita omnia expenderint, vt certi esse queant, se verborum sensum recte cepisse, & alia forte scrupulum demtura satis indagasse. Denique quum in plurimis mores hodierni a Iure Romano recesserint, ex huius studio parum emolumenti redire clamitant, & satis superque esse, si quis illud primis labiis degustauerit.

Alii contra omnia mirantur, & summis laudibus ad coelum extollunt, nec nisi aegerrime ad vllum naeuum, vel minimum, in illo Corpore agnoscendum adduci possunt. Quae vel caeco manifesta sunt vitia nonnumquam negant, aut incrustare conantur. Librorum Iuris Romani methodum & ordinem impense laudant, quasi adcuratius nihil fingi queat. De fragmentis, quibus Corpus Iustinianum constat, ita sentiunt & praedicant, in summa breuitate nihil esse aptius aut convenientius,
in

in summa dignitate rerum nihil elegantius aut iucundius. Tantum ac tam singularem inter tot Iurisconsultos esse consensum, tantam styli similitudinem, vt, si fragmentis Auctorum nomina & inscriptiones detraxeris, vnum te Scriptorem in omnibus intueri putes. Omnia, vt sapientiae plena, venditant, summumque ingenii humani conatum in Veterum illorum cogitatis & decretis consumtum fuisse, haud obscure innuunt. Immo a Librario-
rum mendis, & interpretum glossematis, quasi providentia quadam diuina tutos fuisse Iuris Romani libros, per tot saecula, barbariei etiam densis tenebris inuoluta, existimare videntur; adeo absurdas quasque interpretationes & conciliationes comminiscuntur, potius quam emendationem, vel Achilleis argumentis nixam, admittant.

At vero heic, si vsquam alias, *medio tutissimus ibis*. Neque omnia male se habent, neque omnia bene, in tam operosa ac diffusa collectione. Auctores, ex quorum libris singula quaeque excerpta sunt, quamquam aliquid humani, vitio vel suo, vel sui temporis, passi fuerint, adgnosci tamen debent ea sapientia & peritia fuisse, vt quod ex scriptis illorum reliquum est, etiamnum in pretio esse mereatur. Multas inanes subtilitates prisci illi Iurisconsulti introduxerunt, fateor: sed non pauca etiam simplicissime, & ex puris Aequitatis Naturalis, Prudentiaeque Ciuilis, fontibus definierunt. Immo subtilitatis cuiusdam excogitandae optimam aliquando habuerunt rationem. Nimirum difficile esse quis ignorat, ea quae legibus aut moribus constituta sunt, & diuturno vsu firmata, dura licet aut iniqua, aperte abolere & immutare: tum quod haec ipsa, ob adfuetudinis vim, & antiquitatis venerationem, speciem boni & aequi induerint; tum quod in iis, quae ad mores legesque publicas spectant,

stant, aliquid nouare, vel in melius, plerumque haud tutum sit? Sapienter itaque veteres Iurif-
consulti Romani, in illa praesertim aetate rudi, &
paululum feroci, coloribus quibusdam aut fictio-
nibus aut imaginibus verborum vti fuerunt, (a)
vt correctiones aut mutationes, quas aequitas natu-
ralis & vtilitas publica postulabant, sic dissimula-
tae, latenter inducerentur.

Non semper tamen eiusmodi ambagibus, aut
tricis, opus fuisse, candide fatendum est; vt &
potuisse aliquando Aequitati Naturali & Ciuili,
Legumque scopo, melius seruire Iurisconsultorum
interpretationes & opiniones. Immo nonnum-
quam aliud in commentariis suis tradidisse, aliud
consulentibus de Iure respondisse, in gratiam ho-
rum verum & aequum inflectentes, ostenderunt
Interpretes (b) eruditissimi & aequissimi. Sed &
infirmitati humanae, & aetati, in qua vixerunt ve-
teres illi Iurifconsulti, haec, aliaque similia, con-
donari, aequum est: nec minoris propterea facien-
da egregia plurima, quae ipsis debemus.

Stylum eorum, si ex fragmentis superstitibus
iudicemus, vt sane aliquatenus iudicare licet, pul-
cherrimum fuisse & adcuratissimum, nescio an iu-
dex peritus, nec nimia illorum admiratione & in-
sano amore praepeditus, bona fide dicere possit.
Sunt equidem in illis fragmentis, quae vel vitio
nostro, vel ob necessariorum subsidiorum inopiam,
non satis intelligimus, eo tamen tempore, quo
scripta fuerunt, omnibus olim plana & manifesta.
Sed non pauca etiam legimus, in quibus mentem
suam longe clarius & plenius exprimere potuissent
Veteres Iurifconsulti, adeoque debuissent; quum
in iis, quae ad Leges vsumque vitae ciuilis spectant,
omnis

(a) Vide Clar. Noodt, Probab. Iur. Lib. III. Cap. XII.

(b) Vide eundem, eiusdem Operis Lib. II. Cap. II.

omnis obscuritas, omnis difficultas, quantum fieri potest, tollenda sit & eliminanda. Certe alii Scriptores eorum temporum stylo vsi sunt faciliore: & inter ipsos Iurisconsultos nonnulli proxime praecedentium scripta sibi crucem esse haud dissimularunt. Quidam etiam, vt *Africanus* & *Scaeuola*, duritiem quamdam singularem locutionis perpetuo adfectasse videntur, quae iam tum interpretem haud pigrum desiderabat. Vnde nil mirum, si recentiores nouam quotidie occasionem inueniant industriam & ingenium suum ostendendi, in salebrosa veterum Iurisconsultorum oratione explananda.

De ordine autem, quem in scriptis suis seruauerunt, quamquam nullum ad nos integrum peruenit, facile coniecere possumus, multum abesse, vt omnia vel pleraque suo quaeque loco apte & conuenienter collocarentur. Id satis ostendunt, quae supersunt e *Corpore VLPIANI*, ex *Institutionibus CAII*, ex *Receptis IULII PAULLI sententiis*. Ipsae *IUSTINIANI Institutiones*, (a) ex omnibus *Antiquorum Institutionibus*, & praecipue ex *Commentariis CAII*, compositae, ac sine dubio parum ab ordine illorum recedentes, ita tamen conscriptae sunt, vt vix vlla pagina sit, quae sine sequentium notitia satis intelligi queat. At ille defectus veteribus Iurisconsultis minime peculiaris est: rectae enim methodi leges, si verum dicere volumus, ad nostram fere aetatem parum notae fuerant.

Haec, quae iam dixi, quum ita se haberent in ipsis Veterum Iurisconsultorum libris hodie deperditis; collectio, quam ex illis enucleatis fieri curauit *Iustinianus*, multa equidem bona nobis non inuidit, sed nec mala multa sustulit, & saepe minus bona ad nos transmisit.

Eo modo certe, quo res peracta est, tantum abest vt adcuratissima esse potuerit collectio, qualem fuisse quidam existimare videntur, vt potius non potuerint non multa vitia in eam irrepere. Ex sola temporis breuitate, intra quod tantum opus absolutum fuit, vehemens statim suspicio oritur haud satis diligentis elaborationis, & successus voto ac pollicitis non omnino respondentis. Ipse IVSTINIANVS ait, (a) *se neque in totum decennium compleri sperauisse tria volumina, DIGESTORVM scilicet, INSTITVTIONVM, & CODICIS: tota tamen illa Iuris Romani dispositio in tribus annis, neque integris, consummata est.* Quis autem sibi persuadeat, intra tempus adeo breue, duo pae-ne millia librorum, eorumque non summa cura conscriptorum, & a Iurisconsultis inter se haud raro dissidentibus, satis adtente potuisse legi, & ex iis excerpta ita seligi, vt omnia inter se amice consentirent, & apte collocarentur. Quod operae inter septemdecim viros diuisae fuerint, non minus difficulter, immo facilius, aliquid hiulci, aut perturbati, aut repugnantis, oriri potuit: singulis, dum seorsim legendo & excerptendo vacant, quid alii colligerent, nescientibus, & sine dubio non eadem in omnibus cogitantibus: nec tanto spatio, vt multum temporis superesse potuerit ad recensio-nem & collationem excerptorum vna faciendam; in qua etiam vix erat vt non multa singulorum ad-tentionem & memoriam effugerent. Sed res ipsa ostendit, ita accidisse: & non diffitentur, qui inter recentiores & iudicio, & eruditione plurimum pol-lent. Non dubitant illi, modo de veritate, modo de praua rerum collocatione, ipsis Iuris architectis controuerfiam mouere: ordine nullo ab iis posita veterum Iurisconsultorum fragmenta libenter ad-gnoscunt:

(a) *De confirmat. Digest. §. 12.*

gnoscent : antinomias enim non omnes tolli posse candidè fatentur, vestigiaque Iurisconsultorum dis-
sidentium haud pauca in illa collectione ostendunt :
fragmenta notant perperam interpolata, & aliquan-
do in vno loco mutatum, quod in alio sincerum
relictum est ; in vnum titulum coniecta, quae ad
aliud pertinent ; coniuncta, quae disiungi debe-
bant, disiuncta, quae coniungi ; omissa, quae
scire intererat.

Quod vero lacunae, menda, traiectiones ver-
borum, pravae interpunctiones, glossemata, culpa
librariorum, aut temeritate lectorum, irrepperint,
collectione illa Iustiniana eadem fata habente,
quae omnes libri ex antiquitate, per tot saecula,
tot manus, tot rerum vices, ad nostram usque
aetatem superstites, & ipsi veterum Iurisconsulto-
rum libri, dum supereffent, passi sunt ; id equidem
Iuris architectis vitio verti non debet, nec minus
tamen in huius studio molestum est.

Sed qualescumque sint, & vndecumque orti
naevi, qui in Corpore Iustiniano notantur, num-
quam efficient, vt apud homines a partium studio
alienos, Iuri illi non constet sua dignitas & utilitas,
eaeque sit magna. *nihil est ab omni parte beatum :*
& si ideo studium aliquod abiiciendum esset, aut
leuiter tantum tractandum, quod circa ea versetur,
quae omnibus numeris absoluta non sunt, aut non
perfectè cognosci possunt ; cui, quaeso, Disciplinae
animum adiicere, operae pretium esset ? Ea est re-
rum humanarum conditio, vt quae non rectè se
habent, nosse interdum expediat, haud secus ac
quae rectissime : immo ex defectuum, pro talibus
adgnitorum, contemplatione, non minor aliquan-
do utilitas oriatur, inde quod vitare debeat, exem-
plum capienti, quam ex bonarum & pulcrarum
rerum notitia, inde quod imitetur, sibi sument.

Ex harum tamen genere, in Iure Romano haud exigua est copia, ut propter fructum & voluptatem talis cognitionis, taedium, quod alia dissimilia saepe adferunt, forti animo deuorandum sit.

Profecto, etiamsi vel maxime Ius Ciuile priscorum Romanorum nusquam hodie in vlla sui parte receptum esset, iucundum tamen esset & vtile, scire, quomodo Iurisperiti illi veteres, qui homines quidem erant, adeoque errori obnoxii, non tamen homines inepti, sed potius graues, periti, & acri nonnumquam iudicio, ex principiis Aequitatis Naturalis, & Legum Morumque Ciuiliū, confectionaria varia deduxerint, & ad casus innumeros adcommodaauerint. Pulcrum esset, & salubre ac frugiferum, cognoscere Leges, quibus Populus ille, olim rerum dominus, vastissimum rexit imperium, quod, ni mens laeua fuisset, legibus illis tueri, potius quam armis propagare, voluisset. At vero, si non plurima, saltem multa Iuris Romani, in supplementum Legum patriarum, heic plus, illic minus, apud quosdam Populos florentes, adscita sunt, & etiamnum vigent: eaque, quorum vsus est in Foris, saepe haud satis possunt intelligi, sine cognitione aliorum, quae a moribus aliena sunt.

I V S T V M sic, ni fallor, posuimus pretium Iuri Ciuili, ut neque ab illius studio deterreri quis debeat, & in eo solidius proficere possit. Ad id etiam sequentia monita forte proderunt, quae nobis saltem necessaria admodum videntur.

Et *primo* quidem, quod in omnibus Disciplinis perpetuo obseruandum est, quamquam a multis neglectum, clara & facilia ab obscuris & difficilibus accuratissime secernenda, illisque diu haerendum, antequam ad alia tentanda deueniamus. Id natura ipsa rei, & verus studiorum scopus, necessario requirunt. Quae clara & facilia, ea sunt ut plurimum

mum talia, vt ex iis, tamquam ex principiis, reli-
 qua obscuriora & difficiliora fluant, adeoque ex-
 plicari debeant. Si quis igitur priora praeteruola-
 uerit, & impatientia quadam, antequam illis quasi
 innutritus sit, ad alia festinauerit, tamquam quae
 digniores vindice nodos, & ampliorem gloriae
 quaerendae materiam praebeant; id agit sane, vt
 in neutris feliciter procedere queat. Deinde, quum
 ad praxim per se tendat vtrorumque intelligentia,
 & a nemine non aliquando adhibenda veniat:
 quaecumque sit ratio Legum obscuriorum, qualif-
 cumque mens fuerit auctorum, aut eorum a qui-
 bus illae in Corpus Iuris relatae; heic valere omni-
 no debet regula facillima & manifestissima, quae
 sola incertitudinem Iuris tollere, & cauillationes
 litiumque immensam segetem impedire potest, vt
 nimirum *obscura ex claris interpretemur*. Haec est
 cynosura in vastissimo Iuris oceano vela facienti-
 bus, siue Iudicibus, siue aliis, Leges, ex quibus ius
 dicitur, interpretaturis. Quamuis enim suspicio
 sit, loco cuidam obscuro non satis conuenire cum
 aliis claris, vel ob solam obscuritatem illius nulla
 habenda est ratio, & clara sequenda. Vbi autem
 duo loca, seorsim aequae clara, inter se pugnant,
 tum, si ex tempore scriptionis, aliisque argumentis
 sufficientibus, cui potius haerendum, non pateat:
 negligendus est vterque, & quasi nihil circa rem,
 de qua agitur, scriptum fuisset, definienda illa ex
 aliis euidentibus & certis, cum quibus forte conne-
 xionem aliquam habet; aut, si nihil reperiatur,
 vnde, tamquam ex principio, alterutra Legum ad-
 uersarum deduci queat, sola ratio naturalis consu-
 lenda. Alias certe totum Ius, quantum quantum
 est, incertum fiet: &, dum quisque coniecturis suis
 indulget, ea ipsa, quae luce meridiana clariora sunt,
 obscurabuntur, & sic tandem evertentur. Omit-

tantur ergo tantisper obscuriora & difficiliora loca, sensusque eorum inuestigatio differatur, eo magis quod horum plerorumque probabilis intellectus res est non vnius aut paucorum annorum, sed aliquando totius vitae. Hinc videmus, ea quae ab egregio quodam Iuriconsulto ad talium interpretationem adlata fuerant, haud raro minus apta apprehendi, vel maiori adhibita adtentione, vel ex aliis postea Scriptoris obseruationibus melioribus. Varii haec etiam sunt probabilitatis gradus, qui, quantum fieri potest, signandi & distinguendi, ne adensus noster altius, quam par est, exsurgat. Et vbi leues tantum verisimilitudines sese offerunt, ad *ἐπὶ τοῦ ἀγκυρίου*, ceu ad sacram anchoram, in hac, vt in aliis quibuscumque Disciplinis, candide confugere, nemo sibi dedecori esse putet.

Secundo, vtiliora etiam a minus vtilibus distinguenda, vt ad illa potissimum animus intendatur; haec non quidem negligantur, sed minori diligentia excutiantur, saltem antequam alia, magis ad vsum comparata, in succum & sanguinem quasi versa fuerint. Sic quae pertinent ad Iura vel iam tempore *Iustiniani* antiquata, vel hodie nullibi recepta, haecenus tantum ab initio adtigisse sufficit, quantum necesse est ad intelligentiam Iurium etiam nunc, vel in totum, vel ex parte, obseruatorum. An enim congruum esset, magnam statim operam ponere in inquirenda subtilissime vniuersa ratione, exempli gratia, veterum *Mancipationum & Emancipationum, Adoptionum & Adrogationum, Manumissionum, Iuris Patronorum & Libertorum, Bonorum possessionis contra vel secundum tabulas, Pactorum nudorum & Stipulationum*, aliorumque eiusmodi, non minus aliquando intricatorum, quam hodie inutilium? Talia, quamquam non debent vel ab incipientibus plane ignorari, quum tamen
ad

ad historiam Iuris tantum faciant, leuiori fane brachio tractari possunt & debent, vt ad ea, quorum vsus nunc quoque maximus est, plus temporis suppetat.

Tertio, in studio Iuris quam maxime vitanda est confusio; adeoque varia Iura, a se mutuo non pendentia, vno eodemque tempore non addiscenda: alias ipsa rerum varietate animus facile turbatur, & quae inter se diuersa sunt non satis distinguit, nec proinde seorsim bene intelligere & aptare potest. Igitur Iuri Ciuili ita opera danda est, quasi qui illius studium instituit in alio orbe versaretur, & Romanae Reipublicae, aut Imperii Romani, adhuc stantis, ciuis esset. Seponenda tantisper Iuris Patrii, quamquam in se potioris, perpetua contemplatio: id scire statim sufficit, quaenam ex Iure Romano nullibi fere hodie recepta sunt, vtiliora a minus vtilibus secernantur. De ceteris, quorum vsus aliquis heic vel illic est, Iura Patria postea consulenda, vt, qua in parte a Romano discedant, singillatim cognoscatur. Eaque Iura, quum inter se mire varient, singula fere suum seorsum studium desiderant, nec possunt in vnum corpus compingi, nisi cum magno periculo confusionis illius, quam summa cura cauendam statuimus, & prudens quisque fatebitur.

Quarto, heic, vt in alia quacumque Disciplina ab auctoritate scripti pendente, ex ipsis fontibus sapiendum, & nulli Interpreti temere fidendum. Inter illos equidem delectus fieri potest & debet. Sunt enim, quorum egregia peritia & solidum iudicium, etiamsi a fama non commendarentur, statim sese prodit cuius, qui nasum habet, &, quid distent aera lupinis, tantillum discernere valet. Sunt alii, ne dicam inepti, saltem scholasticis tricis adeo scatentes, & extra oleas ita euagantes, vt si
quid

quid boni in iis lateat, praestet aliquando ignorare, quam eos, cum tanto taedio & dispendio temporis, euoluere. Sed quisque suos patitur manes: & ut eorum, qui suo tempore principem in hac arte locum obtinuerunt, ab aequalibus tamen aut sequentium aetatum Iurisconsultis, ἀμαρτήματα quaedam animaduersa sunt, & ad oculum fere demonstrata; ita recentissimos & probatissimos quosque eadem forte sors manet, non minus quippe homines, & in ea arte versantes, cuius in plurimis difficultas facilem errori ansam praebet. Magnorum nominum auctoritas hactenus valere debet, ut quae ab illis tradita sunt non damnentur, nisi postquam rationes in contrarium praegnantibus repertae sunt, & diu expensae: verum id minime efficere potest, ut quae manifesto falsa, aut saltem dubia, videntur, pro certis & exploratis habeantur.

Quinto, a praeiudiciis & partium studio liber seruandus est animus, etiam ubi agitur de veterum Iurisconsultorum sententiis probe intellectis: ut, quemadmodum lubenter probamus & tuemur quod ab illis recte constitutum deprehendimus, ita haud aegre adgnoscamus & notemus, quae male constituta, aut melius constitui posse, videntur. Neque enim intra rectam explicationem Legum priscarum, siue obsoletarum, siue adhuc vigentium, subsistit officium Iurisconsulti, qui quidem mensuram nominis sui implere cupit. Illius est praeterea, pro parte sua conari, ut vitia & defectus Iuris, etiam recepti, animaduertantur: quo illi forte, ad quos potestas Legum ferendarum pertinet, in animum aliquando inducant, rebus in posterum commodius ordinatis, Ciuitatis saluti & utilitati melius consulere. Certe iidem illi Iurisconsulti Romani, quorum reliquias veneramur, id egerunt olim Responsis suis & Disputatione Fori, *Iuris conditores* pro-

propterea vere dicti, quippe quorum auctoritate Leges non tantum supplerentur, sed etiam emendarentur, consuetudine paulatim sese ad eorum definitiones & placita componente. Non tanta est equidem auctoritas eorum, qui hodie Iuri docendo incumbunt: sed eo modo, quem dixi, nonnihil conferre possunt ad mutationes quasdam vtilissimas sensim inducendas: & falsas etiam quarundam Legum interpretationes, ob consensum plurimorum Doctorum, in Foris obtinuisse videmus.

Sexto, absit omnis in iudicando praecipitantia, adeoque extemporaneae sententiae temeritas cane peius & angue fugiatur. Non enim heic agitur de ideis quibusdam simplicibus, quae solo animi intuitu statim animaduerti, & inter se comparari, queant: sed plerumque, siue in explicatione Legum, siue in earum ad casus obuios adcommo-datione, necesse est ad multa adtendere; multa inter se, & vario saepe respectu, conferenda. Si quis igitur ingenio paululum tardo sit, non possunt non quaedam ipsum fugere, spatiis temporum exclusum iniquis. In iis autem, qui acri & prompto ingenio gaudent, ipsa facilitas haud raro efficit, vt de plano quasi iudicantes, raptim & fugiente oculo pleraque pererrent, nec adeo satis expendere valeant.

Septimo, denique, quod primum ponere debui, ni vbique innuissem, animus ita parandus est, vt Veri & Aequi amore sincero & vehementi afficiatur. Sine Veri amore, omnia studia vanissima sunt: nullum autem est studium, in quo diligentius & constantius Vero inquirendo & sectando inhaerere deceat, quam illud, quo vitae ciuilis securitas, tranquillitas, iucunditas, ornamenta, continentur. In iis Disciplinis, quarum pleraque, aut omnia, talia sunt, vt non magnum sit, etiamsi erres, periculum, contendere & digladiari gaudeat, qui

qui velit; quamquam ne id quidem laudandum est: heic vero, vbi de iis agitur, quae ad bona, famam, libertatem, immo vitam Hominum, spectant, omnis ingenii ostentandi prurigo, omnis argutandi & in vtramque partem disputandi libido, vt summo opere noxia, ita turpissima est. Qui in Scholis cauillando adsuescit, idem facile in Foris & Veritatem, & Iustitiam, fusque deque faciet, atque ita finem artis suae pessumdabit. Non is erit, qui nihil gratiae det, nihil odio; qui vel in propria causa aduersus se calculum ferre sustineat; qui exemplo magnanimi illius *Papiniani*, nec promissis, nec minis, moueatur, & vel mortem malit oppetere, quam vlli rei iniustae patrocinari.

Sed iam satis est, & quae diximus, quamquam pauca & breuiter, vtinam omnes sequantur, vtinam ego! De Veri & Aequi studio, nemini concedentes, vt dignum est viro probo; in reliquis satis habebimus, pro ingenii nostri modulo, viam ostendere Iuuentuti, melius postea, si vires & animum intenderit, sequutur. Quid de me speraueritis, Viri Amplissimi & Nobilissimi, ACADEMIAE CVRATORES sapientissimi, ceterique Reipublicae Proceres Illustrissimi, literarum, non minus quam vtilitatis publicae, amantissimi; quid, inquam, de me speraueritis, nec satis scio, nec, si sciam, dicere ausim: vereor enim, vt, quum caeteroquin e longinquo spectantibus res aliqua minor, quam est, videatur, heic contra Vobis acciderit, vt longe maiorem animo finxeritis. Id certe conicere licet e tam propensa Vestra voluntate ad me huc vocandum, ornandum, excipiendum, rebus meis consulendum: quae talia tantaque sunt, vt, dum iudicii vestri vim & pondus considero, meae ipsius tenuitatis fere obliuiscar. Hac ipsa tamen de causa, officii mei magis esse duco, in me
saepius

saepius descendere, & serio cogitare, quam exiguum sit illud, quod possum: non vt animo despondens heic subsistam, sed vt magis ac magis in dies talis euadere coner, qui, si non omnino respondeat magnificae nimis Vestrae de me opinio i, saltem aliquatenus ad illam accedat. Interim quantopere Vobis me obstrictum sentiam, Vos ipsi ex magnitudine beneficii Vestri reputate: & si quid ingenui sanguinis me habere existimatis, semper gratum animum a me certo expectate. Sic Vobis Vestrisque omnia fausta contingant!

Ad Vos me conuerto, Clarissimi & Eruditissimi cuiuscumque ordinis & disciplinae PROFESSORES, mihiq; palam & animitus gratulor, quod tales Viros in posterum habiturus sim Collegas honoratissimos, &, si bene animus praesagit, coniunctissimos. Talis spes non minima est pars utilitatis & iucunditatis, quam ex sedibus mutatis mihi sum pollicitus: eamque vanam non fore, suadet humanitas & beneuolentia, quam mihi aduenienti tam large exhibuistis. Pergite, quaeso, eodem animo complecti non ingratum futurum, & qui nihil prius, nihil antiquius habiturus sit, quam vt veram amicitiam Vobiscum, pacem cum omnibus, sancte colat.

Vos vero, IUVENES FLORENTISSIMI, Patriae, Parentum, nostraque spes maxima, qui praesertim Iurisprudentiae sacris vos deuouetis; si quid est, quod mea ars vobis efficere possit, in eo me, quantum vires & valetudo permiserint, elaboraturum & desudaturum confidire. Quicquid ad studia vestra iuuanda, quidquid ad laborem vestrum, non necessarium, sed vanum, minuendum, quidquid ad amorem bonarum rerum in vobis ingenerandum aut confirmandum, curta mea suppellex mihi suppeditare poterit; id, anxie quaesitum,

tum, vobiscum communicare, mea maxima erit voluptas. Quod autem mihi deerit, abunde supplebit eruditio & industria praecellens Clarissimi & Carissimi Collegae, D. DE TOVLLIEV, simul ad hanc spartam ornandam vocati, & iam iam verba facturi. Maeste igitur animo, ORNATISSIMI IUVENES, & quae diuina prouidentia, curaque principum in hac Prouincia Virorum, vobis iam parauit subsidia, ne negligatis.

Faxit Summus ille rerum Arbiter, vt haec quasi renouatio ACADEMIAE GRONINGO-OMLANDICAE feliciter cedat, in publica commoda quam maxima, adeoque in ipsius Diuini Numinis gloriam! Quo in voto, breui quidem, sed multa & magna complectente, desino lubens.

D I X I

VLRI-

II.

VLRICI HVBERI
DE
RATIONE IVRIS
DOCENDI ET DISCENDI
DIATRIBE
PER MODVM
DIALOGI.

NONNVLLIS EST AVCTA ΠΑΡΑΛΙΠΟΜΕΝΟΙΣ.

PRAEFATIO

SVMAM DIATRIBAE EXHIBENS.

VLRICVS HVBER
AUDITORIBVS SVIS S. D.

*H*unc Dialogum initio feriarum aestiviarum calamo effusum vobisque promissum, serius exhibeo, quia rursus eum, mutato consilio abieceram; ut sit, ea quae cum voluptate scripseris, absoluta minus placere. Sed quia propositum eius illa praevia pollicitatione nimis innotuerat, alienique a meo consilio sermones de eo caedebantur, sensi non esse integrum mihi, suppressere editionem: nihilque potius esse credidi, quam ostendere, nihil in eo a nobis actum esse, nisi ut sententiam, de re ad utilitatem vestram pertinente, iuxta alios innocua libertate dicerem. Si argumentum praesumere vultis; est heic Colloquium in horto Clarissimi Bökelmanni apud Lugdunum Bataviae ante complures annos habitum; cui occasionem dedit eius Collega Crusius vir egregius, qui satis acri oratione Compendia Iuris Civilis in
C
priva-

privatis scholis adhiberi solita, insectabatur, eorumque loco studiosos, inde statim ab ingressu auditorii, legere totum ius antiquum obuiasque difficultates & aenigmata conferendo, conciliando, emendando, interpungendo, omnique alio criticae artis instrumento soluere volebat. Quas res Bökelmannus nonnisi ab illis, qui prius uniuersum Ius paratitlari methodo promte valideque didicissent, tentari suadebat. Rationes eorum diuersis vicibus commutatas agitataeque, non punitionibus aliquando iocisque, sicut erant homines liberi oris animique, salua tamen dignitate, videbitis, & de meritis singularum existimabitis. Me quoque tandem vocauerunt in partes, nec aliud a me dictum, nisi quod rationes docendi discendique Iuris varias, inde a Iustiniani aeuo recensuerim, atque exinde, quae mihi praestantissima videretur collegerim; denique vsum abusumque critices, quam vocant, in Iurisprudentia demonstraui. Prostrems, rogante Hadriano Wijngardenio, qui nobis aderat, atque tum scholas domesticas, Lugduni habebat, totum studii iuridici cursum, sicut ego illum studiosis prae-eundum censeo, simplici orationis filo dimensus sum. Donec Bökelmannus prolato ephemeridum literatarum libello; has disceptationes abruptit, eaque occasione de instituto illorum diariorum siue nouellarum paucis inter nos actum. Non ignoro quam exiguae laudis redhostimentum a patrocinio Compendiorum sit expectandum, etsi nemo paulo prudentior usu illorum abstineat, imo, qui reprehendunt, saepe contentius vtantur; nihil tamen proficies, si maxime cuncta illorum vitia, quique in illis summam studiorum collocant, strenue vituperes, tamen non deerunt, qui indignationem nescio quam, scilicet, in compendia deriuabunt. Ad vos legite sultis, & nostrum sequimini, quod heic dabitur, consilium. Si vllum seueriori lege
vobis

vobis praescribent; qui methodum discendi hoc praetextu pervertunt, nullum satis scio, praestabunt, quod cum huius gravitate veroque fructu conferri posse videatur.

SAepe mihi venit in mentem, *Auditores Ornatiissimi*, ambigere, qui fiat, ut cum ad Artes studiorum doctrinaeque facultates opus est Antecessoribus in scholis illustribus atque in Academiis, adeo pauci ad eam rem administrandam idonei reperiantur, quique reperti sunt, tam raro Auditorum Moecenatumque expectationi satisfaciant; maxime, cum, ut hodie res sunt, *Academicae functiones istae paulo felicius tractatae, nec honoribus suis neque commodis*, quibus, ut aiunt, *aluntur artes*, carere videantur; adeoque parum absit, quin id praestent, quod olim *Marco Tullio* in summa votorum esse legimus, *ut in otio cum dignitate vitam sibi transigere liceret*. Verum hae rationes non faciunt, ut difficile sit, re diligentius expensa, causas reddere, *quarum Professiones, Academiae tam paucos habeant sibi pares*, a quibus cum aliquo gloriae publicaeque adprobationis fructu exerceantur. Nam primo omnium, ex immensa multitudine adolescentium, qui ad capiendum ingenii cultum mittuntur in Academias, satis constat, esse paucissimos, quos aequus eo usque Iupiter amauerit, ut ingenio memoriaque valeant ad eiusmodi apparatus eruditionis acquirendum, quem ad docendas artes literarum scimus esse necessarium. Quorum autem ingenia quandoque suffecerint, horum voluntatem fere ab ea studii intentione, sine qua excellens doctrina haberi nequit, remotam esse videmus. Omittendae

sunt enim omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam pene omnium familiarium deferendus iis, quibus sit animus ad hanc facultatem enitendi. Vt autem sint, quibus & naturae vis & patientia laboris adest, his plerumque fortunae rationes, siue angustae, siue hilarioris, negant tam longam discendi moram, vt ad arduum docendi munus, per legitimos studiorum gradus maturescere queant. Denique ex iis, quibus omnes hae opportunitates consilii tam generosi copiam faciunt, bona pars, vel fato, vel Iudicii, aut opinionis errore deflectunt a via recta seque itineri committunt, quo nunquam ad verum doctrinae sacrarium eniti atque penetrare possunt. Id autem saepe mirari subit, quod cum omnis difficultas in perceptione memoriaeque rerum, quae in singulis disciplinis traduntur, consistere videatur, *in Ordine modoque discendi atque docendi* tanta varietas & confusio ac inde proficiendi impedimentum, bonis mentibus obiciatur. Cum hac de re non ita pridem, *quod ad Iurisprudentiam attineret*, inter aliquot Iuris Studiosos orta esset disputatio, laudantibus, vt sit, singulis suorum Praeceptorum rationes, impetus me cepit, idque, tum prae me tuli, fore, vt in scriptum redigerem, meisque *Auditoribus* traderem, argumenta Colloquii, quod olim mihi cum *Ioanne Friderico BÖKELMANNO & Georgio Cunrado CRVSIO* Antecessoribus Lugduno Batauis, super hoc ipso negotio intercesserat. Cum *Bokelmanno* familiariter *Heidelbergae* in honestissima studiorum aemulatione iucundoque amicitiae commercio vixeram. *Crusius* in Academia Franequerana *Wissenbachio* nostro operam dederat, dum ego illic Rudimenta

menta *Professionis Historicae* deponerem. Atque deinceps arctior inter nos consuetudo inualuerat, cum ad accipiendum doctrinae titulum in *Franequeranam* ille se contulisset. Digressus eram feriis aestiuis in *Batavos* nec committendum putabam, quin *Lugdunum* ad homines amicitiae tam veteres candidosque visitare. Peracto apud *Boeckelmannum* primi congressus officio, multus inter nos sermo de rebus antiquae iucundissimaeque consuetudinis Palatinae fuerat; donec *Crusu* interuentus ad promiscua de rebus obuiis colloquia sermonem auertit. Quae tandem interrumpens *Boeckelmannus*; sunt, inquit, amici aliquot suauiores, vestrisque ni fallor, moribus egregie conuenientes, qui prandium mihi apud piscinam meam condixerunt; Rogo comites vos & conuiuas, & si libet, confabulones praebeatis. Annuentibus nobis, rhedam eius pensilem, quam habebat more beatorum hominum, conscendimus, breuique itinere villam eius urbanam, ad antiquum Rheni littus ingressi, conuiuas illic, scapha recens aduectos offendimus. Inter quos, praeter *Wijngardenium* Auditorem olim meum, neminem mihi notum reperiēbam. De apparatu & tralatitiis epularum solennibus fabulisque nihil referam; sed mensis sublati, animisque a sedentaria fatigatione, per hortum ambulando, recreatis, accidit, ut nobis quatuor; nam *Wijngardenius* se adiunxerat; sub platano quadam confidentibus, sermo per ambages ad inquisitionem de Statu Academiarum *Studique Iuridici modo methodoque* deducerentur. De statu Academiae frequentiaque fidenter illi & magnifice loqui, nec obscure mirari se meas rationes, quae fecissent, ut tam illustri theatro me subduxissem; tametsi, ut erat hominum candor & liberalitas, videri volebant, eo factum esse, ut ipsis locus tanti honoris & emolu-

menti patuisset. Inde *Crusius* de meis *Digressionibus*, quas superiori anno de *Praelectionibus* ad *Institutiones Iustinianicas* excerpissem, incipere; probabat earum institutum, etsi nonnulla visum mihi esset, in illis collocare, quae ab ipsius sententia iudicioque abhorrerent; de quibus indicabat, se per literas mecum agere constituisse, nisi nunc faciendum mihi videretur, ut coram de illis familiariter disceptaremus procul ab eorum intemperie, a quibus salua amicitia, dissentire non licet. Ego non recusare; sed *Boeckelmannus* & *Wijngardenius* intercedebant, eo, quod iste locus, & congressus ad disputationes de opinionibus Iuris, sententiisque discrepantibus parum idoneus neque factus & institutus videretur. Atqui regerebat *Crusius*, non erat quod scholasticas argumentationes de magistralibus controuersis aut profundis legum sensibus ac antinomiis, expectaretis. Neque meum, nec *Huberi* ingenium animique voluntas ad eiusmodi contentiones, hoc praesertim tempore conuiualis iucunditatis inclinabat. Sed agite, quando ita videtur, discrepantiis nostris, etsi humanioribus atque ad literas politiores spectantibus abstineamus; de communibus tamen studiis colloqui nihil vetat; quid enim potius sit, quod sub hac platano, quae mihi ad Dialogos literatos consecrata videtur, agamus, non venit in mentem. Non abnuere caeteri.

Quare *Crusius*, Haud facile dixerim, *mi Hubere*, pergit; quam mihi volupe fuerit, animadvertere e tuis *Digressionibus*, te non esse ex eorum numero, qui *Systemata* nobis & *Compendia* Iurisprudentiae, quae nihil quam dispendia sanctissimae artis sunt, omni die obtrudunt & secundum eam iuventutem sibi commissam instituunt an corrumpunt. Verum id mihi praeter expectationem accidisse fateor quod in omnibus *quatuor Libris obserua-*

servationum illarum humaniorum, non incidi in vllum specimen emendandi Textus vitiosos Iuris nostri; cum tu ignorare non possis, dari adhuc plurima loca, quae in turpibus scripturae mendis haereant; & videmur iure quodam nostro expectare, dum Tu illud studium Criseos Iuridicae iam pene situ & squalore obsitum & oblitteratum, inter paucos alios excolas, atque in vsum honoremque pristinum reducas. Cuius instituti propositique nulla me vestigia, in hisce tuis *Digressionibus*, quae nihil aliud fere, quam *Observationes Iuris humaniores*, vt ipse quidem eas appellasti, continent, reperisse, non potui quin aegre ferrem. Nescio enim quid taciti argumenti hocce tuum de criticis silentium, in tali opere, prae se ferre videatur, non esse tibi consilium, hanc docendi Iuris viam insistere, quae per examen omnium veteris Iurisprudentiae locorum in emendatione textuum deprauatorum definit, ac ita nobis antiquam Artem nitori suo genuino integritatique restituit. Nam si hoc in iis meditationibus, quae pertinent ad *politiores literas cum Iurisprudentia coniungendas*, faciendum non putasti, quando & vbi fas sit hoc a te praestolari, mihi quidem sperare difficile est. Eaque res tanto minus expectata mihi contigit, quod iam olim, cum adhuc in genere *Historico* versarere, criticis emendandi conatibus non abstinueris; siquidem recordor, te in dissertationibus, quas edidisti *de Temporibus ante Cyrum* obseruasse, nec non correxisse vitia in locis quibusdam *Diodori Siculi* atque *Orisii*, quae nec cum ipsis, nec cum aliis incorruptis rerum gestarum monumentis conuenire iudicabas. Deinde vero cunctis bonae mentis amatoribus optimae spei signum extulisse videbaris, in oratione, quam habuisti, cum *ex Eloquentiae & Historiarum Cathedra solenniter in Iuridicam transfires*. Id enim vnice in

uniuersa Oratione illa agere videris, vt coniunctionem politioris criticaeque literaturae cum Iurisprudentia, studiosis inculcares. Proinde gaudeo, hanc occasionem de te ipso cognoscere, sperans futurum, vt quiduis potius quam instituti adeo praeclari mutationem in causa tibi fuisse intelligam.

Duae res sunt, ita regerebam, *Clarissime Crusi*, ad quas responsum debeo; Prima quod tibi mihi-que gratularis, me potius edidisse *Digressiones & Praelectionibus Iustinianeis*, quam systematicum Institutionis Imperatoriae *Compendium*; Alterum, quod in Digressionibus meis spem tuam de criticis observationibus, quae huic operi inprimis conuenire viderentur, fefellerim. Quamquam autem contentus esse poteram ea laude, quam mihi in inuidiam systematum & compendiorum adscripsisti, habeo tamen rationes, quare nec hac in parte tibi penitus adsentiri possim vel debeam. Paranti de hoc instituto sententiam meam pluribus verbis exponere, BÖKELMANNVS comprehensa leniter manu mea; Quin tu, *mi Hubere*, quod ad hoc caput attinet, inquit, huic homini cede tuas partes? nam id ego meliori iure vindicare mihi debeo, ad cuius inuidiam vel contemptum haec orationis Crusianae pars, si quid inde contemptus invidiaeque potest oriri, in primis redundat. No- uimus nos inter nos, Crusius & ego, atque libertatem oris animique eius, utpote *Zutfaniensis*, ego vicinus *Westphalus* & iam collega familiarisque amicus tam bene perspectam habeo, vt nec ego causam irascendi habeam, quod coram instituta mea vituperat, nec ille sit aegre laturus, si pari libertate rationes eius refellam; libentius id Te communi amico praesente & arbitro facturus, quam si cum solo ipso vel seorsim apud ignotos aut minus intelligentes faciendum foret. Aequum BÖKEL-

MAN-

MANNVS petere videbatur, ideoque cessi & cum desiderio meo respondendi Crusio transigendum putavi, donec illi de Compendiis & Systematibus absoluiſſent, id vnum ſtipulatus, vt quam aequitatem animi prae ſe ferret BOEKELMANNVS, hanc vterque in orationis progreſſu fideliter praestaret, vtroque blando cum riſu annuente.

Si quid mihi, pergit BOEKELMANNVS, ſuccenſendum hac cauſa foret, non immerito queri poſſem, ſparſos iam pridem nimis odioſos in vulgus rumores & pene iam in dicterium abiſſe, *Compendium* BOEKELMANNI nihil eſſe quam *diſpendium*; forſitan etiam conquererer, niſi euentus me compendiumque meum abſolueret, omnemque dolendi cauſam publici applauſus frequentiaeque gloria praecideret; nam fas eſt opinor, magnifice loqui aduerſus contemnentes & calumnias inuidantium compeſcere iactantia? nec ſcio, an non breui continuis auditorum meorum flagitationibus, de Compendio meo typis publicis euulgando, morem gerere debeam. Sed adhuc quidem CRVSI *doctiſſime*, de Compendiis & institutione methodica Iuris, qua vtimur, nihil quam dicta peremptoria, ſummasque inriſionum & ſcommata percepi; nec ſatis diſcernere potui, ſitne vobis propoſitum, omne genus Compendiorum & Syntagmatum eliminare, vel an in meo libello ſit, quod diſpliceat, & quod ſeuerioris diſciplinæ lege emendatum cupiatis. Quod ſi placet, vt hac quaestione defungamur, faciendum tibi cenſeo, vt de hoc genere totam animi tui ſententiam & quo pacto in docenda iuuentute procedendum putes, exponas. Cum enim tu Actoris, ego Rei partes ſuſtinere videar, non haberes facultatem, vt defendendi rationes ineantur, antequam litis intentio, apte, certo, clare, peracta & abſoluta fuerit; ſiquidem haſce tres proponendae

intentionis suae virtutes a systematicis nostris accepimus. Dein ergo, sicut potero, contradictionis vices peragam litemque eo modo apud hosce duos, si videbitur, arbitros contestabimur. Quando res eo deducta est, aiebat CRYSIVS, age, non displicet conditio; quid enim iucundius, aut facilius mihi, quam agere causam, quae tantopere ad animum meum pertinet, & eloqui apud amicissimos homines, quod iam olim *me coquit & versat sub pectore fixum*! Nihil enim mihi agitur in hac descriptione, quam *de causis corruptae Iurisprudentiae*, quarum ego principem maximeque in oculos incurrentem hanc compendiarium docendi rationem esse, non verear, profiteri. Credo, non vocabitis in controuersiam, Artis nostrae gloriam a patrum nostrorum memoria vehementer esse diminutam. Quis enim nostrum, sine dolore animi potest comparare nomina studiaque eorum, qui superiori saeculo ius illustrarunt, cum his, qui hodie familiam inter Iurisconsultos ducere creduntur? Vere dicere possum, Iuris artem his diebus nihil quam superuacuum atque alienam ab omni non solum elegantia doctrinaque, sed & a communi usu praeferre subtilitatem. Quam nobilissimae disciplinae contumeliam non utique ipsius ineptiae, sed *inscitiae non adsequentium* ego quidem imputandum censeo. Quid enim est, quod impediret nos ad eandem Artis perfectionem eniti, modo eadem contentione viaque procederemus? At nunc studiosi Iuris beatos se valdeque eruditos credunt si *breuia* quae venditantur, *Artis compendia* vix animo comprehenderint, & definitionum partitionumque *summas* & actionum solennia carmina memoriae mandauerint, artemque omnium principem & late diffusam *in angustas tabellas* paucasque & saepe ineptas quaestiones *coarctauerint*. Interim si quis *siglorum & notarum*

rum aenigmata, si interpunctiones, si *Glossas*, si varias *Lectiones* iudicet atque discernat, si lacunas Librorum Iuris legumque suppleat, si vitiosa, infecta, luxata, detergat & restituat, si *Leges*, *Plebiscita*, *Senatus consulta* formulasque Actionum concinnet & fugitiua retrahat, id omne nimis anxiae stultaeque diligentiae esse opinantur. Nec ita vulgus tantum imperitae iuventutis per inertiam aut ignorantiam, sed etiam *Professores* spe *mercedis* aut ambitione *frequentis auditorii* in transuersum aguntur, ut nihil pensi habeant, animos iuuenili credulitate fluxos atque obnoxios *corrumpere*, pulcherrimamque artem subvertere & parentum vota frustrari. Hi sunt, qui satis esse iactitant, *si vel binas quotidie horas studiosi libris incumbant*; Id enim spatium temporis sufficere absolviendo penso quotidiano, quod illis e *compendio* praeceptoris sui secundum ordinem lectionum priuatarum iniungitur. Quid denique frequentius auditur, quam viam illam veterem ac regiam, asperam & praeruptam, etiam obscuram & multis anfractibus detortam, eoque longam & molestam esse; illam a paucis, quanquam sedulis atque ingeniosis vix multa lucubratione & immenso labore vinci. Hanc autem compendiarium, planam, simplicem, rectam, omnibus patere, ac ne seignibus quidem vecordibusque inuiam aut insuperabilem esse, eaque ad Iuris prudentiam *brevissime* certissimeque perueniri. Ego vero censeo, plures illa nostra via praeclaram scientiam obtinuisse, quam qui vulgarem ac *compendiarium* iniere, qui etiam tum mihi, cum in Portum suum peruenerunt ac sperata consecuti sunt, naufragium fecisse videntur. Scilicet, *ambiguitas vocabuli* fallit; quae festinatio dicitur, ea mora est,

est, & quod compendium vocatur sapientiae damnum est. Quod si tantopere *Compendia* expectant, ea priuatim legant & habeant Studiosi; *Antecessores publice priuatimque altius spirent*; & positis his in Institutionum enarratione totius operis siue ossibus siue membris, post deinde apta & diligenti & accurata Pandectarum & Codicis interpretatione tanquam neruis & thoris masculum illum prudentiae vigorem, constringant pariter ac intendant. Verum quia plerosque poenituit tam praestantis disciplinae, ea re *angustiis* inclusa Iurisprudentia est; ex quibus ipsi, quid tam eximiae disciplinae deinceps futurum arbitramini? Atque utinam exempla deessent huic tam iusto metui? Quid *Liuium* imminuit praeter *Annaei Flori*, quid *Dionem Cassium*, praeter *Xiphilini* Epitomen? Si *Polybium*, si *Trogum Pompejum*, si alios non contraxissent aut excerpissent studiosi homines, fortassis integris vteremur, neque in antiquarum rerum memoria tantus hiatus pateret; Eloquentiam videamus, quid eam perdidit, non ne compendiarum, per quam eloquentiae laudem affectabant, qui nec dum bene loqui didicerunt? Quid multis? ipsum *Papinianum*, *Paulum*, *Ulpianum*, quid abstulit, aut accidit, nonne Compendiarum *Iustiniani*? Quodsi illa veterum extarent scripta, quantum ad rem litterariam conferrent, quantum ad publicum, quis ignorare potest; qui intelligit, quantum potuerint erudita praestare ingenia, postquam illa *Theodosiani Codicis*, illa *Licinii Rufini*, *Ulpiani*, *Pauli & Caji* fragmenta luci restituta sunt. Haec eo pertinent, *Viri Clarissimi*, vt veras corruptae Iurisprudentiae causas, simul quibus viis ea constituta, his & florentem facile retineri & omissam restitui posse, intelligatis. Atque haec quidem summa fuit eorum, quae *CRVSIVS*, maiore copia verborum pro instituto suo, differebat.

Ad

Ad quae BOEKELMANNVS: Satis fecisti, inquit, Candide CRVSI, postulationi nostrae; neque mutatum controuersiae nostrae statum, ab eo, quod inde ab initio professus es, animaduerto. Proinde haec esto summa quaesiti nostri, rectene Tu *corruptae* collapsaeque *Iurisprudentiae* causam adsignaueris hanc systematicam seu compendiarium institutionem, qua nunc in Scholis Iuridicis utimur, & cuius me sectatorem, auctoremque, denique, sic enim Tibi placet, Reum esse profiteor; siquidem maleficio id oportet esse non tralatitium, quod *inertiae, auaritiae ac ambitionis* macula deforme, *corrumpendae Iurisprudentiae* causam prae-buerit, ac etiamnum praestet. Denique id aduertendum erit, an ita faciendum sit, quemadmodum tu praecepisti, ut si quis omnino sibi necessarium putet eiusmodi compendium, quod definitiones partitionesque rerum, quae sunt in Arte Iuris, actionumque solennia tradat, illud sibi priuatim habeat ac legat; *Antecessores autem publice priuatimque ne sese ad talia dimittant*; nisi forsitan, idque vix in *Institutionibus* enarrandis. Vbi vero ad *Pandectarum & Codicis* interpretationem transierint, procul habitis id genus breuiariis, ipsos veteres integros & illibatos aggrediantur. Ego ita existimo, tibi que consentio CRVSI, esse *perfectum Iurisconsultum*, qui se veteribus, hoc est, *ipsis Pandectis & Principum Constitutionibus* per se totisque legendis euoluendisque dedat; sed nego id esse tentandum, priusquam paratitularis notitia omnium librorum Iuris antiqui exprompta memoria iudicioque comprehensa sit. Nec arbitror eius sententia te fore, quasi *Pandectae, Principumque Constitutiones*, auditu primo ab adolescentibus & disciplinae iuridicae ignaris intelligi possint. Nimis enim manifesta omnium qui Ius didicerunt, quique

medio

medio in cursu defecere, vel qui defunctorie id aliquando inspexerunt, experientia te refutaret. Infinita rerum actionumque humanarum varietas superans etiam *Graecae*, nedum *Latinae* Linguae diuitias, fecit vt antiqui Artis huius conditores, aliarum more disciplinarum, natiuos plurium verborum vsus ad diuersas abstractasque significationes transtulerint. Quis sine eorum, vt vocantur, *Artis terminorum* praeuia notitia, quibus referta sunt veterum nostrorum scripta, grauissimas & difficillimas eorum commentationes intelligat, quis species factorum ab illis subtiliter inuoluteque subductas, si verba nec dum singula percipiat, memoria iudicioque subigere, nedum explicare & applicare possit? Nonne id perinde foret, ac si *declamarent* (quae te comparatio delectat) antequam Latine loqui didicissent; Ne dicam eos, quibus summae rerum differentiae, personarum necessitudines, obligationum vincula, successionum iudiciorum ordo non innotuerunt, eos intricatissimas de his rebus disputationes in veteribus occurrentes nihilo magis intellecturos, quam quilibet nostrum aenigmata vel arcana mathematicum, quibus nunquam imbuti fuerimus, perciperet. Nescio, quae sit illa tua *CRVSI*, aliorumque paucorum, intemperies, vt omnibus in vniuersum Compendiis adeo sitis infesti; quibus nulla vmquam aetas, nullus auctor crudiendi iuventutem carere se posse credit. Ipse *Iustinianus* Iura Populi Romani haud aliter a se tradi posse iudicauit, nisi primo leui ac simplici via, post deinde diligentissima atque exactissima interpretatione singula complecteretur. Quin cum prudentissimus Imperator Commentarios ad Pandectus Codicemque sub falsi poena scribi vetuerit, *Paratitla* tamen, id est, singulorum titulorum summas & compendia, quibus non posse carere discentes intelligebat, illis

illis suppeditari permisit : Contra quam vos, praecisis reiectisque Compendiis tyrones vestros ad ipsa, quae vocat Caesar, *immensa volumina*, commentanda producit. Sed Iustiniani auctoritatem certo iam praeiudicio hac in re te repudiasse video. Quid autem ego de *Aristotele*, *Cicerone*, *Quintiliano* aliisque hominibus doctissimis auctoritates & testimonia proferam, quid de hoc & superiore seculo narrem; cum nihil sit manifestius, quam id egisse omnes a Compendiis ut inciperent aliterque in vlla studiorum disciplina facere solitum esse neminem. Tu adolescentes nullis, inquam, praeparatos initiis gravissima, Iuris antiqui volumina vis aggredi? Sic Medicinae admouendos doce confestim totos *Hippocratem* atque *Galenum* euoluere; Philosophos *Aristotelem* atque *Platonem* ediscere, Rhetorices Historiaeue studiosos immensa veteris eloquentiae rerumque gestarum monumenta scrutari, sine dubio pari, qua nos infamia dabis insignitos artifices *Compendiorum Historiae Vniuersalis & Systematum Rhetoricorum*. Nemo peius de politiori literatura meritus erit, quam *Iohannes Gerardus Vossius*, qui de omnibus humanioris doctrinae partibus compendia atque systemata fecit, etiam de *Arte Historica*, quam ante eum nemo in Artis formam redigi posse praesumpserat. Tibi quoque *Theologi* sacrae doctrinae corruptores videbuntur, qui compendiis & Systematibus rudium adolescentum animos ad diffusam rerum sacrarum notitiam introduxerunt atque etiam num in eodem instituto perseverant. Quid mihi aduersus hanc necessitatem, de *Liuiio*, de *Trogo*, de *Dione*, de *Polybio* narras, quasi Breuiariis illi nobiles Auctores interitum adiissent. Quid habent simile *Compendia* de quibus nos loquimur, cum iis, quibus *antiqui* Scriptores coarctati sunt? An nos *Digesta Codicemue* contrahimus, ita ut

vt *Liuius a Floro, Dion a Xiphilino, Trogus a Iustino* coarctati fuerunt? Adeone Tu diuidere nescis Compendia notionum & regularum; quibus perceptis, Ars quaeque facilius intelligi possit; ab epitomis, quibus ipsi libri angusta forma describuntur & exhibentur? Quanquam ego ne quidem studium faciendi tales epitomas damnare sustineam, quibus sapientissimos Viros intelligo vsos esse, multique etiamnum maximo cum fructu vtuntur.

Etenim, *me aut omnia fallunt, aut omnigenae lectionis memoria defixit in compendiarium rerum dictorumque notabilium, quae legendo audiendoque percurrimus, intelligentiam.* Quae si meditando ruminandoque subacta, scripto comprehensa, verbisque suorum Auctorum expressa consignataque fuerint, quae pressior efficaciorque perficiendi, animoque res pulcherrimas imprimendi methodus excogitari possit, ego quidem non intelligo. Etiam vero *iudicium, quod in omni rerum humanarum doctrinaeque genere longe maximi scimus esse momenti,* hoc modo acerrime validissimeque exercetur & constabilitur. Quin etiam, qui a se lecta perceptaque aliis tradere & inculcare cupiunt, si, quae memoria intellectuque complectuntur, ea in compendium dictionis redigere suisque auditoribus succincte ob oculos exhibere non possint; ni quoque discipuli audita secum ipsi colligere & contracta recolere animoque recondere queant, neutro vnquam res easdem latius explicare & ad vsus applicare potuerunt: Adeoque si qui in eo praeceptores auditoresque gloriam ponunt, quod Compendiarii non sunt, eadem opera licet, ad docendum discendumque, pene dixeram, ineptos se fateantur. Ego quidem nihil prius studiosis, qui valide peremptorieque vt ita loquar, discere volunt, auctor sum, *quam compendia facere scriptorum, qui pleniore man-*
res

res ipsis scitu necessarias tractant. Horatius, si unquam aliter homo quisquam sapiens rationem putavit, idem monet, Quicquid, praecipies, esto brevis, inquit, nec metuit doctrinae sterilitatem; Nam ubi cito dicta perceperint animi dociles, tunc omne superuacuum pleno de pectore manat, ut idem adfuerat. Quin doctissimos homines, maximos esse compendarios, neque maiores ullos, quam qui βιβλιοθήκαι ἐμψυχοι, bibliothecae ambulantes, vocantur, oportet, argumentumque praestantiae huius instituti vel maxime praebet, quod ab omni antiquitate, quanto quisque minus ineptus sapientiaeque videtur esse consummationis, tanto maiorem in dicendo scribendoque compendii habet rationem, ut olim Lacones & Homericus Nestor, qui παυρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως, compendio sed efficacissimo orationis utebatur. Quod autem optime CRVSI, ab eiusmodi Epitomis, insignium aliquot scriptorum clades lacunasque, summo cum orbis literati detrimento, causam accepisse quereris, an auguraris, mirum est equidem, hanc rationem non modo non deterruisse veteres a compendiis eiusmodi faciendis & publicandis, sed eosdem etiam, tot seculorum experientia, talem inde pestem oriri non fuisse conuictos. Nam ut aliarum artium historiarumque epitomatores antiquos silentio praeteream, inter Iurisperitos ipsosque grauiissimae sapientiae conditores non modo Hermogenianum epitomas scripsisse constat, verum etiam, Paulum inter auctores Pandectarum antesignanum Alfeni Vari quadraginta libros Digestorum in epitomen redelegisse, idemque Iavolenum fecisse de libris decem Labeonis posteriorum, inscriptiones excerptorum in Digestis loquuntur; quae tamen ipsa opera principalia postquam erant excerpta, nihilominus salua integraque ad aetatem usque Iustiniani, qui

omnia suppressit, vt volunt, per annos quadringentos & amplius, ex iisdem titulis capitum in *Pandectis*, remansisse videmus. Quanquam si authenticis scriptoribus Compendiorum instituto praeiudicari poterat, id ab eiusmodi metuendum fuisset epitomatoribus, qui doctrina laudisque vniuersa opinione veteres illos prolixioresque auctores, quos contrahebant, omnium hominum reputatione superabant. Ego vero nihil errare me putem, si *Labeonis* & *Alfeni Vari* scripta, ab usu temporum *Pauli* & *Iauoleni* remotiora, ex quo a tantis viris contracta in oculos hominum reducta sunt, frequentius libentiusque a studiosis, quam prius, lecta fuisse dixerem. Vulgaria quidem ingenia solis epitomis vt contenta fuerint, neminem tamen, cui studia ad animum pertinerent, extitisse credo, qui non e lectione compendiorum ad ipsa veterum illorum maioraque scripta videnda & exploranda inflammaretur. Neque sane quod *Hilligerus* & *Vinnius Donellum* nostras, alius *Thuanum*, se ipsum *Mezerayus*, aliique multi alios hodieque contraxerunt, vllum adhuc periculum imaginari possum, quo ipsi Auctores illi e manibus hominum doctorum excutiantur minorisque pretii, quam alias vnquam, habeantur. Quin si quem id genus scriptorum compendia, discendi voluptate afficiunt, aliter euenire non potest, quam vt, qui praestantiam operum illorum, quasi per transfennam viderint, in ipsa usque penetralia intimosque recessus & latifundia progredi & exspatiari velint. Caeterum, quod inter antiquos aliquot praecipui scriptores, quorum adhuc integra *Compendia* extant, (*Iuris heic alia ratio est*) graue detrimentum passi sunt, id ipsis Epitomis accepto ferendum esse credam, *vbi quae causa populos omnes nationesque in Europa sedibus suis exciuit, vrbesque & regiones ita euer-*
tit ac

tit ac immutauit, ut plerumque ne nomina quidem supersint, hanc ad libros manuscriptos abolendos minuendosque apud gentes barbaricas, iure belli in humana diuinaque omnia grassantes, non suffecisse cognouero; aut si alii Auctores, quorum nulla fuere compendia, clementius habitos esse magisque integros, ad nos peruenisse, compertum est; siue eadem belli clade cuncta fuerint inuoluta, siue Christiani veteres religiose infesti gentilis sapientiae monumentis, quod belli incendium euaserat, id imprudenti Zelo piaque intemperie supprimendum perdendumque putauerint. Ne Iustiniani quidem Caesaris propositum in Corpore Iuris contrahendo tam mihi reprehensione dignum quam necessarium fuisse videtur, si in modo contractionis rectam vitam tenuisset. Nisi tu putes *Iulii* quoque *Dictatoris* consilium eadem nota censoria persequendum, quod ille Romani Iuris, sua iam tum magnitudine laborantis compendium publicare decreuerat. Ego vero magis *Hubero* nostro adfenserim, qui in *Oratione*, quam modo laudabas *inaugurali*, non putat esse nefas irasci *Marco Bruto*, quod nimis crudo seruitii odio & inprospera festinatione saluberrimi conatus fructum humano generi studioque Iuris intercepisse videatur. Etenim quanto cultius *Iustiniano Iulii Caesaris* ingenium, quanto melior & doctior *Triboniano* fuit *Trebatius*, quanto beatiora florentis *Romae*, quam jacentis & a Gothis oppressae tempora, tanto concinnius & eruditius *Iulianum* prae *Iustinianaeo* Compendium extitisset. Verum te arbitro *CRVSI*, est quod gratulemur *Iulii Caesaris* manibus τὴν ποίησιν ἀπορῶν, infaustum fatum, quod clarissimi nominis memoriam Compendii Iuris titulo non dehonestaui.

Progrediebatur in acriora *BOECKELMANNI* oratio, quando *CRVSIVS*: Nescio, inquit, an vos

orationis meae sententiam recte ab omni parte acceperitis; Ego utique non omnem prorsus vsum Compendiorum damnavi, duntaxat id me nolle dixi, ut Antecessores illis explicandis operam darent, Studiosi vero quo minus ea domi haberent legerentque non intercessi.

Bene recordor; ait, BOEKELMANNVS, cum tu modo, indignabundus; Quodsi tantopere Compendiis delectantur, *ajebas, studiosi, habeant ea priuatim ac utantur, ut licet.* Non obscure significans, gratiorem tibi fere studiorum viam, qua sine compendiis, tanquam bonae mentis remoris, veteres ipsos in continenti aggrederentur. Et sic, noli dissimulare, CRVSI, qui sectam tuam sequuntur, de nostra methodo sentiunt ac in vulgus opinantur; meum *Compendium*, dicunt simpliciter, *esse dispendium studiorum*, quod tu παρανομασίαν fugiens scilicet, *damnum* esse dicebas. Sedulo id agunt, ut arceant studiosam iuventutem ex auditorio meo, tanquam e *Scylla* vel *Charybdi*, ut in *Cebetis* tabula senex ille facit, qui pueris vitam ingredientibus rectam viam praemonstrat, qua ad veram sapientiam peruenire queant. Sed bene habet, quod rationes vestrae, sensu communi abhorrent & praeiudicio generis humani damnantur; nec minus primo intuitu, quam experientia docente, liquent in hoc esse comparatae, *vti rudes & infirmos animos studiorum, multitudine ac varietate rerum onerent, duorum alterum, aut desertores studiorum efficiant, aut cum magno labore serius ad id perducant, ad quod leuiori via ducti, maturius perducipotuissent*, ut sapientissimus Imperator de hac ipsa institutionis discrepantia loquitur. Idque te ipsum CRVSI, non puto negaturum, quin tibi sic eueniat, quando satis constat, te hanc ipsam ob causam, duntaxat in *Institutionibus*, eadem via definitionum

tionum atque partitionum, velis nobis, procedere cogi, alioquin omnibus a primo limine deserturis auditorium tuum. Adeoque vero facilis tibi videtur haec *Compendiorum* doctrina, tam humilis, vt Professoriae vocis officio non indiga vel indigna sit? Miseret me conditionis tuae, qui, licet inuitus ad tam humile scholae ministerium, est parte saltem eaque infima te demittere sis coactus; quod tamen ante, nos, quotquot *Iurisprudentia* claros & admirabiles posteritati fecit, grauitur instituerunt. Denique, non possum satis mirari, qui fiat, vt in re tam obuia, tam protrita viri vndique doctissimi, tam raro satisfacere possint expectationi desiderioque studiosae iuuentutis, cuius quidem iudicium vniuersae conspirantis in hoc genere nullo modo spernendum esse, communis famae experimentis iam pridem abunde compertum est. Sed mittamus iudicia studiosorum, quamquam his arbitris parum abest, quin stent fata fortunaeque Professorum; Compendia ipsa, si placet eorumque indolem consideremus, an ea tantam facilitatem vilitatemque prae se ferant, vt Professoribus indignum sit, ea priuatim adolescentibus interpretari. Nam de *publicis praelectionibus* concedo tibi, non esse faciendum, vt in iis Compendia vel Systemata, vel quicquam, praeter antiqua Iuris monumenta, celebretur. Verum nostrae, vt olim vocabantur, *summae* institutiones, quibus, priuatim exercemus adolescentes, *breuiaria* sicut vox sonat, esse debent, paucisque dictis vniuersi iuris fundamenta complecti regulasque tradere, quibus iudicium in difficilioribus rerum argumentis controuersisque regatur. Quod nec sine obscuritate aliqua collocari, nec sine inductione vsus & exemplorum intelligi, nec omnino sine Interpretis ope consilioque perfici potest, vt ego & *Huberus* & *Wijngardenius*, & quicun-

que non gaudent insulsa philautia a communi via recedere, fatebuntur; sese inquam, non modico tempore, continua laboris intentione, fundamentales, *Institutionum Pandectarumque* regulas & *κρίσις* rerum, quibus instructi leges ipsas cum fructu euoluere possent, bene valideque didicisse. Non quod ego, vel quisquam sanus homo studiosos tam grandi temporis spatio ab ipsis legibus librisque veteris prudentiae exclusos velimus. Positiones Compendiorum vel inprimis ad hoc comparatae sint oportet, ut indices legum praestent perpetuoque studiosos ad fontes remittant; ne quicquam de principiis Iuris credere in animos inducant, nisi quod e *Textibus* ipsis clare solideque probatum videant. Qui vero in id sedulo incumbit, ut summarias positiones illas Artis vniuersae, cum legibus allegatis quotidie conferat, easque iudicio distinguat memoriaeque infigat, hunc ego non vnus alteriusue horae spatio sed magna parte diei noctisque vix posse defungi certus & expertus sum. Quod velim, habeas, CRVSI, ad falsum scommata tuum, quo me scilicet, insignitum voluisti; nec enim me fugit, quid hac de re in inuidiam facilitatis meae sparsum sit, quasi auctor fuisset studiosis, *bene se habere, si vel binas ternasue singulis diebus horas studiis priuatis meoque Compendio impenderent*. Haec scilicet, est mollis illa BOEKELMANNI disciplina, qua inuentutis affectum sibi frequentiamque conciliat, ut inuidia criminatur. Sic est ratio mea, CRVSI, res hominesque ciuili considerare & expendere iudicio, consilia machinasque adhibere, quibus exitum cuique negotio conuenientem sperare liceat; non *μετεωρεῖν*, non suspensa, infinita, sublimia loqui, non quaerere vias in terris secundum signa syderum, vbi lapides monumentaque ob oculos extant; non inculcare studiosis grandia, magnifica

fica dictu, sed usu cassa & inania rebus, denique non *Herculis cothurnos aptare pueris* quod tu in oratione modo effusa, si quis vnquam alias, fecisse videris; Id agens, vt *qui recenter studia legum attingunt, mole doctrinae quam portare non possunt, vt Iustinianus ait, obruantur*, repudiatis cum supercilio primae eruditionis elementis, *quibus iuvenes suffulti possint grauiora & perfectiora scita legum sustentare*, vt iterum sanctissimus Caesar.

Incendebatur BOECKELMANNVS, quando CRVSIVS, Nae tu, inquit, *in simpulo*, quod aiunt, *fluctus excitas*, & nescio, quo pacto, parum abest, quin Maiestatis violatae reum apud Caesaris tribunal agere me velle videaris. Atqui ego, *magne Compendiorum Patrone non magnorum*, non omnia quae de Systematibus vestris in animo fuere, simul vnoque spiritu effudi, nec omnia Tu, quae modo in hanc rem a me dicta sunt, responsionibus tuis confecisti. Concessi ego, si meministi, Antecessores in *Institutionibus* explicandis non male consulturos, si prima Iuris fundamenta per definitiones diuisionesque exequerentur; In Pandectis non arbitrabar id expedire. Quod antequam latius prosequar, non possum silentio praeterire, quod tu compendiariae Institutioni vestrae speciosum Imperatoriae auctoritatis scutum iam tertium praetendis, quasi *Paratitla* quae secundum Libros suos componi permisit Iustinianus, vestra forent Compendia. Scito, quando sic in animum inducis errare te vehementer. Erudire te potuit Ioannes Leunclauius (*in prologo de prisco Paratitlorum usu ad Collectionem Constitutionum Ecclesiasticarum Balsamonis*) qui mentem Iustiniani, de ratione docendi Iuris per Paratitla, docet hanc esse, vt liceat, quemuis ad Titulum adnotare, quae aliis in Titulis ac locis illum ad Titulum pertinentia reperiantur. Hic priscus scilicet

germanusque *Paratitlorum* vsus. At vero quid ei simile traditum a nostris *paratitlorum* hoc aeuo scriptoribus; ait Leunclavius, quorum tu videlicet errorem sequeris. Idem *Ianus a Costa Vir solo Cuiacio minor*, (in *Summariis ad IX. prior. tit. lib. I. Decretal.*) idem *Carolus Annibal Fabrottus* (in not. ad dict. *Constit. Ecclesiast.*) qui *Cuiacium*, quid *Paratitla* sint, ignorasse non dubitat adfirmare; quod *Aegidius Menagius* Vir. Cl. ad omnes, qui *Paratitla* scripserunt, extendere non dubitat. Quare desinesis Imperatorii praecepti auctoritate tam humile institutum, cuius te laudatorem profiteris, docendi Tus & Compendiis, extollere, praeconioque non suo exornare. Bene habet, replicare BOECKELMANNVS, quod me cum *Budaeo*, cum *Cuiacio*, cum tot eruditissimis etiam in ipso genere politioris literaturae, hominibus comparere sustines, in non pudenda inscitia, quid *Paratitla* Iustiniano significant. Verum si oppositis inhaerere non pateris auctoritatibus, ego me tuis nihilo magis obligatum sentio, quo minus ipse meis oculis, quid apud *Iustinianum* *Paratitla* sint percipiam. Verba Caesaris haec sunt: *Sufficiat, per indices tantummodo & titulorum, subtilitatem, quae παράτιτλα nuncupantur, quaedam admonitoria eius facere, in Praefat. de Concept. Digest.* Interdicit sic Imperator commentarios fieri, permittit facere singulorum indices capitum, *subtilitatem* titulorum, *admonitoria* quaedam. Nisi me omnia & sensus ipse communis fallunt, Indices Titulorum nihil sunt aliud, quam breues rerum declarationes, quae singulis capitibus tractantur; neque simplices indicinae, sed etiam *admonitoria*, quid res singulae sibi velint, idque per *subtilitatem* verborum, hoc est tenuem leuemque expositionem, quam proprie subtilitatem esse non ignoras. Quo pacto summaria nostra compendia-

que

que melius & expressius designarentur, expecto dum ratione vel auctoritate probes, immo nec hoc velim obliuiscaris, vt haec verba tuis iuribus fugitiuis, hoc est, e sede sua remotis, quorum adnotationes *Paratitla* vis esse, tam bene conuenire doceas, quam nostris ea summariis siue Compendiis, exacte conuenire probaui. Quod autem ad vocem *παράτιτλων* attinet, eam, siue notare velis, quod *praeter*, vel quod *iuxta* titulos adjicitur, quod vtrumque praepositionis significatio fert, in non magno discrimine ponam. Ego vero, *CRVSIVS*, nullo modo id agebam, de vocis huius notatione litigarem: sed vtrouis modo eam interpretari velis, mihi ad rem ipsam progredi fatius videtur. Nimis alte modo intonabas, quando me contempti Caesaris reum peragere velle videbaris. Quanquam ego te *BOEKELMANNE*, meliore iure, si non hoc totum ineptum est, laesae dignitatis Caesareae deferre possem. Nam si omnino libellus aliquis primae institutionis ad inchoandam Iuris disciplinam opus est, quae vos agitat infania, vt aliud compendium quaeratis, quam Caesar ipse *Iustinianus* composuit, & Inuentuti solícite commendauit? Quis neget, hunc esse contemptum Caesarei instituti, quis neget fieri non posse, quin detrimentum studia tyronum capiant, si aliis discendi principiis, quam ipsius Iurisprudentiae conditoris, imbuantur? Quid aliud neoterici Compendiorum suafores & Auctores agunt, quam vt pubem Academicam spoliarent illo notabili honore, quem *Iustinianus*, tam magnifice illis imputat, cum ait: *Digni tanto honore, tantaque reperti felicitate, vt & initium vobis & finis legum eruditionis a voce principali procedat?* Quanti vero illud est, quod Studiosis hac peruersa Methodo eripitur, quod qui Iustinianum veteresque Iuris auctores assiduo legunt, eorum dicta

sententiasque sibi familiares redditas, semper & ubique non modo in Scholis, sed etiam in Foro laudare & allegare possunt, multo certe luculentius & efficacius, quam Regulas istorum Compendiorum, quibus se vulgus Candidatorum, si Diis placeat, magnificare solent. Denique certitudo sententiarum Iuris non potest haberi ex *hodiernis Systematibus*, cum auctores eorum alii ab aliis *dis discipulorum* dissentiant, & quod ex vno didicisti, si ad alium Te transferas, iterum saepe dediscendum sit. Ex aduerso, qui solos veteres sectantur, quicquid didicerunt *immutabili auctoritate* ad extremam usque senectam in doctrina scholarum vsuque fori perseueraturum esse confidunt. Praeterea, ex eo, quod Tu ipse confessus & professus es, illa Compendia, *stylo scribenda esse breui & conciso*, fieri non potest, quin eorum, qui talibus adfuescunt, ingenium atque oratio *sterilitatem* & nescio quam contrahant *ariditatem*, per quam adolescentes, quos maxime decet *ubertas & florida dicendi copia*, degenerant & corrumpuntur. Notum est etiam, qui Iuris studium feliciter exercere volunt, eos *amoenitates historicas, humanioresque literas*, cum eo coniungere debere, quemadmodum fieri oportere Te ipsum scio & alias semper esse testatum & modo mihi contendenti ultro esse largiturum. Insuper, Ars ipsa Iuris, ea Methodo peruertitur *aliumque induit habitum*, quam a Iuris conditoribus accepit, & quam habere debet. Repletur nouis Principiis *terminisque* vt aiunt, semibarbaris atque fictitiis definitionibus & partitionibus in *systema scholasticum* deformatur. Qua re fit, vt studiosi inde ab initio *nouis innixi fundamentis* in progressu & in ipsa praxi rationes decidendi non tam ex limpidis antiqui Iuris fontibus, quam ex lamis & lacunis, e praeeptis regulisque petere consueuerint. Quis, non

non abominetur hos compendiorum fructus & specimina.

Respiranti CRVSI O, Mirari equidem liceat, CRVSI, respondet BOEKELMANNVS; quod cum hae rationes tibi graues validaeque videantur, *in prima oratione tua nihil eiusmodi miscueris*, sed abrupta seueritate nihil quam nigrum theta Compendiis inurendum putaueris; quo nihil omnium temporum hominumque eruditorum exemplo, iudicioque magis aduersum poterat fingi. Vnum, fateor, adieceras, quod me fugit refellentem; Indignabundus si quis omnino *Compendiis* delectaretur, aegre concesseras, *vt ea priuatim haberent, legerentque studiosi*, caeterum iuxta *Pandectas* atque in *Codice* nihil eiusmodi vsurparent. Sicut in omni hac disceptatione CRVSI, pro tuo potius, quam pro communi rationis captu, differis, ita nihil imprudentius, nihil a discendi docendique Iuris ordine alienius adfirmari potuit; quam in *Institutionum* explicatione Compendium Artis vsu venire potuit; in *Pandectis* & in *Codice* non esse ferendum. Quis non contra videt, quod CRVSIVS de Institutionibus Iustiniani obiecit, si quis abhorreat a nouitiis Systematibus, eum, quod ad Institutiones attinet, in promptu habere *Iustiniani* Compendium, quod Imperatorem in hunc vsu parasse & praescripsisse iuuentuti, intelleximus. In *Pandectis* autem, & in *Codice*, cum sciret aliquid esse necessarium, quod summam eorum librorum doctrinam exhiberet, industriae *Professorum* commisit, vt *Paratitla*, id est, *singulorum titulorum summarias expositiones* (hunc vocis sensum, velis nolis, iam mihi concedere debes) in vsu discipulorum componerent. Quid autem Te mouet, CRVSI, vt secundum *Institutiones* methodum fini-

endi

endi partiendique tandem aliquo modo ferre queas? credo, quod intelligis, studiosos sine talibus adiumentis cum fructu in Iuris Oceano non posse versari, nisi, inquam, notiones rerum necessarias & summa doctrinae *κρίτηρια* praesumserint. Si iam in *Institutionum* libello, quem Caesar publicavit, elementa omnium capitum, quae in Iure tractantur, extant, nihil intercedo, quo minus vtendum sit tuo consilio; atque statim vbi *Institutiones* perceptae fuerint, integros *Pandectarum Codicisque* libros aggredi & ingenio memoriaque subigere liceat. Quodsi facile pars aequa totius Artis in *Institutionibus Caesareis* intacta manserit, manifestum est, earum rerum initia nihilo magis ignorare posse, quam quae in *Institutionum libellis* ab imperatore collocata sunt. Non expectabis, opinor, vt tibi demonstrarem, quot nobilissima difficillimaque Iuris capita sint, de quibus altum in *Institutionibus* silentium; Nihil facilius erat, ni superuacuum & apud homines, quibus haec in numero sunt, taediosum foret. Nihil est igitur, quod instantem Te rursus audio; *sufficere in vsum praeparatoriae doctrinae Institutiones a Iustiniano relictas*; non sufficiunt, inquam, sed ad Pandectas intelligendas, eiusmodi libellus aequè necessarius est. Praeterea inanis calumnia impingitur *meo ad Institutiones Compendio* quasi id ageretur, *vt iuventutem per illud ab ipso Iustiniano abduceremus*. Nam meum Compendium (non pudet hunc titulum praeferre, licet aliud speciosius praetexere possem.) Auditoribus meis aliter vsui esse non potest, quam si *Institutiones Caesareas*, iuxta eas continuo legant eandemque methodum premant; ideoque tantum abest, vti contemptus inde iuventuti aduersus Auctores Artis subnasci queat, vt potius augeat eorum honorem venerationemque, dum a dictatis nostris ad eos, tan-

tanquam ad *Principales Auctoritates* continuo remittuntur. Caeterum, hoc mihi *Sacratissimi Caesaris* manes largientur, id etiam vos mihi, ut dicam, largiemini, non esse faciendum his diebus, ut *Methodo, quam ille quondam praescripsit*, in omnibus ad amussim praeciseque inhaereamus. Nam quod ille primo omnium voluit, ut *ne studiosi ultra semestre spatium in Institutionibus detineantur*, quaeso, quam haec res hodie facultatem haberet? Fateor, *Institutiones semestri spatio explicari posse*; verum, quis vestrum de ingenio memoriaque sua tantum fiduciae conceperit, ut vna deambulatione, se *argumenta Institutionum ita possidere sentiat*, ut super illud fundamentum, totam Digestorum molem adstruere se posse, confidat. Accedit, quod nemo negare potest, expedire studiosis, uti *mutationes, quae vniuersae Europae moribus in disciplinam Iuris inuectae sunt, Iustiniani Regulis admisceantur*; Nullis alioquin Artium studiosis meliore iure satyricum illud, quam Iurisperitis applicari potest: *Adolescentes in Scholis stultissimos fieri, qui nihil eorum, quae in usu habemus, audiunt & discunt*. Quae ratio sola, sufficit ad probandum, quod Iustiniani compendium non respuat aliud manuale eadem opera methodoque legendum. Iam porro id praeter caeteris in obiectionibus tuis mirari me subiit, quod haec docendi discendique Methodus, incertitudinis, in ratione Studiorum arguebatur. Nam si, quod res est, dicere fas sit, non vno mihi experimento compertum est, maxime in *Examinibus Candidatorum Iuris*, eos, qui diuersa a nobis via praecipue se iactabant, seque Textuales esse praedicantes, systematica contemnentes, in *Colloquiis & Dissertationibus Artis*, adeo fluctuantes, ne dicam *ignorantes fundamentorum Iuris sine quibus certe nemo potest agere Iurisconsultum, esse repertos*, ut mi-
seratio-

feratione potius, quam diuersae sententiae inuidia conuitioque digni iudicarentur. Enim vero si nihil aliud discendum tractandumque suaderemus, quam huiusmodi Compendia breuibus verbis in formam Systematis, ordine tamen Caesareo redacta, metuendum esset, ne non ficciores atque aridi, sicut alia, CRVSI, obiectio tua dictabat, fierent studiosi. Sed quid tibi vis, ergone credis, ita nos Compendiis delectari, vt in his Iustinianaeos Auditores omnes suos labores ordiri atque consumere velimus? vt periculum sit, ne ad horum exemplum orationem stylumque contrahant & exhauriant? Ego vero, antequam studiosi, de Iuris scientia eiusque Compendio cogitent, ita eos omnino animos inducere volo, vt lectione bonorum auctorum eorundemque imitatione & assiduis styli exercitiis amoenitatem ingenii, vbertatemque orationis ita comparant, vt in habitum illis abeat, atque deinceps, vbi ius student & haec ipsa Compendia tractant, ne illa quidem amoeniora penitus illos omittere, sed laxamentum in ipsa studendi varietate quaerere suadeo. Adde, quod & antea dixi, Compendia illa Systematum esse tantum indices, secundum quos Textus Iuris, quibus nihil vberius, nihil amoenius, inquiri & legi possunt, atque etiam omnino debent. Quae ratio facit, vt in Pandectis, inquam, absolute necessaria sit haec praeparatio paratitlaris, etsi nihil Iustiniani Institutionibus addere velles; siquidem manifestum est, non modo vniuersam methodum in illis esse difficilem & obscuram, verum etiam singulos Titulos sine directione alicuius Compendii Methodici, neque perdisci, neque doceri posse; Quam ob rem Caesar ipse, diserte voluit, eius generis indices & summas capitum describi, quas vtique breues atque cencisas esse debere, negotii ipsius natura satis indicat, nec metuit Imperator illud praetextum corrumpen-

rumpendae eruditionis & eloquentiae periculum. Ex his credo, iam praesumi posse, quid ad illam objectionem, *qua per hanc Methodum praecidi volebas communicationem Iuris cum literatura humaniore*, sit respondendum. Non contineri in hoc genere Compendiorum *observationes digressionesque Historicas & literarias* fatemur, impediri prohiberi-que negamus, nec unquam cessamus hortari studiosos *ad hanc coniunctionem variae eruditionis cum Arte Iustinianaea*. Denique, nihilo magis de eo laboramus, quod tu etiam, CRYSI, praecipuae difficultatis loco ponebas; scilicet, *his neotericis Institutionum imitamentis, non praeferre Themidem suam faciem nativam*, sed eius formam cultu adscititio corrumpi. Profiteor equidem, si per haec Compendia fieret, ut *Ars nostra terminis*, quos vocant, *exoticis impleretur*, licentiaque finiendi partiendique scholastica, *in aliam transfret speciem*, me tam alienum ab illis futurum, quam cuiquam Themidos amantissimo esse consentaneum sit, Ideoque curatissime id operam dedi, ne quid tale meo quidem Compendio obiectari possit, adeo, ut religio mihi fuerit, vllas in eo ponere definitiones aut diuisiones, quae non aut e verbis, aut e mente sententia-que legum euidenter colligi possent. Fuit, inquam, *religio*; nam *superstitio* non debui dicere, *qualem fuisse futuram* ego quidem arbitror, si nihil eiusmodi collocare voluisssem, nisi quod totidem verbis a Iustiniano, veteribusque Iurisconsultis praescriptum esset; tametsi ignorare non potestis, litteratissimos superioris aevi Doctores, Cuiacium, Duarenum, Donellum aliosque Iuris antiqui & intaminati cultores feuerissimos eandem instituisse viam, quam in nobis tam inique animaduertitis. Dum scilicet *proprietates rerum*, a veteribus fuse expositas, neque semper in finiendi partiendique formam redactas *succinctis*

cinctis positionibus enunciant atque declarant, quod omnium Artium, quae ab antiquis ad nos profectae sunt, magistros fecisse videmus.

CRVSIVS; si quemadmodum Tu, inquit, BOEKELMANNE, compendii tui vsum studiosis commendare Te narras, *ita vulgo, aut a maiori parte haberetur*, non erat, quod dispendii quicquam in illis esse situm existimaremus. Sed per communia sacra testor, an non Auditores Tui tam frequentes atque notabiles, in illa *Compendii disciplina proram ac puppim studiorum suorum collocent*, seque perceptis illis *egregios esse Iurisconsultos arbitrentur*, neque de ipsis antiquae Iurisprudentiae libris euoluendis examinandisque curam vllam suscipiant, & an non haec res *ad summum doctrinae Iuridicae detrimentum* pertineat, adeoque an immerito *compendiarium illud institutum*, veluti *causa corruptae Iurisprudentiae* vituperetur. Quod si Tu, sicut nobis sedet, consilium, deuotam Themidi iuuentutem, *ad ipsa vetustae Artis penetralia deduceres*, si exemplo praeires, ipsa veterum Responsa commentariaque, sicut a *Iustiniano* in deformi illa, quam habemus epitome relictæ sunt, idonea methodo legere, examinare, conferre inter sese, iisque immorari, dum plane penitusque intelligerentur; aut si non praeberent se intelligendas, *veros sensus emendandi coniecturis indagare*. Equidem, si quod res est, fateri vis, eo modo, quid amplissimi Iurisconsulti nomen requireret, & quid sibi deesset, etsi iam vestra Compendia tenerent, agnitu-ros esse crediderim; denique *res ipsa compelleret, eos veram proficiendi viam insistere*, neque cessare, donec vniuersum Ius antiquum in memoriae potestatem rede-gissent; neque nos profecto pro Iurisconsultis haberemus iisque nomen illud venerabile promiscue adscriberemus, *qui seriem quandam defini-*

definitionum, diuisionum iisque adhaerentes nescio quas, ac heri nudiusque tertius natas quaestiones excipere atque resolvere possent; ne de aliis, qui nec id ipsum didicerint, cum dedecoris publici confessione loquar. Enim vero si Compendiis abolitis, tam egregium mutati Consilii fructum capere liceret, credo, tibi ipsi nullam visum iri, causam, quare nobis ad inuenusta illa & inamoena Compendia, poenitentiamque pulcherrimi consilii, redeundum foret.

BOEKELMANNVS; Si nihil aliud a mutatione poenitentiaque tueri vos poterit, quam ille speratus successus, credo fidem praesagio meo constitutam. Quodsi potes animum inducere, ut res tibi proponas, sicut existunt, dabo operam, ut intelligas, sermones tuos abhorrere ab usu ciuili, plenosque vel *ostentationis* esse vel *ineptiarum*. Quod ut tibi, vel saltem hisce *Viris Clarissimis* persuadeam, necesse erit animaduertamus; quo modo parata, quibus studiis exulta sit iuuentus, quae ad percipiendam Iuris disciplinam scholas nostras ingreditur, & an sanis hominibus consultum videri possit, eiusmodi auditoribus committere *fundamenta Iuris paratitlaria proprio Marte discenda*; nihil autem illis exponere, quam ipsa veterum responsa commentariosque, non quae ex illis facilia, sed obscura, difficilia nodosque continentia vindice dignos. Tu quidem de *qualitate humani ingenii* nihil humile, nihil infra captum rerum maximarum praesumis; nec ego naturae sum accusator: sed ita de felicitate ingeniorum philosophari ut oculos animumque non aduertas, ad eos, quibuscum res sit, nihil aliud est quam *splendide nugari*. Non est hic locus de miserrima scholarum primaeque institutionis consuetudine queri, sed hoc palam est, novos *Iustinianaeos*, qui se nobis offerunt, plerosque rudes esse politioris literaturae, rudes *Historiae* &

E

omnis

omnis *Antiquitatis*, rudes *Graecae Linguae* & proprietatis elegantiaeque *Latinae*, ne dicam *Philosophiae*, praesertim *Moralis*. Nec scio, quae te peruersitas agitet, vt causam corruptae *Iurisprudentiae*, vel *Studii* potius *Iuridici* (nam ipsam, opinor aequè adhuc integram esse quam fuit dudum) potius non prodideris ignorantiam *Romanae Graecaeque Linguae*, quam vsum praeparatoriae institutionis. Et quidem de *Graeco sermone* facis prudenter, quod nullum verbum, de eius peritia in Studioso requirenda, protulisti, perinde ac si nihilo magis *Suedicae* aut *Laponicae Dialecti* notitia ad *Iuridicam Crisim* exercendam pertineret. Quod si paulo diutius *Munkero* nostro, hac in parte, *Delfis*, elementarius Doctor, operam nauasses; credo non minus seuerè in contemptum *Graecarum* literarum, quam modo in *Compendiorum* ac *Systematum* Auctores inuectus fuisses. Nunc ausus es *Licinium Rufinum*, *Ulpiani*, *Caji*, *Pauli*, fragmenta, *Codicemque Theodosianum* memorare; *Graecum Ius* & *Basilicos Thesaurus*, e quibus tot tantique valoris cimelia viri Graece docti, eruerunt, atque adhuc inuestigare possunt, tristi, ne dicam pudendo, silentio praeteriisti. Neque Te agnosco, CRVSI, tam superbum eruditionis vulgatae censorem & exactorem Critices, sine vlla *Graecarum* literarum notitia. Tametsi *Graecos Iurisconsultos Basilicamque Paraphrasin* contentus sis omittere, vel Interpretibus fidere, quod in re Critica scimus, quam tutum atque decorum sit; tamen inquam huius studii, quod laudas professio, qua ratione potest alienari ab illa parte *Iuris Iustinianae*, quod totum *ἀνδεύτικῶς* graece est compositum? denique in antiquis latinorum scriptis, quis vnquam sine mediocri *Graecae* literaturae peritia feliciter in exercenda *Crisi* versatus est, aut Criticum se profiteri sustinuit. Sed mittamus *Graeca*,

per-

permittamusque non tantum *Accursianis*, sed etiam *Criticis* pace tua dicere: *Graeca sunt, legi non possunt*, quoties se nobis obtulerint; vel si Criticam ne haecenus quidem omittere placeat, imitemur illum, qui cum in *Ulpiano* legisset haec verba: *propos, sagacitate vere critica, monuit, legendum esse ita: pro se poscit.* Sed reuertamur ad institutum; Contemplare mihi quaeso *CRVSI*, adolescentes, vix tantum *Latine* doctos, ut animi sui sensa, quod satis sit, efferre queant, *Philosophiae & Antiquitatis & historiae latinae* ignaros; adeone te praeconce- ptus amor instituti tui tenet, ut his cum aliquo fructu eruditissimos & difficillimos antiqui Iuris Com- mentarios exponi posse statuas? Nosti & experi- ris, ita fieri non posse, totum uti *Corpus Iuris*, au- ditoribus tuis illustres; obscuriora & ardua quae- que, sine dubio excerpenda sunt, ut digna Interpre- tis ope, digna publicae vocis officio videantur. In his tu adolescentes ita, sicut dixi praeparatos cum valido profectu versari, ficcine Iureconsultos inde fieri posse credis. Non dices, opinor; sed in tuis auditoribus suppellectilem humanioris literaturae prius, credo, requires. Quid facies igitur illis, qui non habent eam, nec adferre possunt, quemad- modum *decimus* quisque non reperitur, qui medio- criter, neque *centesimus*, qui ut debet, hac parte sit instructus. Non inculcabis tamen illis *Compendia*; domi legant, si velint, Professor altius spiret; ille siglorum & notarum aenigmata, ille malas inter- punctiones emendare ac interpolare, glossas varias- que lectiones a textu genuino separare, luxata re- stituere, vitiata sanare, *Plebiscita* atque *Senatus con- sulta* concinnare, fugitiua retrahere locisque suis reddere doceat. Haec enim vis agere *Professores*, haec tradere sectatoribus tuis iubes. Mihi vero quid ineptius, quid sanis hominibus indignius vi-

deri queat, nullo modo apparet; siquidem nec adol-
lescentes ita, sicut diximus, instituti, quicquam ex
iis rebus percipere, nec si queant, ullus inde fructus
ad eos redundare potest. Noli putare, me esse
eum, qui spernam & reprehendam instituti illius
rationes; sed quod haec a Professoribus doceri vis
adolescentes, antequam *Paratitla* totius Iuris ab
illis percepta fuerint, superat omnem stultitiam,
ignosce dicenti quod res est, & scapham scapham
appellanti. Nec quisquam sana ratione praeditus
ferre poterit *Antecessores* haec rudibus animis incul-
cantes, atque eos, qui Compendia talibus praescri-
bunt, corruptae Iurisprudentiae reos peragentes.
Quid tandem vultis agamus cum iis, qui nihil quam
latini sermonis & sensus communis intellectum ha-
bent? ut remittamus eos *in Scholas atque ad Paren-
tes*: an ut detineamus immmani sumptu in Acade-
miis, *ut audiant aenigmata*, quae tu dicis? an po-
tius, ut eiusmodi notitiam Iuris in illos transfera-
mus, per quam de causis respondere, ciuem regere
consiliis operamque foro nauare possint? Atqui
hoc est in potestate compendiorum nostrorum; qui
illa tenet memoria, distinxit iudicio, probare po-
test legibus, ut nos ducimus Auditores nostros, hi
non ineptis praediti ingeniis ea quae dixi, praestare
possunt, & feliciter omni die praestant. Non est
quod mihi credas adfirmanti, specta Viros Clarissi-
mos e disciplina mea productos, per omnes Ger-
maniae Belgicaeque Respublicas sparsos, & aude
negare, *Compendiariam Institutionem* esse efficacio-
rem ad utilitatem publicam, illa tuorum *siglorum*,
interpunctionum & coniecturarum demonstratio-
ne. Quam quidem ego nunquam, ut tu facis de
Methodo nostra, contempsi, vituperavi; sed, quod
toties repeto, *sequi debere paratitlarem Institutio-
nem*, sentio, suadeo, contendo. Nec credo quen-
quam

quam adeo bonae mentis inopem fore, qui non mihi potius, quam tibi hac parte fidem sit habiturus. Instare te quidem, atque hoc vnum minus inepte, in hac re intelligo, postquam illa Compendiaria in Academias & Auditoria Iuridica introducta est, Iuventutem in ea subsistere, nihil aliud sibi proponere, nec ulterius prouehere studiorum suorum curas. *Hoc igitur te queri, te incusare & exprobrare Iuventuti nostrae, etiam vero Professoribus, si qui Auctores se talis socordiae praeberent, oportebat; non etiam detonare contra, quod nemo sapiens, aut iuris prudens omittendum putat, neque contendere Pandectas sine compendio paratitlari esse docendas.* Non ignoro, plerosque Iuri deditos, ut studia & ingenia sunt; tantum temporis in hac compendiosa totius Iuris doctrina consumere, uti per fortunas suas integrum illis non sit, aliud deinde studium ingredi nouoque cursu de vltima corona denuo certare. Quod profecto non huius methodi, sed hominum & seculi esse vitium plusquam manifestum est. Eoque vires eloquentiae & auctoritatis Vestrae, *Crusi* intendere debuistis, ut generosi iuvenes *perfecto eruditionis amore, nouaque discendi cupiditate inflammarentur; non ut praecipites darentur in eiusmodi laborem, quo sparsa tantum infinitaque lectione memoriam impleant, neque praeceptis vllis regulisque vniuersis formant firmentque iudicii rectitudinem, quod ita nullis innixum fundamentis vaga legum notitia diffluere, suaeque semet intentione frustrari necesse est.* Quod si alterutrum a Iuris studio abesse oporteat, vel *criticam subtilitatem*, vel *summariam vniuersi Iuris notitiam* & si facultatem non habet vtraque methodus, qua coniungatur, age, videamus, vtra minore cum incommodo publico adhiberi, negligique possit. E Compendiis & Systematibus, ita ut a nobis proponun-

tur & explicantur, palam est, haberi posse Iurisprudentiam, eo cum fructu copiaque, vt ad causas agendas, scribenda consilia, iudicandique munus sufficere possit atque sufficiat; clarissimis atque vniuersis exemplis argumentum vndique praebentibus. Vestri nullis Compendiis imbuti, vniuersam quidem Artis scientiam, qua subnixi prompte & expedite in foro hominumque societate versentur, nunquam percipiunt, argutationes quasdam, observationesque rerum ad vsum nihil pertinentium, scrupulos vulgatarum lectionum coniecturasque plerumque superfluas mouent iactantque, & omnino talem sibi doctrinam comparant, quae *superuacua alienaque a communi vsu vitaeque subtilitatem*, vt tibi verba tua reddam, perferre videatur. Denique, sic ego, sic omnes, qui Iurisprudentiam magis in rerum grauitate, quam in verborum captatione consistere credunt in animum inducimus; neminem sine compendiarie totius Iuris intelligentia valide prompteque Iurisconsultum esse posse; nec aliter sapientissimos antiquitatis & huius, & superioris Seculi Iuris interpretes existimasse videmus. Quod si tu hisce rationibus, nec dum tibi persuaderi pateris, duntaxat hoc admitte, *singuli, vt suo sensu abundant, & sine detractione, sine conuicio quisque bono publico famulas manus vocisque ministerium commodet*: nec alius alium corruptae Iurisprudentiae, neque Compendia primae institutionis, vt dispendia iuuentutis probrose accuset. CRVSIVS: Ego quidem huc vsque, sicut volebas, disputantem Te BOECKELMANNE consecutus sum, tametsi plus e verbis meis, quam in iis erat, deduxeris. Nam si recte animum illis aduertisses, non id mihi consilium fuisse, colligere potuisses, vt vsum Compendiorum, sicut a Te, sicut ab aliis hominibus clavis vsurpantur, veluti *causam corruptae Iurisprudentiae*;

dentiae; sed festinationem nihil quam *Compendia* quaerentium in discendo, nihil aliud in docendo praescribentium, infectatus sum. Quid autem? censeo faciamus aliquando finem huius altercationis & rogemus HUBERVUM, ut & ille suffragium suum edere, animique sententiam & experientiae exemplum declarare velit; forte an medium aliquod consilium, periculis seu veris siue fictis utrimque vacuum ab illo suppeditetur. Recte; mehercle regerebat BOECKELMANNVS: Nisi enim respondendi vices ab illo mihi commodatas penitus intercipere & consumere velim, tempus est, ut desistam; quod eo iam procliuius accidit, quod tu, latere male tecto, abscedis, & plus in alieno auxilio, quam in propriis viribus spei collocare videris. HUBERVVS: Ego vero, si plura, de *compendiis* & *Systematibus Iuris* in medium proferre vellem; postquam Vos in utramque partem copiosissime hoc argumentum executi estis, mihi ipsi vobisque grauis & inepte verbosus haberer. Nolite a me aliud expectare, nisi, ut simpliciter exponam, *quae sit ratio Methodusque institutionis, quam Iuventuti*, cuius spei admotus sum, *impertior*; atque exinde, quam partem vestrae contentionis ego probem vel improbem, si res tanti videtur, colligendum relinquam. Enim vero non possum satis laudare nobilem CRVSII indignationem aduersus prauum seculi nostri morem, *festinandi Studia* Iuventutis nihilque iis, quam *Compendiarios Systematum libellos* exponendi. Sed haec longa querela nulloque bono a nobis iteranda. Permite mihi, ut repetita priorum temporum memoria, *diuersas docendi discendique Iuris rationes* vobiscum recenseam, atque exinde, quo modo ad hanc *Methodum*, qua nunc utimur, peruentum sit, denique ex omnium viarum *comparatione*, quae praestantissima sit, animaduer-

maduertamus: Primo omnium *ante Iustiniani tem-*
pore, vt ipse narrat, cum ad studium Iuris absol-
 uendum, *Quadriennium* omnino definitum esset,
 ita vsus ferebat, vt e *vicies centenis versuum millibus*;
 in quos libri de Iure scripti, erant distincti, studio-
 sis vix *sexaginta millia* proponerentur, reliquis omni-
 bus tanquam ab vsu remotis, penitus neglectis, at-
 que ex illo ipso *Compendio*, adhuc non pauca, ve-
 lut superuacua praeteribantur, quod erat *Compen-*
dium Compendii. Imperator deinde noua Iuris Epi-
 tome ex duobus Librorum millibus composita *Me-*
thodum studendi hoc modo dispertitus est, vt omni-
 um suorum Librorum institutio *Quinquennii* spatio
 absolueretur, initio ab *Institutionum* libellis facto,
 monitoque, vt, ad reliquos Libros Paratitla qui-
 dem praescriberentur, vel ipsae Leges e Latino in
 Graecum *κατὰ πόδας* verterentur, commentarios au-
 tem facere ne liceret. Postea Caesar *Leo* Philoso-
 phus *Compendii Iustinianaei* fecit aliud *Breuiarium*,
 in quo selectas Leges & Constitutiones e Corpore
Iustiniani vertit in graecum sermonem, etsi non
 vbiq̃ue τὸ κατὰ πόδας tam religiose obseruet, quam
Iustinianus voluerit. Atque hoc ex *Basilico Com-*
pendio, satis amplo tamen, rursus idem *Leo* fecit
Epitomen, opus meris definitionibus constans, prae-
 ter alia *πρόχειρα*, siue manualia, quae *Constantinus*
Harmenopulus; *Michael Attaliota*, *Michael Psellus*,
Antiochus Balsamon aliiq̃ue plures in notitia *Basili-*
corum a *Suaresio* recensiti, ipse quoque rursus *Leonis*
 alius Imperator *Constantinus Porphyrogennetes* publi-
 cauerunt, sicut & peculiare *Compendium Nouella-*
rum edidit *Iulius Patricius Ex Consul & Antecessor*
Constantinopolitanus; e quibus satis constat, quae
 fuerit inde a tempore *Iustiniani* veterum Graeco-
 rum ratio docendi discendique Iuris; videlicet, in-
 cipere a *Compendiis*, atque exinde *Excerpta basilica*,
 deni-

denique progredi ad vniuersum Corpus Iustiniani; nec eos ita existimasse, dispendium id esse doctrinae Iuridicae, si τὰ κάλλιστα χρειώδη τε καὶ ἀναγκασιότατα συντεμόντες ἐν προχείρῳ Βιβλῷ συντάττοιεν, verba sunt Harmenopuli, si *pulchriora & utiliora* maximeque necessaria in libro manuali colligerent. Imo patet ex eodem *Harmenopulo* ceterisque superstitibus, id eos egisse, vti, quae a tempore Iustiniani ad suam aetatem plus annis quingentis euenerant mutationes additionesque legalis disciplinae, earum in suis Epitomis notitiam studiosis impertirentur. Quod rursus velim obseruari, aduersus eos, qui his diebus *Artem Iuris contaminari violari*que clamitant, si quando aliquid *hodiernis Iuris Manualibus* e moribus institutisque sequentium temporum misceri adiungique sentiant. Graeci Imperatores, & Iurisconsulti, vtcunque successores *Iustiniani*, in eodem Imperio, minime religioni duxerunt, illius Iurisprudentiam ad vsum sui temporis accommodare; ineptosque se fore crediderunt, si Compendia & Manualia sua, quibus adolescentibus summas Iuris positiones tradebant, perinde composuissent, ac si *Iustinianus* adhuc viueret nihilque ab eius aetate fuisset innouatum. Nos vero post alios sexcentos & quod excedit annos, extincto *Iustiniani* Imperio, qui Ius eius haud aliter, quam ad supplendas Leges domesticas cuiusque populi recepimus, non audebimus iuuentuti nostrae *Manualia* praescribere, in quibus eos admoneamus, quid de Iure vetusto moribus hodiernis siue Praxi vniuersali, obseruetur aut secus? Sed pergamus. Dum ita Graeci Iuris scientiam suis moribus & institutis aptatam excolebant, in *Occidente* cum Imperio Leges Romanae exulabant & ignorabantur; donec *Lothario* Saxone Imperatore, quasi postliminio studium eius instauratum est. In his initiis, prima quidem ingeniorum

occupatio fuit eaque sola, *Iustiniani* Libros euoluere, dare operam, vt intelligerentur, diuerfos libros legesque inter se conferre, dissidentia conciliare, posteriora denique cum prioribus coniungere; cuius rei specimen *Irnerius* in *Excerptis Authenticis* per *Codicem* spargendis audax & nobile dedit. Secundum haec principia progressi sunt homines studiosi ad proponendas Auditoribus suis *Summas*, vt loquebantur haud absurde, *Librorum Iuris*, quae nihil aliud fuere, quam *Paratitla*, quae *Iustinianus* appellat graece corrupto vocabulo, idque potissimum ad *Institutiones* atque *Codicem*, vt *Placentinus* & *Azo* praeiuerunt. Ita enim existimabant, *Codicem* potius, quam *Pandectas*, iis, qui *Institutiones* perceperant, esse praelegendum, quia recentius in illo ius est vsusque in foro certioris & frequentioris, qua gratia *Nouellarum* argumenta singulis in Codice Rubricis *Irnerius* ille subiecerat; quod illorum institutum ad formandos iudices causarumque *Patronos* id est validos *Iurisconsultos*, non erat vt magnopere improbaretur; vtcunque deinceps aliter visum fuerit posteritati. Iuxta *summas* pro tyronibus Artis, in vsum prouectorum scribebant *glossas*, quae sunt breues interpretationes legum, secundum ordinem verborum, in quo genere facile principem locum tenuit *Accursius*. Fuere, qui intentiore prae aliis cura Ius Romanum flecterent ad trituram forensam, cuius rei praecipuus auctor *Durandus* ille, dictus Pater Practicae, laudatur. Postea cum glossandi materia consumpta summorumque satis esse videretur; secuti Interpretes ingenti apparatu commentarios in omnes Iuris librosque legesque scribendos se contulerunt; spreto iam repudiatoque *Iustiniani* praecepto, quod priores, *summis* atque *glossis* contenti, cum illae *Caesaris* edicto exacte congruerent; haec tam modice ab eo

rece-

recedebant, vt auctoritatem eius comiter industrie-
 que custodire velle viderentur. Sed commentandi
 signum in primis extulere *Bartolus de Saxoferrato*
 & *Baldus de Ubaldis*: atque exinde copia enormis
 consiliorum, responforum omnisque generis com-
 mentariorum Iurisprudentiam, ad veterem, quae
 fuerat ante Iustinianum, incertitudinem, dubita-
 tionem confusionemque, sicut, ipse praedixerat
Caesar, reduxit atque deformauit; vt non minus
 ad communes Doctorem sententias quam ad ipsos
 fontes legum consilia sententiaeque exigarentur.
 His temporibus iuuentus ad studium Iuris accede-
 bat imbuta, si forte, Philosophia Scholarum, illa
 spinosa & inciui, a notitia vtriusque literaturae
 & antiquitatis alienissima; nec alia ratio Iuris stu-
 dio constare potuit, vsque dum superiori Seculo
 humanioris literaturae lux e tenebris ignorantiae
 barbaricae emerfit. Ab eo tempore cum nouam
 faciem induit vniuersa Iurisprudentia, tum *ratio*
 quoque *docendi Iuris alia planeque noua* inualuit;
 neque tamen ea, sine aliqua varietate. Videntur
 omnino Iuris Interpretes, qui literas politiores cum
 Iuris scientia coniunxerunt, duorum fuisse gene-
 rum. Quidam intra solos Iuris Romani limites
 se continuere, nihilque aliud agere voluere, quam
 vt libros a *Iustiniano* relictos illustrarent aut emen-
 darent. Alii faciendum putarunt, vt intelligen-
 tiam Iuris antiqui cum vsu nostri seculi peritiaque
 forensi coniungerent. Priores inter, familiam du-
 xere *Cuiacius*, *Duarenus*, *Donellus*. Inter poste-
 riores excelluere *Zasius*, *Alciatus*, *Viglius*; ex in-
 genti numero Triumuiros edidisse fatis est. Sunt
 etiam, sicut nostis, qui non tam Ius, id est scien-
 tiam boni & aequi, quam Antiquitates & Philolo-
 gicas obseruationes libris *Iustinianeis* adsperserunt,
 quales *Antonius Augustinus*, *Budaeus* atque *Raenar-*
dus.

*du*s. Hi omnes, inter alias industriae suae partes *Operam Arti utilissimam* nauarunt, emendando corrupta Iuris antiqui loca; quod tamen neminem cum aliquo laudis successu videmus aggressum, quam, qui copiam librorum veterum maxime *Florentini Pandectae* habuissent aut ubi coniecturis vtendum videretur, qui longo docendi scribendique vsu, literisque tam Graecis, quam Latinis culti famam auctoritatemque insignem adepti forent. Non ignoro fieri potuisse & aliquando contigisse, vti qui neutram horum subsidiorum facultatem haberent, tamen felici quadam coniectura nodum alicuius loci detexissent atque soluissent; cuius rei specimen *Dominicus Baudius* Iurisconsultus minime equidem validus dedit, quando *Grotius* ab eo monitum se fatetur apud Vlpianum in *L. I. §. 45. π.* vnde Vi, pro *possidet* legendum esse *possedit*: praeter quem locum ego non admodum recordor, *Grotium* in lectionis receptae mutationibus, quaesiuisse lauream tametsi illam doctrinae partem, merito inter grauissima Iurisconsulti officia reputabat:

Hoc faciant, adolens Themidis Cuiacius aris

Ingentique bono nomina nata Fabri

canebat ipse, cum iuuenis suos flores adspergeret *Iustiniano* sicut olim *Alcibiades*, vt refert *Plutarchus*, magistro praedicanti, se corrigendo Homero parem esse, *Nae tu igitur stultus* inquit, *es, qui adhuc scholae des operam*. Res enim est manifesta, neminem hanc studii partem in quacunque disciplina profiteri posse, qui non omnibus numeris ea sit exactus & absolutus, iudicioque multa lectione continuaque tractatione rerum, in quibus versatur, subacto limatoque: si quidem non modo callere, sed etiam iudicare suam Artem, & probare, quod ab Artis tuae Conditoribus extat relictum, sine dubio ad summum, vt auctoritatis ita scientiae peritiaeque fastigi-

fastigium pertingit. Vnum intelligo *Antonium Fabrum* ad hoc institutum se contulisse natum annos viginti quatuor, neque manuscriptis instructum, nec etiam magnopere subnixum collatione veterum monumentorum, quae lectionis suo tempore receptae fidem facere potuerint. Enim vero non adsentior *Bachouio*, qui cum clementer loquitur, eum appellat hominem corrumpendae Iurisprudentiae natum, tametsi *Wissenbachius* noster, hoc nimis auide conuitium arripuerit, auditoresque suos a lectione coniecturarum eius grauitur dehortari sit solitus. Id tamen existimo, emendationes eius esse plerasque non necessarias, atque ita comparatas, vt ab aliis sicut ipse fatetur in Praefatione sua refelli non queant. In hac autem ego sum haerese & libenter *ἐὐχόμενος εἶναι*, in fluctuationibus iuridicis esse duas sacras anchoras, quibus non sit vtendum, nisi extrema necessitate cogente: sunt autem hae meo iudicio *confessio antinomiae & mutatio lectionis Florentinae*. Sunt qui hosce modos tollendi difficultates legum appellant *viam Regiam*; sed quibus Artis suae honos & integritas cordi curaeque est, non possunt aliter arbitrari, quam hanc esse viam militarem soluendi nodos gladio, decus autem artis prostituendi ludibrio & ipsam dilacerandi. Nimis haec acerba dicta *CRVSII* auribus accidebant, quam vt diutius ea silentio transmittere possent. Atqui ego, mi *HVBERE*, non modo non audebam praesumere, ait, quod nimis aperte iam profiteris, esse te auerso animo ab illa parte studii, quod inde a renatis literis veras Iurisprudentiae delicias fecit, & clarissima nomina superioris seculi aeternae posteritatis admirationi consecrauit. Imo vero replicabat ille; nemo praeclarius de illo genere, nemo magnificentius de auctoribus, quorum tu laudem demonstras, sentit. Ita enim existimo,

& sem-

& semper arbitratus sum, *Professionem Studii Iuris Critici*, quod emendandis mutandisque legum dictis consistit (ita utimur verbo) habendam esse pro fastigio & quasi complemento doctrinae legalis, fere sicut Censura fuit habita, respectu Magistratuum Romanorum. Sed ut optima quaeque pessimo modo corrumpuntur, ita nihil exitiosius Arti Iuridicae, quam temeritas & luxuria *Criseos* esse mihi videtur. Nam reliqua docendi vitia, siue in methodo praepostera, siue in conciliandi pigritia, siue in ipsa sententiarum peruersitate consistant, ipsos Artis libros intactos relinquunt; *Critica* male exercita leges ipsas corrumpit & sacrum Iuris Corpus violat ac imminuit. Ne vero huiusmodi infinita oratione praestantissimum institutum maligne a me putes arrodi, dicam, quod pace tua fiat, quid in Vestro CRVSI instituto potissimum mihi displiceat. Primum atque praecipuum id esse puto, quod occupavi dicere, vos prima docendi Iuris rudimenta ponere in emendationibus, nec aliam credere ianuam famae patere, quam si receptas probatasque ab antiquissimis codicibus lectiones sollicitetis ac inuertatis. Tametsi quid ego de antiquis Codicibus loquar; cum satis constet; non habere nos aliud, antiquitatis veneratione commendatum, de Pandectis saltem, nisi quod extat apud Florentinos. Non possum, inquam, aequo animo ferre, vos adolescentum, qui se vobis committunt, initia, talibus coniecturis earumque subtilissimis probationibus occupare, priusquam terminos & regulas artis vniuersae methodica institutione, quam penitus improbatis, perceperint, qua re nihil inutilius & a vera docendi discendique ratione alienius esse potest. Ex quorum genere non est mirum nasci tales Iuris Criticos, quales illud vetus dictum notat, emendandis legibus neminem se dedere, nisi qui

qui de legibus nihil intelligat; quod equidem si de omnibus, qui in hac prouincia lauream quaesierunt, interpretati sint, iniurium falsumque esse non negauerim. Enimuero si quis in indagandis legum sensibus eiusmodi quid reperiat, quale temulento sed elegantis ingenii *Baudio* occurrisset *Grotio* visum est, in laudato modo *Vlpiani* Responso, bene se res habet & feliciter! acclamabimus. Nec minus si quid simile vobis haeserit, applaudemus & gratulabimur, Ipsi quoque non minus gratanter, vobiscum, si quid occurrat huius generis communicaturi.

Tu vero (interrumpere *CRVSIVS*) fatis insolenter, dum prae te fers admirationem *Criseos*, vsum eius & studiosos auctoresque nimis adspersanter habes, vt nec beneficium in *Artem*, quod fatere collatum, sine conuitio emendatoris commemorare potueris. Mi *CRVSI*; *HVBERS* subridens: noli in te dictum putare μήτε χολωθῆς quod de *Baudio* minime profecto μνησικακῶντι excidit: etsi tu quoque, sic noti sumus inter nos, gaudeas hac parte morum prisci *Catonis*, quam toties sibi *Baudius* vltro apud amicos adscribit. Sed nec ego *Baudii* contumeliam, neque tuam facillime *CRVSI* φιλεταιρίαν, magis in conspectu habui, quam quod ab aliis saepe notatum est, eiusmodi lusus ingeniorum, felicia diuinationum & amoena *Criseos* libentius inter pocula vel a poculis, quam inter occupationes succedere concatenatas. Forsitan inde contractum, quod mihi sic potius animo sedet libros *Iuris* euoluere, vt inde regulas & exempla rerum agendarum colligam imitarique cupiam *Anthonii Mornacii* inter alios multos institutum, qui rarus erat in *Doctoribus Accursianis* & *Bartolistis*, rarus in nouitiis *Interpretibus* communibusque sententiis inter se comparandis, sed ipsi *Iuris Corpori*
incum-

incumbebat, ipsas leges memoria iudicioque subigebat; & tamen idem rarus in emendationibus censuraque Iuris antiqui, vnam hanc pulcherrimamque facultatem acquisiuerat, quibuslibet factorum speciebus applicare textus legum, exacte singulis convenientes, omniaque ad vsum humanae societatis referre, neque minus tamen idem eloquentia omni-que literarum cultu excellebat, suaque scripta talibus vbique decorauit elogiis. Nisi me vehementer opinio fallit, hac ratione Iurisconsulti officium melius impletur, quam perpetuis finemque contendendi non habentibus emendandi coniecturis. Maxime, quod ita coniecturalis illa Crisis exercetur, vt proprias opiniones vestras de Iuris controuersis adiuuetis, rationesque aduersantium & obstantia legum argumenta refellatis: quod quidem loco secundo animaduvertere cupiebam. Nam si toleranda sine Manuscriptis est emendandi licentia, duntaxat tam euidentis esse debet, vt minus facile refelli quam adstrui & approbari possit: quod de talibus, quae tuendis opinionibus, in quibus Interpretes discrepant, adhibentur nullo modo licet affirmare; cuius rei luculenta specimina dedit *Antonius Faber*, dantur hodieque similia. Constituimus inde ab initio de singularibus inter nos discrepantiis haud agere: quanquam tua de Articulo seu Lege 101. π. de verb. obligat. sententia, pro *obligari* legendum esse *obligare*, huic loco nimis pulchre conueniebat. Vidimus & *Salmasium de Mutuo* cum Iurisperitis disputantem eodem genere pugnandi vsum; neque dubium, quin hac licentia inualescente, quilibet Artis imperitissimus idem Ius, sibi in *Iustinianum*, quod in alios suae notitiae scriptores exercent, breui sit arrogaturus. Quid dico, ancipites celebresque diuersis auctoribus sententias in partes rapi! aperta via & patula porta, quam vide-

videmus adscribendi conditoribus Artis sententias ab aequo bonoque alienissimas Reipublicae infestas, planeque *adversus*. Dicam & emendandi sacro artificio dictantes faciam Iurisconsultos, nullam caedem mortis poena multandam esse, nisi quae more latronis alto consilio animique praedestinatione commissa fuerit; in rixa quae sunt homicidia, subitis animi motibus, etsi cultro, sica, gladio, extra ordinem leniore quam capitis supplicio afficienda. Ergo fas sit Lapithas & Centauros convivia fortuitis rixis & promiscua caede cruentata sine metu mortis celebrare: qui rapido furore sodalium sanguinem duellis hauriunt, nihil amplius ultorem gladium metuent. Quin tu, si istuc alius praetextu criticae auctoritatis obtinebit, aliunde probes, ordinaria furti poena eximendos, qui subita cupiditate accensi res alienas abstulerunt. Qui matrem familias alienam improuisa libidine motus corrumpit, eum expressa Legis Iuliae sanctione non teneri: neque Textus deerunt, e quibus mutatis lectionibus haec aliaque possis euincere, si *Lex Cornelia* violentis hominum affectibus eoque violentioribus, quia subitis, in atrocissimi criminis temeritate ignoscit; aut si haec sententia sagacitate critica legibus inferri potest.

Nescio, ad illa *CRYSIVS*; quorsum haec ultima spectent, nec imaginari possum, quis ad stabiliendam opinionem, ut mihi videtur inauditam, articulum vllum veteris Iurisprudentiae vellet immutatum. Posse equidem singularibus & exquisitis personarum rixarumque circumstantiis iudici mitigandae poenae causam dari, fateor; ut apud *Alciatum* me legere memini, de puero, qui fortuita ira collusorem suum cultro percusserat. Verum, si quis inde colligendum putet, homicidia quaelibet subito rixandi studio sicis & gladiis admissa, mitiore

F

quam

quam capitis supplicio adficienda, nae ille parum incolumitati generis humani consularet, quod saluum esse non posset, si violenti affectus rigidis poenarum frenis, a facinoribus non cohiberentur. Cetera tua, *mi HVBERE*, nunc quidem praeter eo, quis enim finis contentionum! Dicerem alioqui, quam inficetos saepe se praebeant, qui Auctoribus nostris sententias, de quibus illi ne somniarunt quidem adfingere malunt, quam leui manu voculae aut literulae aliquando vnus subtractione, vel additione, vel mutatione sanum Veteribus sensum Artique honorem conciliare malunt; Sed ego minime retardabor, nihiloque secius Crisin Iuridicam, fauentibus Musis, dum spiritus hos reget artus, alacriter exercebo, neque morabor

*Si liuor obtreclare curam voluerit,
Donec seculum criminis sui pudeat.*

Colligamus igitur vela regerebat HVBERVS, propinquo portu; neque libet mihi reciprocare feram, a qua tu manum generoso contemptu amouisti. Vnum addam; aequum me censere, ne vos solos esse quos aequus amauit Iupiter, reputare in animum inducatis; omnes autem, qui in exercendis emendationibus se conspiciendos non praebent, quid de sensibus legum sit, perspicere non posse. Sed manum de tabula, vbi addidero, me sequutum esse in adolescentia sectam hominum, qui variae eruditionis liquore non tincti leuiter sed imbuti, tamen in correctionibus legum venditandis auditoribus suis non praeiuerunt: *Vinnius, Matthaeus, Wiffenbachius* moti, sat scio, rationibus pridem a me expositis; tum vero hac inprimis, quod satis compertum habebant, eos quibus haec praecipua Criseos professio arridet, ab omni systematica doctrina,

Strina, denique ab omnibus, quae civilem prudentiam tradunt, disciplinis alienos auersosque esse; cuius specimen habemus τὸν πᾶν *Salmasium*, quem satis constat, cum alia huius generis, tum diuinum *Grotii de Iure Pacis & Belli opus* insolenter adspernari atque *ad omnem politicam civilemque doctrinam* tantum non nauseare consueuisse, quod & aliis, si non omnibus eiusdem instituti rigidis cultoribus euenire notabiliter animaduertimus, eiusque contemptus *Salmasio* fructus, in successu *Defensionis Regiae* constitit haut omnino gloriosus. Praeceptores illi mei sic arbitrabantur, officii esse sui, facere *Iurisconsultos*, id est homines, qui de quolibet facto consulti respondere, cauere, scribere possent; quas boni *Iurisconsulti* esse partes, vt olim Cicero tradidit, ita hodieque facultates eadem illud nomen atque munus implent, a cuius grauitate eos, qui solis verbis & syllabis inhaerent, mirifice videbant esse alienos. Enimuero non debeo praeterire, *Wissenbachium* nostrum fuisse maximum sui temporis Criticum, idque ei haesisse a praepatore suo *Mattheo Seniore, Groningensi*; sed prorsus alio genere *Criseos*, ac illud est, quod in siglis & notarum aenigmatibus occupatur. Tenebat homines clarissimos immodica consuetudo demonstrandi naeuos Iuris, vel potius, vt loquuntur, detegendi flagitia *Triboniani*, errores veterum Iuris magistrorum, omniaque inhonesti, absurdi, falsi nota, vt ipsis videbatur, deformia passim indagandi, in locos communes redigendi atque exagitandi, in auditoriis & in libris suis. Habet haec facultas speciem libertatis, neque vulgare famae lenocinium; satis videlicet animi esse Iuris Interpretibus, ipsos Artis suae conditores vocare sub censuram, ideoque res haec admodum late patet, vt ingentes libri Censurae Iuris Romani extent in lucem dati. Ego nunquam aliter de hac

parte *Criseos* sensi, quam de Antinomiiis & emendationibus; non vtendum illis, nisi extrema cogente necessitate. Non puto sacrilegium, reprehendere *Iustinianum*, vel antiquos Iustitiae sacerdotes, quales se merito appellari posse credebant; sed hoc affectare, gloriamque exinde captare, sicut facere videntur, qui numerum Iuris naeuorum tam immaniter augent, alienissimum ab officio boni Interpretis esse videtur. Nescio, qua mea simplicitate fiat, vt iudicium meum a iudicio communi, quo Ius Romanum vtitur, admodum raro deflectat. Ideoque dedi toto biennio in publicis lectionibus operam, vt demonstrarem, *pleraque loca Iuris nostri, quae vt iniqua, inhonesta, falsa, absurda traduntur, sano sensu intellecta, nihil eiusmodi continere, cuius a claris hominibus insimulantur.* E quarum lectionum memoria nescio an non aliquando *Censuram Censurae Iuris Romani & Anti Criticam* huius generis, incorrupto eruditorum iudicio sim * propositurus. Quae mea de *Critica studii Iuridici professione* stet sententia, satis abundeque differuisse videor, in historicis similibusque veterum scriptis, vbi nulla dogmata in humana societate stabilita traduntur, res non habet tantam *ἀναδυσπνοίαν*; quanquam ego, si in hoc ipso genere me continuissem, experimenta professionis & famae ab emendationibus prima non cepissem, neque tamen, si quae mihi oblatae fuissent, abrupte auersatus essem; quo pertinent exempla, quae modo mihi e dissertationibus illis historicis obiciebas. Quod ad systemata compendiosa vniuersi Iuris attinet, non discrepat instituti

* Fato praetentus summis Ictus, absoluerere opus haut potuit, sed ad Titulum de Ritu Nuptiarum saltim perduxit. Edidit partum hunc postumum, magna sane eruditione plenum filius ZACHARIAS HUBERVS sub titulo: *Eunomia Romanae siue Censurae Censurae Iuris Iustiniani, Franckerae MDCCLXXXIV.*

tuti mei ratio a communi omnium temporum consuetudine, nec ab iis, quae modo in hanc rem luculenter a BÖKELMANNO nostro prolata sunt in medium, *modo a duobus scopulis diligenter caveamus. Primo, ne studiosis compendia, sicca, ieiuna & arida proponamus, verum talia, quae gustum melioris doctrinae, simulque initium exhibere possint; tum vero, ut assiduis hortamentis exemploque praeceamus, ne in his elementis subsistere se debere, nec posse, praesumant.* Denique nollem, mi CRVSI, tantopere placuisses tibi, ut rem ab omni studiorum ordine iudicioque remotissimam, cum atroci invidia fecus agentium, tam fastidienti oratione profecutus esses. Nec est, quod dicas, ut postremo desinebas, te paucos notare voluisse nundinatores sanctissimae Artis, qui Iuris Doctores intra paucos menses perficiendos impudenter suscipiunt. Nam hi profecto sunt pauci, nec si alias bene se haberet Ars Iuris, horum causa, de corrupta Iurisprudencia quaeri in mentem tibi venisset. Tu late patentem errorem vniuersalemque vituperasti, *qualem vis illam esse praeparatoriam Compendii Institutionem.* At vero nollem illum ἀνάνοια θυμὸν, generosum illum spiritum, qui ad instaurandam Iuris disciplinam tanto cum impetu adsurgit, inde reformationem auspicari, quo maxime obtento, reformationem in se ipsam ruere oporteret.

Ego vero, CRVSIVS, actum agere nolo, etsi remouendae sunt amplius ratiunculae vestrae, quod in procliui foret, huius quidem colloquii odium, sicut vos instituitis, iam pridem me habet; alias dabitur occasio; nunc ad alia transeamus: Cauendum enim, ne materia noui Dialogi succrescat, neue reliquis conuiuiis parum officiosi longiore secessu videamur.

Illi quidem, excipiebat *Wjngardenius*, suis quoque fabellis detinentur. Sed antequam digrediamur, ne plane *κατὰ πρόσωπον* in hac scena esse videar, date mihi quoque locum, non dicendi sententiam, neque refellendi quicquam a vobis dictum & disceptatum; sed rogandi te potissimum HVBERE, non quae *caussa corruptae sit Iurisprudentiae* nec, *an Compendia sint dispendia Iuuentutis*; sed quoniam me fauor studiorum, potius quam meritum eruditionis meae in partem aliquam docendi, siue indultu seu conuiuentia Amplissimae Facultatis Iuridicae recepit, scire cuperem, *quo potissimum ordine, quibus studendi gradibus adolescentes mihi commissos ad Themidis sacrarium deducere possim?* Quando autem Cll. BÖKELMANNI, CRVSIIQVE humanitas semper ad illos aditum mihi praebet, Tui maxime consilii praescriptum ad exempli copiam mihi relinqui desiderarem. Intellexi equidem genus vniuersum instituti, quod in studio Iuris excolendo probes atque commendes, sed opus est mihi exacta magis & speciali descriptione ac quasi manuductione a carceribus ad metam, quod aiunt; Etsi enim tuus aliquandiu fuerim Auditor, ideoque ordinis quem serues, ratio mihi non plane ignota esse queat, haut tamen dubito, quin longa discendi docendique experientia collegeris & secreueris monita non tralatitia, quae in promiscuo studiosorum concursu proferre non solebas, quaeque mihi hanc docendi viam primum ingredienti multum conducere posse crediderim.

Ergo Tu quoque HVBERVVS: in eodem versaris errore WYNGARDENI, quo vulgus Studiosorum tenetur? *Enimuero saepe mihi vsus venit, vt adolescentes discendi cupidi priuatim me adirent atque ad interiorem amicitiam aditum affectarent; baud alia gratia, quam vt peculiarem methodum secre-*

*secretamque viam sibi panderem atque monstrarem, per quam celerius & felicius eruditionis iter conficere possent. Respondere sum solitus, maximum, quod illis suggerere possem arcanum, esse laborem indefessum in ea via, quam publice illis praeirem; pararent se diligenter, antequam ad audiendum venirent, auscultarent attente notarent quod non lectum prius audirent, cuncta repeterent domi, conferrent cum fontibus legum, mandarentque memoriae; rursus offerrent se examini, quoties occasio foret; hoc agerem, tyrocinium suum paucis onerarent praeceptis, attamen universae artis eaque validissime sua facerent, & in causas fontesque rerum ubique penetrarent. Quando tamen eiusmodi summa cohortatione non videris esse contentus, utcumque nihil inusitati arcaniue polliceri habeam, nolo tamen deesse facilitatem meam desiderio tuo, quod ex animo, veteris amicitiae disciplinaeque memore, proficisci, facile mihi persuadeo. Caeterum non est, quod expectes ita Iuriconsultum a me formatum iri, sicut Stoici suum sapientem describunt, neque ut Cicero suum Oratorem esse voluit, cui nihil desit, qui quod summum est, quod nemo forsitan unquam adtigit, sit consecutus, nec a studioso tantum laboris durique in semet imperii exigam, sicut alii animo plusquam heroico faciunt, ut merito vix esse tanti, eruditum esse, inexperti arbitrentur. Agam civiliter, atque ita, ut adolescentes ne desperent effici posse, quod ipsis praescribatur. Sic igitur ego suaferim: Qui animum ad studium Iuris applicat, eum primo adniti decet, ut literas & artes, sine quibus Iurisprudencia non potest valide percipi, mediocriter addiscat. Literas intelligo Latinas & Graecas, priores exactius & cultius; alteras ita, ut scripta veterum, saltim interpretis ope distincte & cum ratione tractari possint, sub Literarum studio *Historicum* me*

complecti facile praesumetur: Artes, quae ad Iuris studium praeparant requiro *Logicam*, etsi haec pene iam obsolescat, atque *Ethicam*, *Mathematicas* artes & *Physicam*, si quis addat, laudo, exigere non audeo; neque *Politica* praemitti sed potius comitari volo studium Iuris; de *Oratoria* quoque nihil dixi: nam praecepta *Rhetorica* literarum studio implicita sunt, *Facultas scribendi habendique orationes mihi videtur omnium difficillima*, ideoque inter praeparatoria non collocanda; sed alia styli exercitia in hunc usum soleo commendare; vera eloquentia ex omnium rerum notitia exundat & exuberat, ideoque maiorem postulat eruditionem, quam ab adolescentibus, qui necdum Iurisprudentiae maturi sunt, praestari possit. Plura de *Propaedeuticis* non dicam; nec enim dubium credo cuiquam esse, quin *liberali Literarum & artium studio Iuris praemittenda sint*; quo modo autem in illis sit versandum, a me hoc quidem tempore non expectas ut edisseram: nisi vnum, quod alii forsitan omnium minime expectabunt, monendum videatur; adhibendas esse literas & Artes sane, priusquam leges aggrediare, sed tamen heic quoque locum habere Terentianum illud: *Ne quid nimis*. Intelligo, non sine offensa CRVSII, forte nec sine admiratione BOECKELMANNI Tuaque id a me adfirmari. Quis enim non potius stimulum ab hac parte, quam fustigen opus esse arbitretur? Certe stimulum multo magis esse necessarium iuventuti, res ipsa loquitur, nosque iam publice priuatimque saepe sumus. Attamen generosis animis, qui philosophiae literarumque amore capti se totos illis dedunt, ego modum imperare non dubito; saltem haecenus, ne legale studium inchoare cunctentur, ubi primum ingenio iudicioque ad accipiendam Iuris disciplinam maturi facti videantur; etsi in Artibus aliis humanisque literis

teris nondum eo prouecti sint, quo peruenire possunt & debent, qui harum laude conspici atque censerī cupiunt. Ratio constat ab experientia, quae sic fere me docuit euenire, ut qui diu multamque *Philosophiae literisque ac Historiis* immorantur, earum amoenitate vel facilitate eo modo in sinu suo adficientur, uti cum ad *Leges* se conferunt, earum studium putent esse tetricum & asperum, aegreque ab animis suis impetrare soleant, ut earum disciplinam libenter & alacriter suscipiant: Nemo autem discit aut proficit inuitus reluctantē suae naturae genio. Velim igitur, qui Studiosus Iuris esse cupit, idem agat, quod mihi *Wissembachius* noster, auctor fuit, ut cum annum integrum in praeparatoriis studiis commoratus essem, *Institutiones Iustiniani* audirem, atque deinceps in percipiendis integrae Artis elementis perseuerarem. In illo anno vellem studiosum meum audire *Logicam & Ethicam*, ediscere Compendium *Historiae Vniuersalis* & dare operam, ut plane pleneque *Suetonium* intelligeret. In quo pleraque ad *Antiquitates Romanas & Iuridicas* spectantia facili ordine atque Historico offerunt se explicanda: Nam in omnibus viuam Praeceptoris vocem, sicopia detur, adhibendam esse non est ambigendum. Interim in legendis aliis *Historiae antiquae Scriptoribus* vacuo tempore pergendum; neque minus in continuo *Styli* exercitio, non modo lectione, sed & imitatione veterum eloquentiae Auctorum. Si qui sint, quorum aetas & ingenia non habeant eam facultatem, ut vnius anni decursu his rebus mediocriter defungi possint, his, scilicet, tantum temporis adiciendum puta, quantum opus est ad capiendum talem profectum, qualis validioribus intra anni spatium contingere potest. Neque deerunt, qui & de *Physica* deque *Mathematicis* eo-

dem anno primitias capere possint. Vbi vero Studium Iuris, anno secundo inchoatum fuerit, nolo *nouum Iustinianaeum* ita se totum legibus dedere, vt inchoata bonarum artium literarumque studia deserat, nec amplius ad se pertinere putet. Nihil aequè delectat quam varietas, nec est alia dignior studioso recreandi animi ratio, quam in amoenitate doctrinae facillioris. Atque hanc viam, quae consistit in continuatione Studiorum primi anni, per omne tempus discendi Iuris, eo fidentius commendare soleo, quod per eam non modo ad Artis Iuridicae peritiam perueni, sed & Eloquentiae & Historiarum Professioni deinceps admotus, ei qualitercunque satisfacere visus sum. In hoc autem praestat illa, diuersae rationi, quae plures annos praeparatoriis studiis praescribit; quod & notabile temporis compendium facit, cuius summa ratio constat studiosis, & quod illam auersionem, qua fere laborant, qui valde sunt Philosophi & Critici, antequam Ius didicerunt, anteuertit atque consumit. Porro ipsum Iuris studium, hoc modo in primis decurrendum existimo, vt id quodammodo duplex esse meminerint Studiosi. Primum certis gradibus confectum sufficit ad forenses exercitationes cum fructu suscipiendas; alterum ad interiorum Iuris antiqui notitiam & eiusmodi facultatem acquirendam pertinet, quae ad Ius explicandum docendumque sufficiat. Primum duobus interual-
lis absoluitur Institutionibus atque Pandectis. Institutiones velim bis tractari audiendo atque respondendo. Nam sola auditio nequaquam sufficit ad expromptam validamque Iuris scientiam consequendam; primoque statim ingressu, qui serio vult proficere, non debet inutili verecundia superbiaque animi deterreri; quominus Examini se quotidie committat. Iuxta secundam auditionem, *dispu-*
tandi

tandi exercitium sedulo inchoandum & omni tempore, quod Iuri impendatur, continuandum censeo; cum nihil eo sit efficacius praeparando animo, sermoni, ori ad publicas actiones, in quibus aliquando se Iurisconsulti exhibere atque praestare debeant. Expositio & disceptatio fundamentorum Iuris in hoc primo studio non potest aliter regi, quam secundum Positiones Compendii alicuius Systematici, qua in re nihil addendum habeo, ad ea, quae BOECKELMANNVS noster in hanc rem exacte differuit. Nam quia primus studii Iuridici cursus adolescentes aptos reddere debet ad respondendum, cauendum, scribendum; quibus partibus officium Iurisconsulti nouimus absolui; palam est, eodem modo nobis in hac via esse procedendum, quem Graecos tribus post *Iustinianum* seculis tenuisse modo probauimus, & quae in superiore disputatione luculenter sciteque demonstrata est. Prima deambulatione huius Itineris, quod ad *Institutiones* dirigitur, nihil aliud ab adolescentibus exigo, quam vt dictata Praeceptoris sui memoria iudicioque subigant, eaque cum textu *Iustinianaeo* Regulisque Iuris & praeceptis de verborum significatione presse accurateque conferant. Secunda auditione textus ceteros, qui e *Pandectis* & e *Codice* magno numero in explicandis *Institutionibus* adducuntur, inspicere, examinare, perpendere debent, quod nemo aliter, quam sudante cerebro, sat scio, praestabit. Atque hic est anni integri iustus labor, accedente, quem dixi, continuatione studiorum liberalium & humaniorum. Sequentem annum *Pandectis* impendere oportet, eadem praeeunte Methodo summariae institutionis, quae materiam omnem Artis definitionibus & partitionibus exhaurit, eisque decisiones Quaestionum, tam quae ad integritatem Artis antiquae, quam in primis, quae in usu rerum humanarum hoc seculo versan-

versantur, ex ipsis Iuris fontibus addit & innectit. Quia autem mea sic est ratio; *Quam Artem aliquis omni vitae suae tempore vult profiteri, qua fortunam rerum suarum fulcire cupit, hanc eam promptè valideque scire atque in habitum, quod Philosophi crebris actibus fieri docent, convertere debet; censeo repetita Praelectione audientiaque & examinatione opus esse. Proinde biennio non minus in Digestis, eo modo transigendum: Etsi enim Pandectas ego ita tradere soleo, ut quae in Institutionibus exposita sunt, illic denuo per novas Positiones non tractentur aut explicentur, tamen Annus utilis Academicus opus est ad summariam quinquaginta librorum interpretationem. Interea tamen temporis, opera danda est Studioso, ut non modo Leges, e quibus Positiones Iuris probantur, assidue attenteque perlegat seduloque inde, quae ad intelligendam Artis doctrinam faciunt colligat; sed & observationes ad illustrandam augendamque eam pertinentes, quarum materia gnauo scrutatori literarumque & philosophiae perito deesse non potest, a notitia receptarum sententiarum segreget atque recondat. Quod autem omnium ego praestantissimum in hoc instituto consilioque meo esse comperi, id est, quod qui in illo triennio, Institutionibus & Pandectis occupato, vacuum tempus euoluendis scriptoribus antiquis impendunt, inde iam Artis suae gnari, *seligere & ad idoneos locos, referre possunt omnia, quae ad illustrandum Ius Romanum in Philosophis, Oratoribus, Historicis atque Poetis reperiunt*, quod facere non possunt, qui ad legendos antiquos sese totos conferunt, antequam Artis, cui se potissimum dedere cupiunt, vniuersam compositionem teneant. Quando enim in omnibus excellere multitudo rerum infinita & ingenii humani imbecillitas non patitur, optima ratio est,*

est, in una duntaxat scientia, quod summum est adfectare, de ceteris excerpere, quod ad illam unam pertineat ornandam & illustrandam; hoc facere non potest, qui compendiarium Artis illius notitiam animo non praecepit ideoque nec Iurisprudentiam ex antiquis augere & expolire poterit, nisi qui prius Arte cognita, fixerit terminos, quibus obuia quaelibet includere debeat. Triennio in Iure, quadriennio in Academia sic absoluto studiosus, cui ratio temporis bene constet, ad alterutrum finem se comparare debet, ut vel ad forum se conferat, cuius exercitationibus parem doctrinam adipisci iam potuit ac debuit; vel ut alterum Iuris discendi stadium renouato studio ingrediatur. Pars equidem multo maxima finem laborum in illo primo stadio ponit, nec aut ipsi cupiditate proficiendi, aut parentes sumptuum prorogatione, ad alterum decurrendum sufficere vel durare solent; nec ideo tamen posterius priori antevertendum esse quisquam recte atque ordine suaserit. Nam qui Iurisprudentiam forensam animo suo proponunt, his solum & totum ius antiquum in omni sua subtilitate critica tenere non expedit nec sufficit, opus est illis institutione moribus seculi adtemperata. Talis cum eloquentia Latina, Graecismi notitia, Philosophia ac Historia literisque reliquae humanitatis coniuncta quum haec nostra Methodus requirit & praestat, in exitu quadriennii laudabilem Iurisconsultum, etiam satis criticum exhibere potest: modo *Politicam & Iuris Publici* doctrinam in illo triennio non omiserit addere priuati Iuris institutioni; denique tunc etiam foeta mens cognitione rerum grauissimarum iustis oratoribus Eloquentiam exercere potest. Enimuero, si quis haec ita generose persequatur & impleat, ut nostra Methodus dictabat, eum ego non dubitem, pari alacritate stadium alterum, quod

quod diximus, interiorēque studii partem aggressurum: quod videlicet consistit in attenta Lectione totius Iuris antiqui, sicut a Iustiniano nobis est relatum, eiusque collatione cum reliquiis eorum scriptorum, e quibus Caesar Corpus suum collegit; quae quidem hodie perquam exiguae supersunt, *Fragmenta Caji, Pauli, Ulpiani, Collatio Ruffini, Codex Theodosianus & Basilica Leonis*. Quae si totum Ius complecterentur, abundantius huic instituto seruirent, etsi nunc eadem fatis luculentam conferendi copiam praebeant. Debet etiam hic esse nouae lectionis atque collationis vniuersi Iuris scopus, vt quae dictata boni & aequi in positionibus systematicis quaestionumque decisionibus apud eas tractari solitis nondum percepta sunt, haec e recessibus integri corporis legum, etiam vbi de rebus ab vsu hodierno remotis agitur, sedulo conquirantur & ad loca summa, quae pridem formata fuere, singula redigantur. Dum hoc autem studiosus nauiter agit, nouimus aliter fieri non posse, quin vbique incidat in scrupulos & difficultates intricatissimas, quibus tamen resoluendis & amouendis operam nauare debet. Interpretes in hac obscura via lucem affatim praebent; sed ego tamen ita comperi atque ita meis amicis suadere soleo, vt eo modo textibus intricatis, etiam pro desperatis aut damnatis, vt loquuntur, habitis, incumbant, quasi nullus Interpres esset in mundo. Nam si prius interpretationes varias consulere & expendere voluerint, in singulis paulo minus difficultatis inuenient, ac in ipsa Lege reperiunt, parumque aberit, quin idem illis euenturum sit, quod Patri Comico, qui consultis tribus Iurisconsultis, discrepantibus, ita abibat ab illis, *Fecistis inquit probe; Incertior sum nunc multo quam dudum*. Vbi vero tu vires ingenii iudiciiue tui expertus fueris, siue inueneris, quod
fatis

fatis tibi videatur, seu nihil expedieris, tempus erit, ut Interpretes adeas, quo vel in tuis cogitationibus firmere, vel harum defectum ex eorum commentariis suppleas. Heic vero suaue jucundumque spectaculum praebent, qui neglecta priore via, quam per me licet appelles systematicam, in continenti hoc examen vniuersi Iuris occupant: quando loca quae non intelligunt, inopia doctrinae iuridicae continuo suis coniecturis, interpunctionibus, additionibus, subtractionibus, transpositionibus ac omni genere emendationum saepe tam subtilium, ut vno spiritu diffilari possint, in suos intellectus sollicitant, cogunt, rapiunt. Plura Doctissime WIJNGARDENI, non habeo, quae hac hora inter nos super hoc quaesito, communicari possint. Dantur equidem & alia, quae momentum in vtraque studii via non spernendum faciant; Sed cum in actu magis & demonstratione praesenti, quam in oratione consistere videantur, dabis veniam, heic ut subsistere nobis liceat. WIJNGARDENIVS novam parabat instantiam; Quando BOECKELMANNVS ut abrumperet hos nimis studiosos sermones, libellum proferobat, cuius praefixus erat Titulus talis: *Ephemerides Eruditorum*, gallice conscriptus. Ratio instituti notior est, quam ut eam pluribus exponi necesse sit. Verum BOECKELMANNVS aperto libro incidit in huiusmodi Titulum: *Ventriculi Querelae & opprobria, opera A. S. Med. Doctoris Amstelodam.* rursus alibi *Cartesius Moisaizans Auctore N. Amerpoel*, & id genus alia, quae auctor ephemeridum illarum prolixo elogio prosequebatur. Ad haec BOECKELMANNVS: Nonne vobis indigna res videtur, hos homines, qui scribendis hisce Diariis Reipublicae literariae dant operam, alia quidem illis inferere atque laudare nullius momenti scripta, rursus alia magnae frugis & solidae

solidae eruditionis omittere vel frigide commenda-
re, eoque modo se arbitros ferre meritorum atque
famae eorum, qui nomen aliquod inter literatos
affectant? Mihi certe res non toleranda videtur,
huiusmodi quoque nostratium libros, quorum in-
scriptiones vobis praelegi, & quos in his locis rarus
lector inspectione dignatur, illic vt opera confide-
ratione literati orbis digna commemorari, nec quic-
quam ineptiarum Gallicarum omitti, quod fallen-
do aulicorum aulicarumque otio seruiat, interea
commentationes hominum doctissimorum in vtra-
que Germania & alibi silentio damnari, vel frigida
negligentique mentione, quasi quae legantur, in-
dignas, tantum non ludibrio exponi: Neque sunt,
quibus iustior hac parte causa sit indignationis, qui-
que iniquius sint habiti, quam Iuris Consulti. Ad
haec CRVSIVS; nolim, BOEKELMANNE Cla-
rissime, tam parui animi querelam a te serio intelli-
gere emissam. Quid enim quaeso refert, tuum de
Actionibus, vel ad *Pandectas*, meumque ad Legem,
Si Paterfamilias, *Commentarium* isti Ephemeridi in-
sertum, vel non fuisse insertum, magis quam si
Nouellis hebdomalibus, vt fit, eorum nomina sub-
iecta fuissent. Nisi tu putes, multum interesse,
mensurui an hebdomadales sint fasti de Actis litera-
torum, an de Regum & Principum, de Pacis &
Belli negotiis sint compositi; aut nisi putes, inui-
dendum esse Medicis & Artium Magistris, quorum
laudes in nouellis decantantur, prae aliis, qui mo-
destia contenti, famam ipsi non faciunt, aut fieri
curant, sed expectant. Enimuero non est difficile
e lectione Ephemeridum istarum animaduvertere,
conditores illarum fere ex eorum esse genere, de
quibus *Fabius* scribit: *parua facile*. Sane Iurisperi-
tos adhuc quidem inter eos fuisse nullos, ipsae Ephe-
merides manifesto prae se ferunt. Proinde faciunt
id quod

id quod fieri consentaneum est, ut de rebus, quas non didicerunt, aut nihil, aut valde parce tenuiterque loquantur. Et mea quidem auctoritas si quid apud eos valeret, rogarem Viros cordatissimos, ut Iurisconsultorum ordinem Ephemeridum suarum memorialibus fastis eximerent, singulorumque fato committerent, utrum famam haberent, an mererentur. Quod si tu in aliqua parte gloriae ponis, nomen tuum in illis Diariis, cum amplo elogio cumque speciosa descriptionis tuae historia conspici, ita censeo; scribas cum in procinctu es edendi aliquem librum, tuo vel typographi nomine, ad compilatores τῶν νεαγῶν, quid pares emitte-
re, quae sit libri tui summa, quid in eo praecipue excerpere laudarique cupias, imprimis ipsas Ephemerides earumque Scriptores fac aliquo sublimi caractere laudis adspergas. Sic tibi nullam causam fore polliceor hac parte *Salvio & Amerpoelio* simili-
busque Heroibus invidendi. Nescio regerebat **BOECKELMANNVS**, quid ex meis verbis argumen-
ti sumferis, ut mea potius vnius, quam Iuriscon-
sultorum communi causa questum me esse putares. Quod si totum hoc genus tibi contemnendum vi-
detur, non habebis me tam constantem aduersa-
rium, quam modo in causa Systematum & Com-
pendiorum expertus es. Proinde facile patior, ni-
hil esse commune Iurisconsultis, cum Diariis & No-
uellis istis eruditorum, nisi quid **HVBERTVS** dissen-
tit. Ego vero dissentio, Ille, venerabiles Symmy-
stae, nec vilo modo consultum duco, ut homines
elegantibus ingeniis & pari fama notos ordini no-
stro inimicos reddamus. Nec enim ipsis vlciscendi
ratio deesset, si intelligerent, nos de instituto suo
tam inique sentire, quam vos in animos vestros in-
ducere vultis. Credo, non amplius silentio, nos
omitterent, sed cum aliqua nota vel contemptus
argu-

argumento scripta nostra suis fastis immiscerent, vel omittentes, quae magno labore constitissent, si quid tibi forsitan abortiui foetus tuoque nomine minus decori excidisset, nomine licet presso, tamen, illi hoc suis compilationibus, nomine tuo palam facto, inferere non dubitarent. Nescio, an non de meis *Digressionibus*, quae continent Observationes Iuris Humaniores in continenti forte scriberent, eas idem fere esse cum *Menagii Amoenitatibus Iuris Civilis*, etsi liber ille mihi nunquam visus foret, atque materia vtriusque scripti nihil omnium inter se commune haberet; sola tamen inscriptionis similitudo ad speciem veri sufficeret, ipsos libros excutere nihil ad rem pertineret. Etsi autem illa Digressionum mearum cum Menagii libris comparatio mihi forte pudenda vel poenitenda non foret, tamen ex eiusmodi relatione simpliciter facta, imperiti facile opinarentur, me praecipuas Observationes meas debere *Menagio*, utcunque sollicitè in praefatione monuissem, siue laudandi conatus mei, siue excusanda festinatio esset, propriis stilo & cogitationibus elaborata esse, quae publici Iuris facerem. Caueamus igitur Viri Clarissimi, offendere vel irritare genus hominum cui tam potens famae instrumentum in promptu est. Videmus illas Ephemerides in manibus omnium doctorum & indoctorum versari, care vendi, cupide legi, ut sit in rebus nouitate sua lectori blandientibus. Et quanquam vera solidaque existimatio virtutis & doctrinae ab eiusmodi suffragiis non pendet, ideoque talia secus quam mereare publicata magno animo sperni possint; tamen si verum est, *contemptu famae plerumque etiam contemni virtutem*, viri prudentis esse videtur, nulla publicae approbationis adiumenta praesertim adeo late patentia adspernari. Est sane Iurisprudentia maxime
ad

ad grauitatem feueritatemque doctrinae comparata, ideoque Gallis τῶν νεωτέρων auctoribus, qui philosophia, mathematicis & amoeniore doctrina potissimum, vt apparet, delectantur, minus placuit, nec apta visa fuit ad augendum scriptum, quod totum recreando non minus quam erudiendo lectori comparatum est. Credo, genus hoc scribendi etiam ad Germanos vicinosque, vti sunt omnes populi nouitatis auidi, transiturum. Germanorum ingeniis propitia magis est Iurisprudentia Belgisque secundum illos aequae familiaris. Hi defectum, quem *Boekelmannus* in Gallis arguit, forsitan supplebunt, ordinemque nostrum pro parte aliqua literati orbis habere non grauabuntur, atque si iuuat & refert, in ipsis suis Diariis nihilo magis obliuiscuntur. Ego quidem hac gratia libenter illis vtor, quod ex illis per compendium scire licet, quibus Auctoribus studia nitantur; Fauendum est ingeniis seculi, nec solis mortuis vtendum magistris, neque decet esse fastidiosos, vt quae maximo labore clari homines, aut qui inclarescere cupiunt, opera doctrinae composuerunt, ea non modo legere sed ne argumenta quidem summasque librorum, cognoscere dignemur. Nolim igitur contendere, vt ordo noster, quasi interdicto ab hac scena Reipublicae literaturae excludatur; neque sane etiam ambire multo minus vt ratio nostrum habeatur. Facile patior, auctores vti arbitrio suo; duntaxat, ne faciant Criticas generales, sed vt simplicitate narrationis, quae est propria diariis & nouellis, contenti, abstineant omni iudicio, omnique crisi: hanc enim integrae cuiusque scriptoris lectioni publicaeque aestimationi relinquere oportebat. Quod quidem eo magis requisitu necessarium est, quo difficilius euitatur; si quidem obseruare licuit, aliquos id serio in Praefationibus suis pollicitos, in progressu relationum ca-

lore scribendi abreptos nihil minus praestitisse ac etiamnum praestare. Scribant igitur, CRVSIVS, argumenta librorum suorum & ambient elogia, qui volent, pascantque se deliciis imaginariis. Ego maluerim, homines rogent, cur CRVSIVS non compareat, proceribus promixtus achiuis, quam ut elogia rationesque meorum qualiumcunque scriptorum, iuxta tot dignas pariter indignasque reuerentia posteritatis chartas, comparentur atque censeantur. Non defecerat adhuc materia Dialogorum, sed reliqui conuiuiae BOEKELMANNI, qui magis verecundia nos interpellandi, quam sua sponte in alio recessu amoenissimi horti substiterant, tandem affluebant, ut nobis vale dicerent, hospitique gratiis actis, in urbem se reciperent; quod & a nobis, post aliquot vltimae ciuilitatis complementa mutuasque amicitiae contestationes, factum.

GALENVS Libro IX. Therapeut.

Εὖ εἰδότες ; ὡς ἐκ οἴοντ' ἐπὶ τέχνης ἐδεμιᾶς ἐπισή-
μεν κτήσασθαι, χωρὶς τῆς μεθόδου μὲν τινα διὰ τῶν καθόλου
λεγομένων θεωρημάτων ἀσκήσιν δὲ διὰ τῶν ἐν μέρεσιν λαβ-
θῶσαν παραδειγμάτων.

id est:

*Bene scientes, fieri non posse, ut vllius Artis
scientiam acquiramus, sine methodo regularum theo-
reticarum & singularium exemplorum exercitatione
comparanda.*

*Hanc utramque doctrinae partem FABIVS Me-
thodum & Historiam vocat. Methodum, quam CI-
CERO L. de claris Oratoribus Viam, Artem & Ra-
tionem vocat, Historiam appellat Inductionem prae-
cepto.*

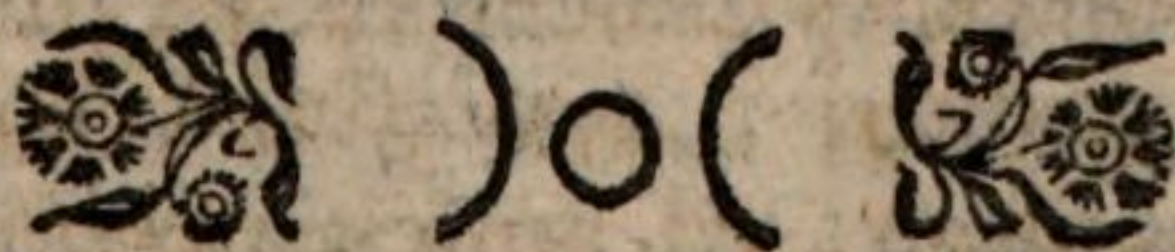
*ceptorum per exempla & vsum, quam GALENVS
ISOCRATIS exemplo dixit τὴν ΑΣΚΗΣΙΝ.*

Huc etiam respexit PLATO Lib. IV. de Re-
publica:

Εὖ ἴδθι ᾧ Γλαύκων, ὥς ἡ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν
τῶτο ἐκ τοιούτων μεθόδων, ὅταις νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρῶμα-
θα, ἢ μὴ ποτε λάβομεν ἀλλὰ μακροτέρᾳ καὶ πλείων ὁδῶ
ἢ ἐπὶ τῶτο ἀγνοῶ.

id est

*Bene nosti, Glauco, quod haec, mea quidem
sententia ex eiusmodi methodis, cuiusmodi nunc in di-
sciplinis utimur, exacte non percipiemus; sed longior
& amplior est via quae huc ducit.*

III.

IACOBI MAESTERTII
DE
IMMINVENDO
LABORE STUDII
IVRIDICI
DISSERTATIO.

PRINCIPIVM.

DE MODO STUDENDI.

SI, quod primum, latinis literis ac graecis pariter imbutus, deinde Historiae praecipue Romanae ac Antiquitatis peritus, Philosophiae praecepta didiceris & ad Iurisprudentiae Studium te accinxeris, *Antecessorem* elige Iurisconsultum, beneuolum, ad amicitiam pronum, & in primis doctum: Ars enim difficilis est. Hunc consule libenter & saepius: *Viua vox*, inquit Hieronymus, *habet nescio quid energiae & in aures discipuli de praeceptoris ore transfusa fortius sonat.* Ante eum M. Tullius ad Trebatium: *Sin tibi quaedam videbuntur obscuriora: cogitare debebis, nullam artem literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi posse. Non longe abieris. Num Ius Ciuile vestrum ex libris cognosci potest? Qui quamquam plurimi sunt, Doctorem tamen lumenque desiderant.* Et absolute Galenus: *Optima est doctrina quae viua voce traditur.*

Et

Et quae quaque vice Antecessor explicaturus est *ipse priuatim tecum diligenter expendes*. Cum ipsum audieris *omnia & singula repetes*, ac tam firmiter memoriae infiges, quasi de eadem re tibi met lectio habenda esset. Priuata exercitia omni studio affectabis, non quaelibet sed ea quae publicis praelectionibus subordinata sunt, & in quibus familiari modo quaeritur quid ex lectione retinueris, quo modo hic titulus apte exponi, illa lex intelligi, cum illa vel illa conciliari possit. Alia plane vitabis, cum in confusionem Studiorum tendant.

§. PRIMVS

DE IVRE MOSAICO.

Omnis tuus labor in noscendo Iure versabitur: Ius autem hoc loco aliud *Mosaicum*, aliud *Canonicum*, aliud *Ciuile*, aliud *Feudale* dici potest. Super *Mosaico* non multum te torquebis: nam distincta Israelitarum a nostra Republica fuit. Illa Deo vindice cum legibus suis interiit: haec autem firma permanet. Nec distinguo, an per illas ea praecepta fuerint, quae per se & suapte natura debita sunt, aut vetita quae illicita: an vero per eas debita quaedam facta sint, quia praecepta, illicita, quia vetita: Quia nullae leges directe obstringunt eos quibus latae non sunt: *Indicat*, autem, vt ait Psalmographus, *Deus verba sua Iacobo, constitutiones ac iura sua Israeli, non ita fecit genti vlli*: ideo iura ista non nouerunt. Qua propter cum gentes (sunt verba Apostoli) quae legem non habent, natura suapte quae legis sunt, faciunt, isti legem non habentes sibi ipsis sunt lex: vt qui ostendant opus Legis scriptum in cordibus suis vna testimonium reddente ipsorum conscientia & cogitationibus sese mutuo accusantibus aut etiam excusantibus. Insculpsit enim Auctor

naturae cordibus nostris certas notitias, tacitumque quoddam indidit iudicium, quo iustum ab iniusto, habita circumstantiarum diuersitate, separare possumus. Harum virtute ita respondit Papinianus: *Quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & (vt generaliter dixerim) contra bonos mores sunt, ea nec facere nos posse credendum est.* Hinc si quis virginem seduxerit & concubuerit cum ea, ducet & dotabit eam; vel (si ita placuerit) ducet, aut dotabit: imo nec ducet, nec dotabit, sed etiam sustinebit poenam, etiam iustam, pro varietate Rerum publicarum, morum populi, ac qualitate personarum quibus Leges adaptari debent. Idem de poena furti, aliisque similibus difficultatibus omnino dixerim.

§. SECVNDVS

DE IVRE CANONICO

Alterum Ius, quod a Pontificibus Romanis constitutum vel approbatum est & Canonicum dici placuit, ad comparandam iusti & iniusti exactiorem scientiam, quam ex Iure Ciuili Romanorum hauriri poterat, absolute necessarium non erat. Quae enim in eo Iuris diuini sunt ad Theologiam magis quam Iurisprudentiam pertinent. Pauca in eo plenius quam in Quiritum iure pertractantur: Et etiamsi plura; nemo tamen haud facile dixerit, noua legislatione propterea opus fuisse. Quippe Iure Romano interpretandi Leges facultas prodita est, qua per declarationem, restrictionem, & extensionem in eam excrescit maiestatem, vt non solum vniuersi Orbis, sed etiam Orbium ex Epicuri sententia infinitorum moderationi sufficeret: alioquin vt ante hac flagitiis, ita nunc legibus laborandum esset: nam si mille emergentibus speciebus
toti-

totidem quis nouas tulerit leges quid effecerit? nulla inter numerum istum & infinitam actionum nostrarum diuersitatem proportio est. Imo licet centum millia addiderit, non ideo magis ex emergentibus casibus ullus erit, qui ex isto myriadum numero quemquam comperiet, cui tam exacte comparari possit, quin semper aliqua restet circumstantia, quae diuersam iudicii considerationem efflagitat. Actiones enim nostrae mirifice variant & perpetuo motu agitantur; leges autem fixae & immutabiles permanent: proinde non nouae ferendae, sed ipsa prodiit Iuris disciplina, quae ars boni & aequi dicitur; cum per eam de singulis euentibus, attenta circumstantiarum varietate, secundum rationem, quae leges ipsas dictauit, semper iustum & iniustum praedicari possit. Quod Ius Ciuille Romanorum multa iniqua, multa Religioni Christianae aduersantia & impia complecti dicatur, quibus runcandis noua legislatione opus fuit, a veritate quam maxime alienum est: quemadmodum integris duobus libris, quas de Iustitia Romanarum Legum scripsi * satis superque demonstraui. Habet tamen hoc Ius ex magis generali Christiani orbis consuetudine usum non modicum circa Ecclesiae regimen eiusque auctoritatem & immunitatem: Praelatorum aliorumque Clericorum electionem: Ordinum sacrorum collationem: Beneficia & Bona Ecclesiastica: Decimas: Ius Patronatus: Censuras &c.

* Prodiere Lugduni Batauorum 1676. 4.

§. TERTIVS
DE IVRE CIVILI ROMA-
NORVM

Praecipuus labor in noscendo *Iure Romano* est. Eum Tu secundum ordinem Tribonianum suscipies: is enim vetustus, vtpote Edicto Perpetuo per Saluium Iulianum olim composito conformis & ad docendum ac discendum plane accommodatus. Sic vnanimis consensu vetus schola, & ex recentiori praestantiores Interpretes comprobarunt. Antonius Contius non meliorem viam & methodum quaerendam putat, quam eam, quae in Institutionibus primo generaliter designata dein subtilius & effusius in latioribus Pandectarum libris deducta & expressa est. Cuiacius autem sic inquit: *Cohaerent digestaque sunt omnia arte mirabili, & qui aliam desiderant & comminiscuntur artem, nae quam illi sunt ineptissimi & imperitissimi: Nam neque quid ars sit sciunt, neque artem Digestorum aut principia certa Iuris vlla perceperunt vnquam, suaves tamen ad ridendi materiam.* Si de compilando Iure Romano quaeretur, eos audire posses, qui alium ordinem desiderant: sed quia de intelligendo, quod iam suo ordine compilatum est, agitur, de eo ne sis sollicitus: alioquin labor, qui simplex & vnicus esse poterat, duplex fieret. Nam vt allegatas Leges reparias, easque ipse vel in schola vel foro alleges, Tribonianum ordinem vt memoriter & perfecte calleas omnino necesse est, cui si nouum, quem aut ipse inuenisti, aut ab alio inuentum tibi proposuisti, addideris, laborem sine necessitate aut fructu auges. Quodsi tuo soli acquieueris, eum autem, quem in Corpore Iuris habemus, spreueris, nihil praec-

praestare publice poteris, nisi tuus vbique locorum recipiatur; quod nunquam aut difficulter admodum continget. Nemo enim haecenus ex pluribus, qui nouum ordinem commenti sunt, ita dextre, acute, & ingeniose singula, quae ad Iuris Ciuilis scientiam pertinent, digessit, vt non infinita omiserit, quae non omittenda, plurima etiam in alium locum redegerit quam redigenda erant. Quod & de Connani ac Donelli Commentariis, de Tholosani Syntagmate, Mattheacii Via Iuris, Vulteji Iurisprudentia dixerim: nec difficile esset id vel statim ad oculum commonstrare, si non inglorium laborem fore reputarem, qui in aliorum perstringendis erroribus praecipue occuparetur.

§. QVARTVS

INCIPIENDVM ESSE AB INSTITVTIONIBVS ET QVOMODO

Initium ab *Institutionibus* sumes, quae sunt totius Studii Iuridici prima quasi elementa, & eorum, quae in eo occurrunt faciliora compendium. Non potest commodior tradendarum disciplinarum ratio dari, quam, quae primo leui ac simplici via, post deinde diligenti & exacta interpretatione singula proponit; alioquin si, vt inquit Iustinianus, statim ab initio rudis adhuc & infirmus studiosi animus multitudine ac varietate rerum oneretur: duorum alterum euenire necesse est, aut enim studia deferet, aut cum magno labore, saepe etiam cum diffidentia, ad illud perducetur, ad quod recta ratione studiorum instituta, sine difficultate peruenire poterat. Hae institutiones legendae, relegendae, ediscendae, & si facile fieri possit memoriae mandandae sunt. Nullus est ex omnibus, qui

qui de iure facti sunt Libri, comptior, breuior, faciliior. Nullus qui minus interpretem requirit. Inde cum Cuiacio ignobile eorum otium existimo, qui hunc libellum longissimis onerant commentariis, quod positum est in vna cognitione, in infinitum dispartientes, ostentatione vana, quo plura scire videantur. Enarrationibus enim non contenti, ex Digestis & Codice obiectiones formant, Doctorum sententias adducunt, ac perplexis Iuris difficultatibus illos irretiunt, qui ne vix quidem terminos artis audierunt, multo minus speciem seu casum earum legum, quae aceruatim adducuntur, & in quibus interpretandis plerique multum aestuant, peruidere possunt. Pari modo quo is perperam ageret, qui, paganis prima religionis fundamenta propositurus illico implicatissima, qua veteris, qua noui Testamenti loca, insuper sinistras haereticorum interpretationes & impugnationes adducere vellet. Lac teneris stomachis non validus cibus conuenit. Ab iis plane abhorrebis, qui in huius libelli expositione vix ab vlla Iuris nostri controuersia abstinent. Cum Romae Praetorem secundum suam iurisdictionem tutorem dare potuisse reperiunt, de spinosa Imperii meri, mixti ac Iurisdictionis materia anxie sese torquent. Ab vsucapione seruitutum earundemque continuatione ac discontinuatione sese non temperant. De argumento ab etymologia quatenus procedit, ac similibus aegri somniis varie rixantur. Ad titulum de Actionibus quaenam non congerunt? Diceres de industria ingeniorum illos tortores in Tyronum confusionem

sionem conspirare. Non ea est sententia mea, quod velim omnes eorum, qui Institutiones enarrationibus explanarunt, labores improbare. Optima est in disciplinis proficiendi ratio, si lectioni textus, non solum commentarius, sed & viua Praeceptoris vox initio & maxime fundamentis ipsis adhibeatur. Licet enim Institutiones caeteris Iuris partibus faciliores sint, nec alia sit quae minus interpretem requirat, ipsae tamen difficultatem suam habent. In iis exponendi sunt artis termini, definitiones accuratae singulatum rerum ac vocum adsignandae, diuisiones ac subdiuisiones proponendae, distinctio inter Ius vetus ac nouum facienda, ac omnium, quae in iis expressa sunt, decisionis ratio, non tam ex legibus, quae in Digestis & Codice continentur, quam ex praeceptis naturalibus, gentium & ciuilibus eruenda est, cum ex iis ipsae leges petitae sint, alioquin vereretur, ne, quod absurdum, ignotum per ignotius exponeremus: Ideoque si quid occurrat, cuius contrarium in Digestis contineri videtur, super conciliationis ratione, non in Institutionum expositione, sed Digestorum laborabo, contentus interim, si illas eo modo Tyronibus exposuerim, quo post longam concertationem intelligi debent. In tollendis enim antinomiis saepe intima Iuris arcana perscrutari ac ea eruere oportet, quibus rudis adhuc & imbecillis studiosi animus impar est. Placentini tamen, Mynsingeri, Hottomanni, Vultei, Wesembecii, Bachouii, Sneidewini similiumque Commentarios non plane respuo: cum plurima bene, accurate & vtiliter dicta contineant. nec improbabilius sit quid boni secundum ordinem Institutionum praestare, quam nullo ordine seruato libros observationum, emendationum, aut animaduersionum scribere: etiamsi persuasum habeam id genus Commentariorum primo incipientibus periculosum esse,

S. OVIN

§. QVINTVS

*DE PANDECTIS EORVNDENIQUE
TRACTANDORVM RATIONE.*

Euolutis, &, ad eum quem praescripsi modum, complexis Institutionibus, restant Pandectae, quorum duplex docendi discendique ratio est, vtraque laudabilis & necessaria, ideoque neutra negligenda, sed vna alteri subordinanda ac subnectenda est. Prima, a qua incipiendum, Titulorum seriem, eorundemque continuationem indicat, deinde nomen, definitionem, diuisiones ac caetera, quae cuiusque rei, sub quolibet titulo traditae propria sunt, prosequitur. Altera, sed quae operosior, singulas leges, eo quo positae sunt ordine, considerat earundemque sententiam ac vsum diligenter exponit, nec non demonstrat; primum qua ratione caetera, quae alibi Iurisperitorum responsa occurrunt, cum iis autem conueniunt, aut ab ipsis discrepant; deinde quid posteriori Iure innouatum sit. In priori Cuiacius, Wesembecius, Iulius Pacius, Henricus Zoelsius cum laude versati sunt, in posteriori tota pene verus schola, & inter recentiores, sed frustratim praeter Costalium, Mornacium, A. Fabrum, pauci quidam.

§. SEXTVS

*DE CODICE ET NOVIS IVSTINIANI
CONSTITVTIONIBVS.*

A Pandectis ad Codicem transitus fieri debet, hic eodem quidem ordine quo Pandectae, hoc est,
ad imi-

ad imitationem Edicti Perpetui (vt enim olim Gregorianus, Hermogenianus & Theodosianus) compilatus est: sed plures complectitur titulos, breuiores quidem, sed qui vnam eandemque materiam variis modis distribuunt, ac saepe Ius in Pandectis traditum corrigunt, nec non copiosiore Iuris maxime publici tractationem continent. Proinde & titulorum, qui in eo occurrunt, series ac continuatio perspicienda, ac eorum, quae sub iis continentur, (maxime si ea, quae ex Pandectarum tractatione hausimus, non sufficiant) definitiones, ac diuisiones perpendendae, tandem singularum legum sententiam sedulo perscrutari oportet: saepe enim veterum Iurisperitorum responsa declarant, saepius inter eos orta dissidia componunt, saepissime iis proposito nouo iure derogant. Erronea quippe est Andreae Alciati & aliorum quorundam sententia cum statuunt Decisiones solummodo quinquaginta emendare Ius vetus in Digestis relatum, easque dignosci ex Lampadii & Orestis consulatu, vel post eorum consulatum semel & iterum vel Iustiniani III. vel Iustiniani IIII. & Paulini: Nam plures Leges quae in Codice referuntur, Ius in Pandectis positum emendant ac corrigunt; licet eae singulae veterum controuersis finem non imponant. Inde differentia est inter Constitutiones ac Decisiones: hae paucae, at illae maiori in copia, caeterum ex huius vel illius Consulatu vix Decisiones ex Constitutionibus quispiam cognouerit. Hanc enim ob causam tractationi Codicis libenter nouellas Iustiniani Constitutiones, quae ipsum Codicem in pluribus emendant, inseruerim: vt etiam olim recte aduertit Irnerius, qui earumdem compendium iis Codicis legibus subiecit, quibus specialiter derogare videbantur, licet ipsa eius opera non sit omni exceptione maior: Subinde enim

nimis

nimis stricte procedens ea omisit, quae non omit-
tenda, subinde quaedam alio modo expressit, quam
exprimenda erant: ita ut in dubio ad ipsam No-
uellam potius recurrere, quam ex Irnerii Epitome
decisionem petere, mallet: fuit enim ille homo
priuatus, nulla iuris condendi potestate praeditus,
sed proprio motu Nouellas compendio complexus
Codici inseruit. Super hac Iuris parte diligentem
ex neotericis operam nauarunt Cuiacius, Pacius,
Diodorus Tuldensis, Antonius Perezus, & qui vl-
timo ex iis legendus Sichardus.

In singularum Legum expositione modus esse
debet. In primis cauenda quaelibet textus mutatio.
Quoties vulgata aut Florentina lectio commodam
interpretationem sumere potest, eam amplector.
Leges hinc inde detractis verbis, subinde additis,
saepe mutatis ac conuersis figere ac refigere non
est Interpretis. Exponere eas ac declarare no-
strum, non corrumpere. Plures tamen stylo criti-
co nimium abutentes ferro & igne grassantur, ac
legis Corneliae de falsis securi legibus vim inferunt
priuata saepe fusi auctoritate, subinde etiam huius
vel illius Mimi apud Plautum aliumue Iuris plane
ignarum, saepissime tinearum ac foricum prolato
praeroso quodam manuscripto volumine, ex quo
quasi fatalem librum nacti nouam lectionem pro-
trudunt. Equidem non in ea sum sententia ut
existimem leges Romanas omnem corruptionem
eualisse, turbata enim a Gotthis, Hunnis & Van-
dalis Italia, libri quos de iure compilari fecerat Iu-
stinianus, per quingentos pene annos latuerunt:
non solum enim Romanam amplitudinem delere
sed & leges, barbari volebant. Quo tempore cum
clam, & saepe ab imperitis librariis, describeren-
tur, vix euenire potuit, quin subinde mendum
irreperet, cui tollendo Irnerius, caeterique qui Lo-
tharii

tharii Saxonis ac aliquorum subsequen-
tium temporibus vivere, impares fuerunt: Emen-
tationis tamen remedio quam parcissime, & non
nisi ex euidenti ratione uti oportet.

Vtilissimum foret, ut dum Pandectis, ac dein-
de Codici Nouellisque Constitutionibus das ope-
ram, ex vniuerso Iure selectiores materias, & inter
eas singulis triduis vnam vel defendendam vel op-
ponendam suscipias: ita enim & doctior & exer-
citator euades, quaeque alii didicere ea in medium
collata, tibi communicabuntur. Librorum lectio,
ac solitarius ratiocinatio, quamuis etiam viua Prae-
ceptoris vox accedat, virum quidem doctum, non
tamen artificem faciunt: sed cum aliquo suscepta
disputatio hominis ingenium acuit: tunc enim
imaginatio aduersarii nostram excitat, & contentio-
ne, gloria ac zelo urgentibus, & extra nos ipsos
efferentibus, saepe simul eo deuenimus, quo singuli
nunquam poteramus, eaque videmus, quae alioqui
latuissent. Studium Iuris praeter quam difficile,
plenum est controuersis, ac ipsius praecipuus usus
in causarum forensium tractatione consistit, quae
commode institui non potest, nisi quis saepius exer-
citus didicerit ex tempore, & quasi de plano, su-
per omni proposito problemate apte & scienter qua
instando, qua excipiendo differere: Hunc in fi-
nem commodè quis utetur, Vasquii, Fachinaei, Me-
rendae controuersis, Antonii Fabri Coniecturis,
Treutleri Thesibus cum Annotationibus tam ipsius
quam aliorum caeterisque qui Iuridicas quaestiones
ab vtraque parte ventilarunt.

§. SEPTIMVS

DE APPLICATIONE ET FINE STVDII IVRIDICI.

Hisce peractis videndum tibi restat quo modo

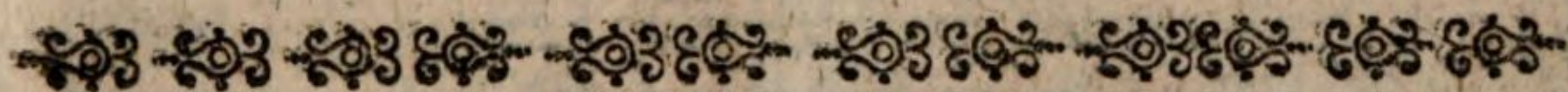
H

Iuris

Iurisprudentia sese diffundat, ut ea quae didiceris ad usum & causarum decisionem transferri possint. Frustra est Scholastica ac umbratilis cognitio, si non rebus ipsis ac forensibus controuersis adhibeatur. Hic omnino legendi sunt qui de illustribus Iuris materiis singulares Tractatus scripsere ac repetitis commentationibus ipsas leges variis casibus applicarunt. Omnia negotia directe libris Iustiniani Iuris non continentur, proinde adhibita ratione ad similes casus ex eadem, ac simili aequitate procedendum est. Hac in parte vetus Schola principatum tenet, & ex recentiori, rerum iudicatarum, observationum, receptarum sententiarum, communium opinionum, conclusionum, variarum resolutionum, ac consiliorum scriptores, quibus omnino Antonii Fabri Codex accedat, eaeque Annotationes, quas ad plurimum locorum leges municipales plurimi ediderunt: ut ad Parisienses Molinaeus, Tauri Gomezius, Burgundicas Chassanaeus, Britannicas Argentraeus, Mechlinienses Christinaeus, ad alias alii. Non quod pigram eorum auiditatem laudare velim, qui nihil impatientius scire desiderant, quam quo iure in forensibus disceptationibus utamur, ne inquirendum habeant, quod operosioris est indaginis, quo iure uti debeamus; Aut quod ex rebus iudicatis Doctorumue responsis magis quam certa lege ac ratione emergentes difficultates perimere sustineam; sed ut inuestigantibus quid iuris? suffragium suum quasi praebeant, & quod apud eos bene decisum ac constitutum est proprium tibi reddas per imitationem. Alias variae & contrariae sunt de qualibet pene iuris positione opiniones plurimaeque non modo diuersa sed e diametro pugnantia rerum similium, ne dicam earundem, dissimiliter iudicatarum exempla:

pla: vt qui huius scientiae arcana non penitus inspexerit eum quasi tantae inconstantiae puderet.

Iuris Feudalis elegans, vtile, nec adeo difficile studium est, modo accuratiori ordine, quam in Corpore Iuris, proponatur: turbata enim ibi sunt omnia. Compendium ipse breui typis subiiciam, in quo illius Iuris fundamenta, discrepantiae a Iure Ciuili ac nostro consuetudinario, rationes singulorum positionum, cum Doctorum, qui quamque partem cum laude tractarunt, allegationibus, miro artificio & breuitate exhibebuntur.

IV.

IO. HENRICI BERGERI
BREVIS MANVDVCTIO

AD

STVDIVM IVRIS

CERTIS QVIBVSDAM PRAE-
CEPTIS ADORNATA

I.

SI quis mortalium est, quem a prima aetate vel naturae quidam impetus, vel prudens omnino consilium, rerumue, quae illum circumstant, ratio, ad amplectendum excolendumque Iurisprudentiae studium deduxit, illi omnium maxime danda est opera, vt *Latinae linguae* facultatem

tatem sibi acquirat, paremque dexteritatem ad intelligendos sapientissimos *Graeciae* auctores afferat, atque vniuersae *Historiae* inprimis *Romanae* ac *Germanicae*, cognitione ita animum instruat, vt & curate intelligat, quod vtraeque respublicae conueniant, & sapientissime diiudicare possit, vbi diuersa vtriusque ratio esse videatur. Quam quidem ad metam vt eo felicius perueniat, nullis deterreatur difficultatibus, sed auctores vtriusque linguae, iuniores, pariter atque antiquiores, decenti industria legat, tum vero etiam latine diligenter loquendi scribendique artem identidem exerceat, perito quodam harum rerum doctore vsus, atque ipse in primis *Fabri* Thesaurum Buchneri & Cellarii cura adornatum, indicemque *Scapulae* sedulo euoluat, neque *Sleidani* historiam quatuor imperiorum diu e manibus dimittat, quam *Strauchii*, *Schurzfleischii* ac recentissime *Iunckeri* opera ad nostra vsque tempora deductam habemus.

II.

Quod ad Philosophiam attinet, in primis adiscat *Logicam*, sine qua nihil egregium vel cognoscitur, vel administratur. Vbi non parum inferuiet harum rerum cultori, Praxis Analytica, quam in iure *Io. Schilterus* ostendit pariter atque edidit, cui non sine vtilitate addi potest Nicol. *Euerhardus*, & qui Locos huius legales in summam redegit, Georg. Adam. *Brunnerus*. Neque vero studioso Iuris *Metaphysica* prorsus negligenda est, ex qua in primis ea, quae illic de *caussis* traduntur, discere iuuat. Philosophiam denique, hominum *mores* quae format, aggrediatur, non, vt vndecim virtutum doctrinam ex Scholasticorum lacunis anxie eruat, sed vt elementa Iurisprudentiae, & semina actionum humanarum inquirat. Atque hic magnopere commendanda

danda est eiusdem *Io. Schilteri* Manuductio Philosophiae moralis ad Iurisprudentiam, vbi quoque Tabellae ad subleuandam memoriam exhibentur. Iungenda huic operae est lectio *Ciceronis* librorum de officiis, ac Memorabilium, quae nobis *Valerius Maximus* reliquit: nollem tamen, id ab vno tantum suscipi, sed *Gellii* exemplo, duorum triumue aetate doctrinaque aequalium, societate instituta. vid. *Scheffer. in eleganti libro de Stylo cap. 6.*

III.

Ita vero ad studium progrediatur, *Politices*, quam partim ex *Veteribus* hauriet, *Aristotele*, *Dionysio Halicarnasseo*, *Polybio*, *Xenophonte*, *Liuiio*, *Tacito*; tum vero etiam ex *Iunioribus*, *Arnisaeco*, *Lipfio*, *Boxhornio*, *Grotiis*, *Boeclero*, *Pufendorffio*, & qui *Lipsii* Libros *Politico*rum egregio commentario ornauit, *Nob. Reinhardo* nostro, sibi comparabit. *Compara Conringium de Ciuili Prudentia.*

IV.

Quibus hac ratione compositis, *Iuris Romani historia*, *Iacobo Godofredo*; itemque *Germanici*, *Hermanno Conringio*, ducibus, perlegenda est. equidem non ignoro, esse nonnullos, qui *Iuris* cultoribus auctores sunt, vt statim ab initio studiorum binos posteriores *Pandectarum titulos de V. S. & R. I.* sibi exponendos curent, & familiares reddant. Verum, quo minus meam hac in re sententiam consensionemque impetrent, concisa illorum capitum dicendi ratio impedit, quae ab ignaris terminorum *Iuridicorum* idcirco vix intelliguntur; nihilominus tamen suo quaeque loco optime applicantur.

V.

Tandem *Iurisprudentiae* dedito ad rem ipsam

perueniendum est. Verum hic omnium maxime obseruandum discrimen illud est, quod in tradendis doctrinis antiquissimi iamdum ac sapientissimi homines tenuerunt. Neque enim ad vnum omnes discipulos ad sanctiora statim disciplinarum adyta admittebant, sed eos prius facilioribus inculcandis praeparabant, quam docendi rationem elementarem & *exotericam* vocabant, tum vero demum difficultates exponebant, quae firmum ingenium, vsuque confirmatum postulant, ac doctrinam constituunt, quam pleniorē & *acroamaticam* nominauerunt. Itaque hoc idem velim, sibi dictum putet Iuris cultor, vt elementa prius discat, cum in ipsa cognitione iuris, tum vero etiam in iis, quae ad causas feliciter agendas pertinent, quam quidem tricas spinaeque adoriatur, quae ingenia, nullis fundamentis nitentia, & vexant magnopere, & facile confundunt. Quo nomine, mea quoque sententia, rem acu tangunt, qui suadent, vt solas *Institutiones Iustinianae* Iurisprudentiae cupidus legat, nec commentarium ad eas addat tantisper, atque operam det sedulo, vt sensum, quem literae verbaque gignunt, assequatur. Qua quidem ad finem perducta, vtilitati suae non parum consulat, qui easdem institutiones cum *Paraphrasi Pauli Fuchsii* repetat, & deinceps, quod ad res gerendas attinet, *Georgii Schulzii* Synopsin subiungat. Nollem tamen ire inficias, quod multa in hoc libro desiderari possint. Etenim ille multa iuris capita exemplo *Institutionum* omittit, nonnunquam vero longior est, quam rerum, quas explicat, difficultas requirebat. quamobrem fatius fuerit, adhiberi *Ioach. Hoppii* Commentarium, quo & contextus perspicue exponitur, & vsus hodiernus suppeditatur. Optandum vero esset, vt extaret eiusmodi principiorum iuridicorum Compendium, quo omnia Iuris capita, quae

quae cognitione digna sunt, continerentur, adiectis, quibus nitantur sententiae, legum verbis, iisdemque perspicuis, minusque controuersis. quem admodum Institutiones suas Iuris Francici composuit *Coquillius*, Ictus Gallus, nec parum iisdem sese nobilitauit. Interea nos tantisper acquiescamus in *G. A. Struvii* Iurisprudentia forensi, quae commodissima ratione ius Personarum & Rerum, atque Actiones eo pertinentes recenset, ac Processum Iudicarium seorsim declarat.

VI.

Multum deinceps proderit, *Examinibus* ingenii vires tentari & memoriam firmari, non vulgaribus quidem illis ac simplicibus; sed viuidioribus & quasi analyticis, quae instituuntur inquirendo in legum verba, formando casus, solidas offerendo rationes, excogitando dubitandi causas, easdemque promte pariter ac erudite soluendo. Praeiuerunt hac in parte *Schotanus* in disputationibus Institutionum, *Hanedoesius* in Exercit. imper. *Pomereschius* quoque & in examine *Hoppius*, quos sequi nos decet, & ea, quae desideramus, supplere.

VII.

Neque vero in iure Ciuili subsistendum est, sed eadem opera ac studio percurrere oportet Synopsin Iuris *Feudalis*, ductu in primis illustris *Strykii*, Iuris *Canonici*, *Io. Schilteri* opera ad Ecclesiarum nostrarum conditionem accommodatam, ac Iuris denique *publici*, praecipue *Brautlacho*, illustri *Cocceio*, ducibus, quibuscum, praeter tabulas *Thomasii* vel *Belizii*, itemque *D. Hornii* Iurisprud. publ. *Seckendorffius im teutschen Fürsten-Staat* dignusest, qui coniungatur.

VIII.

Ne tamen ex earundem rerum tractatione tedium capiat Iurisprudentiae deditus, sed iucunda varietate multarum rerum cognitionem dicendique occasionem comparet ac nanciscatur, statim horis *Besoldi* Thesaurum Practicum legat, *Speideliique* speculum percurrat, conferendo eas, quae postea accesserunt, additiones.

IX.

Postea vero, quam ita fundamenta iecit, atque exotericam iuris discendi rationem confecit, ad plenioram atque *acroamaticam* ipsi transeundum est. Utilitatem sane pariet illa multo maximam, siquidem ex Systematica & textuali sit composita, atque adeo nihil asseueret, nisi quod firmis indubiiisque legum verbis demonstret. qua quidem parte ad π . se *Brunnemannus* in *paratit.* commendat, propterea, quod eximia doctrinae perspicuitate gaudet, ac facile remissionibus ad *Lauterbachii* Compendium iuris, veluti locos quosdam communes, suppletur. Veteres hos locos memoriales vocabant, quales conscripsit *Massurius L. 144. de V. S.* qui deinceps in ordinem redacti digesta dicebantur, quales *Alphenus* dedit. Suaderem quoque, ut praeter *Struvii* Syntagma, *Eckolti* compendiaria tractatio cum notis *Suendendorfferi* adhiberetur, maxime, cum ea supplementorum instar *Lauterbachiani* Compendii esse videantur: qua enim parte deficit *Lauterbachius*, ea a *Struvio* *Eckoltoque*, atque ab altero quidem, priore; ab altero, posteriore loco suppletur. Tum in primis *D. Menckonii* concinna & perutilis opera ad π . pariter atque *institut.* quam tractationem synopticam ipsemet inscripsit, commendanda est. Quod vero ad usum attinet, in primis ad collationem Legum Germanicarum cum

cum iure Romano *Lindenbrogii* Codex LL. antiquarum cum iure Prouinciali Saxonico, *dem Land- und Lehn-Rechte*, consulendus est, in quo argumento egregiam operam praestitit *Schilterus* in Exercitationibus ad π .

X.

Nec minus iuuat, Analysin legum deinceps tentari, & formari casus, tum potiores resolui formulas, clausulas notari practicas, monitaque tradi in Praxi obseruanda: ad quod non parum conferet arcanum illud, ex inscriptione LL. quae Pandectis continentur, propriam eruendi sedem, qua de hoc illoue iuris capite, data opera, tractatur. Calluit illud, si a Cuiaciiis, Duarenis, Augustinis, paucisque aliis discedas, *Iacobus Gothofredus*, atque exercuit maxime in Commentario *ad Tit. de Regulis Iuris*. At in notis *Dionysii* patris ad Corpus Iuris Ciuilis merito desideres, quod nec casus formetur, nec rationis Iuris afferantur, nec denique ad leges, quae contradicere videntur, respondeatur, eaeque resoluantur. Ceterum hac in parte in primis commendandus est *Brunnemannus* ad π . & Cod. Speciatim vero de Cautelis legi meretur *Schilteri* *Modestinus*, *Strykius* de Cautelis, quod ad contractus, & testamenta; & *Berlichius*, quod ad Processum.

XI.

Disputandi exercitium summopere suadendum est, siquidem eo nitamur, vt non contradicere tantum, sed docere & discere cupiamus. Enimuero hac ratione & linguae dexteritas curatur, & dubitandi rationes mouentur pariter atque tolluntur, atque vniuersa, qua patet, iuris doctrina mirum quantum confirmatur.

XII.

Nulla alia ratione rem aggrediantur, qui in ceterarum iuris partium cognitione maiorem solidioremque doctrinae laudem quaerunt, atque adeo Ius Feudale *Struvio*, *Hornioque*, Ius Canonicum, quod ad Theoriam attinet, *Zieglero* ad Lancelotum, quod ad Praxin vero, *Brunnemann*o & *Carpzouio*, ducibus, addiscant.

XIII.

In Iure *publico*, eoque Prouinciali, tractando, feliciter rem geremus, siquidem illa sequamur, quae *Vossius* in dissertatione de ratione Studiorum; itemque *Bosius* in Introductione de Notitia rerumpublicarum admonuerunt. Vniuersum autem accuratius hauriendum ex Corpore Constitutionum Imperialium, in primisque *Limnaeo*, *Strauchio*, & *Vitriario*, eoque cura *Pfessingeri* locupletato. quo praeter *Imbosi* opera, cum illustris Auctoris insignis liber *Heroldi Europaei* titulo insignitus, tum illustris *L. B. de Lyncker* de libertate Statuum Imperii commentarius, aliaque egregia huius generis monumenta referantur.

XIV.

Equidem non ignoro, esse, qui existiment, quod illi, qui in cognoscenda Iuris ratione paululum commorentur, ad res gerendas minus deinceps idonei esse videantur, quod exemplo *Cuiacii*, *Bachouii* aliorumque euincere conantur. Verum *Cuiacium* bene ac cum laude in foro versatum esse, Consultationes docent, quas conscripsit: *Bachonium* vero ab hac iniuria alii, praecipue *Ericus Mauritius*, vindicant, quod & doctrinas eorum, qui causas in foro disceptant, aduersus *Antonium Fabrum*, cui parum verae esse videbantur, accurate defen-

defendit, quo ideo hoc hominum genus ad se tuendum non raro vtitur; & quod *Carpzovius* ex *Bachouio* multa, dissimulato interdum ipsius nomine, desumpsit. Fabulam enim illam, qua *Bachovius* *Spirae* libellos non concipere potuisse fingitur, vindicta esse dicitur *Heidelbergensis Doctoris*, quem *Bachovius* in examine acerbe perstrinxit. Illud certe extra omnem dubitationem ponerem, quod, qui solidam doctrinarum Iuridicarum cognitionem sibi comparavit, multo felicior res in foro administrare debeat & possit, illo cui in fundamentis haesitandum est. Nihilo tamen secius possunt esse causae, cur etiam eruditissimi causarum Patroni, si quando ad rem agendam se accingunt, successus minus prosperos experiantur. Enimvero praxis est usus, & usus quidem illius rei, qua vtimur. Quo vero tandem modo vtetur quis legibus, quas nec in promptu habet, & ignorat? Ita non est, quod miremur, aliquando eos etiam, qui aduersus usum *Legis vlt. de R. V.* cum aliis diu multumque contenderunt, tandem, quaenam esset illius Legis sententia? sciscitari, egregio bonorum disputatorum exemplo. Ceterum, quod ad Processum attinet, ex scriptoribus, iisdemque veteribus, *Durandus* speculator consulendus est, ex iunioribus autem *Fibigius* a breuitate, *Vmmius* vero ab accuratae commentationis laude se commendant, maxime cum ad *Fibigium* accesserit *Suendendorfferi* cura eaque in primis ab accuratione formularum maximopere commendanda. Conferantur quoque de Processu nouissime *Brunnemannus*, *D. Martini*, *D. Riuinus*, *D. Menckenius*, & si placet, Disceptationes nostrae Forenses.

XV.

In primis autem Iurisprudentiae Cultor familiaria

liaria sibi reddat Iuris *argumenta*, quae de Legibus, Principum Constitutionibus, Statutis, Consuetudinibus, Priuilegiis, Pactis, eorumque interpretatione agunt, habeatque in promptu auctores, qui de illis scripserunt. Ita de *Legibus* commentati sunt Suarezius & Bolognetus, de *Legis interpretatione* Nigrinus, de *extensione* Caepolla, de *Constitutionibus Principum*, Carolus Tapia: de *Statutis* extat volumen magnum variorum auctorum, idque editum *Frankfurti* 1608. de *Consuetudinibus* egit Salazar, de *Priuilegiis* Enenckelius, de *Pactis* Io. Borcholtus & Vinnius, de eorum *Interpretatione* denique Stephanus de Phoedericis atque Eichelius libros concinnarunt.

XVI.

Quod ad *Processum Cameralem* attinet, causarum patronus, Ordinationem Cameralem supremam, *Anno* 1555. editam, cum Iulii Magenhorstii Commentario omnium maxime obseruet, conferatque exemplum Ordinationis Cameralis, *das Concept der Kayserl. Cammer - Gerichts - Ordnung Anno* 1613. Matthiae Imperatori ac Ordinibus oblatum, nondum tamen confirmatum, idque primum *Anno* 1633. *Frankfurti*, deinde a Iacobo Blumio editum, consulat quoque Recessum Imperii nouissimum de *Anno* 1654. cum Commentario *Textoris*, itemque decreta communia, *gemeine Bescheide*, cuiusmodi ad *annum* 1666. edidit idem *Blamius* cum notis, & sententiarum Cameralium Chiliadi subiecit: cetera adiecit *Mauritius in Dissert. de Iud. Cameral.*

XVII.

Andreae Gailii observationes, quae diligenter euoluantur, dignae sunt, in primisque utilitati cedunt, si quando tres ad eas commentarii, Gothofredi nimirum, *Antonii Aduersaria*, Bernhardi *Graevenii*

venii Practicae conclusiones, atque Euerhardi *Fabricii* Repetitiones addantur. Neque Ioachimū *Mynsingeri* Obseruationes legisse, poenitebit, quamuis Gailius eum, Erico Mauritio teste, iudicio superet, ordine sua magis tractet, atque erudita dicendi scribendique ratione, vel ipso Mynsingero confitente, longissime post se relinquat. Huc quoque Bernhardi *Wurmseri* atque Hartmanni *Hartmanni* obseruationes pertinent, quae harum rerum cupidum non parum iuuabunt.

XVIII.

Cui hi non sufficiunt, comparare sibi praeterea, commendatasque habere poterit *Meiobfneri* Decisiones Camerales, Andreae *Gylmanni* opera, itemque Casparis *Klockii* Relationes. Quod autem ad Processum attinet, manibus terat *Rodingii* Pandectas Camerales, notis auctas, vel Iacobi *Blumii* Processum Cameralem, iunctis tabulis *Io. Belizii*, vsurpet, denique tractet *Io. Henrici Stammii* Libellum aureum de seruitute personali, & Rutgero *Rulando* de Commissariis ac Commissionibus, vna cum Formulario vtatur.

XIX.

In *aulico Imperiali* Iudicio, quod Viennae est, qui causas perorare cupit, ordinationem iudicii aulici tertiam, *anno 1654.* Ferdinandi III. Imperatoris iussu conscriptam, & vi Capitulationis *art. 41.* quod ad Processum, approbatam, diligenter legat, &, praeter Gailii obseruationes, easque modo collaudatas, *Mauritii* Dissertationem de Caesareae Maiestatis & imperii Iudicio aulico, vt & Theodori *Sprengeri* Ellychnium, quo Consonantiae & Discrepantiae Iuris Caesarei Aulici & Spirensis continentur, tractet.

XX.

XX.

Rothwilenfi iudicio operam daturus Reformationem Rothwilensem, i. e. Ordinationem illius iudicii consulat, & Commentarium in eam Pauli Matthiae *Vekneri*, *Mauritii* quoque Disputat. de Iudicio Rothwilenfi addat.

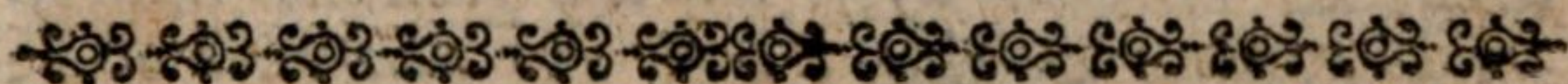
XXI.

Ius *Saxonicum* duplex est, commune aliud, aliud Electorale. Commune in primis addiscendum est ex Voluminibus, quae inscribuntur *die Sächsishe Land-und Lehn-Rechte*; Electorale autem cum consistit ex Constitutionibus Saxonibus Augusti maxime Electoris, anno 1572. promulgatis, ad quas liberaliter commentatus est Bened. *Carpzovius*, cum quo coniungi meretur *Esbachius* in notis: tum vero etiam ex Decisionibus constat, anno 1661. publicatis, quas Io. *Philippi* Observationibus illustratas dedit. Quibus autem in partibus Ius Civile a Saxónico abeat, docuit primus Ludouicus *Fachsius*, quem Benedictus *Reinhardus* secutus est, idemque pluribus explicauit. Ceterum inter Auctores Decisionum Saxonicarum accurata commentationis laude eminent Petrus *Heigius*, Hieronymus *Pantzschmannus*, Hartmannus *Pistoris* & Georgius *Franzkius*, quibus suo iure accenseri *Carpzovius* meretur. Equidem non ignoro, *Carpzouio* cum in elaborandis praecipue definitionibus forensibus Antonium Fabrum Berlichiumque, tum, quod ad Practicam Criminalem, Petr. Theodoricum multum profuisse, ut, nescio quo auctore, dictum sit; nisi *Carpzouius* Berlichiaffet, *Carpzouius* non *Carpzouiaffet*; nec me fugit, quot quantosque expertus ille sit aduersarios, Richteros nimirum, Eichelios, Oldenkoppios, aliosque, quorum aemulationem nihilominus vicit, atque in primis in Saxonia se suam-

suamque operam, maximam partem, omnibus probavit.

XXII.

Praxin *Lubecensis* fori quisquis callere vult, consulat *Menium* ad Ius *Lubecense*, atque *Io. Si-
brandum*, qui differentias Iuris Ciuilis & *Lubecen-
sis* declarauit. Denique generatim variorum loco-
rum Statuta habemus in vtili opere, quod *Henric.
Giesebertus* collegit, atque Harmoniam Statutorum
vocaui. neque eodem non nomine commendan-
dae sunt Animaduersiones, quas ad Synopsin
Schulzii edidit D. Beierus.

V.

IOANNIS SCHILTERI
CURSVS STUDIORVM
CIVILIVM

*wie solcher in- und auſſerhalb Vniuerſitaeten
glücklich zu vollführen.*

I.

ES iſt zwar an dem, daß die *Studia* heut zu Tage
regulariter auf die *Gymnaſia* und hohen Schu-
len oder *Vniuerſitaeten*, woſelbſt die *Gradus
Academici* ausgetheilet werden, verwieſen ſind; Nach-
dem aber öftters einem und andern beſondere *Vrſa-
chen* vorfallen, wie auch *Hindernüſſen*, den *Curſum*
ſeiner *Studien* auf *Vniuerſitaeten* nicht zu vollführen,
So

So ist nicht unrathsam dahin zu dencken, auf was Masse auch ausserhalb, entweder die Fundamenta besser, als auf den Schulen geschiehet zu legen, damit auf Vniuersitaeten ein besserer und beständiger Bau darauf gesetzt werden könne, oder auch die von Vniuersitaeten mitgebrachte Fundamenta vollends zu dem gemeinen Besten auszuführen, und der wahre Zweck der Studien glücklich zu erhalten seyn möchte, Multi enim in patria rem bene gesserunt, multi etiam patria procul.

II.

Gleichwie nun, wie berührt, zweyerley Sorten derjenigen Personen sind, so in diesem Studio zu exerciren, als nemlich 1) so auf den gemeinen Schulen ihren Pensum absoluiert, noch zur Zeit aber keine Vniuersitaet besucht: 2) die zwar dergleichen allbereit gethan, jedoch den Cursum nicht absoluiert; Also muß zwischen beyden ein Vnterscheid gehalten werden, wofern nicht etwan, wiewohl zu geschehen pfleget, die Profectus beyderseits überein kommen.

III.

Was die ersten betrifft, ist derselben scopus das Studium Philosophicum einer hœbern Facultæt (als der Theologie oder Iurisprudenz, dahin auch das Studium Politicum referiret wird, auch da man sich im Iure Ciuili zu immergiren nicht sucht) zum Fundament zu legen, wobey zuſœrderst und vor allen Dingen wohl beobachtet seyn wil, massen insgemein sehr darinnen verstoſſen, und der abgeziehlte Zweck dadurch mit grossen Schaden verfehlet vvird, daß nemlich nicht ein jeder Studiosus er mag Theologiam oder Iurisprudentiam intendiren keinen andern Doctorem in Manuductione Philosophica ervvehlen soll, als der in derselben hœbern Facultæt, die er studieren vvil, Doctormæssig sey, denn sovvohl der particulier-Scopus
als

als auch die Methode disfalls discrepiren, und leichtlich das beste zum particulier Zvveck dienende auslassen, hingegen allotria, oder zu der andern des Doctoris Facultæt dienende Dinge vorgebracht vverden.

IV.

Solchergestalt nun ist 1.) einem Studioso Iuris von einem Doctore oder Candidato Iuris der vsus Logicae und Metaphysicae in der Iurisprudenz dermassen zu dociren, daß (1) die Termini Technici Philosophici und Iuridici, vwie sie von einander discrepiren und überein kommen, richtig declarirt, der Vsus und application der Praedicabilium und Praedicamentorum gevviesen, auch der Defect in Arbore Praedicamentorum, quoad genera Iuridica, supplirt, das summum genus rerum moralium & juridicarum, nebenst denen von ihm dependirenden speciebus gevviesen, und die rechte Bahn eine jedere speciem zu definiren, oder differentiam specificam und den conceptum formalem zu finden, erceffnet vverde (2) Nechst der Art zu definiren, auch die regulas practicas und die fontes divisionum generis in suas species, auch darnebrn die abusos distinctionum scholasticarum und inconuenientium in Iure, und den rechten Gebrauch der Distinctionum zuvvweisen. Wenn nun hierdurch ein Thema simplex Iuridicum oder Politicum zu constituiren, und fundamentaliter zubegreifen, erlanget vverden, so obn alle difficultaeten, etvva aus Herrn Eliae Thomae Logica vtente leichtlich beyzubringen ist, denn ist ferner (3) Ex altera parte Logicae der Vsus Interpretationis zu dociren, und insonderheit zuvvweisen, vwie in jeder Quaestion der Status Causae richtig zu formiren, auch hiernechst ein Textus Legalis zu resoluiren und die regulae interpretationis zu inculciren. Darbey die Grammatica und Art zureden der Ictorum nicht zu negligiren (4) Ist aus Analysis das artificium zuvvwei-

zuweisen, wie der *medius terminus*, oder die *ratio decidendi in proposita Quaestione Politica & Iuridica* zu finden, und auf die *rationes dubitandi* zu antworten. Und weil das gantze Werck mit der *Logic* nur in *Praxi* derselben berubet, So ist endlich der Zweck dahin zu richten, daß in *Politicis* ein bewehrter Autor als aus den Alten der *Cicero de Officiis*, und *Valerius Maximus*, aus den Neuen *P. Aerodius de rebus iudicatis omnium gentium*, in *Iure* aber ein und ander Text aus den *Institutionibus* gelesen, und der *Vsus* darinnen gewiesen werde. Desgleichen können *ad imitationem* neue *Casus* zu resolviren vorgegeben werden, Wie nicht weniger auch der *Processus disputandi*, nicht über die *Logic* selbst, sondern in *rebus moralibus* und *politicis*, geübet, auch letztlich diejenige Methode exerciret werden, wie ein gantz thema zu elaboriren sey.

V.

Nächst der *Logic* ist auch der *Vsus Rhetoricae* zuweisen, und zur *Eloquentia Ciuili* der auditor anzuführen, welches dann mit obigen füglich zu conjungiren ist, daß eins dem andern die Hand reichen kan, Indem die themata *Logicè elaborata* hernach auch *Rhetorice* zu elaboriren, wie nicht weniger andere themata *moralia & politica*, sowohl in Teutscher als Lateinischer Sprache, und theils *per modum epistolae*; theils *sermonis* oder *orationis* zu tractiren und ein und ander guter Autor zu imitiren. Wozu insonderheit sich zu bedienen des *Schefferi de Stylo*, und *Bosii de Eloquentia Ciuili*: Worbey es aber nicht zulassen, sondern die *Auditores in ipsis rerum argumentis* zu exerciren sind.

VI.

Damit aber diese vorgedachte *disciplinae instrumentales* desto füglicher und nicht *ieiune tractiret* werden,

werden, So ist dieser Vortheil nicht zu negligiren, daß zugleich alsbald in einer andern Stunde theils die Historia, theils die Philosophia Moralis & Ciuilis coniungirt werden, denn dadurch der vsus derselben hierinnen desto herrlicher vorgestellt werden kan. Auch ist die Mythologia veterum, welche sowohl in Moralibus und Politicis; als auch bey vorfallender Gelegenheit, in sermonibus panegyricis, gar fein kan applicirt werden, nicht gäntzlich aus den Augen zu setzen: und hierinnen ist der Palaephatus de Incredilibus historiis, vor allen andern mit grossem Nutzen zulesen. Die Historiam belangend, weil die Vniuersalis auf den Gymnasiis pflegt tractiret zuwerden, ist allhier nur eine repetition und examen anzustellen, dabey denn die Notae Ruperti, wie auch Caluissii Chronologia wohl zugebrauchen sind. In der Historia Romana werden nicht nur die vornehmsten Scriptores insonderheit Historiae Augustae, als woraus das Ius Ciuile ein groß Licht bekœmmt, sondern auch die recentiores Antiquitatum Romanarum mit Nutz gelesen. Doch daß der Auditor nicht obruiert, sondern bey der Lust conseruiert werde. Bevorab aber ist die Historia Germanica ex Tacito, Caesare und sofort, wie auch die Historia Iuris Germanici ex Hermanno Conringio, und Codice Legum Antiquarum Lindenbrogii und dem Goldasto, wie nicht weniger auch die Ecclesiastica und Conciliorum Vniuersalium nicht zu unterlassen.

VII.

Insonderheit aber ist der principalste Zweck
 1 2 in

in diesem Studio Philosophico, das Studium Prudentiae Ciuilis, als pars generalis und communis Iurisprudentiae, worunter dann die Manuductio Philosophiae Moralis ad Iurisprudentiam, so secundum ductum Philosophiae Moralis Conradi Hornei eingerichtet, nicht undienstsam seyn wird; Nechst welcher des Boecleri Institutiones Politicae allen andern vorzuziehen, als worinnen sowohl die fundamenta Iuris Naturae & Gentium, als die Regulae Prudentiae Ciuilis anzutreffen, worinnen bey den andern gemeinen Politiken ein Defect zu spüren.

VIII.

Gleichwie nun hiermit das Studium Philosophicum geendiget, so verhoffentlich binnen einer Iabresfrist mit Gottes Gnade bewerkstelliget und also ein solidum fundamentum zur Iurisprudenz geleyet werden kan, Als ist ferner bey dem Studio Iuridico dieses vornehmlich zubeobachten, daß 1. die Prudentia Ciuilis seu Politica und die darinnen enthaltene Cognitio Iuris Naturae & Gentium als Pars communis, mit der Iurisprudentia, als parte speciali füglich connectirt, und die fundamenta und principia richtig applicirt werden, welches dann durch die Institutiones Iuris Iustinianei suppletas ex I. N. G. & Germanico am füglichsten geschehen kan. Gleichwie nun (2) dieselbe ein vollständig Compendium Iuris repraesentiren, also ist unnæthig die Studiosos fernerweit mit andern Compendiis über die Digesta und Codicem zu molestiren, und in plures methodos zu distra-

distrabiren, oder auch *crambem* bis *coctam* zu proponiren, besondern es ist der beste und kürzeste Weg das *Corpus Dig. und Cod.* selbst vorzunehmen, jedoch dergestalt, daß kein *fastidium* den *Auditoribus* daraus entstehe, und mit den vielen Dingen, die nicht in *vsu* seynd, nicht obruiet, sondern die vornehmsten Texte und deren *usus* in *foro* erkläret und darneben *ad ductum Oldendorpii* die *Praxis in agendo, excipiendo und pronuncian-*do, oder *casus propositos resoluendo* nervose gezeiget, und die *Studiosi* darinnen exercirt, sowohl das *Iudicium disputando* *promptius und exactius* gemacht werde. (3) hierbey ist das *Ius Feudale* nothwendig zu dociren und solches nach des *Struvii Syntagmate Feudali*, dermassen, daß es mit dem *Iure Ciuili* conferirt, und die *ratio Iuris diuersa* deutlich imprimirt, auch die *Praxis* dabey nicht unterlassen werde. (4) Darauf folget dann die *Tractatio Iuris Publici*, wobey dann die *Connexio Politicae* und dieser *special doctrin* insonderheit zuweisen, und exserirt allhier die *Lectio Historiae Germanicae* ihren sonderbahren *vsu* und Nutzen. (5) Endlich beschliesset den *Cursum* das *Ius Canonicum* oder *Ecclesiasticum*, welches denn nach denen edirten *Institutionibus Iuris Canonici ad Ecclesiae veteris & Hodiernae Statum accommodatis*, füglich zu tractiren, auch der Proceß bey den *Consistoriis* und geistlichen Gerichten zuweisen.

IX.

Wiewohl nun ferner dieser *Cursus Studiorum* inn- und ausser *Uniuersitäten*, bloß in *Collegiis*,

wie solche insgemein gehalten vverden, und bey unterschiedenen Doctoren tractirt und absoluit vverden kan, So ist dennoch vveit rathsamer, und zu Erlangung des rechten Zwecks diensamer, daß (1) ein einziger gewisser Doctor hierunter eligirt, bey dem der gantze Cursus nach einander gebührend absoluit vverde, (2) daß der Modus nicht per vim Collegiorum vulgarium geschehe, sondern mit Zuziehung nicht allzuvieler und gewisser Personen, die einander in Scopo und Profectibus nicht gar zu ungleich sind, und deren Studia nicht nur die Stunde der Lection über, sondern durchgehends auch außershalb derselben dirigirt vverden, Solcher gestalt dann eine gewissere und genauere verbundene Societas Studiorum contrahirt und geverckstellet vverden mag, deren Nutzen über diß auch diese ist, daß die Socii unter sich selbst auch, und außser den horis lectionum sich mit repetition dergestalt exerciren können, daß ein jeder einen besondern Autorem vor sich nimmt, und denen andern vvas darinnen notables, vor andern communicirt, dadurch denn zugleich unterschiedene gute Interpretes bald durchgegangen, und in locos communes gebracht vverden können, vvelche dann vwie in jedem parte Iuris solche anzustellen, absonderliche und vvirckliche Anführung zutun.

X.

Dieser Cursus kan bey zwey oder drey Jahren mit Gottes Beystandfüglich und mit guten Nutzen absolvirt vverden, hernachmahls jeder nach Gelegenheit die Universitaeten in Durchreisen

sen besuchen auch seinem Stande und Befindung nach, den Gradum mit Ruhm annehmen, oder sich sonst einer function in der Republic unterziehen.

XI.

Gestalt dann auch aus dergleichen Societæt in einer Republique oder Fürstenthum ein beständig Seminarium Politicum aufgerichtet, vorein die, so schon auf Univerſitäten gewesen, gezogen, zu denen functionibus publicis per ipsa rerum argumenta vollends adaptiret, und in der That angevviesen, und aus denen sodann desselben und der benachbarten Orten Aempter und Dienste mit tauglichen und bereits probirten Subiectis jedesmahl besetzt, und dadurch des Landes allgemeine Wohlfahrt befördert vverden kan &c.

SELECTORVM
OPVSCVLORVM
DE
METHODO
STVDIORVM IVRIS
PARS SECVNDA.

I.

IO. PHILIPPI SLEVOGTII
DE
PHILOSOPHIA
IVRIS CONSVLTORVM
PROGRAMMA.

AUspicabimur iam diuina gratia alteram Professorii muneris partem, a Serenissimis Saxoniae Ducibus clementissime nobis impositam; quaque alacritate ac fiducia coelestis auxilii, nec non tui fauoris, lectissima Iuuentus, interpretari Romana iura coepimus, eadem ad exponenda practicæ philosophiæ dogmata, & demonstrandum necessarium eiusdem nexum cum prudentia iuris tum publici tum priuati, gradum proferemus. Solet philosophia omnis vulgo in duas partes distribui: quarum contemplatiua altera, & *sapientiæ*, ac speciatim *physicæ* nomine vocatur; altera actiua est, & *prudentiæ* vocabulo, atque *ethicæ* etiam insignitur. Illa occupatur in diuinis rebus, siue naturalibus, & contemplatur naturam, quatenus aut sponte, nullaue ope nostra agit, aut indiget industria humana, vt efficere, quod volumus, possit. Quo respectu simul philosophia hæc operatiua est, siue *ποιητική*, & liberales artes comprehendit. At ethicæ officium est, *ἐπιβλέπειν τὰ ἀνθρώπινα*, vt Strabo ait; versari in rebus humanis & con-

contingentibus, nec singulorum modo mores emendare atque regere, sed docere prudentiam integros populos imperio gubernandi: vt ambitu suo alteram alias partem philosophiæ practicæ, *politicam* complectatur.

Ab ista philosophiæ partitione discessere olim Stoici; illi pæne soli philosophi, vt Ciceroni vocantur: & generibus iam percensitis *dialecticam*, quæ tum naturalis tum moralis doctrinæ rationes exponit, ab Aristotele autem pars phylices constituitur, adiecerunt, in eaque curam omnem consumferre. Chrysippus, libro IV. *περὶ βίων*, teste Casaubono ad Laertii Zenonem, *πρῶτον μὲν εἶναι, αἰτ, δοκεῖ μοι, κατὰ τὰ ὁρθῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένα, τρία γένη τῶν τῷ φιλοσόφῳ θεωρημάτων εἶναι: τὰ μὲν λογικά τὰ δὲ ἠθικά τὰ δὲ φυσικά.* Ac logicam quidem, seu dialecticam potius, a Zenone Eleate inuentam, a Zenone Cittico, conditore Stoicæ sectæ, & Cleanthe excultam, Chrysippus iste ad tantum famæ culmen ingenio & numerosis scriptis extulit, vt, sicut de Platonis dictione vulgo iactatum fuit, Iouem si cœlo descenderet, ea vsurum; & de Plauto doctissimus Romanorum pronunciauit, Musas si Latine loquerentur, sermone illius loquuturas: plerique de Chrysippea dialectica prædicarent, ea deos ipsos vsuros, siquidem vlla opus haberent.

Sed communem philosophiæ distinctionem agnouit tamen Seneca, Stoicus homo, & qui haud dubie Latinam porticum fulcit. Epistola enim quinta & nonagesima, de decretis contemplatiuæ philosophiæ disputans, *Philosophia autem, inquit, & contemplatiua est, & actiua; spectat, simulque agit.* Quod tametsi postmodum satis explicat, contemplatiuam de scrutatione totius mundi, de indaganda cœli ac deorum ratione capiens; actiuam vero de doctrina *περὶ βίης, καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς, siue περὶ νόμων,*

νόμων, καὶ καλῶν, καὶ δικαίων, vt Laertius in Proœmio & Archelao moralem disciplinam describit: paucis tamen abhinc annis doctissimus Italus, vir in primis eruditus, & Romanarum legum insignis vates, vt instituto seruiret, in aliam longe sententiam, & quasi communis illa fuisset sectae Stoicorum, verba Senecæ traxit.

Contemplatiuam enim philosophiam ait abstrahere hominem a corpore, illumque considerare vt plenum Deo, & ratione recta instructum. Huius autem rationis respectu, vt nemo hominum altero discrepet, ita nec exigi ius aliud, secundum quod viuatur, praeter commune illud generis humani, quod naturale appellamus. Hoc vnicum agnoscere contemplatiuam Stoicorum philosophiam; insuper habita ciuili lege omni: quam æque ac conditores eius contempsissent. Alteram vero, actiuam, spectare hominem corpore atque opinionibus circumfufum, eaque de re indigentem ciuitate, rectore seu principe, ac politicis regulis: vnde porro ius ciuile ortum habeat; quod ipsum a practica philosophia præter ius naturale admittatur. Hinc Zenonem, Cleanthem, Chrysippum, Musonium, Ciceronem & alios, omnes Stoicæ disciplinae viros, de legibus, de republica de officio iudicis, quæque alia huius generis sunt, plurimos libros conscripsisse; & Vlpianum quoque, iureconsultum, ius omne in naturale, gentium ac ciuile dispecuisse: non vt theoreticos philosophos, sed vt practicos.

Haec sane & ingeniosa & erudita esse fatemur, stabiliendae opinioni de ciuili iure a Stoicis contempto; vtque simul intelligatur, quare a priscis iureconsultis, nec non aliis philosophiæ illi addictis, multa fuerint conscripta, ad ciuilem reip. statum ac leges pertinentia. Iuuabit eandem sententiam,
de

de homine duplici ratione considerato, quod etiam Deus spectabatur a Stoicis, quatenus primum mens esset diuina, secreta ab hoc suo opere siue mundo; deinde vero, quatenus ille spiritus mundo sociatus, eundem impleret numine suo animaretque ac gubernaret. Erat praeterea istud fundamentum Stoicæ doctrinæ, quod hominem verum statuerent solum esse animum rationis capacem, qui corpore pro instrumento vteretur: sicuti Socrates quoque apud Platonem, repetente id Simplicio ad Epicetum, luculenter probatum iuit. Sed ad Senecæ mentem tamen hæc omnia nihil faciunt; nec memini legere quemquam Stoicorum, qui philosophiam ratione hominis, & quidem quatenus de officiis eius, ac iure, cui subiectus est, quæritur, in contemplatiuam atque actiuam partiatur.

Quantum ad rem ipsam vero, id vnice agendum cuique dictitabant, quo pacto perficeret naturam suam, & actiones sibi conuenientes ac proprias institueret, alienas ex aduerso atque indecoras fugeret. Quumque corpus solius instrumenti vice fungeretur, animo duntaxat, quatenus ratione instructus est, nomen hominis merente: quum libera voluntate donatus esset, homo, cui vt subiecta cætera omnia, sic ipsa nemini obsequi cogeretur: non posse vitam institui conuenienter naturæ, nisi corpori dominaremur, eo vtentes congruenti ratione, & ab externis omnibus libertatem voluntatis fartam tectamque conseruantes. Cognationem porro non inter homines modo, sed inter Deum quoque ac genus humanum statuebant, & vniuersitatem hanc rerum aiebant communem esse vtrisque ciuitatem ac patriam: cuius ciuis ac portio quum vnusquisque mortalium esset, debere quemuis, non Atheniensem aut Corinthium, aut alterius ciuitatis ciuem; sed vere Socratico more, κόσμιος
se ap-

se appellare. Ex quo confici videtur, sicuti ciuitatem peculiarem nullam agnoscebant, ita nec ius aliud ipsos agnouisse, praeterquam commune illud generis humani, quod naturale seu diuinum vocamus. Ac firmari hoc potest Arriani testimonio, quando lib. IV, cap. 3. Epicteti, solas aeterni numinis leges respicere; earum interpretari mentem; iisque tandem parere iubet, relictis Masurii & Cassii consultorum receptis. *τέτοις (diuinis iussis) ὑποταγμένον, ὃ τοῖς Μασαρίῳ καὶ Κασσίῳ.*

Verum ne turbatores reip. & flabella seditionum Stoicos fingamus, repetendum breuiter est, illud enixe voluisse hanc sectam, vt externorum incuriosi, quidquid libertati voluntatis obstaret, quidquid a Deo nobis commendatum non esset nomine humani boni, id neglectum omne relinqueremus. Sic corpus, sic possessionem, sic principatus & famam, quia nequaquam data essent homini, v illis tanquam bono, siue re sibi conuenienti, persteteretur, nihil curari debere. Ad externa vero ista referebant & iura ciuilia: quibus negat Arrianus ita parendum, vt in obsequio illo perfectionem nostram quæramus, aut admittamus etiam eorum gratia, quæ naturæ hominis aduersentur. Tunc enim vnice respiciendum esse ad æternas numinis sanctiones, quibus homo Stoicus, id est, liber & Dei amicus, sponte obsequatur, earumque mentem sollerter scrutetur. Lucem his aliquam accendent, quæ Arrianus eiusdem Epicteti libro I, cap. 13. tradidit. Nihil indulgendum iræ ait, si puer forte vocatus non audiens dicto fuerit; si calidam affert iussus porrexerit tepidiusculam, aut plane non comparuerit. Quia enim æque ac dominus a summo Ioue ortum duceret, fraterno iure ac loco habendum esse. Quod si regeretur, mancipium esse pretium, cui propterea liceret irasci: indignum i homine nato

nato ait, nec pium fore, si τὰς ταραπάρους νόμους τῶν νεκρῶν, *erumnosas mortuorum leges*, quibus id conceditur, immortalium deorum praeceptis praefereamus.

Cæterum sicuti permittunt Stoici, ut corpore, possessionibus, principatu, fama, quandocunque postulauerit temporis ratio, nec temere ac male id fiat, utamur: ita non minus patiuntur, ut ciuilibus quoque sanctionibus obsequium praestemus, si nihil rationi rectæ, seu humanæ naturæ contrarium iusserint. Idem Arrianus lib. I, cap. 29. dum negat a Stoicis contemptum regum doceri, legibus quoque ipsorum dignitatem suam asserit. Apertius id facit cap. XXIV. libri tertii. Quum enim suafisset, nihi reluctandum illis esse, quæ arbitrii nostri ac iuri haud forent: subiicit, cogitari & illud debere: *Quinam istud immisit? Princeps, imperator, resp. Lex ciuitatis. Da ergo illud. Oportet enim me semper egi parere in omnibus; Æ* nempe diuinis iuribus non repugnat.

Ista docuere Stoici, & omnino ciuili iuri auctoritatem aliquam concessere; sed ut in externis amen, secus atque de iure naturali factum, numerent. Vnde iam apparet, nihil opus esse, ut fingamus nouam plane significationem philosophiæ contemplatiuæ atque actiuæ, aut multum quaeramus, cur veteres sapientes, & Stoicæ sectæ homines, de iure ciuili etiam tractauerint. Taceo plerosque ita Stoicis sese dedisse, ut seruarent ex ista sapientia modum, neque cæteras sectas penitus adspernaentur: quales *eclectici* vulgo appellantur. Quare pro indubitato ponamus, quamuis antiquitus Stoci tres philosophiæ partes facerent, ex illorum tamen sententia, per contemplatiuam quoque rectius physicam intelligi; sub qua Aristoteles logicam comprehendit: per actiuam autem designari philo-

philosophiam moralem; id est, ethicam atque politicam. Cuius naturam modus tractandi nequam ita mutabit, ut ex practica disciplina euadat theoretica.

Coepit ea vero tardius a veteribus excoli; si Laertio credimus; & a Pythagora ac Thalete ad Socratem usque sola naturalis floruit philosophia. Quam quum Archelaus ex Ionia Athenas detulisset, institutis insuper de legibus, de honesto & æquo disputationibus; Socrates discipulus pulcre intelligens, parum ad vitæ rationes facere illam *φυσικὴν θεωρίαν*, seu naturæ contemplationem, alteram de moribus doctrinam auide arripuit, inque eadem absoluenda studium omne collocavit: meritis hinc primi inuentoris gloriam; sicuti præceptori Archelao, quia in ipso simul coeperat ac desierat Athenis naturalis philosophiæ cultus, *Physici* nomen pex excellentiam fuit tributum.

Ab eo tempore Stoici, ex Socratis schola per Zenonem Citricum, auditorem discipulorum Socratis, & tum Cynicorum, tum Academicorum, prodeuntes, magna sollertia in eam logices partem, quae de proposita quæstione, ut Boethius loquitur, ex verisimilibus argumentis colligit, incubuere; nec minorem operam in perficienda morali philosophia posuerunt. Ac præiuere illis magistri Cynici: nisi quod hi abiecta tam logices quam naturalis scientiæ cura, soli ethicæ attendendum, exemplo Aristonis Chii, existimarent. Nec minori in honore apud Epicureos moralium doctrinam fuisse, luculenter testatur epistola Epicuri ad Menœceum: in qua prudentiam statuit initium ac maximum omnium bonorum, cui & reliqua philosophia propterea posthabenda sit.

Moris quidem erat, ut primordia studiorum a sapientia, siue contemplatiua philosophia olim

caperentur; sed, obseruante Arriano, non alia de causa, quam quia minores ibi difficultates remorerentur progressus, quodque via hoc pacto ad magis ardua & impedita sterneretur. Quum etenim in illis, quæ ad rationem vitæ ineundam pertinent, obiiciantur animo multa, quibus in diuersa trahatur; ridiculum omnino fore, si ab his velis auspicari: sed exercendum prius iudicium esse contemplationibus; vbi nihil obstaret, quo minus, quæ a philosopho traduntur, sequaris. Et conueniebat id institutum omnino cum Stagyritæ sententia, negantis iuuenem, iudicii scilicet nondum subacti, nec sui potentem, idoneum esse auditorem moralium.

Solebant vero Stoici, excepto Panætio ac Possidonio, nec non Ptolemæensi Diogene; quorum illi Physicam, hic ethicam] priore loco ponebant; initium ducere ab arte differendi, siue dialectica: quod ἄνευ Διαρίας τῆς διαλεκτικῆς futurum non esset, quin crebro sapiens laberetur, destitutus doctrina ad vestigandum verum necessaria, & per quam haud secus ac per lumen acies mentis dirigatur ad dioscendam rerum naturam, ac remouendam erroris nebulam. Arrianus lib. I, cap. 17, Epicteti, eodem modo ait praemittere philosophos logicæ cognitionem, quo mensuræ consideratio soleat ipsam frumenti dimensionem præcedere. *Nisi enim ante constituerimus quid sit modius, neque in primis declarauerimus, quid sit libra: quo pacto iam metiri quidquam aut ponderare poterimus? Hic igitur, nisi instrumentum, quo cætera iudicamus & cognoscimus, didicerimus, & exquisitè cognitum habuerimus; poterimusne quidquam cæterarum rerum indagare atque cognoscere?*

Haustra iam scientia illa ἀληθῶν, καὶ ψευδῶν, καὶ ἰδετέγων; vt Stoici logicam definiebant; sequebatur
vel

vel moralis, vel naturalis etiam doctrina. Nam & in eo dissentiebant huius sectæ principes, quod physicam alii, alii ethicam secundo loco statuerent. Atque hoc quidem post Apollodorum etiam Chrysippus fecit, euincente id contra Laertium summo viro, Isaaco Casaubono, ex libro IV. Chrysippi *περὶ βίαν*. Haec vero moralis philosophia, tum qua vitam ac mores cuiusque format, naturalibus prudentiæ principiis innitens; tum qua regere docet populos imperio, & ad ciuilem felicitatem cœtus mortalium perducit; tantæ dignitatis semper fuit, vt consensu quodam, nec a Stoicis solis, affirmaretur, frustra fore labores nostros in reliqua philosophia & artibus ingenuis, nisi huc denique veluti ad extremam metam omnes pertenderent.

Omitto testimonia veterum, eruditis iamdudum laudata, quando τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, & politio- rem litteraturam inter rudimenta nostra duntaxat, vt Seneca loquitur, non opera; interque ornamenta & elegantias posuere: in constantia, in fide, in animi sanitate veram philosophiam vnice collocantes. Quis non miretur Claudii Salmasii, viri in omni litterarum genere eminentissimi, iudicium, in Epistolis nonneminem hoc cumprimis nomine deprædicantis, quod non scholastico tantum atque umbratili illo fuce (pronus intellectus, quid designet) imbutus, sed solida illa ac vera prudentiæ ciuilis doctrina penitus tinctus appareat. *Quam ego, inquit, isti otiosæ ac maleferiatæ ostentationi, & mecum omnes sani iudicii, longe præfero.* Hinc videmus etiam passim locorum gloriari & quasi triumphare Lipsium, genium illum eruditionis, ac lucem reconditarum litterarum, quod quidquid in se iudicii, ingenii, stili, eloquii fuit, id omne contulerit in publicum, & vsui non pompæ voluerit seruire. *Vide mea, exclamat, vel a iuue-*

*nilibus annis; semper scintillæ aliquæ ad prudentiam aut virtutem prælucentes, semper animus ille apertus, amans generosi & honesti. At grandior paullo, non iam occulto aut obliquo tramite; sed palam & recta illuc iui. Ego ad sapientiam primus vel solus mei æui Musas conuertî: ego e philologia philosophiam feci. Vide Constantiam meam, dicet: vide Politicam, idem: & hoc vtrumque opus est, cui vita fortassis cum Latinis litteris manebit. Maneat vero illis vita in omnem sæculorum memoriam, Iuste Lipsi, & exemplo tam egregio inflammes decora ingenia, vt non scholæ duntaxat ac priuatæ ostentationi, sed vitæ cumpri-
mis ac publicæ vtilitati discere velint.*

Maxime omnium incumbere in hanc laudem illos fas est, qui sacerdotes iustitiæ audiunt, aut veri iurisconsulti nomen olim gestiunt tueri: quibus post logices & humanitatis studia, tam necessarius moralis philosophiæ cultus, vt proprius quodammodo ac peculiaris videri queat. Quid æque illis, vt a communi capite exordiar, enitendum, quam vt virtute omni conspicui mereantur & amorem mortalium & admirationem, nec falso de iisdem dici possit, quod de Aristone iureconsulto Plinius libri primi Epistola XXII. nihil fuisse illo viro grauius, sanctius, doctius. Quid excogitari ad laudem iurisconsulti absolutius potest, quam quæ de eodem Aristone apud præstantissimum scriptorem sequuntur? Nam postquam de eruditione ipsius exposuerat, quam peritus fuerit & priuati iuris & publici; quantum rerum, quantum exemplorum tenuerit, quantumque antiquitatis; vt thesauri instar videretur, nec quidquam esset, quod discere voluisses, quod ille docere non potuisset: ad virtutes iterum maximi viri, plenus admirationis conuersus, eundem pro norma quasi ac regula constituit, ad quam perfecti iureconsulti magnitudo exigatur.

gatur. *Iam quanta*, inquit, *sermonibus eius fides? quanta auctoritas? quam pressa & decora* (genuinus hic sapientis character est) *cunctatio? quid est, quod non statim sciat? & tamen plerumque hæsitat.* Cuius hæsitationis causam prudenter subiicit: fecisse id nimirum Aristonem, non vitio quodam mentis, sed diuersitate rationum, quas acri magnoque iudicio ab origine causisque primis repetierit, discreuerit, expenderit. Pergit deinceps ad quotidianam vitæ consuetudinem, quamque parcus in victu, quam modicus in cultu fuerit, breuiter memorat, imaginem quandam priscae frugalitatis in eo repræsentans ac venerans.

Sed ne imposuisse Aristo simulatione virtutis, & sordido amore pecuniæ defraudasse genium, aut vulgi auram specie feuerioris vitæ captasse videretur; sub exemplo illius exhibet specimen magni ac generosi animi, qui nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam referens, hanc sibi solam pro theatro satis amplo habet, & mercedem recte facti ex facto ipso petit, neglecto populi sermone, cuius iudicium nemo sapientum in hisce multum æstimauit. Quam longe vero ab illis moribus recedit mens sibi ignota & inani superbia tumens? quam aspera sæpe patitur, quantis nixibus æmulatur præclara facta, tantum ne obstant incrementis suis alii, quoue ceruicibus æqualium superuehatur? nullam honestatis habitura curam, nisi ferri laudibus & prior cæteris haberi postularet. At in Aristone sincera omnia erant, nihil fictum, nihil non verum, eoque diuturnum: vt nec eorum quemquam, qui sapientiæ studium habitu corporis tum præferebant, illi comparandum Plinius existimaret.

Indicat autem morem ab antiquissimis temporibus ad suum vsque æuum propagatum, quo sapientiæ sectatores, vt a reliqua mortalium turba

facilius dignoscerentur, cultu etiam præ cæteris notabili incedebant. Sed iam olim eo res redierat, apud Romanos æque ac Græcos, vt corruptis passim moribus, & late serpente ignorantia, penes plurimos nihil remaneret nisi barba & pallium atque intoleranda superbia. Initio fane nascentis sapientiæ vita magis quam verbis philosophabantur, neque aliud spectabant sollertius, quam vt de officiis cuiusque, & quæ facere aut vitare oporteret, præciperent, amota opinionum pugna, acerbisque de victoria sola digladiationibus. *Et tunc longe meliores erant viri*, inquit e porticu Sapiens; *postquam docti prodierunt, boni defunt*. Simplicem enim illam & apertam virtutem versam fuisse in obscuram ac sollertem scientiam, & cœpisse doceri, qua arte quibusque strophis disputandum, non quibus moribus viuendum esset. Ore quidem in modestiam composito & adducta fronte in publico apparebant, obtentu libertatis, quam profitebantur & immodicam vsurpabant, suos in aliis mores palam proscindentes, summis quoque capitibus infensi, & ad extremum animæ, tanquam rei vilissimo pretio parandæ, prodigi ac hostes. Sed interior tamen vita cooperta flagitiis erat, proiecta omni deorum reuerentia & hominum, tamque graui singulorum fastu, vt quod de Epicuro & Chrysippo proditum fuit, soli sibi sapere viderentur, cæteris præ Homericis hisce Tiresiis vmbrarum instar volitantibus. Illud quoque haud raro contingebat, vt rudes atque indocti, raptis philosophiæ insignibus, inscitiae atque ignauiae suæ velamentum quærerent, & Hermodoti dogma sequuti, ne cogerentur esurire, abiecta toga tribonio semet inuoluerent, simulacro hoc paupertatis paupertatem deuitantes. Quos Lucillius etiam, vt eruditus obseruatum, epigrammate in Philosophos, lib. II. Anthologiæ perstringit,

git, egenos atque indoctos dicens, non in pistrino amplius molere, aut ferendis oneribus humeros locare, sed alere barbam & baculum in triuiis tollere: atque tunc primos virtutis sectatores vocari. Cæterum illud tandem improbitatis suæ pretium ferebant, vt renudata ipsorum vita & diuulgatis flagitiis, inexpiabile omnibus odium concitaretur; vtque vulgi conuitiis expositi, quoties in conspectum prodirent, non sine dedecore artis suæ tanquam impostores & sycophantæ digito monstrarentur.

Id genus homines igitur Plinii quoque ætate sapientiam factione ac scelere contaminabant, honestos mores ex ambitione sola & quæstus cupiditate assimulantes, sique opacam & profundam barbam, si nuditatem pedum, si longam & profusam comam, si frontem ipsam denique respiceres, viri quantiuis pretii & tantum non diuino ritu colendi. Quos arguisse Plinius indicato loco creditur: quamquam & probos ac frugi homines, & dignos philosophi titulo atque honore, satis aperte complexus videtur, dum nemini philosophantium, siue eorum qui externo cultu amorem ac studium sapientiæ præferebant, etiam si *primo loco* fuerint, Aristonem ait castitate, pietate, iustitia, fortitudine cecisse. Illorum mos erat, gymnasia sectari aut porticus; disputationibus longis aliorum otium suumque delectare. Quorum neutrum Aristo faciebat, exercitiæ ac negotiosæ vitæ adfuetus, & aduocatione multos, plures consilio iuuans.

In hisce igitur omnibus Aristo egregie suis partibus defunctus fuit; sicuti non exiguam laudem merentur, quæ mox de mirifica patientia eius in toleranda valetudine, deque inuicto illo & contemto mortis animo memorat Plinius: nisi quod corrupti vterque Stoicorum placitis, de vitæ mortisque

arbitrio impias sententias fouebant. Digna vero reliqua Aristonis vita est, quæ in exemplum omnibus commendetur, quotquot non fucatae philosophiæ cultu cupiunt censerî: vt exæquare illud conitantur, non in priuato congressu modo & quotidiana vitæ consuetudine, sed in publica luce etiam, quoties ingenii sui monumenta, & certos iuxta characteres animi, exire in oras luminis patiuntur. Acuminis enim quantumuis maximi, atque eruditionis testimonium, impar labori merces est, si idem obiici nobis potest, quod incomparabili Erasmo diuinus Scaliger obiectabat: *Hi sunt fœtus vestri, Erasme, in quibus parentum facies legitur, si inuercundi, si impudici, si petulantes, si vani, fuitiles, illiberales*; hoc est, indigni homine libero, mentisque prauæ notis veluti veneno adspersi.

Tanto magis autem Germaniæ nostræ hominibus cauendum est, ne in scripta sua opprobrium istud expetat, quanto peius apud externos superioribus annis hoc nomine audiuius. Nam Scaliger filius, epistola ad Velferum, non veritus fuit testari, Germaniam quæ tot eruditos olim viros protulisset, id solum videri spectare, vt nulla alia gens praeter se sanctissimum litterarum ministerium in latrocinium conuertisse existimetur. *Illâ sane portenta, inquit, mea Gallia non producit. A vobis prodeunt omnium venenorum germina.* Repetit eandem querelam epistola ad Caselium, lucidum quondam Academiae Iuliæ sidus: quem quum a Romani sermonis in scribendo puritate atque eruditione; & quod caput erat, ab integritate vitæ ac modestia inprimis laudasset; hanc virtutem ait, se in multis, qui litteras colunt, tum vero in Germanis nostris præcipue requirere: apud quos nulla magis ad maledicendum parata sint ingenia, quam quæ maxime horrida sunt & agrestia.

Aduer-

Aduertas igitur huc animum, florentissima Iuuentus, & mature discas, non minus moribus rectis ac generoso honesto, quam doctrina pectus imbuere: ne præter nomina virtutum & argutas de singularum natura ac finibus dissertationes, nihil sani ex Lyceo referas. Mihi equidem non postremum hunc laborem impositum censebo, vt viuere magis vos doceam, quam disputare; procul ab eorum instituto, quos Lipsius, præfatione in Constantiam, queritur hæere in verbis aut captiunculis, & nunquam adyta philosophiæ videre: habere eam vt oblectamentum, non vt remedium, & instrumentum vitæ maxime ferium, vertere in ludum quendam nugarum. Præter τὸ διδακτικὸν vero, in præceptore necessarium, exhortando etiam, vbi vbi licuerit, faces voluntatibus vestris subdam, annisurum modis omnibus, vt & moribus & verbis æque philosophum agam: ne illaudabili exemplo repugnans veræ vitæ monitis, indecoro rubore suffundar, quoties doctorem me manifesta culpa redarguerit.

Sed ne hac parte solum iureconsulto necessarium philosophiæ moralis studium videatur; agendum ad aliam accedamus, quæ magis propria sacerdoti iurisprudentiæ habetur. Est vero hæc iuris naturalis ac gentium (quod posterius a Petronio & Seneca alicubi *ius humanum*, ab eodem Stoico sapiente *consuetudo vitæ humanæ* vocatur) doctrina: cuius interpretem se philosophus profitetur, vt sermonem ac voluntatem naturæ secundum quam vnumquemque viuere conuenit, & ex qua ius illud gentium emanat, eo plenius intelligamus, quoties obscurius paullo fuerit loquuta. Hac philosophia igitur consultus iuris tum priuati, tum publici; hoc est, iuris ex naturæ, gentium, ac ciuilibus præceptis compositi, quam maxime opus habet: vt dignosce-

re a sanctionibus mere ciuilibus possit, quidquid aut naturæ lege iussum ac vetitum, aut per vñum populorum, ductu sanæ rationis, receptum est; quorum discrimine haud obseruato, non est vt munere suo feliciter & plaudente Themide se functurum speret. Quod si contingat insuper, vt more a Romanis vsque ad nostra tempora, per continuam sæculorum consuetudinem producto, iurisconsultus consiliis principum adhibeatur, in emendandis aut condendis legibus salutarem operam præstiturus: qui poterit definire, quousque aliquid vel iuberi ac vetari honeste ac iuste queat, si hanc philosophiæ moralis partem cum ignarissimis iuxta sciuerit?

Haud equidem me fugit, quid vulgo soleat contra eam, a pragmaticis præcipue, opponi: consensu nempe plurimorum, qui rebus agendis occupantur, & longo vsu edocti de vtilitate cuiusque scientiæ ac disciplinæ pulcerrime iudicant, nullam seu philosophiæ, seu iurisprudentiæ partem minus necessariam, minusque cultoribus suis proficuum censeri. Hac enim neque patronos priuatarum causarum, neque iudices; nec in publico etiam viros ciuiles magnopere vti posse: quum definita sint pleraque legibus, aut definienda legislatori relinquuntur; & publicis in controuersis longe alia disceptandi ratio obseruetur, quam quæ a iuris naturæ ac gentium interpretibus vsurpatur. Sed huic sententiæ dudum obuiam iuere magni nominis viri: neque ferendum fuerit, vt disciplina tota veluti inutiles nugæ, extra vitæ ciuilis, & tam publici quam priuati iuris orbem proiciatur; quasi nullum sui vñum præbeat, quod vniuersis necessarium haud est, & vbiq; ac directo ad componendas ciuium aut principum controuersias non aduocatur.

Sane quod patroni caussarum, quod ipsi etiam iudiciorum præsides, quoties de priuatorum iure lites mouentur, rationem decidendi ex morali philosophia minime petunt, inde omnino est, quod pleraque fori negotia expressis legibus definita sunt: neque ibi tantummodo, vbi deficiunt naturæ iussa & humanæ prudentiæ cuncta ordinanda relinquuntur; sed etiam vbi haberi potest naturale aliquod præceptum, vel conclusio inde deriuanda. Idem factum est deuitandis innumeris malis, haud dubie nascituris, si aduocatis, si iudicibus permitteretur, ex solis naturæ ac gentium principiis disputare. Neque enim adeo explorata omnia, aut consensu etiam perpetuo recepta sunt, vt iis firmiter inniti queamus: docentibus hoc luculenter scriptis sæculi nostri, in quibus non diuersa modo, sed sæpe numero pugnantia fundamenta ponuntur etiam vbi nondum de specialibus quæstionibus disputatur. Quis vero vnquam litigandi finis futurus esset, si patronis, si iudicibus ipsis inuicem collisis, summa in republica potestas per longas ambages ac damnosas moras controuerti pateretur, ecqua sententia in singulis factis rationi rectæ aut moribus gentium conueniat vel discrepet? Quod si dicatur, definienda esse certa principia, quæ postmodum tam aduocati, quam iudices sequantur: in deducendis tamen exinde conclusionibus æterna permanebunt dissidia. Exemplo sit præsens iudiciorum status: in quibus quamquam post introductas leges, & definitos innumeros casus, arctissimis limitibus circumscripta sit disceptandi ac iudicandi licentia: quas turbas tamen, quas ambiguitates & diuortia sententiarum non quotidie nasci videmus? Remoue iam expressas leges, & relictis solum mere ciuilibus, fac cætera omnia ex sanæ rationis præscripto decidi. Quis tam humanæ indolis ignarus, vt pauciora aut breuiora

uiora nobis iurgia polliceatur? vt certo speret, neminem iudicum plus affectui, quam rationi daturum, quæsitis iniquitati speciosis quidem, sed falsis coloribus? vt sibi persuadeat, nunquam aut raro superiores fore patronos, qui ingenio ad fallacias atque imposturas facto, miscere omnia, & improbis sophismatibus vel perspicacissimo offundere tenebras & illudere didicerunt? Neque si collegia prudentum consulantur, in expedito res futura est: quum inter ipsos longe crebriores futuræ sint dissensiones, atque nunc videmus, totis sæpe collegiis iisdem in causis pugnantia aut diuersa statuentibus. Quare huc tandem veniendum est, vt in iis, quæ ex humano arbitrio non pendent, consensu interpretum iuris naturalis perpetuæ regulæ formentur, quæ cum patronis iudices pariter adstringantur. Et hoc ipso habituri sumus leges, de plurimis factorum speciebus expresse latas, isque euadet rerum publicarum status, qualem hodie per orbem terrarum conspiciamus. Primarius vero interpret iuris naturæ est philosophus, tum qua vniuersæ quærat de officio hominis erga se & alios; tum qua singulis ciuiliū societatum generibus insistit, atque in legislatoria prudentia occupatur. Leges postmodum, a philosopho, siue vt distinctius loquar, a politico latas, iureconsultus stricte sic vocatus accipit & luce quadam circumfundit. Quod præstare nequit cum laude, nisi fontes vnde profluxerint singulæ, bene habuerit cognitos. Qua occasione ipse quoque euadit interpret iuris naturæ ac gentium.

Postquam igitur (huc enim redeamus) necessarium fuit, exigente sic rerum usu, vt, quantum eius fieri poterat, quamplurima fori negotia & controuersia per vniuersales regulas definirentur, sublata litigandi & affectibus indulgendi occasione: nihil equidem est, quod miremur, si neque aduocatis

catis neque iudici amplius permittitur, vt neglecto iure præscripto ipsi disputent ac decidant, qualem sententiam singulis casibus æquitas naturalis postulet. Occupauit iam legislator hoc officium, quum adhuc vacuus esset affectibus, & necdum prauus in partes amor aut odium iudicio obstaret: fitque adeo, vt naturalis iuris dictata, aut necessario fluentes inde conclusiones, quotidie iam in iudiciis audiantur, quamuis idipsum & iudices non raro & aduocati parum decore ignorent.

Vtcunque vero non soleat in iudiciis ritu philosophantium de præceptis naturalibus disputari, & in rationes singulorum inquire: male tamen philosophiam iuris ipsam propterea abiiciendam contenderis. Quis enim in accommodando iure ad singula facta non accuratior & tutior erit, si rationem eius exacte tenuerit? Quod si in mere ciuilibus id magnum momentum habet; cur in naturæ legibus, quarum multo plures quauis in republica inueniuntur, negatum eamus, causa omnino nulla reddi potest. Iactare infinitas sanctiones, statuta & consuetudines; annumerare sententias iudicum & iurisprudentum; utilis quidem, suoque æstimanda pretio, sed industriæ tamen ac memoriæ tantum res est, neque aut iudicis aut consulti officium absoluit. *Iurisprudentia* enim (liceat hæc verbis Iulii Cæsaris Scaligeri profari) *vt ad humani generis coniunctionem atque æquabilitatem instituta fuit: ita neutiquam sita est in nudis opinionibus; aut in pertinacia potius, numeroque, quam in pondere soliditateque sententiarum.* Hoc pondus vero, hæc soliditas intelligi nequit, nisi perspecta mente legislatoris: & illa non poterit satis vbique videri, nisi ab eo, qui rationem iuris penitus pernouerit.

In ferendo iure cumprimis maxima philosophiæ moralis, quatenus naturæ interpretis est, utilis

tas apparet; vt & supra monuimus: dum cauendum cum cura, ne quid in regulas iusti honestique peccetur: non vt præcipiantur semper iusta & honesta, contraria vetentur; sed ne quid iniusti, ne quid inhonesti iubeatur, aut contrarium vetetur. Quod si tollendum, si mutandum, si mitigandum aut exacerbandum aliquid fuerit, aut quærat de causis dispensationis: tunc accuratam sententiam feras, & de matrimoniis cognatorum, quousque iis indulgendum sit, de vindicta priuata, de retorsione iniuriarum, de concedendis vsuris, de homicidio, de furto, aliisque id genus merito supplicio coercendis, citra periculum erroris pronuncies, destitutus plane præsidii, quæ iuris naturalis ac gentium prudentia suppeditat? Nihil sanctius hinc illo consilio Bœclerus in Museo statuit, in quo de ratione iuris prius dispicitur, quam iuri ipsi auctoritas & vis obligandi tribuatur. Illa enim a Deo & æterna est, quæ æque ac negotia mutari a iure nequit; quum ex aduerso propter diuersitatem negotiorum, & profluentem inde rationem, ius etiam debeat mutari. Quod auctoritatem suam hominibus quidem adscribit, Dei vices in his terris gerentibus; quamdiu tamen rationem negligunt, nequaquam satis officio suo facturis. Hanc vero suppeditat in plerisque philosophia moralis, seu iuris naturalis: cuius elogia laudatus iam Bœclerus, Vindiciis pro studiis ciuilibus, in compendium veluti collegit. Ius enim naturale, ait, ad ciuile vltro, quasi manu ducere ac præparare animum futuri iureconsulti, vt a diuinis ad humana, ab vniuersalibus ad particularia, naturali quodam ordine dimittatur. Ab illo ius ciuile fanciendum suppeditari, sancitum confirmari, obscurum explicari, iniustum corrigi, immitte temperari, deficiens suppleri.

Ex quo

Ex quo iam discamus licet, ecquid sentiendum sit de illis, qui Academiae sua consecrantes studia, ex cathedra aut scriptis oracula legum studiosae iuventuti interpretantur? Qui poterunt hi tueri nomen suum, & industria haud infelici penetrare in intimos sensus iuris, nisi philosophiae moralis ope effecerint, ne ingenio solo niti cogantur? Qui porro alieni tantum iudicii mancipia sunt, & coeco vestigio duces, in quos inciderunt, sequuntur, quid aliud nisi centones consarcinabunt, atque tam facile errores, quam veritatem (hanc enim non vident se videre) profitebantur? Præter hæc infelicissimi ingenii est, quum libere in cœtu eruditorum ferre sententiam possis, inopia genuinae & accuratioris doctrinae ad servitutem; hoc est, ad alienam tantum auctoritatem adorandam cogi. Neque minus infelices sunt discipuli, si præter leges & nomina interpretum nihil vsquam solidi, & vel nullas vel frigidas vel absonas rationes audiant: quum ille demum vere capere iura, vere proficere queat, qui Catonis exemplo ita præceptori suo credit, ita leges explicantem auscultat, ut identidem & causam postulet.

Atque hinc colligamus, quantum philosophiae moralis peritus illis hominibus præstet, qui meras leges & axiomata interpretum, siue brocardica iactant, inque hisce eruditionis suae ac prudentiae iuris fundum atque fundamentum ponunt. Nempe enim simile omnino est hoc hominum genus fabris lignariis, quorum scientia sese non ulterius porrigit, quam ut præparata affabre ligna ex præscripto artis decenter componant: quæ autem ratio sit tam firmæ & pulcræ structuræ, cur tali ordine construi singulae partes, atque in fastigium erigere debeant, hæc omnia ab eorundem, veluti prophatorum, oculis longe sunt submota. At alteros
illos

illos architectis peritis comparaueris, qui præter regulas artis, quas memoria tenent; id est, conclusiones ex principiis naturalibus deriuatas, etiam rationem singularum in promptu habent, eoque & certius & felicius cæteris munia sua exequuntur. Hoc interim non diffitemur, & Aristoteles iam olim obseruauit, si quis ad res gerendas afferat expromtam notitiam legum, moralis philosophiæ auxilio destitutam, multo feliciores successus habiturum, quam si omni philosophiæ paratu circumdatus, & contra ea ciuiliū legum rudis atque expers, in foro cupiat versari. Talis enim naturæ seu æterni legislatoris interpretæ cathedræ soli idoneus erit: quin & is pluribus profuturus est, si didicerit philosophiæ suæ vsum in priuato ac publico ciuitatis iure per exempla declarare.

Hæc utilitas est moralis doctrinæ in priuatorum negotiis. Neque ea minor in publicisprehenditur, quamuis hic etiam non eodem pacto in actu rerum a ciuilibus viris, atque in scholis a doctoribus disputetur. Alia enim differendi ratio esse debet, vbi generatim tractantur controuersiæ, & expensis vtrunque argumentis sola veritas spectatur: alia autem, quoties declarata iam iura accommodantur ad facta singula, & quantum inter se conueniant aut dissonent, disquiritur. Vbi propter auctoritatem testimoniorum recipi consuevit, vt iureconsulti magis quam philosophi laudentur: quod illi ad vsum & causas antea iudicatas curatius respiciunt. Etiam priuata iura, quatenus nihil mere positium habent, & ad ciues solos summæ cuiusque potestatis pertinent, citari in testimonium videmus, non alia de causa, quam quia naturali ratione nituntur, & æquum est, vt inter principes etiam iuris vim habeat, quod toties in componendis priuatis litibus fuit responsum. Nequaquam
tamen

tamen disciplinæ moralis vsus omnis in publicis negotiis negandus est: quum alias tota ciuilis prudentia eodem præiudicio damnanda esset; quod longe aliud est, in media negotiorum turba præstare se virum vere πολιτικόν, aliud in vmbra & ex cathedra de ordinandis aut conseruandis rebusp. ad iuuentutem verba facere.

Enimuero quod non pauci & publice & priuatim doctrina illa morali nihil adiuuantur; non tam disciplinæ, quam discentium culpa fieri puto: dum peruersa ratione studia ingrediuntur, sine delectu & promiscue tractantes omnia, nec præfixum sibi scopum, ad quem cuncta spectare & dirigi debebant, in oculis semper habentes. Quis non reprehendat curiosam nec profuturam industriam, qua nonnunquam ingenia vel parum felicia, vel exercitæ tantum vitæ nata, sese torquent ac maccrant, vt discant controuersias imprimantque animo, quæ ad solam perfectionem scientiarum faciunt, eoque relinquendæ erant viris, omne studium suum & otium Academiae deuouentibus. Eodem modo in morali philosophia peccatur, dum aut superfluis argumentis inhærent eius cultores; quum satius esset, potioribus per compendium haustis, ad ipsam ciuiliū legum tractationem properare: aut illi heic oleum atque operam perdunt, quos vel natura vel fortuna humilibus curis & muneribus minus arduis destinauit. Quare ingenium afferatur oportet profundioris doctrinæ & auidum & capax, suo ac fatorum instinctu ad maiora contendens, quod olim consilio, opera, voce ac scriptis prodesse publicæ rei, atque vel adistere conditoribus legum, vel reuelandis conditarum mysteriis impendere ætatem velit possitque.

Nec tempora quæuis addiscendo iuri naturæ opportuna sunt. In illis enim studiis, quæ absol-

uendis aliis tractantur, & solidum magis iudicium, quam memoriam postulant, experimento constat, nunquam feliciores progressus fieri, quam si leuiter delibemus primum, & circumducti per ambitum primariae disciplinae, ex interuallo aliquo, & confecto quasi itinere, industria maiori repetamus. Namque tum demum, vbi parata eruditionis copia, firmatumque iudicium est, peruidere exactius licet, quid instituto nostro conducat, quid necessarium tractatu aut superfluum sit. In tradenda etiam morali disciplina longe vtilissimum fuerit, si cum publicis vel priuatis legibus, quantum omnino fieri potest, eam copulemus, nec semper ex vetustate repetamus exempla controuersiarum, aut testimoniorum; sed nostra in primis & superiora tempora inspiciamus, illustria exinde producentes documenta, atque praecipis, alias parum aut gratiae aut auctoritatis habituris vtrumque hoc pacto conciliantes. Qui aliam viam institere, pro laudibus triste hoc tulere praemium, vt a multis fastidiosae atque cum grauissimo contemptu reiicerentur.

Hæc igitur ad declinandum contemptum, quo moralis philosophiæ & iuris naturæ ac gentium studia fastidiri vulgo videmus, monuisse hoc loco sufficiat. Ex quibus pronum coniectu est, quantum Scioppio accredere debeamus in Scaligero Hypobolimæo, officium iureconsulti ad iuris constituti peritiam restringentis, remota scientia iusti & iniusti; quæ ad solius philosophi munus pertineat. Nam tametsi in foro nimis quam verum id apprehenditur, & accurate singulorum officia expendendo apparet, necessarium omnino consulto iuris esse, vt quidnam de negotiis quibusque lege sancitum sit, exacte teneat: non æque tamen mereri laudem veri ac perfecti iurisconsulti potest, nisi idem sit, & philosophus ac sciat, quidnam in vnaquauis causa
iustum

iustum vel iniustum, quidnam recte vel secus constitutum sit.

Superest vt extremo loco oculos conuertamus ad illam philosophiæ moralis seu practicæ partem, quæ docet condere ciuitates, ac prudenti imperio genus humanum ad publicam felicitatem, communem omnium metam, deducere; quæ versatur in ipsis legibus ferendis, & præter honestatem, publicæ etiam vtilitatis rationem habet; cuius denique seu pars seu soboles prudentia iuris censetur. Ea igitur quantum interpreti legum afferat emolumentum, breuiter dici non potest, & illi manifestum reddere laborarunt, qui legislatoriæ atque interpretandi iurisprudentiæ eundem fere ambitum esse contendunt. Vix quidem copia nobis est memorandi exempla, in quibus argumenta certa iuris ad normam ciuilis prudentiæ exacta fuerint, demonstrato legum potiorum scopo, vsuque ac næuis, & quousque in republica tolerari aut recipi mereantur. Quin tamen multum lucis & incrementi acceptura sit iurisprudentia, accessione tam egregiæ operæ, nemo dubitare poterit aut negare, qui inspexerit modo specimina in hoc genere edita, rara illa quidem, sed plane insignia & imitatu digna. Cæterum donemus iam istud, iudici & patrono causarum tam necessarium non esse, vt scopum legislatoris & politicam eius rationem cognitam semper, aut plerumque saltem, habeat: quid vero, quoties interesse iubetur iureconsultus consiliis summæ potestatis, deque republica per leges salutariter ordinanda sententiam dicere? quo pacto, sodes, futurum est, vt prudentiæ ciuilis rudis quidquam laude & sanctione dignum in medium consulat? Nec tangam reliqua reipublicæ negotia, non nisi disciplinæ illius auxilio satis caute & cum fiducia quadam sui expedienda.

Quisquis ergo hisce instructus praesidiis est; quisquis peritiae iuris civilis adiecerit intellectum practicae philosophiae, tum qua ethicae, tum qua politicae nomine appellatur; is aequae ac apud Romanos Seruius Sulpicius non tam iuris, quam iustitiae consultus audiet, titulumque *sapientis* sibi iure ac merito vindicabit. Vt nullam amplius causam habeat Scioppius, iureconsultis nominis huius honorem denegandi: quem contra ea Paullus Manutius ad Epistolas Ciceronis, lib. I, 10. liberaliter impertitur, ob utilitatem, quae maxima ad omnes ex illorum studiis emanet. Neque periculum deinceps erit, si cum primis analyticae quoque, siue λογικῶν διδασκαλικῶν doctrina & usus accesserint; ne Cuiacius aliquis querelam Varronis de philosophis falsis, ad iuris interpretes iterum transferat: nullam scilicet tam absurdam somnari sententiam posse, quae non aliquem illorum habeat assertorem. Nihil opus porro fuerit, ut nonnullorum imitemur morem, qui vera iurisprudencia quam maxime indigentes, ne ignorare videantur, quod profitentur, maxime se iactant in causis agendis, & audacia, ut Cicero iocatur, pro sapientia vtuntur.

Tu etiam, mea Iuuentus, nunc amanda mihi, quantum vlli amaberis, cauebis sedulo, ne vnquam ad eandem audaciae necessitatem, velando inscitiae pudori, adigaris; sed cogites potius, diuinam illam verae philosophiae sobolem, iurisprudenciam, absque orbe scientiarum abortiuam esse, & colligendum vndique ad eam illustrandam mundum atque apparatus pretiosum, tum ab historia & vtraque litteratura, tum a morali praecipue siue practica philosophia: ad quam haud perfunctorie colendam impigro pede deinceps, me comite ac duce accedes. Exordium vero praelectionum faciam a doctissimi viri, & tum per Germaniam vniuersam, tum

tum apud exteras gentes clarissimi, Io. Henrici Boecleri, *libello memoriali ethico*: cuius elegantia & vtilitas quum præsentissima vtique & in confesso sit, non inuitis vobis spero me operam in fusio- rem eius explicationem insumturum. Cæterum antequam ad rem ipsam aggrediar, satisfaciam antiquo Academiae huius mori, & oratoris, quamquam infacundi, partes suscepturus, ad inflammandos animos vestros, crastino die Lunæ verba publice faciam. Sequar autem exemplum & vestigia præstantissimi iureconsulti, Matthæi Wesenbecii: vtque ille ex hoc Lyceo Wittebergam vocatus, sub auspiciis prælectionum in PAPINIANO summi *Iureconsulti* specimen studiosæ publi laudauit: sic ego in eodem magni *Philosophi* exemplar erectis ingeniis repræsentabo. Quod quamuis extra comparationis atque æmulationis aleam omnem longe sit positum: vim tamen non penitus nullam habebit, ad generosarum mentium virtutem & industriam exacuendam. Frequentes igitur dicto die confluetis, carissima pectora, & hora X. matutina in auditorio maiori spectandos vos inclito Senatui Academico sistetis. Cuius Rectorem magnificum, nec non reliquos Academiae Patres & studiorum nostrorum patronos ac fautores, vt benigna præsentia dicturum ornare & excitare ne dedignentur, quæ par est ratione, reuerenter atque officiose rogo, pensaturus pro virili tantam humanitatem & affectum, quacunque demum occasione licuerit.

P P. Ienæ d. XIII. Februarii, A. R. S.

cIo Ioc LXXXI.

II.

IOANNIS BARBEYRACI
ORATIO

DE

CONIVNGENDIS IVRISPRV
DENTIAE ET HISTORIARVM STVDIIS

INCLYTAE
BERNATVM REIPVBLICAE
CONSVLIBVS,
QVAESTORIBVS, TRIBVNIS,
CETERISQVE
SENATORII ORDINIS VIRIS
AMPLISSIMIS ET EXCELLENTISSIMIS
PATRIAE PATRIBVS
DOMINIS MEIS CLEMENTISSIMIS

S. P. D.

Non erat animus, VIRI AMPLISSIMI
ET EXCELLENTISSIMI, dum hanc
Orationem meditarer, typis describendam tra-
dere, satis amplum quippe theatrum ei futurum re-
bar, Auditorum, coram quibus habenda erat, con-
fessum. Sed quandoquidem Venerandus Coetus Aca-
demicus, cuius pars eo ipso die factus sum, quo illam
dixi, decreto suo non solum publicae luci exponi & le-
gentium oculis subiici consultum iudicavit, verum et-
iam pro sua humanitate & in me benevolentia, ad
id comiter hortatus est: eo facilius exorari me passus
sum

sum, quod beneficium vestrum, in hanc Academiam, in hanc Ciuitatem, in omnes quae eo uti volent, recentissime collatum, hac ratione a pluribus resciri posse viderem, & dignis laudibus celebrari. Sic etiam mihi priuatim commodissima occasio sese dabat publice vobis gratum animum testandi, quam, ut decuit, lubentissime adripui. Accipite igitur VIRI AMPLISSIMI & EXCELLENTISSIMI, primum istud industriae meae, in munere a VOBIS mihi demandato, specimen tenue quidem, sed ex quo omnibus innotescet, quantum intelligatis rationem boni publici curandi, quam ardenti, quam prudenti studio illi inuigiletis & consulatis, qui barbariem, Principum Magnatumque socordia, per bella praesertim, seu nimium diuturna, in uniuersam ferme Europam irruentem Ditionibus vestris depellere conamini, non solum vetera instituta gnauiter tuendo, collapsa restituendo, sed & nouis subsidiis literarum splendorem, simul & utilitatem promouendo. Cui vestro non satis laudando consilio ut me pro viribus inseruire voluistis, quem ex Vrbe Regia Berolino accitum, ad Iuris & Historiarum Professionem, nunc primum a Vobis in hac Vestra Academia Lausannensi conditam, benignissime vocastis: ita laeta spes adfulget, mihi iam Vestro facto paratum in dies magis magisque futurum in Vestra bonitate praesidium, idque a Vobis quam possum demississime atque subiectissime peto. Sic DEVS Opt. Max. coeptis Vestris laetus adspiret, sic Vos publice priuatimque omni bonorum genere cumulatissime maectet. Haec vouebat, AMPLITVDINIBVS & EXCELLENTIIS VESTRIS addictissimus

IOANNES BARBEYRACIVS.

Lausannae
Idibus April.

MDC CXI.

AMPLISSIME PRAEFECTE LITERA-
RVM ET LITERATORVM AMANTISSIME IDEM
ET INTELLIGENTISSIME MAGNVN PRAE-
SIDIVN ET DVLCCE DECVS MEVN:

QVAESTOR HVIVSCE CIVITATIS CON-
SVLTISSIME INTEGERRIME:

TRIBVN PRVDENTISSIMI VIGILANTISSIMI:
SENATORES GRAVISSIMI:

MAGNIFICE ACADEMIAE HVIVSCE
RECTOR:

VENERANDI ECCLESIAE PASTORES:

CLARISSIMI DOCTISSIMI PROFESSORES:

HOSPITES ET AVDITORES OMNIVN OR-
DINVN QVOTQVOT ADESTIS ORNATISSIMI
HONORATISSIMI

TVQVE IVVENTVS STUDIOSA, NOSTRAE
MOX DISCIPLINAE COMMITTENDA

NOn diu quaerendum, nec longe petendum
fuit, dicendi argumentum idoneum, quod
vestrae responderet expectationi simul &
huius diei solennitati aptum esset. Apud
omnes fere, vbi bonarum literarum & scientiarum
studia vigent, in more positum est, vt munus quod-
dam Academicum ineuntes, a commendatione re-
rum, quae ipsis docendae praescribuntur, auspicia
sumant. Sed, etsi nequaquam ita ferret consue-
tudo, non sine ratione passim recepta, & ab illis
se servata, qui in alterius locum, vel demortui,
vel

vel alia de causa vacuum relinquentis stationem, identidem suffici conspiciuntur; postularet tamen muneris hodie mihi impositi nouitas & quod *Ius* ac *Historiam* heic loci nunc primum, me interprete, in publica pulpita escendant. Video equidem campum, non minus commodum, quam latissimum, sese iam offerre, in summi Magistratus praeconia, qui nobis & Rei publicae cum literariae, tum ciuili, haec otia fecit, lubentissime, pro meo & adstantium cuiusque adfectu, exspatiandi. Verum ab eo deterret ingenii mei tenuitas, cuius culpa ne iustissimae laudes deterantur sedulo cauendum est: vetat etiam idem, qui statim iubere videri queat, grati animi sensus, quo forsan apud iniquos rerum aestimatores, exigui admodum ponderis fieret, quidquid ore meo erupturum esset, ad praedicandam pietatem, sapientiam, magnanimitatem, clementiam, ceterasque virtutes eximias Virorum Amplissimorum, qui me in hanc honorificam stationem e longinquis oris benignissime euocarunt: denique minus necessarium efficit muneris ipsius vtilitas, a qua ceteroquin, fusius aut breuius demonstranda, abstinere par non erat. Ita est A. A. eae demum laudes finem sibi propositum certissime adsequuntur, quae ex rebus ipsis natae, nulla adulationis suspicione infringi, nulla inuidiae aerugine corrumpi, nulla supercilii nube obscurari queunt. Certe si ego, quod spero, nec magno eget molimine, luce meridiana clarius ostendero, vix aliud esse, quod publice doceri e re magis sit, cum singulorum, tum Ciuitatis vniuersae, quam *Iuris* & *Historiarum* Principia; quidquid ad commendandas nobilissimas disciplinas dixero, simul honori cedet iis, qui Academiam istam munere tam necessario diutius carere non passi sunt.

Cauete tamen existimetis, me, dum huic negotio, quod mihi datum esse decreui, totus hodie incumbo, quidquid praeterea est disciplinarum de gradu deiectum ire, ut nihil illis fere boni relinquantur. Si bene me noui, non is sum, qui prae φιλαυτίας aliena deprimam, ut mea extollam. Ita me parauī, ut suum cuique rei pretium, saluo aliarum, statuere minime pigeat: ita mihi visum est, nullam Artem, nullam Scientiam, cui modo aliquid veri inest, indignam esse, quae a quibusdam excolatur, ab aliis non omnino contemnatur. Quae vel maxime contemplationi intentae, ab usu vitae per se abhorrent, praeterquam, quod huc aliquid possunt conferre, quod nonnisi progressu temporis adparet, aut per longam demum rerum consequentiam locum obtinet; ille, vel hac de causa, in aliquo esse debent pretio, quod mentis humanae, utut corpori immercae, mirum acumen & captus eximius, atque inde Creatoris Optimi Maximi sapientia potentiaque, enitescant. Hoc tantum volo, ut ne quidquam ultra modum ac dignitatem extollatur: ut multa utilia, utilioribus cedant: ut quod suapte natura ad usum comparatum est, plaris fiat eo, quod propter alia tantum utilitatem quamdam adfert: ut, quod omnibus vel plurimis cognitum prodest, neglectum nocet, potius habeatur eo, quod non multis, aut paucissimis, scitu necessarium est: ut, quo nobilior finis est eo nobiliora existimentur quaecunque ad illum ducunt. Abstinebimus etiam ab omni comparatione, quae plerunque aliquid inuidiae habet, & ne tum quidem innumeris, aliam Artem profitentibus, satis grata

grata est, quando illius quae laudatur praestantia ita manifesto se prodit, ut in dubium minime vocari queat. Si quid vero forte excidat, quod ad minuendum plurimarum Scientiarum, prae his nostris, pretium, aperte spectare, diffiteri nequeamus id tantum erit, quod res ipsa & necessario dicendorum ratio extorserit. Fauete igitur mihi, primo quidem de *dignitate ac utilitate Iuris & Historiarum* seorsim, tum de *utriusque Disciplinae amica coniunctione*, breuiter, quantum sat erit, aut saltem quantum fert hora, differenti.

I. *Iuris dignitatem & utilitatem* nemo ignorare potest, nisi qui naturae suae ignarus, imo omnium rerum fere rudis sit; nemo inficiari, nisi qui humanitatem exuerit, & sibi omnia licere ferociter autumet. Nulla re magis absumus a natura reliquorum omnium animalium, quae *Iuris* quidem *aliquius peritia censentur*, ut ait (a) VLP IANVS, eius tamen vim & indolem, proprie loquendo, minime intelligunt, nedum illo vtuntur ceu norma, ad quam sese componere, motusque suos dirigere, officii sui ducant. Quidquid enim Philosophi de Brutorum anima & cognitione inter se digladiantur, in confesso est apud omnes, & adtendenti facile patet, *unum hoc animal* verbis vtor (b) CICE-
RONIS *unum inquam hoc animal sentire, quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictisque qui modus*. Multo ante dixerat PLATO * *Hominem ut intelligentia ceteris animantibus antecellit, ita de Iure & Diis solum aliquam cogitationem concipere*. Vbi optime *Iuris & Numinis* notitiam coniunxit nobilissimus

(a) Digest. Lib. I. Tit. I. de Iustitia & Iure, Leg. I. §. 3.

(b) De Offic.

* Ο (Ἄνθρωπος) συνέσει τε ὑπερέχει τῶν ἄλλων (ζῴων) καὶ Δίκην καὶ Θεοὺς μόνον νομίζει. In Menexen. Tom. II. p. 237. D. Edit. H. Steph.

mus philosophus: haec enim fuit (c) sapientissimorum inter Ethnicos sententia primum omnis Iuris fontem in Numine quaerendum esse. Intelligebant nimirum (d) nos ad Iustitiam esse natos, neque opinione sed natura constitutum esse Ius: repetendum itaque illud ab hominis natura, qui (e) praeclara quadam conditione generatus sit a supremo D E O, ut inter (f) omnes esset societas quaedam; maior autem ut quisque proxime accederet. Coniunctio (g) illa inter homines hominum, & quasi quaedam societas & communicatio utilitatum, & ipsa caritas generis humani, nata a primo satum, quo a procreatoribus nati diliguntur, & tota domus coniugio & stirpe coniungitur, serpsit sensim foras, cognationibus primum, tum adfinitatibus, deinde amicitiiis; post vicinitatibus; tum ciuibus, & iis qui publice socii atque amici sunt; deinde totius complexu gentis humanae: quae animi adfectio, suum cuique tribuens, atque hanc, quam dico, Societatem coniunctionis humane munifice & aequae tuens, Iustitia dicitur: cui adiunctae sunt Pietas, Bonitas, Liberalitas, Benignitas, Comitas, quaeque sunt generis eiusdem. Hinc est quod (h) vim vi repellere liceat: hinc (i) introducta bella, discretas gentes, regna condita, dominia distincta, agris termini positi, aedificia collocata, commercium, emptiones, venditiones, locationes, conductiones, obligatio-

(c) Cicero de Legibus Lib. II. Cap. IV.

(d) Idem I. 10. ibid. Vid. & I. 5.

(e) Ibid. I. 7.

(f) Idem de Amicitia Cap. V. Vide & de Offic. I. 7. III. 17.

(g) Idem de finib. bon. & mal. Lib. V. Cap. XXIII.

(h) Digest. Lib. XLIII. Tit. XVI. de vi & vi armata Leg. I. §. 27. vid. & Lib. I. Tit. I. §. 3.

(i) Ibid. Lib. I. Tit. I. Leg. V.

gationes institutae. Adeo ut (k) omnes populi, qui legibus & moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum Iure utantur; quorum hoc, IUS NATURAE ac GENTIVM, illud IUS CIVILE nuncupatur. Nihil (l) est autem illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia coetusque hominum, IVRE sociati, quae CIVITATES appellantur.

Habetis, A A. Iuris Vniuersi originem, totidem fere verbis praestantissimorum inter Ethnicos, cum Philosophorum, tum Iurisconsultorum paucis descriptam. Vel hinc abunde patet, quam pulcra, quam utilis, quam necessaria sit illa Disciplina, cuius prima principia qui probe tenet, simul (m) cognitum habet, quod sit summi Reſtoris & Domini numen, quod consilium, quae voluntas. Sed rei ipsius summam utilitatem ac necessitatem oculis etiam quasi subiicit quotidiana & cuius obuia, omnium aetatum omnium temporum, omnium locorum experientia, quae luculenter docet (n) omnia esse incerta, quum a Iure discessum est. Et sane beatiores sunt, cum homines singuli, tum societates & gentes integrae, quo sanctius inter se Iuris principia colunt: eo infeliciores, quo frequentius & latius illa migrant. Tolle Ius: id simul tollis, sine quo vita hominum squallida, horrida, anxiosa, miserrima, immo nequaquam vitalis est. Aut Ius, aut cuiusque libido valeat necesse est: omnia libidini cuius-

(k) *Ibid.* Leg. IX.

(l) *Cicero* Somn. Scip. Cap. III.

(m) *Idem* de finibus bon. & mal. Lib. IV. Cap. V.

(n) *Idem*, Lib. IX. Epist. XVI. ad Famil. quanquam paululum diuerso sensu.

cuiusque permiseris, quid aliud inde oriri queat, nisi vis, dolus, fraus, insidiae, vulnera, caedes? *Ne illi quidem, qui maleficio & scelere pascuntur, possunt sine vlla particula Iustitiae vivere* vt iterum *Tullii* (o) verba vsurpem.

Si igitur aliquid est, quod publice priuatimque doceri omnium intersit, certe *Ius* est, & quidquid ad *Iuris* rectam notitiam facit. Illud equidem primum & vniuersale, a quo reliqua omnia Iura quidquid habent recti ducunt; nec vel minimum discedere queunt, quin statim iniusta fiant; *IUS* inquam *NATVRAE* ac *GENTIVM*, vt *Rationi* naturali innititur, omnium hominum communi, ita vix egere doctoribus, leuiter adtendenti videri queat. Enimvero heic, vt in rebus aliis, *semina* (p) *scientiae nobis Natura dedit, scientiam ipsam non dedit.* Quam tamen per se quisque adepturus esset, si a teneris annis rationem naturalem diligenter ac constanter in consilium adhiberet, nec transuersus per alia ageretur. Sed, ne memorem insitam illam omnium ad praua & iniqua propensionem, cuius originem veram *Sacrae Literae* solae docent, & quae, cum a *Iure* adcurate cognoscendo deterret, tum ad falsas *Boni & Mali, Iusti & Iniusti*, regulas fingendas impellit: quis nescit, quanta sit vis educationis & institutionis haut rectae, quam valide exemplis, quae praesertim blandiuntur adfectibus cuiusque abripiamur; quam difficulter euellantur praeiudicatae opiniones, longa consuetudine radicatae; quantum possint mali mores, publica vel auctoritate, vel dissimulatione, inducti aut adprobati? Heic potissimum locum habet, quod
elegant-

(o) *De Officiis* Lib. II. Cap. XI.

(p) *Seneca* Epist. CXX.

eleganter de *Honesto* in vniuersum dixit Orator Romanus: (q) *Animos nostros, parens, Nutrix, Magister, Poeta, Scena deprauat, Multitudinis consensus abducit a vero. Animis omnes tenduntur insidiae, vel ab iis, quos modo enumeravi, qui teneros & rudes quum acciperunt, inficiunt & flectunt, vt volunt; vel ab ea quae penitus in omni sensu implicata insidet, imitatrix Boni, Voluptas, malorum autem mater omnium.* Haec CICERO. Accedunt vitae necessitates, cum verae, tum imaginariae, quibus dum plerique consulere acriter laborant, nullum fere tempus sibi relinquunt, ad excolendum animum quantum satis est, vt paruulos, quos Natura nobis dedit igniculos excitent, & semina innata adolescere patiantur, & si alias tot & tantae non essent caussae quae illa mature restringunt & suffocant. Fateor, Iuris Naturalis & Gentium scita maxime generalia eiusmodi esse, vt apud omnes fere populos, saltem moratiores, facta tectaue maneant, & peraeque custodiantur. (r) sed quam parum id est, si quis singularia, quae inde fluunt innumera, aut ipse elicere non norit, aut a peritioribus non edoceatur? Quam saepissime etiam vbi ab adfectibus in deuia non abripitur, * sola ignorantia turpiter sese dabit, dum arte & via non vtitur, & regulam bonam pessime aptat? Quid quod & inter eos, qui Iuri in omnibus rebus eruendo cum maxime student, haud raro videas ea decreta poni pro indubitatis, quae adcuratius perscrutanti vel incerta, vel

(q) de Legibus Lib. I. Cap. XVII. Vide & Twiss. III. I. 2.

(r) Vide Digest. Lib. I. Tit. I. de Iust. & Iure Leg. IX.

* Non enim tantum adfectibus impedimur, quo minus probanda faciamus, sed imperitia inueniendi, quid quaque res exigit. SENECA Epist. XCIV.

vel plane falsa deprehenduntur. Adeo necesse est, homines esse, qui in hoc toti occupentur, in id omnes ingenii neruos intendant, vt *animi nostri (s) complicatas notiones euoluant*, & detectas ob oculos eorum statuunt, qui ipsi non potuerunt aut noluerunt excutere.

Nec minore imo potiore de caussa, doctorem vnum quem, vel mutum, vel viua voce docentem, desiderant Iura Ciuilia, & quaeuis alia ab hominum arbitrio pendentia, quae siquidem aequa sunt, nihil habent, quod cum Iure Naturali ac Gentium aduersis frontibus pugnet, nihil eo vetitum iubent, nihil eo praeceptum vetant, sed Iuri illi communi, saluis eius immutabilibus placitis, *aliquid (t) addunt vel detrahunt*: ea imperant, de quibus illud filet; ea prohibent, quae ab illo libera relinquebatur; ea determinant & in certum modum cogunt, quae vaga & varium vsum multiplicemque formam recipere apta nata erant. Haec omnia cum facti sint, nemo suo Marte, suoque ingenio, sola animi meditatione cognoscat, nisi qui diuini faculitate praeditus sit. In omni tamen Iure docendo, haud secus ac in rebus aliis *(u) viua vox magis adficit, alit (x) plenius*: vt & reliquae Artes ita haec nostra *(y) literis, sine interprete, & sine aliqua exercitatione, percipi nequit*. Quam multos autem discipulos eadem doctrina suo sibi iure vindicet, vtut paucos plurimis in locis nanciscatur, ostendere in procliui est. De *Iure* quidem *Naturali*

(s) Cicero de Officiis III. 19.

(t) Digest. Lib. I. Tit. I. De Iust. & Iure Leg. VI.

(u) Plin. Lib. II. Epist. II. n. 9. Ed. Cell.

(x) Quintil. Instit. Orat. Lib. II. Cap. II.

(y) Cicero ad Famil. Lib. VII. Epist. XIX.

rali ac Gentium, quatenus saltem circa priuata negotia versatur, hoc pro certo pronunciare audemus, neminem esse sanæ mentis, & ingenii non omnino hebetis: qui illius prima principia & inde consequentia maxime necessaria percipere nequeat; neminem, qui istis, quantum licet intelligendis & in animum alte immittendis, pro virili operam dare non teneatur: neminem itaque, cui huius notitiæ comparandæ quam primum copiam facere & occasionem amplam vltro offerre non debeant, in quorumcunque id manu situm est. Rusticus equidem, aut Artifex, labore manuum crasso aut adsiduo victum quaerere coactus, quæ demonstrationem indigent, per longam rerum consecutionem deducta, vix ac ne vix quidem capiet, quaestionumque subtilium & paulo difficiliorum enodationem frustra apud illum tentes. Veruntamen nequaquam impossibile, imo haud difficillimum est, si quis recta via adgrediatur, eiusmodi hominibus, pro ingenio & conditione cuiusque, Iuris Naturalis ac Gentium *συναγχαφίας* quamdam ita proponere, vt præcipua eius capita, firmissimis argumentis suffulta, animo adtento imbibant; multa, quæ plane ignorabant, edoceantur; non pauca melius & clarius mente comprehendant; falsas, quas de innumeris rebus conceperant, opiniones, abiiciant; ad plura singularia diiudicanda satis idonei sint; de aliis, quæ captum eorum superant, iudicium temere ferre haut sibi sumant. Cum enim illi non minus homines sint, quam vir quisque doctissimus, quidni ea capiant, quæ ratione naturali, omnium hominum communi, manifestissime nituntur, & sine vllis ratiocinationum ambagibus inde fluunt. Certe inter rudissimos ex hoc genere, videre est aliquando, qui sola vi intelligendi innata, quamquam minime exulta, satis recte de multis, ad

normam aequi bonique, suo modo iudicent: *ut* inde facile coniecturam capias, quam longe ampliore talium principiorum notitiam, & ex iis ratiocinandi maiorem facultatem habituri essent, si per illos liceret, ad quos publicae priuataeque singulorum institutionis cura potissimum spectat.

In IVRE CIVILI PATRIO, nisi intricatissimum sit, & multitudine decretorum, ceu mole quadam obruatur, nihil obstat etiam, quo minus quisque expedita & compendiarie via praeceuntem sequatur, & tantum proficiat, quantum opus est, ut Legibus Ciuitatis ad amussim pareat, negotia sua commode expediat, litibus temere susceptis abstineat. *Omnes non possunt, ne multi quidem, Iurisperiti esse*, inquit (z) CICERO: verum est; non magis, *quam disertis*. Neque enim Rabulas aut Legulejos esse volumus, sed earum rerum non ignaros, in quibus, cum ad omnium Ciuium utilitatem constitutae sint, turpe est Ciuem vllum hospitem esse, quibusque sat perspectis & memoriae mandatis, Caussidico minus opus erit, quae enim ad captum, cuiusque accommodari possunt, & solent. *Aliud est ut ait alibi idem TVLLIVS (*) esse artificem cuiusdam generis atque artis, aliud in communi vita & vulgari hominum consuetudine nec hebetem, nec rudem*. Multa sane Iure Ciuili iubentur aut vetantur, quae iam naturali Ratione in totum, aut ex parte, ita sanciebantur. Reliqua siue scripta, siue tacita consuetudine vim legis obtinentia, paucis, iisque perspicuis verbis, exprimi quid vetat? Neque longa ratiocinationum serie demonstrari necesse est; cum heic, vbi de rebus, aut sua

natura,

(z) de Offic. Lib. II. Cap. XIX.

(*) de Oratore I. 58.

natura, aut certo respectu, indifferentibus agitur, locum habeat, quam maxime, quod arbitrio summorum potestatum, ab omni lege libero pessime tribuunt foedi Regum adulatores, ut scilicet sit pro ratione voluntas. Non tamen suis rationibus vel haec Iuris Ciuilis placita destituuntur, imo saepe si quis diligenter scrutetur, optimas habent. Sed & eas ab ultimo fine Legum, bono nimirum publico, arcessere, & singulis adprobare, haut ita forsitan arduum est.

Imo IVRIS PVBLICI prudentia quousvis & posse, & debere aliquatenus imbui, nulli dubitamus adserere. Non quo arcana Imperii curiosis oculis rimentur, aut regendae Rei publicae callidi euadant, quibus per sortem suam ad munera publica contendere interdicitur: sed ut, tum Societatis Ciuilis, generatim spectatae, veram originem & finem genuinum legitimumque, tum Ciuitatis ipsius, cuius partes sunt, conditionem propriam, & summi Imperii leges, pingui saltem Minerua, edoceantur. Hinc enim demum orietur iustus libertatis amor & animus ad obsequium debitum paratus: quorum alterutrum si abest, Ciues aut ignaui ferui, aut nouarum rerum cupidi semper erunt; unde saepe deterior & miserior sit status ciuilis, quam si neque moribus, neque lege aut imperio cuiusdam regerentur homines, & liberi atque soluti, suis quisque viribus securitati suae consulerent. Tria igitur illa quae modo dixi, *Ius* scilicet *Naturae* & *Gen-
tium*, *Ius Ciuile Patrium*, & *Ius Publicum*, talia sunt, ut indoctissimus quisque, & infimi ordinis atque loci, aliquam tamen eorum notitiam comparare possit, & pro facultate data quam maxime debeat. Sed, si verum dicere volumus, facultas ea plerisque raro & maligne suppeditatur, adeo,

vt per totam vitam quidquam aliud, ne per nebulam quidem, sciant, nisi quod a sola experientia, stultorum magistra didicerunt, & illorum ignorantia sua non careat in multis rebus excusatione. At vero qui ab educatione & fortuna, ab ingenio & opibus, omnia habent subsidia, quibus si modo velint, mentem suam excolere, & bonarum rerum cognitione instruere queant, quid causae dicent, cur studia adeo vtilia, adeo omnibus necessaria, plane negligent, aut leuiter admodum adtingant?

Nullum profecto vitae genus est, hominum super plebem infimam & τῶν βαναύσων viles artes positorum, a quo studia eiusmodi aliena censerī debeant: immo, praeter rationes communes, sunt & peculiares, quae vnicuique pro data sorte & imposita persona, necessaria illa reddunt. Mercaturam facis? Quam multa tibi tenenda sunt, siquidem diuitias cupis non male partas, & sine cuiusquam iniuria rebus tuis consulere tibi cordi est: quam multa, inquam, tibi tenenda sunt, vt compertum habeas, quibus artibus commodum & lucrum tuum quaerere fas sit; quid in variis pactis & contractibus bona fides postulet, quid vetet; quousque propter Leges Ciuitatis, alias licitis abstinendum sit; quatenus illarum beneficio leges superiores Aequitatis aut Benignitatis, vbi sinant? Castra sequeris? Id tibi primo cauendum est, ne in bello iniusto operam tuam vlli loces: tum ne in bello iustissimo armorum licentia abutaris, neque si ferro & igne impune grassari potes, ideo humanitatem exuas, & in noxios innoxios aequē omnimodo saeuias. An putas autem, ad illa diiudicanda & obseruanda satis instructum & paratum fore, qui Iusti & Iniusti principia ne primoribus quidem labris degustarit, immo qui, vt fit plerumque, sanctissimas

ctissimas leges inter arma plane silere, facile sibi persuadet? Magistratum ambis? Heic, si vsquam, Iuris scientia quam maxima opus est, & ne verbo quidem monendum putarem, nisi vbique gentium nimis multi reperirentur, ad clauum Rei publicae sedentes, quibus illud Poetae occini potest:

Rem populi tractas? (barbatum haec crede magistrum

Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutae)

Quo fretus? dic hoc, magni pupille Pericli.

Scilicet ingenium, & rerum prudentia velox,

Ante pilos venit! dicenda tacendaeque calles!

- - - - -

Scis etenim Iustum gemina suspendere lance

Ancipitis librae: Rectum discernis, vbi inter

Curua subit, vel quum fallit pede regula varo

Et potis es nigrum vitio praefigere theta!

- - - - -

Respue quod non es; tollat sua munera cerdo:

Tecum habita; noris quam sit tibi curta supellex.

Dicet aliquis, se linguae, qua Eruditi ut plurimum in scriptis suis utuntur, semper ignarum fuisse; aut, quum a longo tempore manum ferulae subduxerit, non magis nunc linguam illam callere, quam si nunquam didicisset. Dolendum sane, liberos ingenuos ita educari, ut parentes eos otiosi malint, aut parum utilibus, aliquando & noxiis rebus tempus terere, quam literis dare operam, ea praesertim aetate, qua vix aliud est opportunius, quod agant. Nec minus dolendum, si qui forte in pueritia & adolescentia gustum quemdam literarum hauserunt, illis in posterum vale dicere, quarum notitiam, dulcem & utilem simul, facili negotio seruare & porro augere possent. Sed ne sic

quidem effugies: sunt enim libri vernacula lingua scripti, aut in eam versi, sunt magistri, viua voce docentes, quorum opera duplici illi ignorantiae, & sermonis, & rerum, mederi queas.

Venio iam ad eos, qui musarum alumnos se profitentur, & alii cuidam studiorum generi sese dant totos, in hoc vtilissimo & nobilissimo vix ultra vulgus sapiunt. Naturae arcana ille scrutatur; quibus legibus fiant motus Corporum, magni, medii, minimi diligentissime inquit, Legum interea quibus Hominis & Cuius officia constant, fere rudis. Hic lineas & numeros, extra mentem suam nullibi existentes, perpetuo contemplatur, & in omnes partes versat: quid in iis rectum, quid curvum, quid obliquum, quid maius, quid minus, imo quid infinite parvum, magna animi contentione demonstrare nititur: si quaeras, quid in humanis actionibus, quarum exempla cernuntur quotidie, rectum sit aut prauum, quid iustum, quid iniustum, quid melius, quid peius, haec ad se minime pertinere respondebit; aut si forte de rebus eiusmodi sibi etiam calculos ponendos existimet, opere ipso ostendet quam vagas & confusas, quam incertas & minus cohaerentes notiones animo voluat. Alius Dialecticis aut Metaphysicis subtilitatibus, plerumque inutilibus, semper ieiunis, aliquando plane commentitiis, ingenii acumen ita obtundit, ut de iis quae ad mores & vitae usum spectant, parum sollicitus sit, & pessimus illorum arbiter deprehendatur. Alter Linguarum & Antiquitatis cognitioni per totam vitam incumbit: Histori-

Historicos, Oratores, Grammaticos, cum Latinos, tum Graecos, nocturna diurnaue versat manu. Quo consilio, vt locos non satis sanos restituat, vt vim & elegantiam vocum & loquutionum aucupetur, vt opiniones, consuetudines & ritus Veterum vndique eruat, vt Chronologiam & Geographiam nouis obseruationibus ornet. Omnia fere, bona mala miratur, quae modo verbis aptis & luculentis enunciata leguntur, aut reconditam eruditionem prae se ferunt. In scriptis ipsorum Philosophorum, & Iurisconsultorum nihil quaerit, nihil videt, nisi quod Grammatici aut Critici est: Dogmata & praecpta, Leges & instituta, ad trutinam rectae Rationis expendere, verum a falso, aequum ab iniquo decernere, nec scit, nec curat. Quanto fatius erat, omnes de quibus iam dixi, & si qui forte aliam quamdam disciplinam aut doctrinam in deliciis habent, illi quidem strenuam operam nauare, non tamen hanc nostram ita contemnere, adeo variam & iucundam, adeo omnium ingenio accommodatam, adeo dignam Homine & Ciue, immo sine qua Hominis & Ciuis munia satis recte obeat nemo; quum praesertim eo facilius quisque huic vacare queat, quo magis animum aliis cognitionibus vtilibus excoluerit?

Sacrarum literarum Mystas silentio haecenus praeterii; non quod illis nihil heic feratur, nec metatur, sed quod singulariter ad partes vocandos existimem. An igitur, qui diuina tractant, hoc etiam Iuris studio sese implicandi probabilem habere rationem censendi sunt? Imo si nulli, certe futuro Theologo & coelestium oraculorum praeconi, quam adeuratissima Iuris Naturalis ac Gentium scientia, nec parua Iuris Publici & Priuati patrii, necessaria esse, omnino mihi videtur. Si dubitas argumentis vincemus non contemnendis. Chri-

Christianum efficere vere talem, scopus est, ni fallor, sanae Theologiae, eorumque proinde, qui illam, ut decet, profitentur. Nemo autem bonus Christianus esse potest, nisi qui, ut dignum est Homine & Ciue sese gerat. Officia vero Hominis & Ciuis Scriptura Sacra non tam docet, ut ignota, quam postulat, ut iam satis cognita. Generalia tantum fere tradit, nec ad singularia nonnisi rarissime, & occasione data, descendit. Adcuratam Virtutis & Vitii cuiusque definitionem, praeceptorum rationes a primo usque fundamento repetitas, quaeque alia scire omnino oportet ad ea recte intelligenda & quam latissime patent extendenda, haec inquam omnia, si in vnico sacrorum Codicum volumine quaeras, frustra sudabis. Noluerunt scilicet diuini Scriptores pigritiae & socordiae humanae fauere, ea singillatim persequendo quae aliunde patefieri & diduci poterant, ideoque fontes indicare satis habentes, reliqua ut plurimum sedulae cuiusque inuestigationi permiserunt nec opus est sane, postquam iter rectum ostenderis, & errantem in illud comiter deduxeris, comitem usque te dare homini, qui modo pedibus & oculis uti velit, ad vltimum finem sine duce pergere potest. Vno verbo, heic demum incipit reuelatio diuina, vbi desinit humana cognitio. Nisi igitur Theologus, aut Orator sacer, satis magna & adcurata Iuris Naturalis & Gentium, Iuris item Publici notitia instructus sit, ad quam minimi erunt momenti Loci Communes, Commentarii, aliaque id genus adminicula; vbi in exponendis Locis cum Veteris, tum Noui Testamenti, quae ad istas disciplinas referuntur, periculum faciet, vaga admodum & confusa, adeoque parum utilia, balbutientem animaduertes. Suum cuiquetribuendum, nemini iniuriam faciendam, dolum omnem procul abesse, & similia effata, magnis

gnis ambagibus, magno verborum strepitu, adstantium inculcabit auribus: de eo quod suum cuique est, de iniuria, de dolo, ita exiliter & ieiune disputabit, vt plurimi monitis eius se non obtemperare ne minimum quidem suspicentur, qui tamen in ea re, de qua agitur, grauitur ac varie peccant. Si quando de singularibus expendendis cogitet, quae praesertim talia sunt, vt illorum nexus cum primis principiis non nisi acri meditatione & longa argumentorum serie perspici queat; heic homini haerebit aqua, & casu tantum in veram sententiam delabatur. Modo rigidum nimis, modo remissum iudicem experieris: heic plus, illic minus, quam satis est postulabit. Christianum ita informare conabitur, vt si quis ad hoc exemplar sese componere velit, Hominem & Ciuem eierare debeat: Religionem & Pietatem dum suadere properat, ab ea animos alienos reddet, tali habitu depingendo, qui in humanam naturam minime quadrat, metaphysicis aut mysticis quibusdam coloribus immane quantum deformando. In ea, quae parum aut nihil mali habent, vehementius inuehetur: grauioribus delictis omnino parcat, aut leuiter admodum illa perstringet. Ea damnabit, vt Pietati & Reipublicae noxia, quae minime talia sunt: ea probabit, quae spectant ad vtriusque perniciem. Cumque ex ore publicorum Religionis Interpretum pendeat plebs, & innumeri alii, qui quamquam non e vulgo, supra vulgus non admodum sapiunt: quot & quanta inde oriantur incommoda facile est cogitare. Quid si Theologus noster priuatim de casibus paulo difficilioribus consulatur? Quid si, vt non raro accidit, ei litium amice componendarum cura incumbat? An non heic, praeter Iuris Naturae scientiam, aliqua etiam requiritur Iuris Ciuilis cognitio, vt dissidentium rationes expendere, ab vtra parte

stet aequum diiudicare & quod opus est quemque suadere valeat? Quamquam enim ciuilia negotia tractare non teneatur, immo quam maxime talis ordinis viro cauendum sit, ne huiusmodi rebus, se vnquam immisceat; haftenus tamen Iuris peritum esse decet, quantum postulat muneris ipsius ratio: eo magis, quod, vt sese res habent, Plebs a nemine commodius, quam ab Oratoribus publicis, quae ex Iure scitu illi necessaria sunt ediscere queat. De iure suo quantum fieri potest decedere, potius, quam acriter iure cum aliis contendere, boni hominis fane est, multo magis Christiani; adeoque hoc urgere ad officium Euangelici Ministri praecipue pertinet: non tamen propterea, quid iure peti queat, ei licet ignorare: immo eo ipso maior incumbit necessitas in Iurisprudentiae adyta paullo altius penetrandi, quandoquidem qui iure suo cedere aliquem iubet, prius debeat nosse, iure ne aliquo an nullo hic gaudeat.

Sic igitur nemo est, inter literarum cultores potissimum, cui non pulcrum & laudabile, imo vtilissimum & necessarium sit, partem aliquam sui temporis studio Iuris impendere. Neque dicas, multos ea esse conditione, vt non pauca sint in Iuris scientia, quae vel minimum nosse nunquam illorum intererit. Magna est enim singulorum argumentorum inter se connexio, adeo vt vnius notitia alterius quemdam poscat intellectum. Praeterea, si quid tua ipsius non refert, ad alios adtinebit, quibuscum tibi aliqua intercedit necessitudo, quosque iuuandi consilio gratam heic nancisceris occasionem. Adde quod de factis & litibus, aliorum quorumcunque, vix potes tibi temperare, quin iudices, & quasi in partes eas: aliquando etiam rem in medio plane relinquere, integrum non sit: vbi fane temere ages, si satis peritus non sis, vt
caussa

caussa cognita iudicium ferre queas. Adeoque, quocunque te veritas, fatearis necesse est, nullam esse Iuris nostri partem, cuius cognitio non habeat suum vsum, cuique operam dedisse poenitere debeat quemquam, si modo quid vere expediat recte aestimare didicerit.

Ita viderunt prudentissimi huius Ciuitatis Magistratus, qui non solum Latina Lingua Eruditorum communi, sed etiam Gallica in his oris vulgari, nouo pariter & vtilissimo exemplo, Ius doceri voluerunt.

Sed & huius instituti alia est non parua utilitas, quam omittere non satis consulum esset. Nimirum nulla Ciuitas adeo beata est, vt bonis legibus vsquequaque vtatur, siue scriptis, siue tacita consuetudine in vsum iudiciorum deductis. Praeterquam quod enim Leges aliquando a parum peritis hominibus latae & scriptae primo fuerunt, adeoque non possunt non in multis rebus deficere, & obscuritatibus aut ambiguitatibus scaterere, vnde litium seges ampla oritur: sapientissimi enim Legislatores non omnia viderunt, quae Rei publicae vtilia aut noxia esse possunt; & plerumque progressu temporis accidit, vt morum, personarum, aut rerum mutatio, alia plane sanciri desideret. Sollemnis illa Iurisconsultorum Romanorum formula: *Durum, sed ita scripta Lex est*; illud, inquam, tam diu valere debet, quamdiu sine grauiori incommodo quod durum est aut tolli, aut emolliri non potest: sed vbi primum data est occasio, eo redeat lex iniqua vnde malum pedem tulerat; nulla idonea causa est, quare summae potestates auctoritate sua illam tueri porro pergant. Cum tamen eiusmodi mutationes, non quouis tempore commode fieri queant, & heic semper caute procedere iubeat Prudentia gubernatrix; qua arte, quaeso, ad veterem & in-

utilem

utilem Legem antiquandam, aut emendandam faciliior sternatur via, quam si homines quidam, publica constituti auctoritate, vera Legum principia doceant, quid aequum, quid iniquum, quid Civitati utile, quid noxium, quid firmis argumentis, & adcurata commodorum aut incommodorum enumeratione monstrent? Hinc enim fiet, ut animi sensim ad probandam & sponte etiam optandam mutationem quamdam flectantur; etsi forte senes, prisca & sui aevi institutorum tenacissimi, novitatem, utilissimam licet, repudient, saltem adolescentes, mature meliora edocti, aliquando commodiorem & sapientiore rerum ordinationem induci patiantur, & ipsi curent. Hoc saltem nunquam non obtineri potest, ut, quae defunt suppleantur, obscura dilucidentur, involuta euoluantur, ambigua distinguantur, vaga definiantur, satis per se attendenti clara, ulteriori tamen luce circumfundantur, cuius ope facillime adplicari & ad consequentia aut similia congrue produci queant. Certe apud Romanos, florentissimos illos rerum dominos, non solum Praetor singulis annis Edicto suo, sed & Iurisconsulti omni tempore, Responsis suis & Fori Disputatione, id agebant: *quorum (b) omnium (Prudentum) sententiae & opiniones eam auctoritatem tenebant*, ut, ex Augusti Imp. decreto, *Iudici recedere a responsis eorum non liceret*. Qua in re ut tantum tribuere Iurisconsultorum quorumvis iudicio, semper & ubique tutum non esset: ita quin utilissimum, immo & necessarium sit, in Civitate bene constituta publicos esse Iuris Doctores, nemo non inficias eat, & satis, ut opinor, evicimus.

II. Lon-

(b) Institut. Lib. I. Tit. II. *De Iure Nat. & Gentium*
§. 8.

II. Longiores fuimus, ita postulante materia, idcirco, quae iam de Historiis, tum *in se* spectatis, tum quatenus *Iuri amica coniunctione nunc adnectuntur*, dicenda nobis supersunt, in arctiorem gyrum contrahere necesse habemus, quum praesertim illae muneris nostri velut appendix quaedam tantummodo censcantur.

Historiae, si nihil aliud esset, certe amoenitate sua sese commendarent. Quam autem illae delectationem adferant, malumus verbis antiqui Oratoris & Philosophi Graeci, quam nostris describere. * *Nihil est, inquit, iucundius, quam - + sine ullo labore passim diuagari, omnes simul locos intueri; omnibus bellis sine periculo interesse, infinitum temporis spatium contrahere, infinitas res gestas simul cognoscere:*

(*) Προσηνές γὰρ ἡ Ἱστορία καὶ τὸ μηδὲν καμόντα πανταχοῦ περιπολεῖν, πάντα μὲν χωρὶα ἐποπτεύοντα, πᾶσι δὲ πολέμοις ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς παραγινόμενον, μῆκος δὲ ἀμήχανον χρόνον ἐν βραχεῖ ἀναλεγομενον, πλῆθος δὲ ἄπειρον πραγμάτων ἐν ὀλίγῳ μαρτυράοντα, τὰ Ἀσσύρια, τὰ Αἰγύπτια, τὰ Περσικά, τὰ Μηδικὰ, τὰ Ἑλληνικά. νῦν μὲν πολεμοῦσιν ἐν γῇ παραγινόμενον, νῦν δὲ ἐν θαλάττῃ ναυμαχοῦσιν νῦν δὲ ἐν ἐκκλησιαῖς βουλευμένοις. μετὰ Θεμιστοκλέους ναυμαχοῦντα, μετὰ Λεωνίδου ταττόμενον, καὶ μετ' Ἀγησιλάου διαβαίνοντα, καὶ μετὰ Ξενοφῶντος σωζόμενον. ξυνεργῶντα πανθρακίαι συνθηρῶντα Κύρῳ, συμβασιλευοντα Κυαζάρῃ - - - Μένει δὲ καὶ περικλέους, στρατηγία καὶ νῦν ἐτι, καὶ ἡ Ἀριστείδου δικαιοσύνη: δίδωσι κριτίας καὶ νῦν δίκην, φεύγει καὶ νῦν Ἀλκιβιάδης. Συνελόντι δὲ εἰπεῖν, οἱ καὶ Ἱστορίαν λόγοι τῷ μὲν ἀνηκόῳ τερπνότατοι καὶ ἡθροὺν τῷ δὲ εἰδότι ἐπαγωγότατοι κατὰ τὴν ἀνάμνησιν.

MAX. TYR. Dissert. XII. p. 130. 132. Edit. Cantabr. Davis. Vide etiam CICERO. de Finib. Bon. & Mal. v. 19. & PLUTARCH. Lib. Non posse suav. vivi. sec. Epic. Tom. II. pag. 1092. E. Edit. Weck.

scere: quae ab Assyriis, quae ab Aegyptiis, quae a Persis, quae a Medis, quae a Graecis gesta sunt: Bello nunc terrestri, nunc marino, nunc concionis mediae videri interesse consiliis: Cum Themistocle in mari, cum Leonida in terra pugnare, cum Agesilao traicere, cum Xenophonte incolumem redire: amare cum Panthea, venari cum Cyro, regnare cum Cyaxare - - - Manet etiam nunc Periclis imperium, manet iustitia Aristidis. Critias adhuc poenas luit, Alcibiades adhuc in exilium abit. Et ut verbo absolvam, narratio historica & eos qui primo legunt, mirifica voluptate oblectat, & eos qui iam legerunt, iucundissima cogitatione reficit. Haec MAXIMVS TYRIVS: quae verissima esse, omnes experientur, qui modo voluptatibus corporeis non ita immergi sunt, ut vllis animi delectationibus vix adficiantur.

Quam iucunda autem Historiarum lectio, tam dignum Homine, si cum iudicio instituat, eiusmodi studium. *Nescire quid antea quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum, inquit (c) TULLIVS: adde &, quid aliis in locis, praeterquam ubi natus sis, ignorare. Generis humani facta & mores, quam latissime patet, quantum fieri potest, adcurate nosse, Hominem decet: nec satis naturam suam magni facere videtur, qui quales fuerint, quid gesserint, omnium aetatum, omnium locorum homines, quis fuerit semper & ubique rerum humanarum status, a se alienum putat.*

Sed & nequaquam sterilis est illa voluptas, quae ex Historiarum cognitione percipitur: plurimos contra, eosque maximos fructus, inde colligere licet. Nemo nescit decantatum illud Oratoris Romani: (d) *Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis.* Quibus

Quibus verbis dotes & laudes omnes Historiae comprehendi possunt, fusius nunc & enucleatius paullo proponendae.

Historia ad omnium rerum, quae initium habuerunt, origines, simul & ad illius, quae vna nullum habuit, cognitionem manu ducit: hoc primum. Si vel maxime quis fusque deque habeat scire, vnde oriatur, *quod tegit omnia, Coelum*, vnde *Sol & Stellae & decedentia certis tempora momentis*, vnde Terra, quam calcamus, vnde Oceanus & Maria, quae Telluris globum ambiunt, vnde Arbores & Plantae, vnde Bruta animantia: hoc saltem, nisi plane vecors sit, fatebitur e re sua esse plurimum inquirere, vnde genus suum in dias luminis oras prodierit; quippe sine quo neque se ipsum recte cognoscere, nec quid se futurum sit, vel minima coniectura adsequi queat. Annales autem omnium (e) Gentium, & hominum, & quidquid praeterea circumspicimus, ante non ita multa secula nondum exstitisse testantur; immo, fabulis licet inuoluti, de rerum origine in multis satis aperte consentiunt cum sacra Mosis historia, quae sola verissimam, vtut breuem, narrationem exhibet. Artium & scientiarum omnium, ne facillimis quidem exceptis ortum & progressum in illis etiam videmus: quo simul arguitur Mundi nouitas, & facultatum nostrarum vires ac indolem plenius perspicimus. Posito autem Generis humani initio, hinc gradus fit ad inueniendum & huius, & rerum vniuersitatis quasi parentem, quem postea e coelesti patefactione, miraculis confirmata & certissimis monumentis ad nos propagata, longe clarius intelligimus. Adeo

(e) Vide *H. Grotium* de verit. Relig. Christ. Lib. I. s. 16.

Adeo ut Religio ipsa, quanta est, fide Historiarum nitatur: quod callide animaduerterunt, qui nostra praesertim memoria, Religionem per cuniculos, aggressi, fere omnem fidem Historiis detrahare, magno ausu, nec minori nisu, conati sunt, ut simul fundamenta fidei cum Iudaicae, cum Christianae, subuerterentur.

Quod de omni genere eruditionis praeclare dixit (f) OVIDIVS:

*Ingenuas (scilicet) didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec finit esse feros.*

alius est huius, de qua agitur isque non exiguus usus. Qui historias legit, per totum terrarum orbem veluti peregrinatur: varias Gentium, Nationum, Populorum, Urbium opiniones, varias leges, varia instituta, varias consuetudines perpetuo contemplatur: cum hominibus omnis aevi, omnium regionum, omnis ingenii familiariter quasi versatur. Sic rusticam illam incitiam paullatim exuit, qua innumeri, rerum ante memoriam suam aut extra patriam gestarum plane rudes, nil nisi quod creditur aut fit apud suos, rectum putant; immo vix homines esse, qui aliter sentiant aut agant, in animum inducere possunt. Infinita sententiarum & morum diuersitas, lectorem adtentum, nec plane sinistra natura in lucem elatum, humaniorem & modestiorem reddit: hinc etiam discit, non ita sibi placere, ut praeter eos a quibus institutus fuit, aut apud quos versatur, reliquum genus humanum delirare existimet. Dum etiam, quibus rationibus aut causis non semper leuibus aut inanibus, alii in alia ferantur, animaduertit, ita se comparat, ut iis, quibus

(f) *De Ponto* Lib. II. Eleg. IX. vers. 47. 48.

quibus primum imbutus aut percussus fuit, non adeo mordicus adhaereat, sed potius omnia ad immotas rectae Rationis regulas expendere impiger, verum & aequum, vndecumque adfulgeat, vbicumque reperiat, sine partium studio lubens amplectatur. Animi autem illa adfectio, cum in se pulcherrima & dignitati naturae humanae maxime congrua est, tum ad bene beateque viuendum, multum conducit: quum ex opposita pertinacia innumeri errores, innumera peccata, innumera incommoda necessario nascantur; quae ne demantur, ipsa perpetuo obstat.

Nec inutilia sunt ad probitatem, si non ingenerandam, saltem firmandam, exempla, cum bona, tum mala, quibus historiae magnam partem constant, si modo quis probe ea dignoscere, & in *vitae omnium*, (g) *tamquam in speculum inspicere* norit. Quamquam enim, in omnibus rerum gestarum paullo sinceris monumentis, longe plura occurrunt a vitiis, quam a virtutibus, profecta: tamen & ad has imitandas non parum accendit aemulatio laudis virorum magnorum, quae, ringente licet invidia, post tot secula, per homines multum dissimiles integra & illibata ad nos pervenit; & ad illa fugienda, aliquid momenti habet, foedam eorum imaginem, vivis depictam coloribus, in quamplurimis hominibus aliorum temporum & locorum, praesertim infamibus, contemplari. Vnde *Historiam Philosophiam esse per Exempla*, haud inscite dixit (I) DIONYSIVS HALICARNASSENSIS.

N

Alia

(g) *Terent. Adelph. Act. III. Scen. IV. v. 51. 52.*

(I) Τοῦτο καὶ Θουκυδίδης εἰκε λέγειν περὶ παραδειγμάτων ἱστορίας λέγων. ὅτι καὶ ἱστορία φιλοσοφία ἐστὶν ἐκ παραδειγμάτων, *Art. Rhetor. Cap. XI. §. 2. Edit. Oxon.*

Alia etiam ratione ad vitae vsum maxime facit Historiarum adcurata lectio, quatenus scilicet perpetuum est cuique propriae experientiae supplementum. Nullius aevi quamuis longissimi, satis amplum est curriculum, ut quis omnia, quae in rebus humanis contingere solent aut possunt, & quorum cognitio ipsi ad prudentiam necessaria est, suis oculis, sua memoria facta cernat: tum, quae ipse sentit, aut videt, tarde plerumque & fero nimis, magno cum suo malo, addiscit: nec semper ei in promptu sunt homines, a quibus, longo rerum usu edoctis, quantum satis est, viua voce monetur, qui tamen & ipsi aliena experientia opus habuerunt. Tam graui incommodo, ex humana conditione necessario emananti, non aliud est remedium, quam si quis mature probatos testes & fidos scriptores, quotquot nancisci potest, rerum, cum proximis retro seculis, tum antiquissimis, in variis locis, apud varias gentes, publice priuatimque gestarum, mutos magistros adhibeat. Dum enim ita, supra aetatem suam in amplissimum theatrum euehitur, vnde innumera, quae olim fuerunt, animo eius quasi praesentia sese sistunt, non minorem fructum ex illorum contemplatione capere potest, quam si suis ipsius vsurpasset oculis; & quod aliquando eiusmodi observationum perspicuitati aut plenitudini deest, numero exemplorum, quae tot & tanta intra aetatis suae spatium nunquam ei occurrissent, abunde rependitur. Hinc facili negotio, & non ita longo tempore cognoscere licet varia hominum ingenia, variam indolem, varios adfectus, & quam varie cuiusque natura se exferat pro ratione coeli & soli, habitus corporis, educationis, aetatis, sexus, status, studii, vitae generis, aliarumque circumstantiarum: hinc patet, quibus rebus homines ut plurimum moueantur, quae maiorem

iorem aut minorem vim habeant ad eos impellendos; adeoque qua arte animus eorum, quibuscum nobis res est, explorari queat, quid de iis sperandum, quid ab iis cauendum, quando & quem in vsum opera illorum adhibenda. Cum enim haec omnia eodem fere modo semper & vbique se habeant, eademque nunc, atque olim, fabula agatur, mutatis tantum personis, qui hodie vivunt, ceteris paribus, eadem pensandi trutina, ac dudum *tellure repositi*; & ex his, non minus quam ex illis, sibi quisque sumere exemplum potest, ea praesertim aetate, qua mortalium sui temporis nondum magnum vsum habet: si vero cum plurimis iam versatus sit, observatio tamen praeteritorum seculorum & aliquid addit inobservatum, & praesentem experientiam non parum confirmat. Talis ingeniorum cognitio plurimorum euentuum rationem & causas pandit: quas ceteroquin adcuratus historicus, (*) quantum potest, eruit, & Lectoribus non invidet; vt nec quo modo quidque peractum sit: de iis vero euentibus, qui vel plane fortuiti, vel a necessario, sed latenti principio oriuntur, probabiles etiam coniecturas sufficit Historia, ex qua colligitur, qui casus rariores & frequentiores incidant, quid foedum exitu, vt & inceptu, quam variae mutationes & conuersiones identidem fiant, in rebus praesertim ciuilibus. Vnde nemini vtilius & magis necessarium est Annales rerum gestarum indefinenter euoluere, quam Principi & Magistratui, qui, cum arduum Rempublicam regendi onus in se receperit, multa etiam nosse debet, quibus priuata prudentia facile carere potest, & belli pacisque artibus non alia ratione iucundius ac commodius in-

N 2

strua-

(*) Vide *Dionys. Halicarnass. Antiq. Rom. Lib. V. Cap. 56.*

struatur. Id pulcre viderat *Alexander Seuerus*, referente LAMPRIDIO cuius verba laud abs re erit integra heic adducere: (b) *Fuit (inquit) illi consuetudo, vt, si de Iure aut negotiis tractaret, solos doctos & disertos adhiberet: Si vero de re militari, milites veteres & senes ac bene meritos, & locorum peritos ac bellorum & castrorum, & omnes liberatos, & maxime eos, qui Historiam norant: requirens quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores, vel Romani, vel exterarum gentium fecissent. Immo seueri illi Lacedaemonii, alias in omnes Disciplinas iniquissimi, quas ciuitate sua expulerant, omnem antiquitatis historiam libenter audiebant, vt notat (i) Plato.*

III. Huc vsque praecipuos vsus Historiae in se & in vniuersum spectatae, inuimus potius quam exposuimus. Plurimos alios peculiare hinc deducere facillimum esset, quos vel indicare nec temporis angustiae, nec instituti nostri ratio finit. Satis est in praesentiarum, quod polliciti sumus breuiter ostendere, Historiarum doctrinam cum Iuris disciplina optimo consilio & amica concordia in noui muneris institutione iunctam fuisse.

Naturae humanae statum & indolem, cuius contemplatione Iuris Naturalis scientia tota nititur, eo plenius & distinctius intelligimus, quo plura variarum Gentium Historica monumenta excussimus: eo certius & firmiter nobis persuademus, quam Rationi congruum, quam necesse sit, sanctam seruare generis humani societatem, & leges inde fluentes. Quanquam enim heic & illic nonnulla

(b) *Aelius Lampridius in vita Seueri Cap. XVI.*

(i) *Hippocrat. mai. Tomo III. p. 285. Edit. Serr.*

nulla legantur vsu recepta, & a pluribus probata, im-
mo publice Legibus sancita, quae Ius Naturale ne-
quaquam indulsit: praecipua tamen Iuriscius pla-
cita apud omnes fere populos, cultiores saltem obti-
nuisse, quod iam supra notatum, ex Historia videmus;
& vt horum obseruatio semper & vbique vtilissima
Ciuitati fuit, ita ex aliorum neglectu grauissima in-
commoda orta esse,

Historia porro, de omnibus quae ad Ius Natu-
rae ac Gentium pertinent, innumera exempla suppe-
ditat, quibus illius decreta confirmari aut saltem illu-
strari possunt: saepe etiam amplam materiem prae-
bet nouas & vtilis quaestiones expendendi, multaque
singularia explicandi, de quibus forte nunquam in
mentem venisset. Sed & tritissimae regulae melius
intelliguntur, altius animo & memoriae infiguntur,
adeoque rectius & conuenientius ad obuios quosque
casus adcommodantur, postquam illarum ratio &
vsus in nobilibus exemplis, ex Annalibus rerum ge-
starum petitis, ante oculos quasi propositus fuit.

Vicissim Iuris Naturae ac Gentium cognitio ad-
curata ad Historiam prudenter & cum fructu legen-
dam omnino necessaria est. Historici enim cum ve-
teres, tum recentiores, de Iusto & Iniusto, de Virtuti-
bus & Vitiis, haud satis recte nonnunquam ipsi sen-
tiunt, adeoque non possunt non falsas de rebus tanti
momenti notiones lectori incauto propinare, eo peri-
culosius, quo maior est Scriptoris fama, & elegantior
stilus. Antiquos Graecos & Romanos, quotquot
sunt euolue: ne vnum quidem reperies, qui de natu-
rali hominum omnium aequalitate agnoscenda, vel

per somnium cogitasse videatur, quae tamen inter primas & manifestissimas Iuris illius communis & perpetui regulas merito suo habetur. Absque hoc si esset, an reliquas gentes, praeter suam, barbaras habuissent, in quas omnia licerent? An tot tantisque laudibus ad coelum vno ore extulissent, immanes illos gentium victores, generis humani hostes infensissimos, qui *Iura* (k) *negabant sibi nata, nihil non armis adrogabant*; qui dira & insatiabili latius regnandi cacöethe laborantes, innumeris hominibus, ciuitatibus, populis a quibus nulla iniuria adfecti, aliquando ne quidem de nomine noti erant, bellum inferebant exitiale; qui *praedam omnia insolenter putantes*, quacumque luberet ferro & igne grassabantur, omnia vastabant, diripiebant, debebant? An inter maximos Heroas collocassent *vesanum* (l) *illum adolescentem, felicem* (m) *praedonem*, cui (n) *vnus non sufficiebat orbis*, qui *aestuabat*

- - - *infelix, angusto limite mundi,*

Vt Gyarae clausis scopulis paruaque Seripho;

qui *omnium* (o) *gentium, quas adiuit, latro erat*, vt vere & scite exprobrantes inducit Scythas, foedus ceteroquin tot atrocium scelerum laudator CURTIVS RVFVS. An clementiam IVLII CAESARIS tantopere praedicassent, quod oppressa patria, vitae plurimorum ciuium, qui libertatem suam aduersus eum acriter defenderant, iugum postea subeuntium, peper-

(k) Horat. Art. Poet. vers. 122.

(l) Seneca de Benefic. Lib. I. Cap. XIII.

(m) Lucanus Phars. Lib. X. vers. 21.

(n) Iuuenal. Sat. X. 168. & seqq.

(o) Q. Curt. Lib. VII. Cap. VIII. num. 19.

pepercit? Recentiores etiam rerum gestarum Scriptores, in iis praesertim quae pertinent ad Religionem & Iura Summarum Potestatum, multa laudant, cum Iure Naturali & Gentium omnino pugnantia; multa vituperant, ei adprime consentanea. Adeoque & hi, & illi, ad mala imitanda, bona fugienda, saepissime auctores erunt, nisi quis ex certissimis Disciplinae nostrae fundamentis quaecunque dicunt expendat.

Vtrorumque tamen, cum in Iure Gentium, tum circa Ius Publicum vniuersale errores, non vnius generis, ex ipsa Historia facile refelli possunt, quae Societatum originem & constitutionem, quo animo, quibus legibus, homines in alterius imperium concesserint, quibus artibus Reges & Principes vsi fuerint, ad vsurpandam dominationem, nullis aliis, nisi arbitrii sui, limitibus circumscriptam, & in animis etiam miserorum ciuium insitum amorem libertatis restringendum, manifestissime docet.

Historia enim quantum lucis adferat ad cognoscendam Obligationum, Pactorum & Contractuum naturam; Originem Dominii, variaque eius genera; Pretii fundamenta; Matrimoniorum, Potestatis Patriae, & Seruitutis, variam rationem; formas Rerum publicarum; Imperii habendi & acquirendi varios modos; Belli & Pacis Iura; Foedera; Legationes; aliaque eiusmodi, ad Ius Naturae & Gentium, cum publicum, tum priuatum, pertinentia, caecus sit, qui non videat.

Vis Leges Ciuiles ferre, vis eas intelligere? In Historiis magnum erit tibi subsidium. *Ad Leges ferendas*, dixit olim ARISTOTELES, ne nunc quidem spernendus in rebus Politicis auctor, *utile*

est, (*) non solum ex praeteritis diiudicare, quae Regiminis ratio Rei publicae prosit, sed etiam quibus alii utantur, nosse quales qualibus hominibus congruant. Adeoque Legistori manifesto prodest, Itineraria Orbis terrarum legisse, unde gentium leges accipere licet: ad deliberationes autem publicas valet scientia rerum gestarum, literarum monumentis prodita. Intelligebat nimirum Philosophus, e notitia & collatione Legum exterarum, quid Ciuitati cuius in vniuersum, quid huic vel illi priuatim conducat perspicui posse: quod iam ante illum probe animaduenterant sapientes illi Romani, qui Leges condituri, Legatos Athenas miserunt (p) iussos, inclitas leges Solonis describere, & aliarum Graeciae Ciuitatum instituta, mores, iuraque noscere; unde originem habuerunt Duodecim illae Tabulae, quae deinceps (q) in immenso aliarum super alias acervatarum legum cumulo, fons omnis publici priuatique Iuris fuisse.

Sed & sine ope Historiarum, satis intelligi, recteque proinde explicari aut applicari nequeunt Iura Ciuilia, quae praesertim, ut fit plerumque, non simul & semel, sed variis temporibus, nata sunt. Nisi enim scias, a quo, quando, qua de causa, Lex aliqua lata sit, periculum est, ne verba eius perperam interpreteris, aut imperfecte tantum capias,

(*) Χρήσιμον δὲ πρὸς τὰς νομοθεσίας, τὸ μὴ μόνον ἐπαίειν, τίς πολιτεία συμφερεῖ, ἐκ τῶν παρεληλυθότων θεωρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ τοῖς ἄλλοις εἶδέναι αἱ πόλεις τοῖς τοίοις ἀρμοττεύουσιν. ὥς δὲ δῆλον ὅτι, πρὸς μὲν τὴν νομοθεσίαν αἱ τῆς γῆς περίοδοι χρήσιμοι. ἐντεῦθεν γὰρ λαβεῖν εἰς τοὺς τῶν ἐθνῶν νόμους πρὸς δὲ τὰς πολιτικὰς συμβαλάς, τὰς τῶν περὶ τὰς πράξεις γραφόντων ἱστορίας. Rhetoric. Lib. I. Cap. IV. in fin. Vide & DIONYS. HALICARNASS. Antiq. Rom. Lib. V. Cap. 75. init.

capias, & ultra aut intra Legislatoris consilium totius Legis tenorem proferas aut restringas, vt non inique forsan, sed tamen praeter loquentis mentem & scopum. Qua de re, ne exempla longe petamus, dubitare nos non sinunt immensi illi & mole, & numero, Commentarii Interpretum, ex Schola *Aecursii* & *Bartoli*, qui per tria secula, ante literas renatas, Ius Romanum instaurare & interpretari conati sunt. Historiarum enim face destituti, dum in tenebris perpetuo ambulant, prisca Iurisconsultis cogitationes suas adfingunt, in plurimis vocabulis & rebus exponendis plane caecutiunt, & obtorto collo innumeras leges ad sententiam suam trahunt: *Satis sollertes alioqui* (iudicium est Viri Summi (r) H. GROTIJ) *ad indagandam aequi bonique naturam: quo factum, vt saepe optimi sint condendi Iuris auctores, etiam tunc quum conditi Iuris mali sunt interpretes.*

Praeter Iura scripta, in plurimis Ciuitatibus Consuetudines vigent, quae *Legem imitantur*, & quod longo vsu *comprobatae* fuerint, velut *tacita Ciuium conuentione*, non minus *seruantur*, quam quae diserte sancita & literis mandata sunt. Diuturni autem illi mores, qui melius probentur, quam ex fidis rerum gestarum monumentis, vnde patet, a quam longo tempore obtineant, & caussarum secundum eos iudicatarum exempla in medium proferuntur?

Quis enim in Ius Publicum Populi alicuius, praesertim antiquioris, & magnas passi rerum conuersiones, bonis auspiciis introducatur & paullo altius descendat, sine lumine Historiarum, quae

N 5

docent,

(r) *De Iure Belli ac Pac.* Proleg. n. 54. Vide & *Gravinam* de ortu & progressu Iuris Ciuil. p. 205.

docent, quo modo & quando Rei publicae forma constituta aut mutata fuerit; quantum Iuris summis Potestatibus accesserit aut decesserit; quid negotii illis fuerit cum aliis Ciuitatibus; quid variis temporibus in munerum publicorum ratione emendatum, additum aut immutatum fuerit; & alia eiusmodi, quae nisi ante omnia didiceris, ne praesentem quidem statum satis intelliges. Non opus est heic adferre exemplum insigne *Imperii*, quod vocant, *Romano-Germanici*, cuius abnormis forma & rudis indigestaque moles, fatentibus & vltro adgnoscentibus cordatioribus ex Gente, intricatissimum labyrinthum efficit, vnde, sine filo Historiarum, nemo sese vnquam expediat. Sed vide mihi omnia, quotquot sunt hodie, *Europae* Regna, Res publicas omnes: & si in illis, quantum postulat ciuilis scientia, cognoscendis, Historiarum subsidio carere queas, causam non dico, quin quaecunque iam audiuisti, nugas esse meras existimes.

Eadem est ratio *Iuris Feudorum*, aliorumque ex humano arbitrio pendentium, quae cum inter Ciues eiusdem Rei publicae, tum inter Principes & Populos locum habent, pro locis & temporibus mire variantia, sed res per se manifesta; & tempus urget, vt vnde exorsa est, eo redeat oratio.

Vidistis A. A. quanta sit Disciplinarum nostrarum, Iuris praesertim, utilitas & praestantia. Macti igitur virtute simus,

(s) *Hoc opus, hoc studium, parui properemus
& ampli,*

Si Patriae volumus, si nobis viuere cari.

Beatus, cui etiam in Senectute contigerit, vt sapientiam verasque opiniones adsequi possit; vt praeclare

PLA-

s) *Horatius* Lib. I. Epist. III. 28. 29.

PLATO, referente & laudante (t) CICERONE. Verbis, pro viribus, ornavi munus eximium, quod Summus Magistratus huic Academiae, huic Civitati, omnibus siue incolis, siue exteris bene largitus est, dum novam Iuris & Historiarum Professionem condidit. Utinam pari ratione vere ornare posset ille, cui primo hanc vtilissimam, sed & non ita facilem, traditam conspiciatis! De me ipso nihil aliud dicam, ne forte quod erit animi suae infirmitatis sibi conscii, fucatae modestiae imputetur. Quandoquidem vero, DEO volente, hanc spartam ornandam nactus sum, nullis malis artibus, nullo ambitu, sed opinione & commendatione, magnifica nimis fateor, non tamen emendicata, Virorum proborum & intelligentium, Virorum illustrium, qui nihil minus cogitantem, nihil molientem, (& qui potuisssem, tantis terrarum diuisus spatiis, in vltimo pene Septentrione abditus, nec apud vllum Magnatem gratia pollens?) huc acciri pro sua erga me voluntate, in publica commoda studio, generose ipsi curarunt: liceat iam, quod observationi meae sponte se offert, ingenue declarare, vnde nescio quid boni mens auguratur. Ille qui hodie Iuris Naturalis ac Gentium praecipuus auctor, & merito quidem suo, habetur primus, dum viueret, in celeberrimam *Heidelbergensem* Academiam, ad Ius istud docendum, euocatus fuit, *primusque* (u) *ab eadem Disciplina Professoris titulum gerere iussus*, primus postea, & primo loco, in *Londinensi Scano-*
rum Academia, tunc primum condita, Iuris vni-
uersi professionem vltro oblatam exercuit. Ego,
qui eximium eius *De Iure Naturae & Gentium* opus
in notio-rem, & apud vos quoque vernaculam
lin-

(t) De Finibus V. 21.

(u) Samuel Pufendorfius.

linguam primus vertere adgressus sum, primus Commentario qualicumque illustrare, primus etiam quod felix faustumque sit, in hoc *Lausannense* Athenaeum euocatus venio, Iura non solum, sed & Historias publice priuatimque traditurus. Accipio omen, A. A. & si cum Viro Illustri, nulla in re comparandus sim, qui satis magno honori duco fidum illius egisse Interpretem, hoc saltem omni opera conabor, vt, per quem profeci, *longe sequar*, & *vestigia* eius semper adorem: nullius tamen addictus iurare in verba Magistri, sed, vt decet castum Themidos sacerdotem, solis Veri & Aequi partibus studens. Quod ingenio, quod eruditioni, quod experientiae deest, id diligentia, quantum in me est, supplebit.

Tibi, AMPLISSIME PRAEFECTE, satis pro animi mei adfectu, pro rei dignitate, testari nequeo, quantopere obstrictus sim, & quod ad noui muneris creationem nullum non lapidem moueris & quod illius in me conferendi auctor fueris potentissimus, & quod nunc differenti benignas aures praebueris. Plura dicere coram, modestia Tua vetat. Tum si, quod vouemus & speramus, *propria haec dona futura* sint, ibit in secula, Te Praeside, Te Patrono, Te Auspice; Tuo potissimum instinctu, Tuis curis, Tua auctoritate, opud illud & inchoatum, & ad vmbilicum perductum fuisse: gratique posteris, dum vtilitatem illius experientur, magnosque inde colligent fructus, SINNERI nomen, tot ceteroquin laudibus conspicuum, tantis in patriam meritis illustre, tantis honoribus clarum, in coelum ferre non desinent.

TIBI, QVAESTOR CONSULTISSIME
INTEGERRIME, Vobis, TRIBVNI PRVDENTIS-
SIMI, VIGILANTISSIMI, Vobis, SENATORES
GRATISSIMI; VOBIS omnibus huiusce Ciuitatis
Magi-

Magistratibus, quotquot adestis, quotquot abestis, plurimum debeo semperque debebo, qui, tum in nouo munere constituendo, tum in me ad id vocando, validos vltro vos praestitistis adiutores; qui in partem sumptuum libentissime venistis; qui sollemnem istum Actum praesentia VESTRA cohonestare dignati estis.

TE, MAGNIFICE RECTOR, VOS PLVRIMUM REVERENDI ECCLESIAE huius PASTORES, VOS GLARISSIMI PROFESSORES, quos iam Collegas adpellare posse volupe simul est mihi & maxime honorificum, vos, inquam, oro atque obsecro, vt, quam a VOBIS non nunc primum expertus sum beneuolentiam, in posterum etiam significare pergatis, & illi porro magis ac magis faueatis, quem plerique olim discipulum habuistis.

VOBIS OMNIS GENERIS ET ORDINIS AUDITORES ORNATISSIMI, HONORATISSIMI gratias maximas ago, quod huc tanta frequentia conuenistis.

Quid superest, nisi vt vota nuncupemus, pro sollennis huius diei felicitate? O velit igitur illum summus rerum Arbiter nobis & omnibus fortunare. Faueat docentis, faueat discentium conatibus faueat aliorum quorumcunque coeptis honestis. FLOREAT inclyta Respublica BERNENSIS, alma nostra Domina! Floreat haec Ciuitas, Floreat Ecclesia, Floreat ACADEMIA LAUSANNENSIS! Floreat vniuersa HELVETIA, armis, viris, opibus potens! Vigeat heic & illic Religio, pura illa, & ab omni superstitione, ab omni tyrannide libera!

Vigeat libertas, pax, quies, ordo, disciplina!

D I X I.

ANTO-

III.

ANTONII SCHVLTINGII
ORATIO

DE

IVRISPRVDENTIA HISTORICA

SI quis est, *Auditores*, quem remoti alicuius loci adeundi, temporis illic degendi, rebusque laetis ac prosperis fruendi desiderium teneat, is ante omnia id sibi obuenisse existimabit negotii, ut, quantum eius fieri queat, sedulo ac diligenter in antecessum exploret, qualisnam ille sit terrarum tractus; quo illic pacto recte, utiliter, commode, suauiter vita possit transigi; quid illic rerum possit expediri; qualisnam ad quaeque incipiunda, agenda, absoluenda sese offerat occasio. Sed nec illud minus studiose exquirendum sibi esse putabit, quaenam ipsum via eo, quo tendit, possit ducere; siue illa terra, siue mari confienda sit; quae sit brevis, tuta, commoda, iucunda; quaeue ex diuerso sit longa, periculosa, difficilis, ingrata. Ac si tandem, vniuersis, quae vndique occurrunt ac suggeruntur, attente ponderatis, subductis, examinatis, aliquid certi sibi sequendum constituit atque eligit. Quo vero diutius alicubi erit haerendum, quo grauiora erunt, quae sibi quis videat perficienda, quo longinquius vel molestius futurum sit

fit iter, eo maiorem curam, ac rigidiorē, & per omnes partes circumſpectiorē adhibebit inquisitionem, antequam aliquid animo defaecato decernat. Atque ita agere illis in more eſt, qui ſaepe quidem de magnis, grauib; atque arduis rebus; ſed nec infrequenter de exiguis, tenuibus & exilib; deliberant. An non itaque tale quid illis vel primario incumbet prouidendum, qui maximarum ac praeſtantiffimarum rerum, diuinarum atque humanarum ſtudiis ac cognitioni adipiſcendae atque excolendae ſemet ipſi conſecrauerunt, & ad illam iter adfectant? & quidem abſque discrimine, quaecunq; tandem artis, ſcientiae, vel diſciplinæ genus ſibi quis ſequendum deſtinauerit: niſi quis maiorem voluerit habendam eſſe curam, vbinam pars noſtri inferior, quam vbi illa excellentior, qua proxime ad immortales ſubſtantias accedimus, verſari, ac per vniuerſum mortalis huius æui curriculum præcipue occupata eſſe debeat. Hac in parte quicquid tibi ſequendum optaueris, cui ſtudium tuum ac laborem inpendas, id ipſum non tam ob gloriæ, honorum, vel rei etiam familiaris ampliſcandae cupidinem; quæ tamen ipſa non raro ex liberalibus quoque ſtudiis benigne ſatis atque abundanter ſtrenuis ipſorum ſectatoribus obueniunt, quam ob propriam atque eximiam pulchritudinem, ac ſingularem, quam inde percipiunt egregia ac bene conformata ingenia, voluptatem, maximo cuique debet eſſe in pretio. An non igitur quisquis talia ac tanta ſibi propoſuit obtinenda, iisq; ſuam dedicauit ætatem atque induſtriā, in eo ante omnia ſerio ac vehementer elaborabit, vt diligenter perſpectum habeat, quodnam ſit iſtud re vera, in quo illa, ad quam aſſequendam graſſari conſtituit, ars & ſcientia vertatur & occupetur: Vtque etiam voti aliquando compos queat euadere,
an non

an non de modo ac ratione dispiciendum erit, quibus iter quis ingredi, cursum seruare, ac tandem optatum finem portumque possit contingere? Certe quisquis ad tam ardua ac difficilia negotia inconsiderate accesserit, talibusque sacris manus illotas admouerit, non obseruatis illis, quae praecognosci est necesse, is vero si in ipsa alicuius scientiae sacraria intrare se posse sperauerit, tota sese via errasse sero forte comperiet. Hic ab ipso statim limine de recto deuiabit tramite, ac, nisi singulari aliqua fortuna eo, vnde deflexerat, reductus fuerit, metuendum erit, ne in scopulos passim impingat, nullumque vel exiguum admodum laboris reportet pretium. At qui, quid & quale sit illud, ad quod feratur, intelligit, quique viae non ignarus est, iam statim vbi coeperit dimidium facti secundum poetam habebit. Atque illud quoque in studiis vsui venire videmus, vt intellecta ipsorum indole ac natura, ipsa pariter, qua ad ea perueniatur, via, facilius peruestigetur. Ceterum, non id mihi est propositum, nec mearum etiam partium & virium, vt de quarumcunque artium ac disciplinarum natura & constitutione, quoque pacto ad ipsarum culmen eniti quis possit atque adscendere, ex professo disquiram. Id tamen de illis generatim licet affirmare, vel nullam, vel vix vllam reperiri, quae non multa cum aliis communia habeat. Illa, quae me praecipue occupatum habet, quamque profiteor Iuris prudentia, illa, inquam ipsa in quo potissimum sit posita atque consistat, quaeque illius primario sit vis ac natura, id vero accurate percepisse, vti illius studiosis perutile est ac necessarium, ita haud scio, an multi id non satis adsequantur. Auctoritatis quidem rationem in iure principalem esse, eiusque ante omnia, penes quem leges iubendi est pontificium, non difficulter quiuus adgnoscat. Adeoque id simul satis constabit, plurimum artem nostram
ab illis

ab illis differre disciplinis, quae seposita atque insuper habita omni auctoritate, id solum vniceque indagant atque inspiciunt, quid recta ratio artisque regulae in quauis materia ac quaestione, siue generali, siue speciali, dictent atque euincant. Inde quid verum, quid certum, quid probabile; quidue falsum, dubium, veroue dissimile dicendum sit, illic concluditur. Sunt vero illae paucissimae: at ex iis quoque ipsis maxime quidem Medicina, sed & variae Matheseos ac Philosophiae partes quin rerum naturalium historia, experimentorum notitia, virorumque egregiorum de iis, quae vel obseruata sunt, vel obseruentur cum maxime, narrationibus, non mediocriter possint adiuuari, perfici, confirmari, exornari, nemo, nisi omnis humanioris doctrinae expers, addubitauerit. Ius autem Ciuile, siue Populi Romani Quiritium, cui nomen illud ob excellentiam adhaesit, siue cuiuslibet alterius gentis, si bene attenderis, re ipsa variarum legum, iurium, morum, rerum iudicatarum, eorumque, quae interpretando introducta sunt historica cognitione; ac deinde singulorum rite exponendorum, & ad quaeque quaesita apposite applicandorum peritia continetur. Haec quicumque animo non fuerit complexus, nec quod domi ipsi deest vnde depromere possit, compertum habeat, quantumuis etiam sapientia sit conspicuus, de iure tamen respondere, iudicare, differere, ac vel mediocrem ciuilis prudentiae laudem reportare prorsus non poterit. Omni quidem dubio procul non minus in Iuris arte, quam in reliquis, mentis requiritur vigor, ingenii soletia, iudiciiue integritas ac rectitudo. Non tamen illorum probandum est institutum, nec recte illis res aliquando committentur forenses, reorumque fortunae, qui vel vnica, vel solam ferme studiorum spem & fiduciam in mentis

facultatibus habent collocatam. Ratio quidem vbiuis late dominatur, eiusque in quibuslibet studiis vis est maxima, vel prorsus admirabilis. Illa rite intelligendi, examinandi, diiudicandi, magistra; illa loquendi & scribendi fons; inde profluunt regulae. At talibus apud nos fabris materia deerit, nisi innumerarum quoque rerum, quae non in ratiociniis, sed in meris factis consistunt, accesserit cognitio & copia. In his vbi sese mens exercuerit, ac generalioribus specialiora superstructa fuerint, tum vero inde demum egregium aliquid & societati humanae perutile poterit exurgere. Atque haec, Auditores Praestantissimi, dum animo plus semel volutavi, rem professioni meae officioque convenientissimam, nec ab huius diei solennitate ac festiuitate remotam, nec a studiorum ratione alienam, facturum me esse arbitratus sum, si occasione resignandi Academici Magistratus de IVRIS PRVDENTIA HISTORICA pro concione dicerem. Si minus erit diserta, elegans, polita haec oratio, ea est etiam ipsa materia, quae non tam ornari, quam doceri solummodo desideret. Sed nec erit grauis, abstrusa, perplexa, vel intellectu difficilis haec tractatio; verum ne illis quidem plane obscura, aut ardua, qui vel modice aliarum scientiarum principia degustarunt: adeoque nec illis inutilia, vel ingrata prorsus ea, quae dicentur, fore, videor mihi posse sperare. Fauete igitur animis: ac beneuolas aures atque attentas, dum quae meditatus sum, ad vos adfero, verba facienti, praebetote.

Iam dudum Viri aliqui eruditionis gloria inclyti, nec tantum singulari iuris cognitione, sed & insigni historiarum, literarum & antiquitatum scientia posteritati commendatissimi historiarum in Iurisprudencia insignem vsum earumque scientiarum coniunctionem luculenter & praeclare suis exemplis

plis docuerunt, ac probarunt. Quin nec defuit Iuris peritus politissimus, (a) qui ex professo specialem huic rei lucubrationem impenderit. Horum praestantissimorum Virorum propositum omnino egregium summisque prosequendum esse laudibus & nos iudicamus: Iurisque Romani Studio id in primis commendatum esse volumus, ut illius populi; cuius Iura cupit ediscere, rebus gestis, diuersisque temporum mutationibus cognoscendis diligentem ac assiduam impendat operam. Aliud tamen longe est, quod hac hora exsequendum nostra sibi proposuit oratio: ostendere, videlicet, ipsam Iurisprudentiam nostram, artem illam boni & aequi, potiori sui parte historicam esse disciplinam, ac in rerum variarum ac multiplicium introductarum, receptarum ac usitatarum scientia consistere: & tali quidem, cuius ope civilis societas iuuari, & quo pacto negotia publica ac priuata diiudicari debeant, sciri; quidque in singulis sit iustum, iniustum, aequum, iniquum, discerni possit. In eo quidem ab aliis historiis iura discrepant, quod illae obligandorum ciuium potestate destituantur, quam Iuris placita in se continent: verum id nihil ad ipsam pertinet scientiam: nec facit, ut illa historica esse desinat. Quod porro ab ipsa origine euidenter demonstrare conabimur. Nulla tam exigua hominum dari potest consociatio, nullus coetus, nullum corpus, quod non aliqua habeat vel pacta, vel constituta, secundum quae actiones ac res sociorum gubernentur, & controuersiae inter ipsos exortae finem accipiant. Sine his fieri non potest,

O 2

potest,

(a) Franciscus Balduinus de institutione Historiae yniuersae, & eius cum Iurisprudentia coniunctione *προλεγόμενων* libris duobus.

potest, vt id cuius causa in vnum conueniunt homines obtineatur, commune, videlicet bonum. Sine his nihil est certum, nihil stabile, nihil concors, nihil diuturnum. Quo vero maior sit cœuentium numerus, quo pluribus de rebus inita sit societas, quoue illa diutius durauerit, eo plura vt sint eiusmodi placita, ipse naturalis rerum ordo efflagitat. Et quid dicemus igitur de populis, siue ciuitatibus integris, in quibus est perfectus hominum coetus, sub eodem supremo regimine, vt illic vitæ ciuilis, iurisque commodis fruantur, congregatus? Hic status, vti res sese habent humanæ, quo pacto, non dicam, perennare; sed vel mediocri temporis spatium manere commode poterit, nisi præscripta quaedam habeantur, ad quæ rei publicæ procuratio, nec non mores, actus, negotia ciuium debeant componi, regi, exigi? Vnde ceteroquin quid rectum prauumue, honestum aut turpe, permissum vetitumue sit, dignosci ac discerni poterit? Absque illis vbinam firma & valida societatis vitæque communis vincula comprebunt? Absque illis qua ratione de fortunis non tantummodo, sed & de existimatione, immo ipsa de vitâ certum ac securum mortales esse poterunt? Non ignoro, memoriæ esse proditum, (a) iam ab initio rerum suprema gentium nationumque imperia Regibus celsisse: & hos quidem tales fuisse accepimus, qui non populari ambitione, sed spectata inter bonos moderatione ad excelsum illud dignitatis fastigium prouecti fuerint. Nullis tunc narrantur populi adstricti fuisse Legibus, quarum

(a) Iustin. Lib. I. Cap. I.

rum vicem Regum arbitria supplenerunt. Nec hodieque eiusmodi Populos reperiri abnuerim. Addam & illud, si viri perfecte sapientes & similiter iusti ciuitatibus essent praepositi, multa non male prorsus, nec infeliciter posse administrari: adeoque illud longe concedam facilius, talem coetum ciuitatis nomen mereri, vbi similes optimates rebus praesideant; de quo insignis apud Graecos Orator (b) dubitabat. At quam pauci, quam vix vlli inueniuntur, qui personam tam grauem rite possint sustinere? Ne hic quidem ex antiquitate aliquis iustitiae gloria celebratus sufficeret. Detur vel Medus Deioces, vel Graecus Aristides; qui, si quid secundum illius virtutis regulas egregie inter suos ciues gesserint, quaedam saltem iurium legumque praecepta habuerunt, absque quibus aqua ipsis haerere saepissime debuisset, nec scire ipsi potuissent, quam sese in partem verterent. Quid dico de rerum statu legibus carente? an non nunc quoque, in tanta iurium copia atque affluentia, viri sapientissimi, iuris cuiuscumque scientissimi, vsu subactissimi, simul etiam vera iustitia, fide, integritate conspicui in controuersis de iure solícite admodum subinde haesitant atque ambigunt: vixque tandem ac ne vix quidem ipsi per omnia sibi possunt satisfacere? nec hoc ob iurium multitudinem ac diuersitatem, quibus etiam quandoque res intricari solent: verum quia vel satis clara, vel omnis prorsus legislatoris dispositio deficit, nec naturalis ratio quod quis sequatur suppeditat. Quid vero illic fiet, vbi sola iudicantium voluntas in iudiciis dominabitur? Et quid si eo accesserit, vt non viri graues, prudentes, incorrupti tribunalibus praesint:

O 3

sed

(b) Dio Chrysostom. Oration. XXXVI. p. 443.

sed homines fatui, infulsi vel improbi difficile illud & arduum iudicandi munus administrarent? Quam malo illic more viuetur! quam in lubrico erunt collocatae, fluctuabunt, vacillabunt res ciuium! quam misera, infelix, deploranda illorum erit fors, qui de causis suis quid vel sperent, vel timeant, nihil praefagire vel conicere possint, ad illos delati, quibus nec adsit scientia, nec constet conscientia! cum ne nunc quidem incommoda eiusmodi semper & vbiuis possint declinari. Illic demum rebus suis ciues tuto possunt confidere, vbi non ex incerto, libero & vago hominum arbitrio res ipsorum pendent: sed iura regnant, ac vigent leges, ex quarum tenore res priuatae ac publicae peragantur, litesque disceptentur. Iuribus opus est, quae vno & eodem ore omnibus promiscue & indistincte sua pronuncient dictamina. Haec ciuitatis quasi sunt lumina: his praelucentibus res populi ac singulorum inspiciuntur, vt rectum de illis iudicium feratur: haec ciuitatis quasi mens, hae optimae consiliatrices, quibus qui dicto est audiens, nihil metuat, cum hominum consilia erroribus ac periculis subinde nos possint inuoluere. Harum vero Legum iuriumque scientia quid, quaeso, aliud est, quam eorum notitia quae quaque de re publice statuta ac iussa sint obseruari? An autem non haec eiusmodi sunt, vt de illis quando quaestio incidit, non de alio, quam de quodam facto ambigatur? adeoque an non eorum, perinde, vt aliarum rerum gestarum, doctrina est historica? Profecto quemadmodum circa ea, de quibus, quid publice expediat, consultandum est, qualia potissimum historiis materiam suppeditant, euenire amat; vt nulla primo essent exempla aut placita domestica: dein pauca exoriantur, quae faciem in deliberationibus praeferant, regulamque sensim conficiant; haud
aliter

aliter in Iuribus obtinet: Illa in ciuitatum incunabulis non alia erunt, quam quae natura praemonstrat, nulla ciuilia: at haec pedetentim constituuntur, augentur, emendantur, suppleantur, alia tota, alia ex parte tolluntur, restituantur: omnia denique eo vsque perducuntur, absoluuntur, expoliuntur, vt homini eorum perito difficile non sit de plerisque quae emergunt speciebus, quid iudicandum vel respondendum sit, inuenire & explicare. Maxime vero illud erit procliue, quando varia, innumera, & confusa iura certum iustumque ordinem, commodamque dispositionem acceperunt. Absque hisce disciplinam aliquam memoria & mente complecti, eamque feliciter exercere, id est sane perdifficile: ac qui eruditionem eiusmodi vagam & confusam tantum adeptus fuerit, fieri vix potest, vt non in magna illa rerum plurimarum non bene iunctarum & cohaerentium sylua vagus oberret, & ipse a se quandoque dissentiat. Quacunque vero tandem ratione, quocunque Ordine Iuris tractetur prudentia primaria tamen sui parte manet historica.

Iam vero num aliter cum Iure Romano comparatum fuit? nonne simile illud ei, quem rudī Minerua descripsi, modo ortum, incrementa, consummationem habuit? Non ego inficias iuero, illud in omnibus suis capitibus ac partibus talia ferme continere, in quibus si considerentur attentius, sapientia, aequitas, humanitas praeclare eluceant. Si quis tamen id ex sola ratione naturali profluxisse sibi persuaferit, nae ille a veritate aberit longissime. Immo si in vllius gentis iure, origo, mutationes, temporumque ac rerum vicissitudines insignes obseruari mereantur, & Ius Quiritium nobis talia satis large suppeditabit. Primo absque Iure scripto manu regia exercita est Iurisdictio (a) quamquam

quam de ipso imperio eiusque gubernatione iam inde ab initio quaedam constituta fuerint. (*b*) Latæ deinde ad populum ab ipsis Regibus leges, ab auctoribus appellatae Regiae, quas collegit, & in vnum volumen contulit Sextus Papirius. (*c*) Verum quam multae ex illarum optimis per Tarquini Superbi tyrannidem primo neglectae, dein sublatae (*d*) ac, si quae postea illo expulso respiraerant, rursus patriciorum, potentium ac factionorum hominum, opibus & artibus elusae, oppressae, oblitteratae fuerunt (*e*)? Inde iterum in foro incerta omnia sursum & deorsum volui, adeoque in manu esse ius dicentium ac iudicantium (*f*). Quantum postea induxere noui, aliamque rebus imposuerunt faciem duodecim tabulae, ac Prudentum ad illas interpretatio, forique disputatio (*g*)? Quantum Praetores, Aediles, aliique Magistratus ac iuris custodes, iura adiuvando, supplendo, corrigendo (*h*): sed & oblique non pauca, eaque dura, eneruando & tantum non tollendo. Inde ad Caesares per quadringentorum annorum a promulgatis duodecim tabulis curricula, nullae admodum magnae, quaeue stragem aliquam insignem in ius vstitae

(*a*) L. 2. §. 1. & §. 14. de origine iur. Dionys. Halicarnass. Antiquitat. Romanar. Lib. IV. cap. 25. & Lib. X. cap. 1.

(*b*) Dionys. Halicarnass. Lib. XI. cap. 25. & Lib. IV. c. 20.

(*c*) L. 2. §. 2. D. de orig. Iur.

(*d*) Dionys. Halicarnass. L. IV. c. 41 & 43.

(*e*) Dionys. Halicarnass. Lib. X. cap. 1.

(*f*) L. 2. §. 3. D. de orig. Iuris.

(*g*) dict. l. 2. §. 45. & seqq.

(*h*) §. 7. Inst. de iur. natural, gent. & civil, L. 7. §. 1. D. de iust. & iur.

usitatum, ederent, variationes. At quantum noui non in sola Imperii administratione, sed & in iure ciuili inuexit Caesar Augustus? quantum Hadrianus? quantum Constantinus Magnus? quantum Theodosius Magnus ipsiusque posteris? quantum denique Iustinianus? Atque hi primarii quidem Iuris conditores & innouatores fuerunt. Ceteroquin vix quisquam extitit Imperatorum a Iulio Caesare ad Iustinianum vsque, quingentos & septuaginta per annos, qui vel modico temporis spatio rebus praefuerit, quique non etiam aliquo proprio inuento nomen & memoriam sui ad posteros transmiserit: quos enumerare nihil attinet. Verum an non talium notitia, quocunque tandem adquiratur ordine, est historica? Et an ipsi quidem Imperatores ac Iurisconsulti Romani aliter existimarunt? immo eadem ipsis plane sedit sententia: atque illi ipsi, etiam postquam, elapsis iam multis saeculis, ad supremum Iurisprudentia peruenisset fastigium, in tradendo iure non aliter nobis praeiuerunt, dum, a quibus, qua de causa, qua occasione, nec raro etiam quo anno, mense & die quidque constitutum esset; quo pacto nonnulla prioribus postea accessissent scita, quo res nunc in statu consisteret, & quae inde essent consequentia, distincte & diligenter enarrarunt. Et quid hoc aliud fuit, quam Iuris ciuilis historiam contexere? Vt autem eorum omnium esset intellectus facilius, ex professo, quae sit Iuris ciuilis origo, quaeque magistratuum quae iura reddunt; quae eorum nomina & officia, nec non qui vnoquoque aeuo floruerint Prudentes ad Hadrianum vsque Imperatorem, in speciali Digestorum titulo (a) perscriptum est. Quod si pari modo

(a) De origine Iuris & omnium Magistratuum & successione Prudentium.

modo de sequenti tempore ad Iustinianum vsque expositum haberemus, optime studiosorum commodis consultum fuisset. Quin nec in elementis suis alia Caesar Iustinianus vsus est docendi methodo: sed & ipse multarum nobis rerum fontes ac origines aperuit quas illius solius indicio nouimus: (b) quaeque tamen in interpretando & accommo- dando ad negotia iure vsui egregie veniunt. Quem ad modum scilicet, verus historiarum fructus, non ex sola & nuda rerum gestarum memoria nascitur: nec exempla recta quae sequamur, vel praua, quae vitemus, vndenam desumenda sint, cuilibet perspicuum est, nisi occasiones, causae rationesque ipsi innotuerint; ita absque similibus subsidiis vera ac genuina legum iuriumque mens, intentio, explicatio & vsus facile nos fugiunt: quae omnia vbi haec adfuerint, rectissime ac commodissime poterimus adsequi. Sicuti autem multiplex historia tunc recte sibi constat, tunc plena in luce collocatur, tunc legitima dote instructa & ornata est, si non rudem, inconditam & indigestam rerum scitu dignarum congeriem contineat: verum accuratam quoque ipsius, quo quidque euenerit, temporis obseruauerit, & adiunctam habuerit seriem, vt ita, quatenam eadem tempestate, quatenam diuersis acciderint, liceat intelligere; ita non mediocre saepe pondus iis, quae de iure proferuntur, accedet, si quando quidque constitutum sit, demonstretur: quod tanti esse momenti putauit Imperator Constantinus Magnus, (c) vt edicta vel constitutiones sine die & Consule, auctoritate prorsus carere iusserit: quod tamen postea aliter placuit. Si quis vero ad

(b) vid. Cuiac. Obseruat. Lib. XI. c. 38.

(c) L. I. Cod. Theodos. de Constitutionib. Princip. & edict. vbi vide Iac. Gothofred. commentar.

ro ad ipsum Iurisprudentiae culmen contendere decreuit, non parum in eo inueniet auxilii, si quid quauis aetate obtinuerit, quoque se pacto Iurisprudentia in singulis materiis generatim habuerit, calleat: sique qui tunc imperarint Principes, qui flourerint Iuris auctores, perspectum habuerit. Atque haec quidem posteriora plerumque hodie in tanta litterarum & rerum antiquarum luce doctioribus non admodum sunt graua. Quantus vero accedet cumulus, si quis ex inscriptione alicuius fragmenti ex vetere Consulto, aut constitutionis, vel sola, vel aliis adhibitis similibus, occasionem, qua quid scriptum sit, odoratus fuerit. Cui instituto promouendo inferuentia plurima, inprobo Virorum eximiorum labore effecta, in studiosorum manibus versantur. (c) Dictu incredibile est, quam frequenter Iuris antiqui monumenta inde planissima euadant. Hae clauēs sunt, quibus intima quaeque subinde referentur. Inde de eorum, quae legimus sensu, vi, potestate, saepe tam certi reddimur, ac si nos illa, quae oculis lustramus, ipsi litteris consignaremus. Inde etiam aliis talia dilucide poterimus exponere, quod boni fideique interpretis esse nemo potest diffiteri. Hoc vero filo quasi Ariadneο destitutus, quique nomen aliquod Imperatoris Romani, vel Iurisconsulti audiens, ignotum aliquod piscis aut edulii vocabulum esse arbitretur; quales suo aeuo aduocatos quosdam fuisse testatur Ammianus Marcellinus (d) (atque utinam nulli

(a) Constit. Iustinian. de nou. Cod. faciendo §. 3.

(b) Iacobi Labitti & Antonii Augustini Indices, Wolfgangi Freymonii Symphonia vtriusque Iuris Chronologica, Iacobi Gothofredi Fontes quatuor Iuris Civilis.

(c) Lib. XXX. c. 4.

nulli tales nostra quoque aetate inuenirentur!) fieri
 non potest, vt talis aliquis Libros Iuris Romani
 euoluens non meris saepe in tenebris ac densissima
 caligine reptare sese existimet: & quid scriptor co-
 gitauerit, non multo plus videat, quam si homini
 luminibus capto colores dentur inspiciendi. Immo
 qui rerum ordinem & hominum aetates vel igno-
 rant, vel non attendunt, ad exponendos veteres,
 tam Iuris peritos, quam alios, illa subinde addu-
 cunt, tamquam ipsorum menti obuersata, quae
 post duo, tria, quatuor, quinque demum ab eo-
 rum morte saecula fuerunt cognita: vel ad nouissi-
 mos scriptores ea accommodant, quae antequam
 illi nascerentur, diuturni temporis obliuione du-
 dum iam sepulta fuerant & abolita penitus. Et
 ego alioquin inter illos nomen profiteor, qui existi-
 mant, vbiuis fere Romanam Iurisprudentiam ex
 quacunque antiquitatis parte aliquid lucis, decoris,
 ornamentum posse inuenire. At in talibus adducen-
 dis prudenter procedi, magnamque adhiberi velim
 cautionem, ne rerum & temporum series offenda-
 tur aut perturbetur. Non autem in Iure Romano
 solo suum cuique rei initium & progressum adsi-
 gnare est vtile: sed quid ipso in foro frequentius,
 quid vsitatius, quam vt non id solummodo explo-
 retur, quatenus quaque de re existent Principum
 Ordinumue scita atque decreta; verum etiam quan-
 do quidque sit promulgatum: quid alias plenius,
 largius, explicatius sit sancitum; vbi quid exce-
 ptum, restrictum, limitatum? Ac si, quod toto
 corde optamus, ita Diuinae videatur prouidentiae,
 vt plurimis haec Respublica saeculis perennet, simi-
 le quoque quid in Iure Frisico copiose experientur,
 qui tunc aeuum agitabunt, ac nos hodie in Roma-
 no animaduertimus. Ea, nempe, rerum huma-
 narum negotiorumque ciuiliu vaga, inconstans &

varians

varians est natura, vt nulla vnquam lex, nullum
 ius ita ab omni parte apertum, planum, & abso-
 lutum ab hominibus statui queat, vt in omne tem-
 pus sufficiat, aut omnes, quae occasione eius exoriri
 quandoque possint; controuersias clare, plene &
 indubitate definiat. Quin ne ipsae quidem diuinae
 Leges ita liquide vniuersa explicant, vt nullus quae-
 stionibus etiam innumeris locus relinquatur. Sae-
 pe vix perlata erit lex, cum statim emergunt dubia,
 quae absque interpretatione, aut ex verbis, aut ex
 sententia, aut argumentis inde eductis diiudicari ne-
 queant. Nec nunquam eueniet, vt ope hac omnia
 no deficiente, Iudices ac Iurisconsulti subsistere de-
 beant, nouaque superioris potestatis opus sit aucto-
 ritate, quae quid sequendum sit determinet. Sic
 postquam Lex duodecim tabularum liberrimam de
 rebus suis legandi, siue statuendi testamento, facul-
 tatem patribus familias esset largita, ac laude vide-
 retur dignissima, ita tamen tulit rerum cursus, vt
 ipsa illa potestas aliquando in perniciem credito-
 rum, heredum vel rei etiam publicae verteret. In-
 de iterum hoc ius diuersimode nunc temperatum
 ac coangustatum, nunc iterum nonnihil auctum ac
 relaxatum est: & quam multas paucorum verbo-
 rum caput leges, quasdam etiam plurium capitum,
 vt ita loquar peperit? Inde Lex Furia, Voconia,
 Falcidia, Iulia & Papia, Fusia Caninia, aliaeque plu-
 rimae. Idem in aliis passim licet obseruare: nec
 vnquam aliter obtinebit, quamdiu quidem persta-
 bit haec rerum compages. Talia qui in tractando
 iure non attendunt, non possunt non multa con-
 iungere, quae longo admodum interuallo a sese in-
 uicem sunt dissita; ac simul necessario in magnas
 incidere salebras: quas non tantum haut euitarunt
 antiqui nostri impoliti & barbari Doctores, quibus
 alioquin nec ingenium, nec iudicium, nec diligen-
 tia

tia defuit: at nec inter recentiores, nitidiores ac ter-
fiores, quique vetustiorum famam & lumina summo-
pere obscurarunt, defuere, qui ad eundem lapidem
offenderint; nec aliter Ius Ciuile antiquum saltem,
& praecipue quod in Digestis nobis conseruatum est,
quandoque considerarint, quam si vniuersa, quae ad
illud pertinent, vno eodemque momento fuissent re-
perta, aucta, perfecta, absoluta; vel totum illud cor-
pus, velut Ancile aliquod vel Palladium, subito e coe-
lo delapsum fuisset. Non quidem quae his suffrage-
tur, deesse videri potest auctoritas, cum Caesar Iusti-
nianus omnia illa, quae in libris iussu ipsius compo-
sit inueniuntur, non alio haberi voluerit loco, quam
si eo ipso tempore ab ipso condita fuissent: ac, tam-
quam talia, in iudiciis, foro scholisque plenissimum
Constitutionum suarum robur obtinere. Atque huic
Imperatoris voluntati, quis non manus porrigat, illi-
que cedat absque omni vltiori examine? Sed nec
nos quominus quaecumque illic posita atque appro-
bata sunt, omnino pro iure ac legibus hodieque ha-
beantur, intercedimus; quatenus illis nihil postea est
derogatum. Imperator, scilicet, tantam his suis li-
bris vim ac potestatem contulit, eaque illos reuerentia
voluit haberi, ac si ipse tam quae olim placuissent,
quam quae ipsi visum esset constituere, nobis expo-
suisset. Sed & idem ille Princeps hoc ipsum, quod
maxime historiam & tempora illustrare posset, non
omitti e re sua & nostra esse credidit, dum nomina
non tantum Imperatorum, a quibus, nec non Magi-
stratum aut priuatorum, ad quos emissae essent con-
stitutiones, illis praeponi voluit: sed & locum, an-
num, mensem, diemque passim adiici: ac fragmenta
Iuris

Iurisconsultorum nomen auctoris, & ex quo libro quidque depromptum esset, praeferre. Ex quibus quantum homo talium gnarus in rem suam possit vertere, nemo, nisi qui periculum fecerit, iudicare poterit. Iam vero quatenus quidem non aliud scire cupimus, quam quid illi antiqui, vel Principes, vel Iuris conditores, de quorum mente ante omnia nobis constare debet, dum quidque scripserint, in animo habuerint, circa factum versatur & haec inspectio: nec vlla Principis constitutio, nulla voluntas, nulla potestas id effectum dabit, ut illi aliud quid senserint aut voluerint, ac ipsi re vera cum scriberent, mente agitauerint. Non patitur eiusmodi transformationes rerum & temporum ratio & ordo naturalis: neque etiam id admittit, ut iura illa, quae antequam talia euaderent, qualia sub Iustiniano fuerunt, mille ac trecenti excucurrerunt anni, quaeque in tanta temporum intercapedine innumerorum praestantissimorum virorum ingenio ac vigiliis fundata, altius sublata, ad fastigium perducta, exasciata sunt, simul semelque in lucem edita fuerint, creuerint, adoleuerint, consummationemque acceperint: quamuis ut omnia, quae Iustinianaeis voluminibus concluduntur, maxime quatenus de negotiis civilibus in futurum disponunt, perinde habeantur, ac si tunc vniuersa coniunctim promulgata fuissent, atque ita homines ad parendum obligent, nihil impediat. Quid vero interea erit pulchrius, quid utilius, quid iucundius, quid ad abditum cuiusque loci scopum eruendum accommodatius, quam non tantum naturali, facili ac perspicua methodo iuris doctrinam hausisse; id quod ego quoque omnino exigo: sed & cum ad aliquid probandum, adstruendum, confirmandum; vel etiam oppugnandum, labefactandum, euertendum, proferenda est auctoritas, nouisse Principem,

pem, qui illic loquitur, cuius historia quoque non infrequenter aliquid suppeditat, vnde constitutionis intellectus reddatur facilior; aut cognitum habere Iuris auctorem, qualis is fuerit, quando floruerit, cuius fuerit sectae, (nam nec his ars nostra caruit) qualiaque tunc Iura viguerint? Ita vna opera & in Iure, & in optimorum scriptorum monumentis multa indagare licebit praecelara & egregia: simulque perspicere dabitur, quantum historia, antiquitas, & omne humaniorum litterarum genus Iuri conferat, ac vicissim inde accipiat auxilii, resque altera alterius ope indigeat. Ad has vero epulas ac delicias illos primario inuitatos velim, qui non tunc praecclare secum agi existimabunt, si in inferioribus Iuris Doctorum ordinibus possint subsistere: verum, qui ad superiora, & si facultas detur ad ipsum cacumen adscendere meditantur. Aliis tamen nec sua, quae sufficiant, deerunt diaria. Atque id in vniuersum videor mihi posse affirmare, quo quis illa, quae enarrari, certius, perfectius, accuratius sciuerit, ac in numerato habuerit, eo rectius, commodius, clarius, vetera, recentiora & nouissima atque vltimatissima Iura ipsum esse adsecuturum. Praeterea si quid in priscorum responsis ac constitutionibus interpolatum, vel aliunde illis adpersum fuerit, quod is cuius in fronte nomen conspicitur, vel omnino non, vel non eo saltem modo, scribere potuerit, haec dignoscere; ac quo pacto ex ratione iuris posterioris accipienda sint, quae alio sensu veteres literis mandarant, & quantum horum plerisque tribuendum sit, perspectum habere, talibus praesidiis munito, licebit.

Verum iam dudum animaduvertere mihi videor, fore, quibus nouum, absolum, non ferendum plane videatur, quod Iuris studium Historicae disciplinae speciem praecipue continere audiant: qui-

quique tantum non indignantes talia mihi oggerant. Quo haec tandem? Tunc ad Historiam Iuris scientiam ablegas, eiusque quam ipse disciplinae dignitatem extenuas, infringis, immunis? immemorne es, eximium illum ac celebratissimi & olim & hodie nominis Iuris conditorem, Domitium Vlpianum, in ipso Digestorum limine a sublimiori longe loco collocare, dum docet, Iustitiae sacerdotes, qui boni & aequi, notitiam profitentur, aequum ab iniquo separant, licitum ab illicito discernunt, bonosque non solum metu poenarum, sed & praemiorum exhortatione efficere cupiunt; tales inquam, veram & non simulatam Philosophiam affectare? haec vero longissime distat ab Historia? Non dicam, Vlpianum id nequaquam adseuerare, sed dubitare, an ita sese res habeat, dum addit, *nisi fallor*: rem enim docebat minime obuiam, adeoque, vti veteribus nostris auctoribus in more fuit, suam modeste sententiam protulit, procul ab omni arrogantia, fastu ac supercilio. Nouerat, quam saepe nos homines in illis etiam labamur, in quibus firmissimo nos pede stare nobis persuademus. Non addam, quaestionem hanc, quid sit illud, quo vis & natura Iuris prudentiae contineatur, non in iure, sed in facto esse positam; in quilibet diuersum ab antiquis ex iusta & graui causa sentire nulli esse debeat religio. At certissimum quoque est, quod hic tradidit Vlpianus, hanc, videlicet, quam descriperat, artem, veram & non simulatam esse Philosophiam, quae non intra sermonem tantum, nudasque rerum contemplationes, vel sophisticam verborum pompam, inanemque in barba baculoque ostentationem consistat; quales non paucos nomine tenus Philosophos quacuis tulerunt saecula verum talem, quae res ipsas agendas, animos hominum formandos, mores regendos &

emendandos, mortales a flagitiis & sceleribus retrahendos, adeoque bonum non ciuitatis tantum, sed & generis humani procurandum sibi desumat. Quae certe virtutis doctrina, veraque Philosophia merito & recte appellabitur. Quin & longe efficacius animos hominum Iurisprudencia nostra adgreditur, quam sibi soli relictæ prudentia moralis: quae rationibus tantum & argumentis vim suam exferit, apud illos, scilicet, qui rationi obtemperare didicerunt. At quam longe apud plurimos in vita ciuili aliter sese res habet! Armis ac terrore apud illos opus est iudiciorum ac legum; supplicii-que, infamiae, damni denunciatione a prauis absterrendi, ac praemiorum promissione ad officium compellendi sunt. Interim tamen extra omnem controuersiam haberi debet, apprime in vita utilem ac necessariam, adde & amoenam esse illam Philosophiae partem, quae praeest moribus: atque hanc non Iuris tantum auctores in deliciis habuerunt, sed & innumeri ex antiquitate viri inclyti imo hanc sibi sequendam delegit ille deorum hominumque iudicio sapientissimus Socrates. Haec una cum insigni Rei publicae gubernandae peritia ad coelum euexit Solonem, celeberrimum Athenis legum latorem: inde Aristides, Epaminondas alique in administrandis summis Imperiis egregie enituerunt, cum sempiterna sui nominis gloria. Tali Philosophia Romae conspicui fuerunt Cicero, Seneca, & omnium Principum optimus, Marcus Aurelius Antoninus Imperator, ex ipsa re dictus Philosophus. Horum ac similium scientia, cuius vis & usus, in ipso rerum actu versatur, verae & non simulatae Philosophiae titulo, proprio quodam iure splendere pote-

poterit. Atque huic ipsi Iurisprudentiam accenset Vlpianus. Sed an ille quoque credidit, vniuersam Iurisprudentiam illum in censum venire? Nihil ille tale vel dixit, vel vnquam etiam cogitare potuit: at libros Institutionum conditurus, nobilissimum artis elogium ab insigni eius parte desumptum praemittere, principiumque tale fulgens operi praetextere voluit. Quantopere vero non tam Philosophica, quam quidem Historica scientia in Iuris perito requiratur, quo certiori euinci poterit indicio, quam quod ne illud quidem Ius Gentium, quod de bello agit & pace, quodque, natura ipsa suadente, ac flagitante ita vsu & humanis necessitatibus, diuersos inter populos receptum est; (Ius gentium voluntarium id indigitare amat Vir Maximus (a) quod, inquam, ne illud quidem absque Historica notitia, vel vsu adquisita, cuiquam pateat? Vtque ad Ius Ciuile accedam propius, consideremus, si placet, illa ipsa, circa quae moralis occupatur disciplina, quaeque sui natura, honesta, vtilia, egregia; vel turpia, damnosa, vitiosa sunt, an vbiuis pari ratione priora promouentur, curantur, iubentur; posteriora autem coërcentur, expelluntur, amouentur? an vbiuis paria & eadem praemia ac supplicia? Et an hic sola naturalis, quamuis optime conformata ratio omnia bene & salubriter in cunctis, quae exoriuntur, speciebus constituet? an haec aequa & in neutram partem inclinante libra illa trutinabit? Et quis haec praestare poterit? quis omnes ita exacte calculos subducet, vt cuncta sibi inuicem ad amussim respondeant? Quis ille erit, cuius ex solo nutu talia possint pendere: ita, nimirum, vt interea res ciuium, in tuto & stabili sint collocatae? Nisi hic quoque Iuris Ciuilis accesserit

(a) Hugo Grotius in Libris de Iure Belli & Pacis.

auxilium, ac multorum specialis descriptio ac definitio, etiam optimis, & omnis boni rectique intelligentissimis viris tenebrae saepiuscule debebunt oboriri. Rursus vero talium iurium notitia nonne erit Historica? Absque hac cui poterit constare, quid & quantopere alicubi habeatur vel bonum, vel malum, ac quo pacto in ciuitate rector iudexue circa illud suis fungi partibus debeat? Non omnia quoque praeclara, honesta, laudabilia statim legum tabulis inclusa comprehenduntur ac imperantur: nec cuncta, quae prohiberi iustissima vellet ratio, statim etiam sanctionibus vetantur. Multis opus est, ut publice quid constituatur: & subinde etiam camarinam non moueri consultius esse creditur. Operae erit pretium illam inspexisse Iuris ciuilis portionem, quae de rebus tractat sui natura, neque bonis, neque malis. Talia certe plurima ex illis sunt, quibus fora omni die feruent praecipue, medii generis negotia, quaeque tunc iusta esse incipiunt vel iniusta, quando ita visum est summis potestatibus. In talibus, si quis non de voluntate legislatoris ex verbis, sensu, argumentisque idoneis per legitimam interpretationem inuestiganda laborare, sed ad ratiocinia de iusto vel utili statim decurrere voluerit, is extra oleas, non raro vagabitur. Atque utinam ita non pro veris, solidis ac firmis, falsa, inania, & Iuris dispositioni plane aduersa interdum venditarentur! Non illic rationes e morali scientia, non verborum flumina, non speciosa disputatio rem expedient. Mera facti & haec ut plurimum est controuersia, quid, nempe Iura suggerant. Hoc scire ita ad Iurisconsulti officium pertinet, uti quid deceat; vel ex usu sit, illos nouisse ac respicere maxime oportet,

tet, qui non de Iure respondere, vel de litibus iudicare, sed de iure constituendo vel tollendo deliberare debebunt. Auctoritas itaque, auctoritas, eiusque recta applicatio paucissimis id totum absolvere non raro poterit, quod dissertatio quantumlibet prolixa & operosa intricaret magis, quam explicaret. Absque historica legum morumque cognitione vel ipsum da mihi Socratem, aut illo sapientiore, si de iure civili suam proferre velit sententiam, ne id quidem poterit euitare, ne nouis Iustinianeis ludibrium debeat: ac tale quid ipsi facile eueniet, quale alia in re contigisse memoratur (a) Alexandro Magno: qui aliquando apud Apellem, pictorem in tota antiquitate celebratissimum, in officina de arte pingendi imperite differens comiter ab illo dicitur esse monitus, vt potius sileret, quia a pueris colores terentibus ridebatur. Quoties homines minime insipientes disertis bonique perperam omnino de rebus quaesitis facilimis iudicant, aut anxie & misere dubitarunt de illis, quae mediocri Themidis alumno, ne quidem vt in consilium eatur, mereri videantur? Tali Historica cognitione non imbutus ne in Republica quidem Platonis iustum & iniustum nouerit. Et is ipse etiam Philosophus leges ciuitati suae diligenter descripsit. Quam vero longe diuersa agant, qui Iuris operantur prudentiae, & qui Philosophiae nauant operam; quam longe discrepantia sint vtriusque disciplinae fundamenta, quamque parum rationis solius lumen sine Historica eorum, quae publice constituta sunt, scientia aequum & iniquum in quaque ciuitate possit ostendere, vt luce meridiana clarius pateat, nonnulla ex illis, quae quotidie in vita vsui

(a) Plin. Natural. Hist. Lib. XXXV. cap. 10.

veniunt, licet percurrere. Si quis igitur interroget hominem sapientem quidem atque eruditum, at iuris ciuilis, quod illo in loco viget, ignarum, an quis rei suae in alium transferre possit dominium; facile id ille quidem affirmauerit. Et fieri tamen poterit, vt illic versetur, vbi vel personarum, vel rei conditio, vel aliud aliquid alienationem inhibeat: id quod ratio sola nemini poterit indicare: nec etiam talia omnium sunt locorum ac temporum. Si porro rogetur, an ad illud perficiendum priuatorum sufficiat consensus, an accedere debeat traditio, an publica etiam requiratur auctoritas, qua ille ingenii vi id expiscari poterit? quamuis, si quis ea, quae inter ciues facile accidere possunt, penitus introspiciat, non difficulter quoque intellecturus sit, non inconsultum esse, vt actu etiam aliquo voluntas declaretur: & ad praecauendas fraudes, ac clandestinas in aliorum detrimentum machinationes, publicam quoque auctoritatem interdum adhibere longe esse salubrius. Et prius quidem plerumque exigunt, quod ad posterius vero nihil tale desiderant illi ipsi praeclari iuris architecti Romani, cum hodie in immobilibus tradendis id passim obseruetur, vt iudex interueniat. Quam igitur parum tuto rationi hic fides habebitur? Dicat & idem ille sapiens, an de bonis meis testamentis vel vltimam voluntatem mihi liceat ordinare? Respondebit ille forsan, omnino; nonne enim naturali aequitati conuenientissimum est, vt ego de meis pro meo arbitratu queam statuere, tam dum viuo, quam in casum, quo aliquid mihi accadat humanitus? Verum, an satis firmo hic nitentur talo? Non ego inficias inuero, naturam tale quid permittere: non tamen illud immotae & perpetuae est necessitatis: ac non pauci fuere populi qui testamenti factione penitus caruerint, veluti Germani

mani (a) nec hodieque vbiuis apud moratiores nationes illa pari modo conceditur. Illic itaque, vbi quisque viuit, vt sciat, quid liceat, vel prohibeatur, explorandum ipsi erit, quid suprema potestas decreuerit: interdum quoque quid illic obtineat, vbi bona quis possideat immobilia. Id vero saepe de triuio homines melius ex auditu cognitum habebunt, quam vel sapientissimus quisque per se intelligeret. Quid si iam de modo & forma testamenti condendi dubitetur? tantum abest vt absque aduentitia cognitione naturalis ratio manu quem possit ducere, vt nonnulla quoque obseruanda veniant, quae qua de causa antiquitus instituta fuerint, ne nunc quidem constet inter eruditissimos. Quid dicam de successione ab intestato? quam multiplex & immanis hic singulis in locis reperitur varietas? Vel ex solis differentibus hac de re inter Christianas gentes placitis ac moribus liber posset colligi, nec is mole admodum exiguus. Quid de contractibus, vsuris, nuptiis, primis secundisque, de Iure coniugum, tutelis, acquirendi causis ac modis? quid de iudiciario ordine? annon peritia vbiuis opus erit Historica eorum, quae publice praescripta sunt? Atque hanc, quo quisque maiorem in rebus diuinis humanisque sibi adeptus fuerit, eo maior ipsi de iusto iniustoque pronunciandi & respondendi suppetet copia. Quanto igitur a Philosophia interuallo dissita est nostra agendi ratio. Adde, quod apud Philosophos quod semel verum fuit, verum esse nunquam desinat: in Iure Ciuili quae nuper certa, iusta, vsitata, in pretio habita fuerant, post breue interdum tempus, alia lege lata, in

P 4

ta, in

(a) Tacitus de moribus Germanor. cap. 20.

(b) Vid. Anton. Matthaei Paroem. V. n. 7. & 18.

ta, incerta, iniusta, abolita, ac nullius ponderis esse incipiant, antiquisque accenseantur fabulis. Et haec ipsa quoque sapienter saepe fiunt, ac suadente publica & priuatorum vtilitate.

Nolim tamen haec eum in sensum a quoquam accipi, quasi de eximia illa scientia, quae diuinarum rerum atque humanarum naturam, quantum mortalium infirmitati concessum est, perscrutatur, quidquam velim detrahere. Dignissima videtur haec etiam materia, in qua mens sese generosa, ac supra vulgarem sortem elata exerceat: & ad quam praeclaros quosdam viros honestissimus abripuit impetus. At morali praecipue & politicae disciplinae Iuris studioso incumbendum est. Harum vsus illa in arte est varius & insignis: Harum ope plurimorum iurium erui poterunt rationes: hinc vera eorum mens, hinc genuinus vsus percipietur, atque earumdem ad res apte accommodandi ars non parum adiumenti accipiet. Immo si quis me audiat, is velim quoque vt humaniorum literarum ac Musarum sacris initiatus, & postquam aliquid de Mathematici delibabit, ita ad Iuris studia accedat. Prius ingenium expoliat, atque vt verba & mores veterum, quorum voluenda sunt nobis monumenta, melius percipiantur praestare poterit. Posterius id dabit, quod maximi in quibuslibet liberalibus disciplinis est momenti, vt rectae demonstrationis naturam, fidem, vim ac potestatem, iustumque in veri indagine ordinem tenere possimus: nec ita facile ad peruersum illum & noxium docendi discendique praecipites trahamur morem, vt incognita pro cognitis arripiamus, ac pro certis ac indubitatis obtrudi nobis illa patiamur, pro quibus si ad lucem inspiciantur, & ad obryzam exigantur, nihil inueniatur, quo fulta sint, praeter singulorum, nec quandoque magnorum virorum, vel paucorum,
vel

vel plurium, vel communis etiam opinionis auctoritatem. Et talia tamen pro arbitrio nonnunquam praesumimus, non tam an vera sint, quam an defendi queant, laborantes: idque etiam haecenus, donec de veritate nobis contraria eo usque conuincamur, ut ne cauillationi quidem; quae tamen, si quis ita sese comparet, nec candide verum sceleretur, eiusque solius studio ducatur, inuentu plerumque non est difficilis, vel rimula pateat. Isto etiam modo in controuersiam vocari, negari, oppugnari talia videas, quae & sunt, & esse debent euidentissima: quiduis fieri e quouis: & ubi quis argumentis constrictus tenetur, ad distinctiones aliquas fictas & mere commentitias decurri, quibus clarissima quaeque & indubitata eludi videantur. Verum, haec ne erit apposita, tuta, & ad rectum inueniendum accommodata ratio? Non magis, hercule, credo, quam si quis iudex, audita obiter altera parte, secundum illam litem dare voluerit. Eueniet dubio procul, ut talis casu verum pronunciet: sed an veri inuestigandi, hoc est, suo satisfecerit officio, alia erit quaestio. Non negauerim quidem, in disputando haud aliter posse rem expediri: atque hoc pacto praeclare iuuenum ingenia exerceri, iisque veri reperiundi occasionem suppeditari. Interim nec illud sine exemplo est, ut multum altercando veritas elabatur, obscuretur, amittatur. Longe etiam diuersa sunt haec, aliquid posse defendere, & verum ipsum tenere. Illud acris, velocisque ingenii, volubilis linguae & usu exercitato homini, si opiniones non plane sint absurdae, plerumque non admodum est operosum: at hoc saepe vix illis, qui omnem lapidem mouent, omnique ope, studio, industria huic vni incumbunt, licet deprehendere. Si quis autem mente praeconceptionis opinionibus onerata, ac iam inde ab

initio, absque vlllo praeiudicio examine, in alteram partem proniore ad capiendas disciplinas accesserit, atque ita tractare controuersias velit, saepe ille quidem fortuito in verum incidet: at vt illud non multum ex falso admixtum habeat, id omnino ipsi erit ineuitabile. Nihil enim est, quod mihi quis regerat, in ipsis iudiciis, hoc est, veri, recti iustique sedibus, non aliter negotia confici: eum illic fauorem esse rei, siue eius vnde petitur, vt quamdiu actor, vel accusator ius suum vel crimen non dilucide demonstraauerit, ille in possessione maneat, nihilque vel pati debeat, vel facere aut praestare. Ita, videlicet, publica utilitas ac singulorum securitas exigit valdeque aliter res humanae in ancipiti consisterent. Illic aliquid noui petitur, ac de instituenda aliqua mutatione contenditur. Illic, de salute, spiritu, fama, ac re domestica litigatur. Illic igitur ordo obseruandus est istiusmodi, vt quoad vsque intentionem suam petitor impleuerit, nihil innouetur, resque in eo, quo nunc est, statu relinquantur. Inde quicquid istoc pacto iudici demonstratum est, id esse vix potest, quin veritate nitatur. An vero statim illud, quod non ita quauis ex parte ostendi queat, verum ideo esse prorsus definit? saltem an non longe esse poterit verius, quam istud, quod omni probationis robore plane destituitur? Quin in ipsis quoque iudiciis non nunquam accidet, vt illos absolueri iudices cogantur, ita volente iudiciorum ratione, quos plane insontes esse, vel iusta rerum possessione gaudere, nihilue debere, ne ipsi quidem bona fide sibi persuadeant: Vbi autem de sola veri inquisitione agitur, non hic ab vna parte vt plus sit fauoris, publica non priuata salus flagitat: adeoque nec rationis

tionis hic est, vt quis statim rei partes sibi tribuat, aduersario actoris; siue, vt opinio aliqua in veritatis quasi possessione constituta esse credatur; nisi aliquid, quo firmata sit ac munita appareat. Hic de vniuersis, quae non plane sunt perspicua, dubitare licitum est ac laudabile: immo dubitatio secundum excellentissimos magistros sciendi est principium: hi nerui atque artus sunt prudentiae ac bonae mentis, non temere alicui opinioni subscribere: verum vt primum aliquam iudicandi adepti simus facultatem, omnia, quae audimus, discimus, legimus, ad examen, & illud quidem serium, reuocare: ac in Iurisprudencia ciuili ad eas, quae proferuntur, auctoritates seuera lege expendere ac trutinare. Dici non potest, quam multis occurramus allegationibus, quae ad lapidem, vt ita dicam, Lydium admotae alium longe, ac ante videbatur, sensum exhibeant, nihilque minus euincant, quam id ipsum, quod magna cum asseueratione inde asseritur. quin nec sine exemplo est, vt aliquo ex loco aliud, & contrarium plane ei, quod inde colligitur, & pro indubitato habetur, debeat concludi. Id omnino nobis curandum est, vt, tanquam legitimi studiosi nihil credamus pulchrius, nihil amoenius, nihil liberali ingenio dignius, quam assiduum, intensum & ardens, vera discendi ac falsa dediscendi desiderium. Procul hinc omnes absint, qui turpe existimant & indecorum, quae ante ignoraerint, tandem nouisse, vel quae antea perperam intellexerint, cum melioribus sententiis commutare. Id vero praecipue est agendum, vt aliquid apprehendamus certum atque inconcussum in quo pedem liceat figere: adeoque circumspiciamus, quid quaque de materia, tam generaliter, quam de singulis speciatim quaestionibus definitum sit, quidque recta interpretatione adhibita, ex verbis, mente, conse-

consequentibus vltcrius possit elici. Hic subsistendum erit, donec vel recentior, vel specialior auctoritas, cui antiquior & generalior debet cedere, aliud iubeat. Ac si quis hic quoque philosophari velit, non absque ingenti fructu ac voluptate interdum inspicere poterit, quid Iuris naturalis simplicitas praecipiat: quam doctrinae partem auctorum, patrum & nostra memoria Viri insignes & praeclari luculenter excoluerunt: & si quis etiam tali contemplatione delectetur, inueniet hic quoque qui ipsius desideriis velit inservire. Id vero ante oculos maxime est habendam, quod Ius Civile a ratione naturali immane quantum discrepet, eique modo detrahat, modo aliquid superaddat. Quin nec illa deerunt, quae ipsius Iuris Civilis regulis aduersa, ob vtilitatem, aequitatem, humanitatem introducta fuerint: qualia frustra oppugnabuntur argumentis, cum his potestas summa praeualeat: qualia vero recte intelligere Historicae, sane est cognitionis.

Ex hisce vniuersis, vt in viam reuertar, vnde deflexeram, quantum a Philosophia distet Iurisprudentia, & quid tandem illa habeat, quod in rem Iurisconsulti possit cedere, apertissime, vt puto, liquebit. Si quis autem nobilissimae artis nostrae dignitati aliquid decedere existimat ex eo, quod potiozem eius partem non in Philosophica ratiocinatione, sed in Historica scientia constitutam esse audiat, quasi parum ei esset honorificum, quod ita simul detrahere ei titulus & nomen sapientiae, cuius non amorem solum profitetur philosophia, sed rem quoque ipsam pollicetur: quis vero non sapientiae cupidine corripitur & inflammetur? quas non habet illa veneres, & quos non blandissima illa Siren ad se allicit? Si quem, inquam, haec male habeant, non respondebo, illis, qui veritati sacramento

mento dixerunt, non tam id curae habendum esse, ut splendida, honorifica, gloriosa, iucunda afficerent, quam quid res ipsae contineant, scrupulose & rigide exquirant: nec quidquam magis bonae menti esse inimicum aut aduersarium, nullum maius profectuum in disciplinis impedimentum, quam ut nostris commodis, nostra gloria, nostra voluptate verum metiamur. Verum enim vero at non Historias rite callere, illisque ad recte iudicandum de iis, quae prae manibus sunt, negotiis dextre posse uti pars est sapientiae? ac si Iurisprudentia sapientiae, & quidem civilis, uti alicubi illam quoque appellat Vlpianus, (a) titulum tueri nequeat, ideo, quia in Historica maxime scientia occupatur, conuertamus, si placet, oculos ad ipsam rerum diuinarum & sacrarum cognitionem, Theologiam: immo Theologiam; quo pacto illa sapientiae sese nomine efferet, quod tamen nemo non iniquissimus rerum aestimator illi ausit denegare? An non primaria eius capita, quibus maximae res, & grauissima innituntur dogmata, ab humanis sensibus & rationibus remota in factis, rebusque gestis ab orbe terrarum condito, in variis Ecclesiae constitutionibus, regimine, legibus, praeceptis, ritibus, mysteriorum ac rerum futurarum reuelatione consistunt? An non quae de horum principiis, incrementis, implementatione traduntur potissimum sunt Historica? immo annon & illa ipsa quaestio, quid quaque de re, quali modo, & quousque reuelatum sit, eiusdem est naturae? Et quid nos ergo miramur, quid indignamur, si cum Theologia ars nostra paria faciat?

Atque ita tandem, quantum ad rem praesentem sufficere viderur, Auditores, fidem eius, quod propo-

(a) L. I. §. 5. D. de extraordinar. cognitionib.

propofui, abundantiffime Vobis feciffe me arbitror, Iurisprudentiam principali fua parte non in ratio-
ciniis, vel de bono aequoque difquifitionibus ac me-
ditationibus, verum in Historica eorum, quae publi-
ce fancita, vel etiam interpretando inducta funt, co-
gnitione confiftete. In quibus fane addifcendis ani-
moque comprehendendis diligentia ac memoria fa-
miliam quidem ducunt: at non aliter vim rite fuam
exferent, nec recte illis data occasione vtendi peritia
accedet, nifi fano, exacto, diftinctoque iudicio, quo
vniuerfa fubigantur, fuisque locis accommodentur,
adiuta fuerint. His praefidiis qui fatis eft inftitutus,
in ipfa aliquando Themidis fecreta penetrare poterit.
Viam, qua ad rerum in vita ciuili vtiliffimarum ad-
quirendam fcientiam perueniatur, capeffere fi velit,
(& cur non velle debebit?) eligere poterit, fecuram,
elegantem, nitidam, amoenam, perpuram, & a for-
dibus, faecibus, maculisque purgatam doctrinam. Ac
fi quem eius quoque rei trahit cupiditas, per floridiffi-
ma optimorum fcriptorum vireta obambulare pote-
rit fuauiffime. Iplos ciuilis prudentiae fontes ac fca-
turigines vberrimas ac limpidiffimas adibit: inde in-
uenta & praecepta haurire licebit praefantiffima ac
faluberrima. Eadem opera & illud lucidiffime appa-
rebit, quam praeclare plurima inter fe cohaereant,
quae plane a fe inuicem diftare poffint videri: quan-
tum vbique in iure conftituendo, excolendo, expli-
cando, applicando, effulgeat fapientiae, quantum iu-
ftitiae, quantum aequitatis, quantum honeftatis: nec
non quanti illi debuerint fuiffe Viri, qui adeo res dif-
fufas ac multiplices, adeo graues atque arduas tam di-
ftincte, tam accurate, tam commode, adde & nitide
orna-

ornateque in lucem protulerint. Nec horum pleraque nodis vel aenigmatibus accenferi poterunt. Agunt de illis, quae spectant homines illorumque negotia: de illis quaedam constituerunt homines, rationibus moti ex quotidiana & communi hominum vita desumptis: qualia infinitis modis proclivius est inuestigare, quam Dei vel naturae arcana. Vbi vero ita quis ea, quae Romani nobis iuris scita reliquerunt, pernoverit, pronus ad illa, quae posterioribus & nostris temporibus inuenta sunt, aditus patebit. Atque sic simili quoque via erit incedendum. Id tamen omnino euitandum, quod non difficulter quis sic, ut dixi, formatus plerumque praecavere poterit, ne quae ex iure Romano hodieque esse possunt vsui, velut dudum antiquata & obliuioni tradita, negligat; aut contra, quae illic, postquam iam olim improbata essent, ac inusitata, compilatorum tamen incogitantia ac festinatione relictæ supersunt, vel alioquin a temporum disciplina abhorrent, tamquam recepta & nouissime confirmata, producat. Si autem quis ea, quae descripsi, ratione iura animo & memoria fuerit vniuersa complexus, illi ego locum in Iurisprudencia principem lubens attribuam: nec illum etiam aliter adeptus est vir ille ac Heros incomparabilis, & praecipuus Iuris Quiritium antistes, vindex & assertor *Iacobus Cuiacius*; qui ipse quoque consummatum Iurisconsultum non dissimilibus coloribus depingit (a). Habuit ille ante sese qui iter ad artis nostrae culmen eleganter exornauerat, magnum illum *Gulielmum Budaeum*; quique porro illud non tantum expolierant, sed & egregie munierant, non paucos: quos inter eminere *Andreas Alciatus*, *Vdalricus Zasius*, & gentis huius Frisicae insigne

(b) Epistol. dedicator. Paratitlor. Codic.

signe decus atque ornamentum *Viglius Zuichemus* ab *Aytta*: quem eodem elogio, quo sapientissimum apud Graecos poëtam Euripidem Cicero, (b) cohonestare non est dedignatus ille ipse laudatissimus Cuiacius, (c) singulos ipsius versus singula esse testimonia. Horum ille Cuiacius vestigiis insistens, linguarum, antiquitatum & historiarum lautissima instructus supellectile, optimorumque in omni disciplinae genere scriptorum veterum studiosissima lectione, ac pertinaci praestantissimorum, qui illic latebant, thesaurorum veluti effossione vniuersam, hac eadem ratione Iurisprudentiam illustrare aggressus est, non Romanam solam, cuius nihil reliquit intactum, verum Ius quoque Feudale, & Canonicum: ac de ipsis etiam patriae suae consuetudinibus idem aliquando consilium agitavit. (d) Illaque vniuersa tali modo effecta dedit, vt eadem opera nullum non genus scriptorum adiuuaret, exponeret, emendaret. Is quoque cuiuslibet rei sua propria adsignauit principia, singulasque iurium species accurate distinxit & separauit, ab illorum instituto alienissimus, qui non tantum Iuris Romani genera, ciuile, Praetorium, & constitutiones; quae tamen in Iuris nostri voluminibus & ab antiquis Prudentibus, & ab Imperatoribus, etiam ab ipso Iustiniano vbique exacte distinguuntur: verum Feudale quoque, Canonicum & hodiernum, inter sese plane commiscent, non dispari modo, ac si quis multos, bonos quidem singulos & salubres, sed diuersissimae qualitatis cibos, dulces, amaros, falsos,

(b) Epistol. ad Familiar. Lib. XVI. Epist. 2.

(c) Recitationib. ad l. 14. D. de inofficios. testament.

(d) Commentar. ad rubr. C. de agricol. censit. & colon. Lib. XI.

falsos, acidos, duros, molles, eadem in olla simul coqueret, & eadem in patina eodem iure perfusos apponeret: vel si quis pictor in eadem tabula plurima plane diuersa ac pugnancia copularet, talemque exhiberet picturam, qualem describit & false deridet Horatius. (e) Verum vtinam risu & ioco digna res esset solummodo! at non alia aptior simul est ad inducendas ingentes confusiones, in animis praesertim iuuenum; qui dum omnium sese iurium putant intelligere principia, nullius tamen rite separatim fundamenta percipiunt. Ab hac deformi nominum & rerum perturbatione quod his in locis liberas ferme videamus Academias, Viris illis eximiiis, aliisque similibus debetur; veluti *Francisco Duareno, Francisco Hotmano, Hugoni Donello, Antonio Fabro*. Atque haec quidem praecipue fecundissimae illi ingeniorum nutrici Galliae laus proprio quodam iure competit; vbi auorum quoque memoria floruerunt praeter alios Viri in quouis Iuris atque antiquitatis studio excellentissimi, *Iamus a Costa & Iacobus Gothofredus*. Prior praeter late diffusam eruditionem acri & sublimi iudicio vix vlli inferior: posterior in omni quoque litterarum genere versatissimus, ac subtilitate plane mirabili, longe plura elucubrauit, vulgoque longe est celebrior. Venit etiam nunc pridem in huius gloriae possessionem nostra Belgica: Viroisque praecclaros protulit, atque etiam nunc alit, qui tantos duces strenue secuti ad famae immortalitatem aditum sibi parauerint. Et nos adiuuandis illorum, qui ad maiora adspirant, conatibus conferri nonnihil posse credimus, si, quod maxime prioribus facem accendit, quodque hodie quidem a multis spernitur ac reiecitur; verum a non paucis e diuerso summopere efflagitatur, Iurisprudentiae praeae reliquias, & exiguas ingenti ex naufr-

Q

(e) de arte Poetica princip.

naufragio tabulas, tam Visigothorum in Gallia, quam aliorum beneficio extra Ius Iustinianicum ac Codicem Theodosianum eique additas Nouellas nobis superstites iterum Studiosorum vsibus exponemus. Ab obliuione illas Viri insignes vindicarunt, quorum exemplum imitari non tantum laudabile esse existimauius: at illas praeterea, quo desiderabiliores euadant, pluresque alliciant, qui sibi ipsas conciliatas expetant, luculenta, tam ex aliorum copiis, quam profectitia quoque dote locupletabimus. Harum ope plurima recte ab aliis tradita & exposita propius contemplari, plenius intelligere, priorumque repertis aliquid superaddere interdum quis poterit. Et quamuis illis potissimum, qui foro sese praeparant, alia postea agenda incumbant, ac Iurisconsultis recentissima quaeque commendatissima esse debeant; hinc tamen etiam pluribus, quae ipso vsu vigent, multum claritatis posse circumfundi, re ipsa experientur. Inde de multis longe reddentur certiores ac securiores; illaque copiosius, distinctius, firmitus discent adstruere. Quin etiam in ipso rerum actu prisca hodiernis componendo, illa quoque, quae a nostra aetate remotissima videntur, aliquando tamen & nunc sui curiosos vtiliter posse erudire, ex ipsis rerum argumentis euidentissime constabit. Praecipue tamen incumbendum erit gnauiter materiis vltimatoribus: atque his cognitis, si dein accesserit vsus ac exercitatio forensis, fieri non poterit, quin ita viri multi gnauis, egregii & patriae regimini, iudiciis, foro, Academiae vtilissimi, & ad ornandas eas, quae cuique in Republica obuenerint, partes, aptissimi exoriantur.

D I X I.

VLRI-

VLRICI HVBERI
ORATIONES
DE
STVDIIS IVRIS
RITE PRVDENTERQVE INSTI
TVENDIS ET CVM ELEGANTIORIBVS
LITERIS CONIVNGENDIS.

I.

VLRICI HVBERI
ORATIO
HABITA DOMI IPSIVS ANTE
PRIMAM IVRIS ROMANI CVM MORIBVS
SECVLI COLLATIONEM.

QVanquam in prima *Iuris Frisici cum Romano Collatione*, quae functioni publicae a Proceribus honorifice mihi delatae nuper auspiciis dedit, de ratione studiorum deque meis institutis, quo ad tum videretur, abunde verba feci; condicere tamen vobis hanc horam memini, *Iuvenes Ornatissimi*, qua pluribus dictis consilii mei copiam vobis facerem, animique propositum explicarem, qua ratione potissimum studiis vestris opitulari me posse censerem. Etsi enim publico Decreto nil mihi constitutum sit, quam ut scribendo Iuris publici priuatique doctrinam illustrare satagam, vobisque aditum apud me domesticum praebeam, quando tamen verba Procerum consideratius expendo, ut illos aditus ita regam sicut utilitati vestrae gloriaeque Academiae potissimum convenire visum fuerit, non possum inducere in animum, quin ita faciendum sit, ut rationes ineam, quibus opera mea vobis ad summam doctrinae consequendam prodesse queat. Princeps Gubernator Academiae Curator Magnificentissimus

mus auctor fuit Ordinibus, vt cum a Senatu Supremo exiissem, denuo me Academiae suae vindicarent, sed obseruato Senatoriae dignitatis honore; Propositumque fuit, vt Honorarii Professoris titulo me condecorarent. Quominus id ita decreto prosequerentur, non diffiteor a me ipso fuisse procuratum: Existimabam enim eiusmodi distinctionem plus inuidiae mihi cumulaturam esse quam mediocritati meae expediret; propter onus enorme comparisonis, quae ab exemplis maximorum hominum *Scaligeri* atque *Salmasii*, qui hac appellatione dignitatis soli in Belgio noscuntur, mihi imputata fuisset. Nam cum eam nulla parte explere me posse sentirem, committere nolebam vt similitudine tituli tantorum nominum aemulationi ingessisse me viderer. Praeter ea sic cogitabam; Illos Heroes nihil aliud praestitisse, quam vt praesentia sua Lugdunensem in Batavis Scholam illustrarent, famaeque nominis sui plus venerationis Academiae conciliarent; caeterum Institutionis publicae priuataeque copiam Iuuentuti nullo modo faciebant. mihi vero sic erat consilium; non respuere vim laboremque docendi, sed in appellatione muneris obsequi iudicio Procerum, qui vt Clarissimo Professorum Collegio inferendum me non putabant; ita pro interpretatione honoris sufficere memoriam dignitatis, qua defunctus eram, iudicabant. Nec huius quidem formae exemplum satis illustre dedit, *Iohannes Freinsbemi*, quem Heidelbergam ab Electore Palatino vocatum noueram atque cognoueram, sine titulo Professoris, at intra priuatos parietes quotidie docentem, sicut ipsemet eius institutione domestica vsum me recordabar; In publicis interim, vt Consiliarius Regius & sede proximus a Rectore Magnifico honorabatur. Existimaui, me saluo decore huius instituti, ad eius viri sine dubio

dubio magni imitationem meas vias dirigere posse. Quare iam remoto velo, non erubescam profiteri, *Iuuenes Ornatissimi*, me iuxta Viros Clarissimos Antecessores vestros, omni studio animique contentione priuatim operam daturum, vt in *Studio Iuris decurrendo* singuli feliciter optatam metam adipiscamini. Iam quia plurimum interest, *qua via profiscaris ad iter tuum prospere absoluendum*, siquidem plures sunt, quae ad *Themidos sacrarium* ducunt, monstrabo vobis eam viam, qua & ipse potissimum in-cessi, quaque multos antebac egregios viros haud poenitendo successu produxi. Non perreptabo vobiscum gyros aut ambages, nec etiam calles angustos compendiarium iter at periculosum promittentes; sed via communi regiaque procedam. Atque adeo, ne per aenigmata de re quam simpliciter euidenterque explicare debeo, loquar, existimo *Iuuenes*, attente considerandum esse, quam rem agamus & quem finem ego vosque nobis propositum habemus. non potest autem fieri, vt errem, si dixero, summam desiderii vestri meique voti in eo consistere, vt aliquando fiat *Iurisconsulti*. proinde sciamus oportet, quid hoc sit esse *Iureconsultum*. non opus heic erit *Vlpiani* egregii magniloquentia, qui dicet, eum esse *Themidos sacerdotem*, verae non simulatae philosophiae Professore. vox ipsa solo auditu suggeret eius officium; qui de *Iure consultus* inquam, respondere, cauere, scribere possit. Nam hasce tres facultates in bono *Iurisconsulto* inesse oportere de *Marco Tullio* in oratione pro *Muraena* accepimus. Respondere dicitur, qui de facto controuerso rogatus, praecepta iuris eo facto applicare, quidque faciendum aut non faciendum sit, explicare potest. Cauere, qui secundum naturam cuiusque negotii prospicere potest ciuibus, idoneis cautionum clausulis, aduersus hominum fraudes exitusque rerum

improvisos. *Scribere vero olim dicebatur Iurisconsultus quando formulas actionum, quibus in foro litigantes vterentur, praescribebat: hodie, qui consilia dictare, scripturasque omnium rerum in iudicio vel extra iudicium concipere potest, scribendi partes implere videbitur. Intelligo fore, qui dicent; Tu nobis Iurisconsultum forenssem atque pragmaticum formare paras, nos saltem de Theoria doctrinaque Academica laboramus. Scio, Praestantissimi Iuvenes, neque periculum est, ut Praxin ego cum Theoria confundam, nec quae in scholis, aut in foro docenda, discenda sunt, minus ac oporteat, distinguam: sed theoreticum studium ita velim instituat, ut ad practicum & forense vos praepararet, atque ducat. Etenim omnis ars nostra, quam a Iustiniano habemus, tota, ne ignoretis, est practica, more saltem loquendi obtinente, ut disciplinam, qua praecepta Praxin docentia, comprehenduntur, Theoriam appellemus. Practica nihil, inquam, est aliud quam facultas applicandi Ius ad occurrentes Facti species; Theoria nihil quam notitia & memoria praeceptorum quae applicari debent ad Praxin gubernandam. Hoc igitur credite & proponite vobis, ut in Academico studiorum cursu de Praxi cogitetis, quemadmodum eos qui in Foro versantur identidem ad Academiam respicere oportet. Nolite tamen metuere, ne vobis in Academia forensibus curis atque praeceptis molestiam creatum eam, plus satis experiendo cognoui, quam discendi applicandique rationes diuersa requirant instituta, nec in vna sede morentur. Duntaxat id intelligo, cum in docendo ad usum practicum respicere velle dico, me id acturum, ut mascula institutione, solidam Iuris scientiam, quae est norma Praxeos, utiliter & efficaciter adipiscamini, primo quidem facili & expedita via, dein accuratius & acurio-*

acriori laboris intentione, si qui vestrum in intima Themidos adita penetrare volueritis. *adeoque duplex quodammodo Iuris stadium studiumque vobis propositum esse videre mihi videor.* Primum ad exterius Iustitiae templum vos deducere potest, & libere decursum sufficit ad exercitationes forenses cum fructu suscipiendas; alterum magis arduum & difficilius, quo non sine multo sudore perseuerantiaque eniti & eluctari possitis. De prima via, quae omnibus calcanda, primo videamus, & deinde, si quid temporis superfit, aut alia occasione de secundo altiorique studio differamus. Igitur primus *Studii Iuridici* cursus incipit ab *Institutionibus Iustinianaeis* & desinit in *quinquaginta libris Pandectarum*, non vt omnia in illis tradita plene penitusque intelligatis, multo minus cum glossis & commentariis, nec etiam vt in antinomiis locisque perplexis toti sitis, sed hoc agatis, vt vniuersam Iustiniani doctrinam paratitlari memoria complectamini. At iam haec res ita comparata est, vt latioris indigeat explicationis & instructionis aduersus eorum sententias, qui hanc instituendi viam, vt nos praeceundam putamus, non probant, nec ad veram proficiendi rationem pertinere iudicant. Paratitla Iustinianus in Constitutione quam de Conceptione Digestorum fecit, appellat *ὑπομνήματα* siue admonitoria, quibus singulorum capitum principia summaeque regulae studioso repraesentantur, cuiusmodi indices (nam sic etiam appellat) ad suos libros solummodo scribi permittit, commentarios autem ad textum componi publicarique seuerè prohibet, ne verborum sua Compendia Iuris corrumpant, infinitaque varietate certitudinem artis confundant: quod euenisse post sapientissimi Principis excessum, voluntate eius hac in parte neglecta, docuit abunde experientia. Scribenda sunt haec paratitla subtiliter, vt ait Imperator,

tor, hoc est, ut paucis multa dicant & substantiam cuiusque tituli neruose comprehendant, quod aliter quam definitionibus & diuisionibus earumque succinctis expositionibus effici non potest. Expedit etiam ut non modo quae in quaque Rubrica Institutionum & Pandectarum inueniuntur, ita in summas redigantur, sed ut quaecunque noua notabilia in Codice atque Nouellis extant, eodem identidem referantur; siquidem ita res fert, ut primus hic & leuior *Studii Iuridici* cursus *Pandectis*, ut dictum, post *Instituta* contentus esse debeat, relicto *Codice* & *Nouellis* studio addendi conferendique in materiis parallelis sicut indicauimus. Nec est ut aegre ferat genius Iustiniani, si nonnulla quae post tot secula, mutatis hominum moribus, aliter ac ipse voluit, recepta sunt, iuxta Ipsius paratitla breuissime collocentur. Ad hanc formam & imaginem *Ornatissimi Iuuenes* concepi nouissime *Positiones* meas siue *Lectiones contractas* ad *Institutiones* & ad *Pandectas*, nec dum luci datas, sed quarum specimen hodie vobis exhibui, ut more disputandi ventilarentur. Primo enim nihil sunt aliud, quam ex mente Iustiniani *ὑπομνήματα* siue admonitoria summaeque singulorum capitum regulae efficaci breuitate substantiam eorum exhibentes, collatis in eundem locum Iuris nouissimi sententiis, morumque generalibus discrepantiis. Praeterea, Iuris certi institutionem in primis pollicentur, sed operam dedimus ut perpetuo artificio aculei Controuersiarum iis innecterentur, adeoque tam lectionibus priuatis quam disputationibus aptae & accommodatae essent. Audeo vobis polliceri *Iuuenes Nobilissimi*, non de nostra in hoc opere industria, sed de genere illo scribendi instituendique, si quis has positiones bene explicatas & probe intellectas memoria iudicioque complexus sit, eum Iuris certi controuersique Aca-

demici

demici & Forensis egregiam facultatem possessurum. Non debeo vos celare, quod post longam discendi docendique triturationem & recentem fori experientiam certissimum verissimumque comperi; nullum esse magis *arcanum in Sacrario Themidis, quam quod minime arcanum esse videtur; Clara videlicet & exprompta memoria Paratitlorum siue Positionum Iuris in Compendium redactarum Methodo Iustiniani.* Si me auditis, non inducetis in animum diffundere lectionem per plura volumina, fontibus exceptis, antequam Positiones Iuris ut diximus, ita digestas assiduo labore subactas, in succum inque sanguinem verteritis. Nunquam in disputando, in patrocinando vos argumenta defendendi opponendique deficient, nunquam in consiliis quod promte respondeatis, in iudicando quod in continenti decernatis; denique, si ex tempore, si valde vultis esse Iureconfulti, si Theoriam, si Praxin exercere feliciter, hoc agite, ut fundamenta generalia *Institutionum & Pandectarum* moribus seculi adtemperata tam exacte, tam exprompte teneatis, ut semper in animis vestris obuersentur, vltroque non arcissita praesto esse queant. Certi estote, inquam, nec in *respondendo*, nec *cauendo*, nec in *scribendo* vos haesitatueros, si mediocris exercitatio applicatioque iudicii accedat. Non ignoro multa esse, quae *aduersus hanc Methodum discendi docendique moueri possunt*, nec esse pauca quae ipse, non tam aduersus, quam circa & iuxta eam requirenda putem; sed his deducendis alia nouaque opus est oratione, quam sequenti exercitationi referuamus. Nunc porro vobis aperiam, qua via modoque priuatim vobiscum, procedere cogitem, ut eiusmodi notitiam fundamentorum Iuris quam minimo temporis operaeque dispendio adipiscamini. Nam quid coram omnibus Iuris studiosis acturi simus, iam credo

vos e rebus ipsis actionibusque intellexisse. Proceres heic loci me honorauerunt, vt Ius Ciuile, Ius Frisicum atque publicum scribendo illustrare satagam. Id acturus, singulos menses ita dispertitus sum, vt de Iure Ciuili binas exercitationes voce scriptoque domi meae instituam, insuper vnā Iuris publici, & alteram de Iure Statutario, quod est huius Prouinciae proprium. Haec omnia nunc agimus & acturi sumus, quamdiu supremus ille rerum arbiter permiserit. Praeter ea, constitui in gratiam eorum, qui me priuatim adibunt, singulis diebus interpretari *Positiones Iustinianearum*, quae sunt ad Quatuor libros *Institutionum* iuxta meas Lectiones, in quibus id profecto reperietis, quod in familiarī institutione, vehementer expedit, illud inquam, Nestoreum apud Homerum *παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλ᾽ ἀλγέως*, *pauca quidem at significanter & valide*, subtiliter inquam, sed perspicuitate salua; vel vbi per rerum potius, quam verborum obscuritatem, deficere videbitur, adiuuabimus eam per interpretationem; quaestionesque thesibus implicitas breuiter eductas enucleabimus. Haec ita quantum per temporis rationem fieri poterit, explicita, Auditores domi suae recolligent, cum *Institutionum* textu comparabunt, iudicio digerent, memoriaeque commendabunt. postridie repetendis eisdem quae audita & exposita sunt operas conferetis, alii sedulo auscultando, alii vero qui lege seuera proficere velint, examen participando, quod in primis vobis auctor sum, vt generose admittatis; Incredible enim est, quam ea sit valida res ad excitandos animos, acuendum iudicium firmandamque memoriam, quae duae res quam futuro Iure Consulto finit necessariae non potest ignorari. Repetitione absoluta, cum iis, qui rogari non grauabuntur, pergendum in explicatione, sicut antea obseruatum fuit,

fuit, vsque dum Institutiones sint absolutae, quod semestri Academico peragi potest ac debet. Alia hora, quae commoda nobis, incommoda nulli, *Pandectae* explicabuntur, etiam iuxta Positiones nostras, maxima iam parte typis excusas eodem modo methodoque ac in Institutionibus declaratum est. At hic quidem multo plus reperi difficultatis Auditores, quamdiu Iuris doctrinam professus sum; ac in Institutionibus explicandis offenderam. Nam in hisce tanta varietas est compendiorum systematumque vt non sit difficile vnum alterumue ex iis eligere, cuius ductum sequi liceat, absque periculo taedii studiosorum ex prolixitate librorum: sed in Pandectis adhuc iudicatum est deesse tale compendium, quod Ius certum controuersumque iusta ac curatione complecteretur taediumque prolixitatis concinna breuitate declinaret. Expertus sum varios in hunc vsum Scriptores. primus, quem pro collegio Pandectarum interpretatus sum, erat *Wesembecius*, quem sensi magis aperte praeferre genus illud pragmaticum quam scholasticae institutioni conueniat; etsi enim plane cupio, vt disciplina studiosorum eos habiles ad forum reddat, nolo tamen id aperte sonoque pragmatico, sed more Academico fieri; praeter quod stylus *Wesembecii* magis postulat, vt contractus ob oculos ponatur, quam vt explicetur & euoluatur: ego autem ita censeo Positiones huius generis tam breues esse debere, vt a tardioribus facile retineri & a fortioribus ingeniis ampliari cumque fructu ad alia produci queant. Existimaui aliquando, *Trentleri* theses, vtpote breues & efficaces huic scopo egregie conuenire; quae & olim in Academiis regnum, vt ait Bachouius, hac causa vsque tenuerunt. Postea vero cauillis Bachouianis, siue natura hominum mutationis auidae factum est, vt *Trentlerus* obsoletus habeatur;

mibi

mihi tamen cum perplaceret, in domesticis ad Pandectas lectionibus eum explicare coepi; sed vno tantum collegio: quia comperiebam exegetes thesium; (quippe solae nimis ieiunae fuissent) tanta multitudine rerum vndique refertas esse, vt vnus anni spatium non possent absolui; persuasus sum autem frequenti experientia, non valere collegia, quae diutius anno durent. Atque haec eadem ratio fuit, quare *Siruvium* huic vsui non putauerim adhibendum, neque *Zoesium* cui non docendo ipse, verum discendo collegialem operam olim adhibueram. Egregii scriptores illi, sed legendi potius seorsim quam pro exemplo domesticae institutionis habendi. Ad *Pacium* Vir summus *Antonius Matthaeus* quem *Ultraiecti* audiui, habere se Collegia profitebatur, sed nomine potius, quam re vera. Namque sua methodo studiosos perpetuo examine, sine respectu ad *Pacium* exercitabat: qui alioqui nimis parcus & inaequalis in *Isagogicis* est, quam vt solidam Iuris peritiam ex eo percipere possitis; Idem de *Coruini* aphorismis manifestum esse credo. Sed *Examen Schotani* ad vsum nostrum proxime omnium accedere videbatur, frequenterque in *Academiis* vsurpatur, praesertim quia facile & perspicuum, quo studiosi maxime & erudiuntur & delectantur. Sed me offendit in illo nescio quae nimia & quasi stagnans simplicitas, nihil intus habens, quod enucleare, nihil in quo pedem figere possis, nihilque penitus ad intellectum Iuris controuersi suppeditans. Hae similesque causae respectu horum aliorumue scriptorum occasionem dederunt Antecessoribus, quos ego adolescens audiui, vt nullum in rei veritate sequerentur Auctorem sed ipsi de se, paratitla vel explicando vel examinando traderent Auditoribus, vtcunque se hunc vel illum secuturos adfirmarent. Vnum etiam ex illis memini hominem

nem clarum & dexteritate tractandi ingenia mirabilem huiusmodi vsum esse commento apud Studiosos, quorum alii petierant vt *Wesenbecium*, alii vt *Treutlerum* vel *Pacium*, alii rursus vt *Zoesium* vel *Schotanium* ad argumentum collegii deligeret, denique alii vt praecipuas leges interpretaretur, singulis liberaliter promittebat, singulorum proposita laudabat; omnes tamen vno veterique suo modo tractabat; haud dissimilis cauponi cuidam qui in ciuitate huius prouinciae celebri, apud quem nobiles Rustici saepius commessabantur, alius vinum Burdigalense, alius Cognacense aut Frontigniacum, rursus alii Lagonicum, vel etiam Rhenanum aut Mosellanium flagitare; Ille nulli non respondebat, esse copiam sibi, mox habituros, & omnibus ex eodem dolio, quod vnicum habebat eundem liquorem tot nominibus audacter insignitum promebat. Sed Antecessor ille non absurde consulebat Adolescentibus, qui per se nunquam conuenire potuissent de modo rei ponendo, cuius erant inexperti. Caeterum, obliuisci non debeo, *Wissenbachii* nostri, cuius ad Pandectas Commentarios in vsum domesticae institutionis aliquoties studiosis ita rogantibus, adhibui & libenter, quia praeceptoris mei sententias valide possidebam magnoque commodo reputabam, si in primis disciplinae fundamentis acquiescere animumque statim ad altiora conferre licuisset. Sed quo minus tantum bonum adipisci potuerim causa euidente factum est, quia non visum fuit egregio viro Artem integram vno nexu coniunctam tradere, sed quaestiones praecipuas separatis deductionibus illustrare, mixtis aliquando definitionibus & partitionibus minime tamen omnibus, nec illis quidem ita, vt plane penitusque intelligi possent. Reliqua tanquam facilia cognita & aliunde petenda praeteriit, quae in familiari in-

stitutio-

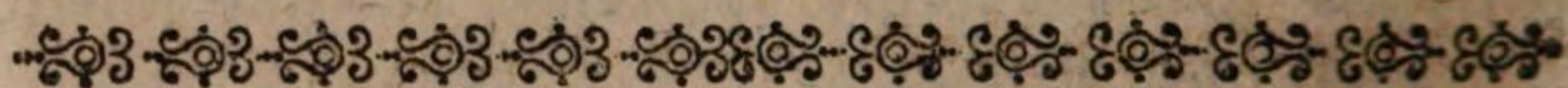
tutione nullo modo praeteriri possunt; nec adeo ille scripsit hoc animi proposito, ut suis libris in hunc modum uteremur, quemadmodum in ipsa exercitationum suarum inscriptione satis indicauit cum dixit, eas in praecipuis cognituque maxime necessariis difficultatibus commentarii vice functuras. Sed iam vestrum aliquem audire videor interrogantem, nunquid tu fastiditis tot eximiis scriptoribus, autumas te confixisse cornicum oculos, inuenisse rationem, quam in Pandectis familiariter explicandis tuto sequi & probari possimus? Imo vero absit a me, ut Auctores modo a me recensos aspernanter habere videar homines meriti gloriaeque plenos, eo solo quod eorum scripta parum ad usum domesticae institutionis pro more seculi captuque iuuentutis accommodata putem; quin imo scitote me haut fore difficilem, si qui vestrum aliquem istorum priuatis interpretationibus illustrari seque ad eorum ductum erudiri cupiant. Caeterum de me sine haesitatione respondeo, me non esse tam ineptum ut nesciam aliis plura forsitan in meis displicitura, quam ego in scriptis aliorum huius generis desiderem: sed hoc facile obtinebo, fuisse in potestate mea, conscribere librum in quo defectus, quos in aliis obseruaueram commode supplerem ac emendarem, & quos ad meum gustum animique sententiam paulatim conformarem. Enimuero non cupio promptior acutiorque videri, quam natura me fecerit & ars longusque labor perfecerit. Nam utcunque positiones hae, quas in manibus habetis, videantur esse tenues & simplices, vti sunt, ac ut essent, a me laboratum est, ingenue tamen fateor, eas ita primo conatu non effluxisse de manibus meis. Cum pertaesum esset fluctuationis circa Collegia Pandectarum, rogantibus studiosis dictaui ad calamum *ἡτοιμασμένα* summasque singulorum capitum per omnes

omnes quinquaginta libros; quod accidit anno seculi sexagesimo sexto. quadriennio post, eadem illa recognoui aliisque studiosis denuo dictaui, atque deinceps vsi sunt illis auditores mei, donec eas ante quadriennium rursus emendatas aere typographico dedi excudendas, sed absque meo nomine, lectionum titulo contractarum. Postremo Positiones Institutionum totas, prioribus inductis, nouas scripsi, aliquanto verbis quam prius paucioribus, sed rebus fertiliores. Quae ad Digesta pertinent ea non omnino sed longe maiorem partem nouo stylo rebusque subinde nouis auxi & ornaui; in reliquis materiam secui sectamque in membra redegei, minora quam fuerant, distinctionis & facilitatis causa. Nunc adeo persuasum mihi est, eas ita comparatas esse, vt studiosi adolescentes, accedente viucae vocis ministerio, synceram & integram Iuris Romani notitiam moribus seculi adtemperatam, quam minima fas sit molestia, colligere possint. Minuendo discendi taedio dicendum adhuc est, instituisse me rem vnam in Pandectis, quam a nemine recorder esse obseruatam. Capita Institutionum in Digestis omnia rursus occurrere nouistis omnes; haec aut odiose repetenda iisdem versibus, aut alia methodo iterum inculcanda erant, quod vtrumque & explicanti & audientibus graue taediosumque esse animaduertentem. Scripsi igitur summas Institutionum plenius quam alioqui facturus eram, non tamen prolixius quam aliis in pari compendio faciendum videretur; In Pandectis vbi ad titulos Institutionis parallelos ventum est, remitto Lectorem ad Institutiones, vbi tantum reperies, quantum ad paratitlarem Digestorum notitiam sit necessarium. Putaui adolescentibus, qui longum illud iter quinquaginta voluminum ingrediuntur, solatio fore, si quandoque in itinere vasto loca reperirent, in quibus

bus respirare liceret & iucunda repetitione eorum quae pridem tenebant, discutere taedium, quod via tot librorum parit inexpertis. Idcirco de talibus materiis, nihil in Digestis, nisi pauca subinde singularia posuimus; caeterum ita seruamus, vt cum ad eiusmodi titulos ordo nos perduxit, examinando recolamus eadem quae in parte priore collocata sunt, atque ita consequimur, vt qui Pandectarum habet Collegium simul eademque opera perfecte repetat Institutiones, qua re nihil ad solidum discendi profectum efficacius esse potest. Satis diu multumque de libro cuius ductum in priuata eruditione sequemur locuti sumus; sed quia positiones istae, sicut demonstrauius, aequae ad disputandum atque ad explicandum sunt compositae & hoc genus exercitationum studioso Iuris in primis necessarium est, decreui singulis hebdomadibus copiam facere disputationis priuatae, tempore modoque vbi ad rem ventum erit, constituendo; & habemus antiqua specimina experimento comprobata, quae non pessimum huius rei exemplum denuo praebere poterunt. Est adhuc aliud institutum nunquam alias a me exercitum, sed ex quo non minimum utilitatis iucunditatisque mihi vobisque polliceor; *Congressus* erit, ac ita appellabitur, atque hic etiam actus singulis septimanis idoneo tempore celebrabitur & quidem hac gratia, vt Auditores tum potissimum & ex professo, cum id alioqui semper liceat, scrupulos atque difficultates, quas inter studendum collegerint quaeque meditantibus plerumque subnascuntur, proponant, easque nos, si poterimus, in continenti expediemus; si res altiorum requireret indaginem utemur priuilegio Iureconsultorum, quos non cogi ex tempore respondere, a maioribus nostris accepimus, atque responsum solutionemque in sequentem congressum sine frau-

fraude videlicet reiiciemus. si parum aut nihil erit, quod proponatur, non patiemur tamen congressum inutiliter labi, sed amoeniora quaedam ad Iuris Publici rationes maxime spectantia proponemus & vel more colloquii vel oratione continua pertractabimus. His exercitiis per triennium sedulo continuatis, modo adferatur ingenium, praeparatoriis philosophiae & humanitatis artibus haut plane incultum, confido Auditores eo peruenturos, vt si res eorum ita ferant, colophonem studiis suis honoratum imponere queant. Nam duobus Institutionum totidemque Pandectarum auditionibus hoc stadium prius confici & absolui potest; breuius temporis spatium aegre sufficeret, longius haud quaquam improbandum, quia praecipuum doctrinae legalis robur in eo consistit, vt generalia Iuris praecepta, non modo clare & distincte, sed etiam valide firmiterque memoriae imprimantur, vt nunquam deficere nunquam obliterari possint, cuiusmodi habitum non nisi crebro vsu nec sine repetitione comparari posse manifestum est. Haecenus de prima & faciliore studii nostri parte; quid in altiore illo stadio, quod pauci ingrediuntur agendum patiendumque sit, hoc tempore non potest, alia occasione commodius edisseretur. Quid etiam contra hanc institutionem quam exposuimus obiici possit ac soleat, quid circa eam amplius obseruandum sit, proxima, vt dixi exercitatione Iustiniana praefabimur. Vos Ornatissimi Iuvenes, comparete Vos alacriter ad eam Iuris semitam, quae est optima, calcandam, ac vtimini opportunitate commodi vestri, quo in hac Academia si vsquam alibi, multo amplissimoque ad proficiendum abundatis. Cogitate, quamlibet corruptis temporibus, virtuti tamen doctrinaeque paulo eminentiori, utcunque fautoribus etiam ac amicis destitutae constare suum

pretium, seculoque id extorqueri, vt dotes quibus carere non potest, vrgente licet ambitu, adhuc agnoscere & honorare cogatur. Mitto dicere, quod nec hodie defunt generosi Proceres, qui virtuti doctrinaeque pretium statuere honoremque habere non dedignentur. Audite igitur Iustinianum non frustra hodieque Vos adhortantem, *summa*, inquit *ope & alacri studio hasce Leges nostras accipite & vosmet ipsos sic eruditos ostendite, vt spes pulcherrima foueat toto legitimo opere perfecto posse etiam Rem publicam in partibus vobis credendis aliquando gubernari*, aliamue fortunam meritis vestris parem confidite feliciter vobis euenturam.

VLRICI HVBERI
ORATIO
QVA RESPONDETUR AD OBIE
CTIONES QVAE MOVENTUR ADVERSUS
INSTITVTVM PRAECEDENTE ORA
TIONE COMMENDATVM.

DIximus in Oratione, quam habuimus ante primam Iuris Romani cum moribus seculi Collationem, esse, qui institutum pluribus verbis a nobis ideo commendatum, vt in cursu studiorum vobis instar cynosurae esset, non satis probarent, nec ad veram proficiendi legem
per-

pertinere contenderent. Non dissimulauimus etiam, habere nos ipsos, quae non tam aduersus consilium nostrum, quam iuxta & circa illud commonefacta & obseruata cuperemus. De his, praesenti oratione vobiscum, *Ornatissimi Iuuenes*, agere constituimus, haud alio ordine, quam oratio, de qua loquimur, nobis suppeditabit. Nec enim committere debemus, vt consilium, cuius ipsi nos tulimus Auctores, scrupulis & difficultatibus impeditum relinquamus. Primo omnium credo fore, qui dicent, se expectasse, vt eximia quaedam disciplinae praecepta, quibus in intima Iuris adyta peruenirent, exponerem & commendarem: Nunc autem quid hoc est aliud a te suggestum, quam quod omni die traditur & inculcatur in Academiis? Nonne Paratitla iam olim plurima sunt in lucem data, nonne communis haec est ratio methodusque docendi, vt Institutiones & Pandectae ordine Iustiniano institutoque paratitlari explicentur, Quid igitur sibi voluit hic apparatus orationis, qua nescio quid inusitati arcanique promittere videbaris? Saepe mihi vsus venit *Praestantissimi Iuuenes*, vt adulescentes studiosi me priuatim adirent, seque in amicitiam interiorem peterent admitti, haud alia gratia, quam vt peculiarem viam *secretamque methodum* sibi panderem atque monstrarem, per quam celerius ac felicius eruditionis iter conficere possent. Respondere solitus sum, *maximum quod illis suggerere possem arcanum esse laborem indefessum in ea via, quam publice illis praecirem*; pararent se accurate, priusquam in collegium venirent ibique ausculta- rent attente, notarent quod non lectum prius audirent; cuncta repeterent domi, conferrent cum fontibus, mandarentque memoriae, rursus offerrent se examini sequente collegio, proponerent soluendum quod non intelligerent, hoc agerent, vt

tyrocinium suum paucis onerarent praeceptis, attamen vniuersae artis, eademque validissime sua facerent & in causas fontesque rerum vbique penetrarent; in tempore dictum iri, quam id sine ambagibus optime breuissimeque fieri posset. Alia si quis arcana vel compendia polliceretur, verendum esse, ne non faceret idem, quod circumforanei remedium nundinatores, qui miracula aegris promittentes ingenti pretio nihil quam ludibrium & poenitentiam venderent. Idem prorsus euenire Iuris studiosis, qui sese intra paucos menses Iuris doctores perficiendos traderent magnificis promissoribus, quorum pudenda exempla semper erunt qui execrabuntur, semper etiam qui sequuntur. Non est igitur quod vobis displiceat, *Optimi Iuuenes*, meum consilium a sapore publico non esse alienum; etsi tamen disciplinae meae dictum vetus heic quoque obseruatum τὰ novὰ καὶ νῦν, commune institutum noua ratione cultum & exercitum reperietis. Nec vero tamen ita vulgatum id est, quod proposuimus, vt non multi se prodant, a quibus improbetur & reprehendatur. Sunt enim, qui mirifico contradicendi studio cuncta disciplinarum compendia tanquam mera dispendia studiosorum contemnunt iisque dissuadent, nec sine magnis, vt videtur rationibus, vt ita sentiant, induci videntur; imprimis respectu Iuris studiosorum & eiusmodi compendiorum, quale nos commendauimus: Nam quia necesse est ea scribi stylo breui atque conciso, fieri non potest, quin eorum qui talibus adfuescunt ingenium & oratio sterilitatem & nescio quam contrahant ariditatem; quibus adolescentes, quos maxime decet vbertas & florida dicendi copia, degenerant & corrumpuntur. Notum est etiam qui Iuris studium feliciter exercere volunt, eas Amoenitates Historicas humanioresque literas cum eo iunge-

iungere debere, cuius rei nulla penitus occasio in eiusmodi compendiis datur. Insuper, Ars ipsa Iuris ea Methodo peruertitur, aliumque induit habitum, quam a Iuris Conditoribus accepit & quam habere debet. Repletur nouis principiis terminisque semibarbaris atque fictitiis definitionibus in Systema Scholasticum deformatur. Qua re fit, vt studiosi inde ab initio, nouis innixi fundamentis in progressu quoque & in ipsa Praxi rationes decidendi non tam ex limpidis antiqui Iuris fontibus, quam ex lamis & lacunis, ex praeceptis regulisque systematicis petere consueuerint. Praeterea, cum nihil ad solidam Iuris cognitionem sit efficacius, quam ipsos veteres & totos legere Iurisconsultos, siquidem aliter verae & integrae illorum sententiae satis recte percipi nequeunt, qui hoc genus compendia amant, eo fructu non potiuntur, sed iuxta regulas systematicas, identidem peculiare textus, qui modo hinc, modo illinc, citantur, inspiciunt & qualitercunque singulis praeceptis applicant: Quin hoc tantum faciunt qui diligentiores habentur, plerique verba Compendiorum memoriae mandare contenti, cum illa recitare possunt, egregios se Iureconsultos euasisse opinantur. Quod si omnino libellus manualis ad inchoandum Iuris disciplinam opus est; quae vos agitat infania, vt aliud Compendium quaeratis, quam Caesar ipse Iustinianus composuit & Iuuentuti sollicitè commendauit? Nam hac gratia narrat ipse Princeps sapientissimus in constitutione, qua libellos Institutionum confirmauit, se *Triboniano, Theophilo & Dorotheo Viris illustribus conuocatis negotium dedisse, vt auctoritate principali prima Legum cunabula in Libros Institutionum redigerent.* Quid aliud neoterici Compendiorum fautores & auctores agunt, quam vt pubem Academicam spolient illo notabili honore, quem Iustinianus

nus tam magnifice illis imputat, cum ait; *digni tanto honore tantaque reperti felicitate, ut & initium vobis & finis Legum eruditionis a voce principali pro-
cedat.* Quanti vero illud est, quod studiosis hac peruersa methodo eripitur, quod qui Iustinianum veteresque Iuris auctores assidue legunt, eorum dicta sententiasque sibi familiares redditas, semper & ubique non modo in Scholis sed etiam in foro laudare & allegare possunt, multo certe luculentius & efficacius quam regulas istorum compendiorum, quibus se vulgo candidatorum iactat. Denique certitudo sententiarum Iuris non potest haberi ex hodiernis systematibus, cum auctores eorum alii ab aliis *dis-
dis rationibus* dissentiant, & quod ex vno didicisti, si ad alium te transferas, iterum saepe dediscendum sit. Ex aduerso, qui solos veteres sectantur, quicquid didicerunt immutabili auctoritate ad extremam usque senectam in doctrina usuque perseueraturum esse nouerunt. Sufficerent equidem haec obiecta, si vera sunt, ad eliminandam ex Academiis illam methodum discendi docendique, si tantis incommodis vrgetur, si tam noxios habet effectus, nec dubium, quin ille sit scopulus bonae mentis & importunum eruditionis impedimentum. Sed bene habet, quod talia nullo iure de nostri instituti exemplo, quod non ita pridem laudauimus, praedicari possunt. Id nunc agetur, ut Vobis persuadeamus *Ornatissimi Iuuenes*, ne quid scrupuli vobis se-
deat, quo minus alaeri animo per viam a nobis monstratam & inculcatam pergatis ad primum illud stadium Iuris feliciter decurrendum. Principio, non erit opinor, necesse, multis verbis uti ad probandum, quod *Legale Studium* nihilo magis ac reliquae disciplinae carere possit institutione compendiarie in eorum gratiam, qui primis legum in cunabulis versantur; quod oratio nobis opposita, in-
de ab

de ab initio moliri videbatur. Nam postea rursus occupata & quasi inducta fuit illa obiectio, per commemorationem Iustiniani Compendii, quod in quatuor Institutionum libellis repraesentatur. Alioqui statim oppressa fuisset aduersantium sententia nimis graui auctoritate Caesaris, qui sic ipse loquitur, *Incipientibus nobis exponere Iura Populi Romani, ita videntur posse tradi commodissime, si primo leui simpliciue via, post deinde diligentissima atque exactissima interpretatione singula tradantur.* Qua in re secutus est prudentissimus Princeps eorum exempla simul ac praecepta, qui in disciplinis studiorum tradendis & inculcandis ab omni antiquitate celebrati fuerunt, Aristotelis & Quintiliani. quorum ille δὲ πρῶτον ὑποτυπῶσαι; prius inquit, lineamenta ducenda, ἐν δ' ὕστερον ἀναγεῖν, dein veris utendum coloribus, notissimo pictorum exemplo; hic vero, incipientibus, praecepta breuiter & simplicius tradi conuenit, ait, adolescentum animos scite cum vasculis angusti oris comparans, quae superfusam humoris copiam respuunt; sensim autem influentibus complentur. Et rationem Imperator addit grauissimam: Alioquin, inquit, si statim ab initio rudem adhuc & infirmum animum studiosi, multitudine ac varietate rerum onerauerimus, duorum alterum, aut desertorem studiorum efficiemus, aut cum magno labore, saepe etiam cum diffidentia; quae plerumque iuuenes auertit; serius ad id perducemus, ad quod leuiore via ductus, sine magno labore & sine vlla diffidentia maturius perducere potuisset. In hoc igitur facile conueniemus, rudimento compendioque opus esse ad primam Iuris institutionem rite fundandam; difficultas in hoc vertitur, vtrum fas & vtile sit, diuersam eligere Compendii formam ab eo, quod Caesar nobis compositum reliquit: nam ita Illi opinantur, esse in ea re contemptum Caesareae Maie-

statis, cuius legibus nos subiecimus, nec posse quin detrimentum exinde studia tyronum capiant, si aliis discendi principiis quam ipsius Iurisprudentiae conditoris imbuantur. Ad haec ita respondebimus *Auditores*, ut ratio nostra tam a contemptu Caesaris, quam a damno studiorum vestrorum aliena esse, facile probetur. Nam lectiones nostrae, quas in usum Compendii destinauimus, aliter nobis vsui esse non possunt, quam si Institutiones Caesareas iuxta eas continuo legatis, eandemque methodum praematis, nec ideo vos ab illis deducere, multo minus earum contemptum ingerere, sed in iis firmare sui-que venerationem augere poterunt, dum a Positionibus nostris ad eas tanquam ad principales auctoritates assiduo remitteremini. sed hoc mihi sacratissimi manes Iustiniani largientur, ut dicam; non esse faciendum his diebus, ut Methodo quam ille quondam praescripsit, in omnibus examussum praecise-queque inhaereamus. Nam quod ille primo omnium voluit, ut ne studiosi ultra semestris spatium in Institutionibus detineantur, quaeso quam haec res hodie facultatem haberet? Fateor, Institutiones semestri spatio explicari posse, neque diutius in iis olim commorari solebam, nec in posterum longius eas producere cogito. Sed quis vestrum de ingenio memoriaque sua tantum fiduciae conceperit, ut vna deambulatione se argumenta Institutionum ita possidere sentiat, ut super illud fundamentum totam Digestorum molem adstruere sustineat? Accedit, quod nemo negare potest, expedire Studiosis, ut mutationes, quae vniuersis Europae moribus in disciplinam Iuris inuectae sunt, Iustiniani regulis admisceantur. Quae res sola sufficit ad probandum, quod Iustiniani Compendium non respuat aliud manuale eadem opera methodoque legendum. Cuiusmodi iam illud esse putamus, de quo
agimus

agimus & quod oratione nostra descripsimus. Enimvero, si nihil aliud vobis discendum tractandumque suaderemus, quam huiusmodi compendia breuibus verbis in formam positionum redacta, metuendum esset, ne non sicciore & aridi, sicut obiectio dictabat, fieretis. Sed quid sibi volunt Compendiorum Censitores, ergone credunt, nos ita compendiis delectari, vt in his Studiosos omnes suos labores ordiri atque consumere velimus? vt periculum sit, ne ad horum exemplum orationem stylumque contrahant & exhauriant. Ego vero priusquam de Iuris studio eiusue Compendio cogitetis, ita vos omnino animos inducere velim, vt lectione bonorum auctorum eorundemque imitatione & assiduis styli exercitiis amoenitatem ingenii vbertatemque orationis ita comparetis, vt in habitum vobis abeat; ac deinceps etiam quando Ius studetis & haec ipsa compendia tractatis, ne illa quidem amoeniora vos penitus omittere, sed laxamentum in ipsa varietate studendi quaerere velim. Adde, quod saepius dixi, positiones illas Compendiorum esse tantum Indices, secundum quos textus Iuris, quibus nihil amoenius, nihil vberius, inquiri & legi possunt ac etiam debent. Quae ratio facit in Pandectis, vt absolute necessaria sit haec coniunctio paratitlaris, etsi nihil Iustiniani Institutionibus addere velles; siquidem manifestum est, non modo vniuersam methodum in illis esse difficilem & obscuram, verum etiam singulos titulos sine directione compendii alicuius methodici neque disci neque doceri posse; quam ob rem Caesar ipse diserte voluit, eius generis indices & summas capitum describi, quas vtique breues atque concisas esse debere, negotii ipsius natura satis indicat; nec metuit Imperator illud praetextum corrupendae eruditionis & eloquentiae periculum. Ex his credo vos iam praesumere

inere *Auditores*, quid ad alteram obiectionem, qua per hanc methodum praecidi volunt communicationem Iuris cum historiis omnique literatura humaniori, sit respondendum. Non contineri in hoc genere compendiorum observationes digressionesque historicas & literarias fatemur, impediri prohiberique negamus. Nunquam enim cessauimus hortari studiosos iisque praecire frequentibus exemplis ad hanc coniunctionem variae eruditionis cum Arte Iustinianaea. Memini, cum primum ex Eloquentiae & Historiarum Auditorio in Iurisprudentiae cathedram solenniter deducerer, me non modo utilitatem sed & necessitatem huius coniugationis ex historia Iuris Romani oratione continua probare, quam & ideo vobiscum breui communicare decreui. Cum etiam inde totus ad docendum publice priuatimque Ius Ciuile conuersus essem, nullam solitus sum occasionem praetermittere, qua in antiquarias literatasque digressiones exspatiarer & Auditoribus iuxta solidas Iuris dapes elegantiarum quoque bellaria apponerem. Sed non dissimulabo *Praestantissimi Iuuenes*, me deinceps aliquanto diuersam animi sententiam induisse, postquam experiendo cognoui, esse quidem vtriusque studii copulam perutilem & profecto necessariam, sed in lectionibus tamen, in disputationibus Collegiisque Iuridicis has facultates separatim esse habendas; nec plus ex Antiquitate literisque humanioribus professori Iuris, dum in suis exercitationibus versatur, esse delibandam, quam ad explicationem eorum, quae identidem ab ipso tractantur, perspicuitas explicandi flagitet; ceterum, Iurisprudentiam domesticis principiis posse atque debere esse contentam. Idcirco, cum primo ingens volumen praelectionum Iuridicarum exorsus essem, in quo coniunctionis illius non modo vestigia, sed etiam vbiq[ue] tramites con-

conspiciebantur, etsi illis inerat detectio rerum, quarum me nec etiamnum poenitet, nolui tamen id opus, vt erat inchoatum, absoluere, sed vela conuerti, mutatoque instituto cum a professione fundamentorum Iuris ad Digesta translatus essem, quicquid ad Institutiones humaniorum obseruationum Iuridicis lectionibus miscueram, id seorsim in librum peculiarem transcripsi, atque sub nomine *Digressionum* publici Iuris feci, vt palam ostenderem me esse in ea sententia, debere Iuris doctorem grauitati suae professionis addere literarias humanitates, non tamen confundere cum institutione propriae disciplinae. Atque, ne ignoretis, eundem mihi scopum, *Auditores*, propositum habui, cum Iuris Positiones solas, ita vt ex *diuersis* principiis eductae erant, epitomarum libris complexus sum, vt vobis, qui meis itineribus ire volueritis, instar manu-ductionis essent ad solidiorem Iuris doctrinam: quibus proinde rationibus huic quoque obiectionis argumento me satisfacisse, apud aequos iudices confido. Nec est, quod de tertia difficultate quae mota fuit, laboremus, qua videri volunt, his neotericis Institutionum imitamentis non praeferre Themidem suam faciem natiuam, sed eius formam cultu adscititio corrumpi. Fateor equidem, si per haec compendia fieret, vt Ars nostra terminis, quos vocant exoticis, impleretur, licentiaque finiendi partiendique scholastica in aliam transiret speciem, me quoque alienum ab illis futurum. Ideoque curatissime id operam dedi, ne quid tale meis quidem positionibus obiectari posset, in quibus religio fuit vllas ponere definitiones aut diuisiones, quae non aut e verbis aut e mente sententiaque legum euidenter colligi possent. Fuit, inquam, religio; nam superstitio non debeo dicere; qualem fuisse futuram ego quidem arbitror, si nihil eiusmodi collo-

collocare voluisssem, nisi quod totidem verbis a Iustiniano veteribusque Iureconsultis praescriptum esset; etiam ita Cuiacium, Duarenum, Donellum aliosque Iuris vetusti & intaminati cultores seuerissimos existimasse eorum exempla palam ostendunt; quando proprietates rerum a veteribus fuse expositas neque semper in definitionum formam redactas succinctis propositionibus enuntiant atque declarant, quod omnium Artium, quae ab antiquis ad nos profectae sunt, Interpretes fecisse videmus. Quis Logicam, quis Physicam aut moralem scientiam ex ipso Aristotele Adolescentibus hodie tradendam putaret, quis Medicinam docet in Academiis ex Hippocrate vel Galeno sine compendio definitionum diuisionumque nouitia methodo conscripta? Nec sacrarum literarum doctores eiusdem instituti auxilio carere potuerunt, quo fluctuantem discentium memoriam iudiciumque systematis alicuius aut summario locorum communium instrumento regerent ac praemunirent? Scio non deesse, qui longe satius existiment procul habere scriptores Institutionum hodiernos, tanquam lamas & lacunas, ipsos Scripturae sacrae fontes adeundos puriusque salutares aquas inde bibendas. Atque haec est eadem quartae obiectionis sententia, qua iura quoque tersius & syncerius ex ipsa veterum scaturigine quam ex riuis atque fluentis hauriri putant; cumque facultas sit ipsum adeundi caput in continenti, praepostere eos consulere, qui nouas machinas ad aquam educendam excogitent. Sed ego caput aquae nostrae, quam indagamus, nego sine duce satis facile commodeque ab ignaris viae inueniri posse; verum vbi detectus semel & ope consilioque manu ductoris ipse fons apertus fuerit, tum assentior esse vecordiam, quaerere aquas inde deriuatas iam limum fordesque vehentes, vbi gnaro viae puras limpidasque

que ex primis laticibus haurire liceat. Scilicet meministis *Ornatissimi Iuuenes*, me dicere vobis, antehac, videri duplex stadium studiumque Iuris esse, quorum prius Institutionibus & Pandectis via paratitlari discendis absolueretur, alterum in hoc ipso intellexi consistere, quod modo exposuimus & quod dissentientes illi nimis intempestiue ac ante diem vrgebant. Noui inexhaustas aequi bonique diuitias in Corpore Iuris latere, si quis totum illud omnesque recessus & adyta penetret ac indefessus excutiat; sed aeque noui, si quis imperitus fundamentorum Iuris id impetu quamlibet animoso aggrediatur, eum vix vnquam inde solidam eruditionis gloriam consecuturum. Fieri posset, vt valde excellens ingenium perrupta confusione tam immensae molis, directe ad optatam metam eniteretur; sed idem compendiaria via prius calcata, sine dubio celerius & securius eodem peruenisset; mediocribus autem ingeniis nihil ex eiusmodi inconsulto ausu quam poenitentia & ignorantia redundare potest; nisi quod aliquando ingenti imaginatione doctrinae, ista duo mala vidimus adumbrari, vt aliis manifesta, laborantibus incognita viderentur. Nimirum diffluit inque inane resoluitur illa memoria rerum per vasti corporis libros diffusa lectione quaesita, nisi iudicium certis principiis sedibusque materialium quasi praemunitum atque firmatum habeat, quo cuncta referat interque sese comparet & discernat. Quo fundamento carent inutiliter, qui Systema praeceptorum eius Artis, cui se dedere cupiunt, grauioribus studiis praemittere seque ad ea praeparare tanquam indignum vel superuacaneum adspernantur. Sed rursus instantes audio; sufficit & sufficere debet in hunc finem liber Institutionum a Iustiniano relictus. Ego vero, non sufficit, inquam, primo, quia mutationes temporum,

rum, de quibus alias dictum, significari debent, iterum, quia monendi sunt adolescentes quid alibi, maxime quid recentiori Iure Codicis & Nouellarum de iisdem capitibus sit dispositum; adde, quod gustum aliquem observationum & controuersiarum, quae in Scholis Iuridicis tractantur, inde ab initio percipere debent, principia notitiasque generales intelligo, quibus deinde plenior & exactior interpretatio accedere possit: postremo, quia in Pandectis nihil habetis a Iustiniano, quod in hunc usum vobis seruire queat; & tamen in his facile pars aequa fundamentorum Iuris exponitur, de quibus Caesar in Institutionibus nihil commemorauit. Nam si maxime ad hoc manuale Iustiniani nihil addendum putaretis, illa tamen capita Pandectarum, quae in Institutionibus intacta relicta sunt, eodem modo praesumenda esse, quem Caesar in his quatuor libellis praeiuit, nemo qui exemplo & auctoritate Caesaris utitur, negare possit. Atqui haec est ipsa, nisi multum fallor, huius instituti, quod prae manibus habemus & quod laudauimus, ratio, ut extaret aequabile Institutionis compendium, quod fundamenta Iuris Vniuersi succincte neruoseque complecteretur. Iam id prae caeteris in objectionibus nostris mirari subiit, quod incertitudinis in ratione studiorum, haec discendi docendique methodus arguebatur. Nam si, quod res est, dicere fas sit, non vno mihi experimento compertum est, eos qui diuersa a nobis via praecipue se iactabant, in colloquiis & examinibus Iuris adeo fluctuantes, ne dicam ignorantes in Artis nostrae fundamentis esse repertos, ut miseratione potius quam diuersae sententiae inuidia conuitioque digni iudicarentur. Nec est, quod eorum aemulos id egisse per insidias arbitremini, quasi sophisticis argumentationibus argutiisque scholasticis, simplicem sed
rectam

rectam eorum doctrinam aggressi fuissent: ne quidem definitiones diuisionesque per Institutiones & Digesta sparsas obiiciam illis ignoratas, modo ipsa rerum monumenta titulorumque Iuridicorum sententias intellexissent. Nam ego pro graui doctoque Iurisconsulto habere non grauabor, qui Materias Artis a Iustiniano traditas & expositas nouit atque perspexit, etsi nullas terminorum formulas nec quidem definitiones partitionesque Iuris recitare possit, modo ex omnibus Iuris locis eductas quaestiones vsum in humana societate habentes soluere & interpretari queat; hoc enim est Iure consulti officium, de Iure consultum respondere posse, secundum Regulas Artis quibuslibet verbis indutas. Verum, qui Iura docet alios, vt is ignoret, quid exempli gratia, sit Collatio; vt is contendat, etiam in Adscendentibus, quando liberis succedunt, habere locum Ius illud Conferendi aliaque certi Iuris capita veluti a facie nunquam cognita tractet & excipiat, hoc equidem nullo modo pati me posse fateor; Et tamen eiusmodi imbecillitates non modo in triuialibus Candidatis, sed etiam in consummatissimis Iuris Cultoribus, quique iam alios, sine compendiis scilicet ac systematibus erudiebant, animaduvertere nobis contigit. Nec potest aliter fieri, quin talia quandoque Systematum contemptoribus eueniant, dum inde ab initio sententiis veterum obscurioribus indagandis, legum emendationibus excogitandis, ritibus atque formulis veteribus explicandis, omissis disciplinae compendiis, omni conatu sese dedunt: similes hisce qui omnium primo Quaestiones Illustres intricatasque & legum enantiophanias aliaque inusitata & auditu speciosa adolescentibus proponunt. Qui alterutra via ducuntur & incedunt vel nunquam vel difficillime rarissimeque ad veram eruditionis frugem enituntur.

Enimuero non id agimus, vt talia docentes discen-
tesque reprehendamus aut deterritos velimus; quis
enim verae doctrinae amator in iis rebus se non
plurimum libentissimeque exerceat; hoc tantum
desideramus, iter a nobis monstratum facile, rectum
& compendiosum prius esse calcandum, vt deinceps
secundum eius ductum, illud alterum longius &
difficilius planeque vastum felicius absolui possit.
Denique non debetis ex eo mutare sententiam,
quod obiectio moliebatur, eos qui alium a Iustinia-
no manu ductorem sequuntur, incerta plerumque
& olim dediscenda percipere; cum veteres ipsi nil
nisi vera, certa, clara suppeditent: Quasi non iis
qui statim antiquos Iuris conditores legunt, eosdem
scrupulos & difficultates occurrere necesse foret,
quibus omnes Artis Interpretes eos tractando inci-
derunt. Non patitur institutae orationis modus
agere de infinita varietate quaestionum discrepan-
tiaque sententiarum, quibus diuersis Sectis dediti
Iurisconsulti, quorum Responsa Pandectis inserta
sunt, inter sese commissae fuerunt, verum id omni-
bus haud dubie constabit, eum, qui se tali Oceano
sine ductore committere ausit, non posse sine cre-
bris erroribus, nec sine euidenti periculo naufragii,
desideratum attingere portum. Nihil etiam de
illorum argumento dicam, qui hoc ordine consilio-
que tyrocinii, quale nos suggessimus, adolescentum
animos *Praeiudiciis* occupari differunt, quibus omni-
no vacuos oporteat esse, qui fiduciam sui certa co-
gnitione subnixam in quolibet eruditionis genere
sectantur. Per me quidem, *lectissimi Adolescentes*,
de onite quicquid habetis praeciudiciorum, modo
vnum retineatis, sine quo vos doctiores facere non
possum; illud antiquum videlicet; *discentes oportet esse credulos*. Ast vbi me descripseritis, non
morabor vos, quo minus omnia quae didicistis et-
iam

iam me ipsum ad examen reuocetis, nec aliud vobiscum statuatis, quam quod omnibus exactis atque perpenſis in animum induxeritis: Hac lege tamen, ne quis veſtrum praefumat, ita ſe liberare *Praeiudiciis*, vt Iuris conditores ipſos ad cenſuram reuocare velit, quò arrogantiae videmus eſſe, qui ſemetipſos emancipauerint; quaſi de Iuriſprudentia Philoſophiam creare fas eſſet. Spero me ſatis abundeque probaſſe *Iuuenes Ornatiffimi*, nihil in his obiectionibus eſſe, quod vos a conſilio noſtro detertere vel auertere debeat. Igitur accingite vos ſultis, alacriter ad eam viam, ſummo ſtudio lenteque feſtinatione decurrendam, quae vos citiſſime tutiſſimeque voti compotes reddere poſſit: verum obliuiſci nolite quod hac oratione praemuniendū cauendique gratia monuimus, omnium primo, ne animos ad Iuriſprudentiae cultum adiiciatis, antequam Philoſophiae maximeque humaniorum literarum ſtudio vos ad grauiorem diſciplinam rite praeparaueritis; aut ſi iam properatis votis hanc viam celerius quam oportuit occupaueritis, ſaltim, vt aliquid ſubciſſui temporis hiftoriae, antiquitati & eloquentiae excolendae impendatis; quod pariter cum Iuris ſtudio commodiſſime fieri ſeruarique poſſe, non modo ratione, ſed & experientia doctus adſeuerare poſſum. Praeterea, cum vel noſtras poſitiones, aut aliorum compendia ſecundum Libros Iuſtiniani legetis, cauete, ne vnquam aliter quam textus Iuris conferendo, memoriae iudicioque veſtro ea committatis. Haec res bene exercita primae auditionis tempus & otium veſtrum, quod ſatis ſit, occupaturum videtur, neque tum proinde vobis auctor fuerim, vt lectiones veſtras latius diffundatis. At cum haec fundamenta mediocriter animo poſſidebitis, vtile iucundumque erit ad alios melioris notae ſcriptores digredi, ſed paucos. Nam

qui proficere cupit, multa legere debet, non multos, & πολύνοιαν exercere potius, quam πολυλογία. At cum haec generalia plene firmiterque tenebitis iam tuto quocunque velitis vagari licebit: Tunc instruet varietas, nec confundet, delectabit, nec abducet, attamen semper a tergo respiciendum, quod didicistis huic insistendum innitendumque; sic tamen, ut, si meliora deinde videatis & explorete cognoueritis, nullis praeiudiciis a veritate amplectenda vos retineri auertique patiamini

D I X I.

VLRICI HVBERI
ORATIO
DE LITERIS HVMANIORIBVS
CVM IVRISPRVDENTIA CON
IVNGENDIS.

CVM publico auspicio primum ex hoc amplissimo ad dicendum loco emerem, *Audito-*
res, quae singula corroboratam & exerci-
ram eloquentiam debilitare poterant, ea tunc in ado-
lescentem prope vniuersa incumbere videbantur.
Non tantum, quod Auditorii insolentia & frequens
doctissimorum hominum conspectus, aliaque maio-
ra quam

ra quam essent, inexpertis oculis ostunderentur. sed quod ea dicendum professione foret, quae cum ex multa eruditione, ex pluribus artibus & maximarum rerum notitia exundet & exuberet, omnium doctrinarum velut compendium repraesentaret. Qua quidem existimatione grauissimi muneris & publice tunc fatebar, & semper alias ita prae me tuli, fuisse percussus, vt illustrissimorum Procerum voluntati vix fuerim obsecuturus, nisi munitus testimonio, firmatus alloquio & hortatu eius potissimum Viri, cuius desideratissimam memoriam recenti adhuc luctu, & acerbissimo iacturae sensu Academia prosequitur; & cuius ego recordationi tantis me beneficiis obstrictum reperio, quae non modo gratias habendi, sed & agendi facultatem multum anteuenerunt. Quam vt omnino praecideret ille, ac aeternum in aere me suo quasi nexum retineret, supremo etiam moribundae voluntatis honore vices meas sustulit, & gratitudinem, qua defungi non poteram, soli posteritatis conscientiae voluit obligatam. Sed haec rerum humanarum inconstantia, hae vices sunt temporum! Quo praeceteris auctore nuper ausus eram in publicum, in hunc spectatissimum docendi locum prodire, cuius testimonium imbecillitatis meae auctoritas, cuius laudes quasi sponsiones publicae & vades mei studii habebantur, is hoc tempore non haerentem pari occasione, consiliis explicat, non hortamentis nutantem recreat, sed publici priuatique damni reputationem & grauem luctus memoriam renouat. Nam etsi, quod imprudentibus largitur tempus, ratio solet occupare solatium, hic in contrarium ipsa ratio doloris vetustatem acuit, nec patitur obliterari, quod continua irreparabilis detrimenti aestimatione repraesentat. Tu quidem, Beatissime Wissenbachi, viuis etiamnum viuesque semper;

nam fas non cenſeo mortem vocare qua tua mortalitas magis finita quam vita eſt; quin & latius in memoria & ſermone hominum verſabere, poſtquam ab oculis reſceſſiſti; ſed nos publicae vocis ſilentium, nos grauitatis, ſanctitatis, doctrinae fulgentiſſimum ſidus, nos Solem Academiae noſtrae (Tu ſuper inuidiam es) occidiſſe lugemus, Si tamen flere fas eſt, & non potius ad exempla conſiliorum atque virtutum tuarum reſpiciendum. Hoc enim multo praeſtantius eſt amicorum munus, quae praeclare fecerint defuncti, quae praecepta reliquerint meminiſſe, quam irriti deſiderio & ſe macerare & ipſorum gloriam ignauo luctu otioſiſque lamentis proſequi. Non equidem diſfuſam & inexhauſtam Viri maximi eruditionem, *Auditores*, non vitam innocentiffimis moribus pluſquam profeſſioni ſuae reſpondentem nec loco nec tempore iam ſuo laudabimus. Sed vnum ex innumeris doctrinae conſiliis, quibus ſtudia noſtra regebat, tacitus nullo modo praeterire poſſum; quod & ab initio ſuggeſtum & adſiduo inculcatum, & ſi quis auidius amplecteretur, eum mirifice delectabat. Hoc enim, cum in adoleſcentiam ſe repetebat, aditum ad intima ciuiliſ ſapientiae ſacraria praebuiſſe, hoc viro ſibi facto aures hominum, hoc ianuam famae patefeciffe recordabatur. Scilicet *a primis diſciplinæ rudimentis, eum qui Iuris olim ſacerdotio cuperet initiari, illuc vota ſua dirigere, illuc conatus inſtituere laboresque oportere adfirmabat, vt grauiffimae Iuris Romani prudentiae, non tralatitiam* (verbo ipſius vtor) *vtriusque linguae, hiftoriarum, antiquitatis & quicquid humaniori literatura complectimur, cognitionem praemitteret, nec vnquam a legali ſeueritate eruditae amoenitates ſepararet.* Et mihi quidem, admiſſi in animum altius ſaluberrimi hortamenti ille fructus ſtudiorum atque fortunae conſtitit, vt non
modo

modo Artem, cui meorum me voluntas addixerat, felicius & facilius caperem; sed mox etiam, quod auxilio tantum honestaeque voluptati comparaue-ram, otium mihi luculentum & ornatissimam Ca-
 thedrae dignitatem conciliaret. Cui siue ab initio fuerim impar, seu postea, vt mihi Procerum be-
 nignitas persuasit, sum visus satisfecisse, id non sine
 eximia & incomparabili vtilitate me sentio conse-
 cutum, vt quanto fidelius mandati officii partes im-
 plerem, tanto me profundius iis artibus immerge-
 rem, quae summopere Iuris scientiam ornarent,
 augerent & illustrare possent. Quapropter quod
 experimenti periculo, quod tam claro Praeceptoris
 & omnium qui ciuili gloria floruerunt, exemplo,
 studii nostri caput ac fundamentum esse cognoui-
 mus, id hodie pro solenni sententia pluribus appro-
 bandum & inaugurali occasione dignissimum iudi-
 cauimus. Non, vt quaecunque possent iucundita-
 tis ac emolumentum rationes in ampla diffusaque ma-
 teria proferantur: Sed quod mihi compendiosius,
 vobis *Ornatissimi Auditores*, gratius fore confido,
 ex Historia Iuris Romani, *coniunctionem legalis
 scientiae cum politioribus literis non modo ad orna-
 tum, sed vtilitatem quoque summam pertinere doceamus.*
Exhibebimus, inquam, compendio, quo sta-
 tu, quo cultu Romanae Iurisprudentiae studium inde
 a primo Decem-Virali initio vsque ad haec vltima
 tempora sit habitum, per tot rerum & imperiorum vi-
 ces profectum & continuatum. In qua commemo-
 ratione, si nullos omnino vel Auctores legum vel
 Interpretes, harum artium, quas laudauimus ex-
 pertes, si decus & famam sine harum praesidio nul-
 li temere parta comperiamur, nec hodie censeo du-
 bitatum iri, quin Iurisconsulto futuro sit idem ne-
 cessarium quod ab omni antiquitate illis ratio &
 vsus adesse oportere approbavit. Primo omnium

satis constat, Populum Romanum, vt de antiquis-
simis mortalium accepimus, sine iure certo, sine
legum freno manu Regum esse gubernatum; siue
quod nulla adhuc mala libidine, nec poena nec coërci-
tionibus indigerent, siue antequam vnius imperii per-
taesum, simplicitate & ignorantia rei pulcherrimae
Principum arbitria pro Legibus acciperentur. Sed
cum pulso Tarquinio plebis & patrum factiones
Rem publicum agitent, prauoque licentiae vel do-
minationis vsu, nullum ius aequum, sed contrariis
cuncta studiis raptarentur, facile constabat, opus esse
remedio, quod neque inflecti gratia, neque infringi
potentia, nec malis artibus adulterari posset; multi-
tudinis lasciuiam, nobilitatis ambitionem, vtriusque
prauī peruicaciam re furda & inexorabili coercen-
dam. Igitur compositae duodecim Tabulae, non vt
saepe alias, dissensione ordinum & apiscendi illicitos
honores aut pellendi claros viros aliaque ob praua
per vim latae, sed vt summis infimisque, quatenus
humanum prouidere posset ingenium, ex aequo con-
suleretur, idque tanto populi consensu, vt non iussis-
se latas, sed ipsemet tulisse videri posset. Hoc est non
Romani iam sed omnium populorum commune
praeceptum & velut Sponsio generis humani. Hic
est vnicus in immenso aliarum super alias aceruata-
rum Legum cumulo, fons omnis publici iuris, quo
duobus hisce annorum millibus orbis terrarum vtitur.
Ex hoc fonte inquam, velut riui, caeterae Leges, Ple-
biscita, Senatus consulta, Principum & Magistratum
Edicta promanarunt, hinc illud flumen Prudentum
interpretationis & ad huius exemplum recentiora,
gentium scita ac instituta in vniuersum Iuris Ocea-
num

num confluxerunt. Sed vnde hoc immortale Dei donum? Vnde primam huius fontis scaturiginem arcessemus, Decem - viris accitis, quae vsquam egregia, Duodecim Tabulas composuerunt, non tantum ex antiqua Hetruscorum disciplina, sed & celeberrimis Graecorum, maxime Atheniensium, quae sapientiae & aequalitatis temperamento laudabantur, monumentis excerptas, ciuiumque ingeniis, quatenus Italica grauitas a Graeculorum leuitate non abhorrebat, accommodatas. Quin eadem opera Phoenicum, Aegyptiorum aliarumque per Orientem nationum memorabilia huc fuisse deriuata liceat affirmare, cum ex iis eruditionem adeoque & corpus suarum Legum peregrinantes collegisse Solonem, vetustas prodiderit. Videtis igitur *Auditores*, hos duodecim Tabularum conditores, sine Graecis artibus, hoc est omnibus quae philosophia & vniuersa studiorum doctrina sibi vindicat, muneris sui partibus perfungi non potuisse. Qui de omnibus vitae publicis priuatisque forensibus & domesticis officiis, de omnibus rebus diuinis & humanis commentabantur, an hos vllam sapientiae partem, nedum linguarum eruditam varietatem aliaque communia & peruagata ignorasse arbitramur? Si bibliothecas omnium philosophorum vnus duodecim Tabularum libellus & auctoritatis pondere & vtilitatis vbertate complectatur ac superet, vt Tullius arbitratur, fatin' clare videtis, eius Artifices & philosophicas artes & earum comites ac administras cultiorumque gentium mores & instituta percaluisse. Eos in doctrina de naturis hominum, de historia, de antiquitate, de administratione Rei publicae & si quam aliam supellectilem in Iurisconsulti instrumento Scae-

uola requirebat, praeclare fuisse versatos. Caeterum, populus Romanus, his legibus latis, quod apud omnes peraeque gentes euenisse videmus, nequaquam in simplicitate & seueritate illarum acquieuit. Nam & rigorem antiquum, cui par non erat posteritas, a Praetoribus emolliendum curauerunt, & mox imperitia multitudinis Interpretationem Fori, Interpretatio nouum ius, Prudentium Auctoritatem stabiluit. Quid attinet *Auditores*, denuo contendere, quod vltro se probat & in oculos ingerit, non potuisse legum sensus intelligi, non rationibus confirmari, multo minus illustrari vel ad vtilitates communes & fruitionem aequalitatis flecti, nisi illarum artium ope & facultate, quas in compositione iuris nobilissimi adhibitas & expressas memorauimus. Quid hic ego Sextum Papirium, Appium Coecum, Tiberium Coruncanum, qui primus profiteri coepit, aliosque, quorum laudibus Pomponii manuale sufficit, enarrandis enumerem? ne Mutii quidem Scaeuolae Iurisconsultorum eloquentissimi & eloquentium Iuris peritissimi peruulgata mentione vtemur, cum omnis antiquitas plena sit exemplorum, quibus nullas res aequae coniunctas, vsuque assiduo conglutinatas apparet, quam bene dicendi artem & Iuris notitiam. Legum inquam studio eloquentiam coniungimus, non eam qualemcunque dicendi exercitationem, sed vt omnes variae eruditionis partes hac vna voce complectamur. Nam & publici iuris auctoritas & regendae Reipublicae ratio & monumenta rerum gestarum & vetustatis exempla, vt Cicero iudicabat, oratori nota esse debent, ac pariter Iurisconsulto. est enim plurima, pergit idem, in Pontificum libris, qui & Iura tractabant, in duo-

in duodecim Tabulis & in omni Iure Ciuili antiquitatis effigies & historiae ac Eloquentiae communicatio. Hinc P. Crassus illius Scaeuolae frater saepe testabatur, se nec ante causas amicorum tractare atque agere coepisse, quam Ius Ciuile didicisset, nec in huius studio feliciter se versatum, nisi cum vicissim dicendi copiam assumisset. Quid vero ille M. Cato, qui nihil ostentationis, nihil voluptatis & vix quicquam ornatus causa affectabat, nonne & eloquentia tanta fuit, quantam illa tempora atque illa aetas Romae ferre maximam potuit & Iuris Ciuilis omnium peritissimus? Nonne & profectus in senectutem, vt accuratius vtrique studio satisfaceret, literis Graecorum excolendis animum applicuit? Cui potissimum exemplo, *Iuuenes Ornatissimi*, velim pro se quisque diligenter attendat. Vir antiquae seueritatis, ab omni nouitate, elegantia, cultuque amoeniori pene morose alienus & iam aetatis vitio asperior, vt ciuili tamen doctrina se plenius imbueret, non altiore modo sapientiam, non domesticae antiquitatis memoriam, non modo vernaculam sibi facundiam comparauit, sed transmarinam humanitatem & politiores Musas sectari tanto quidem amore voluit, vt pridem Consularis & Censorius, postremo Elementarius quoque Senex appellari non erubesceret. Qua mutatione literaria forsitan austeritas eius efficacius quam vxorio leuamento, quod octuagenarius in iuuentula quaesierat detrita fuit & emollita. Sed proinde, num quisquam erit vestrum *Themidos Alumni*, qui aetate ingenioque florente fatiscentem corpore & animo Catonem imitari sit cunctaturus? Imo si vel utilitatem necessariam vel liberalem animi oblectationem quaeritis,

ritis, occupate tantum decus, ne vel ad senectutem Catonis non perueniatis, vel eam affecuti animo forte pari commodoque destituamini. Quod si haec seueriora pristinae doctrinae nomina iuuentutis animos nondum satis elegantiarum amore inflammauerint, transeamus ad proximum multo equidem pulchrius ac politius ac aureum fere seculum, quo & verbis delectus & ars compositioni & sententiis accuratior inuentio est adhibita, quo & cultior omnino ac laetior eloquentia viguit ipsamque Iurisprudentiam multo reddidit illustriorem. Omnia in admirationem florentissimi temporis eloquia cumulasse videbor, si hoc ipso *Tullianam* e rostris & in foro *vocem* tonuisse & fulgurasse dixerò, si libros scripsisse de Iuris arte *Sulpicium*, si responsa dedisse *Trebatium* commemorarim. Quorum vterque, vt Graecis artibus, sic amicitia proximus Ciceroni, perfectos, vt Oratorem alter, si tamen vnquam possunt esse perfecti, Iurisconsultos exhibuerunt. Et Seruius quidem altero primum studio contentus & infixus, postquam necessitate & conuitio Scaeuolae exagitatus ad coniunctionem vtriusque compulsus est, nec Oratorem nec Iurisconsultum in suis tantum subselliis exactam mereri laudem experimento docuit. Quae non eius fuit solius aut Trebatii aut omnium qui Romae ad honores contendebant existimatio; sine eloquentia & ciuili facultate neminem aut assequi posse aut tueri conspicuum & eminentem in ciuitate locum. Nemo plus nominis & fauoris apud plebem, apud Principes gratiae, apud Patres & Magistratus auctoritatis, quam Patroni causarum comparabant, quorum numero qui non censerentur, tanquam inertes, nec honoribus fuffecturi negligebantur. Hos Praeturae & Consulatus vltro vocabant, nec priuati quidem honore & potestate carebant: cum
nihil

nihil splendidius, nihil ad magnam potentiam efficacius haberetur quam clientelis abundare & laborantium spem vitam ac posteros gloriosae vocis munimine tueri. Hoc igitur fuit tempus, quo forum nobilissimis Patronis coartatum, quo Iuris facundiaeque magistri & numero & dignitate in imensum augebantur. Quin forte adeo nimium, vt luxurioso ingeniorum prouentu, hoc nimium verteretur in vitium, & eloquentia fieret alumna licentiae; comes seditionum, effrenati populi incitamentum, arrogans, temeraria, contumax, sine obsequio & ignara seruitutis, in quam tamen ab Augusto, subtracta, quae facem admouebat, contentionum materia, vna cum populo breui fuit redacta. Nec minus Iurisprudentia Legum multitudine & Interpretum copia non sine magno iudiciorum dispendio & omnium rerum confusione laborabat. Adeo quidem, vt Caesar Iulius, inter praecipuas ordinandae Reipublicae curas, huic morbo nonnisi magno & audaci remedio succurrendum iudicaret. Quippe ex infinita Legum & disputationum mole tollere superuacua, seligere & in paucos conferre libros, vt multis postea saeculis a Iustiniano factum, probatissima quaeque decreuerat. Quod, nisi mors eum infausta & hac vtique parte inauspicata occupasset, eis paucos menses incredibili cum posteritatis fructu absoluisset. Per me quidem frui conscientia tua BRUTE, & quantum vis, imputa Idus Martias Populo Romano. Consulisti tamen immortalitati tuae potius, quam orbi terrarum, pessimo dicam an pulcherrimo facinore. Manes tuos non insectamur, nec tyrannicidae statuam inuidemus, sed rosae ac lilia sepulchrum tuum non ornent, qui nimis crudo seruitii odio & improspere festinatione saluberrimi conatus fructum generi humano intercepisti. O quam praestitisset,

stitisset, corruptos & degeneres tuos ciues legum
& imperii obsequio licentiam exuere, quam ancipi
& piaculari libertate intempestiue onerari! cuius
adeo incapaces & indigni erant, vt ne traditam
quidem & inculcatam a vobis recipere & conserua-
re potuerint. Si carunculam senis expectare &
tantisper indomitam regni impatientiam cohibere,
quam Rem publicam in casum dare & ciuilibus bel-
lis inuoluere maluisses, O quam praeclaro magni
Dictatoris beneficio Iurisprudencia frueretur! Quan-
to cultius Iustiniano (ignoscant sacratissimi manes)
Caii Caesaris ingenium, quanto melior & doctior
Triboniano Sulpicius, quam dispares Dorotheo ne-
scio cui, vel Theophilo, Scaeuola atque Trebatius,
quanto beatiora florentis Romae quam iacentis &
a Gothis oppressae tempora, tanto elegantius, tan-
to concinnius & eruditius (confessionem vis veri-
tatis extorquet) Iulianum prae Iustinianaeo Com-
pendium extaret. Non versaretur in ore docto-
rum tristis querela, fractum nobis & lacerum &
enerue Iuris corpus esse relictum. Non repraesentarent
deliciae nostrae, Pandectae, quasi rudera ma-
gnificentissimi aedificii puluere multo dissipata,
quasi tabulas ornatissimae classis ex infelici naufra-
gio reliquas, aut merces pretiosissimas irreparabili
iactura mari vasto fluctuantes. Ille qui ingeniosa
Kalendarii emendatione suas anno tempestates, suas
vices Soli & Coelo restituerat, quantam non lucem
foro idem ac tribunalibus, id est, ipsi Iustitiae, vni-
co societatis humanae praesidio, immortalis poste-
ritatis bono infudisset. Non hoc solo, quanquam
fortuna maior, Patre fuisti minor Auguste! qui
potentiae securus & otio affluens, cum abiecto
Trium Viratu, iura dares, quibus pace & tanquam
Principe populus vteretur, institutum Diui Iulii
adeo non persequeris, vt potius de cumulandis
legibus

legibus augendaque fori disceptatione cogitares. Interpretes Iuris non modo auctoritate, quam & olim populari consensu obtinebant, sed insuper immensa Legislatorum potestate armasti. An ita dominationi visum expedire? vt noua responsa vetus Edictum & Prudentium auctoritas iudiciale regnum Praetoris euerteret? An vt otii dulcedine plebs emollita, nobilioresque animi ciuilibus studiis ac forensi occupatione partium & armorum obliti pristinam ferociam & atrocem Reipublicae memoriam deponerent? Sed interim gloriae atque dissentiendi libido docentium copia & dignitate aucta, non modo iudicum religionem multitudine sententiarum distraxit, sed & Graeculorum exemplo Scholasticas contentiones & sectarum nomina sanctissimis auditoriis intulit. Verum hoc professionis nostrae damnum aliud pensauit commodum, hanc tam seueri studii corruptelam nouum Augustaei saeculi ornamentum oblitterauit. Nam licet illa quondam Tulliani aevi senatoria & iudicialis eloquentia paulatim imminuta libertate, in arctum cogeretur, ab hoc tamen potissimum tempore, politiores illae & secretiores literae, quas humanitatem & elegantias appellamus, cum Legum interpretatione coniunctae & velut adoptatae a Iurisconsultis, in eorum cultu & comitatu esse coeperunt. Temporum quies, otium populi, senatus tranquillitas, & contentiones ordinum seueriore Principis disciplina castigatae popularem vehementemque facundiam adstrinxerant & frenum oratoribus imposuerant. Proinde qui plausum & clamorem audientium velut pleno theatro mereri haud poterant, domi tanto exactius eloquentiae & literarum ope Iurisprudentiam excolebant. Praeclarum specimen *Annius Labeo*, Princeps

ceps & pater *Proculeianorum* huius instituti prae-
buit, qui teste noctium Atticarum Aristarcho Iuris
quidem ciuilis scientiam principali studio exercuit
& consulentibus publice responsitauit; caeterarum
tamen bonarum artium adeo non fuit expers, ut &
in *Grammaticam* sese & *Literas antiquiores alio-*
resque penetrauerit, Latinarumque vocum origines
rationesque percalluerit. Quod adiumentum quan-
topere Iuris Professori expediat, nemo clarius eo-
dem Labeone docuerit, qui hac praecipue scientia
ad enodandos plerosque Iuris laqueos feliciter ute-
batur. Quis hodie non risu vel flagris dignum iu-
dicaret, qui Iurisconsultum ad vocabulorum dispu-
tationem & Criticorum nugas adstringeret, quis
Maiestatem artis amplissimae non corrumpi *hisce*
minutiis & indigne violari contenderet. Sed desi-
nent mirari, qui quod Oratoriae Institutionis Au-
ctor de hoc ipso censet, animaduertent; omne
ius positum esse aut in aequi prauique discrimine
aut in verborum interpretatione. Agnoscite, re-
ponite hoc animis, *Ornatissimi Iuuenes*, duas pro-
fessionis nostrae studiiue vestri partes constitui,
vnam grauissimis Philosophiae, alteram iucundissi-
mis Philologiae praeceptis imbutam & instructam.
Quapropter exuite hanc persuasionem, alterutram
vobis partem ad consummatam Iuris intelligentiam
sufficere, mihi, vel potius Quintiliano, quem lau-
daui, credite, sine studiis humanitatis Leguleii?
non recuso, Iureconsulti nequaquam haberi pote-
stis. Hinc aemulum Labeonis & pacis eodem
tempore decus alterum *Capitonem* & *Sabinianos*
Auditores, quique proximis Imperatoribus vtrique
Scholae praeferunt, idem incorrupta Sectatorum
imitatione continuasse & annales & ipsorum mo-
numenta loquuntur. Nam licet illa Veterum ma-
gna & notabilis facundia spretis exercitationibus
paula-

paulatim erat amissa, quantopere tamen facultatem eius Iureconsultis necessariam iudicarent, cum in Rhetorum declamationibus fictisque controuersis & imitamentis dicendi versarentur, abunde significabant; vti nec illae quas dixi, arcanae & a strepitu remotae literae, donec Imperio suum decus & honos mansit, a Patronis causarum separatae vnquam neglectaeque fuerunt. Quod vtinam, qui nostro saeculo in forensis gloriae, vt hoc dicto vtar, peristyliis ambulant, imitari dignarentur! a quibus vulgo bonas literas adeo contemni aut ignorari videmus, vt in actionibus eorum atque consiliis etiam faex quotidiani sermonis omniaque inculta & impolita, nec raro, cum Legum autoritas erudita Lingua profertur, pudendi errores vixque tyrocinio ignoscendi, reperiantur. Sed ab irrito reprehendendi labore ad antiquos relabamur. Haud frustra societatem elegantioris doctrinae atque Iuridicae Professionis modo cum honore & magnitudine Romani Imperii coniungebamus. Nam priusquam migratione Thracica & Vandalorum Gothorumque inundatione Romana Maiestas aut in externos sparsa vel a Barbaris extincta defecisset, nunquam elegantis suis nunquam suis literis & humanitate Iurisprudentia destituebantur. Cuius rei magnificentius & gloriosius argumentum, quam responsa veterum, quibus hodierna Digestorum volumina constant, nulla gens vel aetas praestare potest. Quae ab alienis quoque Lectoribus, ne ad suspectam domesticae auctoritatis fidem prouocemus, non modo laudis maximae, sed admirationis etiam summae testimonio extolluntur. Quale, mihi non tempero, quin ex nobili scriptore nec Iure Consulto nec satis aequo Iureconsultis, quique censor alias & obtrektor eorum insolens & acerbus audiat, vnum & insigne producam. Quippe

non modo summam diligentiae, grauitatis, prudentiae, aequitatis & doctrinae laudem Pandectarum Auctoribus tribuit, sed & orationis tantam esse puritatem, dignitatem & elegantiam fatetur, ut beatos praedicet Iuris Studiosos, qui tam ornatae, tam ut ipse loquitur aureae disciplinae dent operam, cum qua nulla ex iis quae publice leguntur, quoad venustatem & eloquentiae copiam comparari possit. Non rerum sacrarum professionem hunc cultum recipere, non Ius Pontificium, quod ex maxima parte sit Gothicum, non Philosophos sui temporis, quorum portenta verborum, ait, nec a Gothis aut Vandalis intelligerentur. Digesta Iuris Romani cum arce Tarpeia comparat, quae ut urbe capta & incensa non tantum sola mansit inviolata, sed recuperandae totius urbis & imperii occasionem praebuit; ita & hos libros non modo puros & sanctos, cum omnia barbariae situ obsita & contaminata iacerent, esse seruatos; sed per quotidianam eorum lectionem & semper aliqua ex parte incolumem atque in honore fuisse Romanam Linguam, & breui suam dignitatem atque amplitudinem recuperaturam. Tantum igitur, inquit, deberi puto hisce libris, quantum illis olim, qui Capitolium ab armis Gallorum atque insidiis defenderunt, per quos factum est, ut non modo tota ciuitas non amitteretur, verum etiam ut tota restitui posset. Haec animosi illius Grammatici autoritas, qui haec tam magnifice, de Iuris Auctoribus non utique Graecis, nedum recentioribus Gothorum posteris, praedicauit; sed de genuinis ipsisque Romanis. Nam donec vrbs aeterna quae procreauerat, nostram Artem in suo gremio fouit & enutriuit, nunquam germana proles a Parente & a Maioribus degenerauit. Sed in aliam translata sedem alioque induta cultu non secus mores & formam corrupit, quam folum & coelum omniaque instituta mutauit. Romam videlicet eodem
tempo-

tempore ciuiliū doctrinarum & eloquentiae honos cum Imperii maiestate destituit. Quae dum mansit, non modo sub *Antoninis*, sed ad *Diocletianum* vsque & *Maximianum* haudquaquam spernenda, quaeque saeculum ferre possent, vtriusque, specimina durauerunt. Tandem ex Britannia (paucos scio quod dicam expectaturos) pestis atque clades Italiae & Eruditionis Latinae prodiit. *Constantinus*, inquam, cui Religio magis quam Respublica, Pontifex quam Populus Romanus *Magni* cognomen dedit. Mole potius rerum gestarum & enormitate successuum quam solida suisque meritis subnixa fama, gloriam ad posteritatem adeptus. Nam vt libertatem Romanam non contentione nouissima, sed priore *Caesaris* & *Pompeii* concordia trucidatum iri *Cicero* atque *Cato* vaticinabantur; ita ruinam Occidentis non *Gallieni* aut *Honorii* socordia, non *Stiliconis* & *Narfetis* perfidia, sed tua *Constantine*, imprudentia & domicilii omniumque rerum praepostera mutatio & Augustaeis praesidiis nudata Imperii claustra pepererunt. Nam vt inconsulta Imperialis sedis & Germanicarum legionum distractione porta Barbaris in cultissimas prouincias ipsamque Italiam patefacta est, ita eruditionem & literas hac funesta occasione translatoque palatio, Romam & Occidentem reliquisse, nemo cui illorum temporum historia, vel leui auditu constat, ignorare potest. Graecos autem, qui & olim sua tantum mirari solebant, nequaquam pari affectu studioque Leges & artes Italicas excepisse, nec eadem qua Romani Veteres dexteritate coluisse res ipsa quaeque reliquerunt de Iure commentaria, testantur. Nolo doctissimis eorum Interpretibus Draconem Lacedaemoniorum Legislatorem, Seuerum & Antoninum Diuos fratres salutatos & tot ridiculas verborum deriuationes aliosque lapsus

pueriles exprobrare. Non patitur institutae orationis modus in reprehensiones euagari; nec omnino praeposteram eorum sagacitatem probamus, qui in Iustinianum & Amanuenses eius quaecunque personis contumeliosa vel compositioni Iuris indecora & aduersa reperiuntur conquirere studiose & cum bile multa euomere gaudent. Erat sane quod grauiter indignaremur, si, ut vulgo iactatur, constaret, Iustinianum post nouam Legum digestionem Compilatorum suorum instinctu, antiquorum Iureconsultorum aboleuisse & concremasse monumenta; nec omnino deerat, in quo iusti doloris libertati indulgeretur, adeo penitus inuersam vetustae Iurisprudentiae faciem, nec pauca sine dubio perperam addita, detracta atque mutata monstrari possent. Sed alium dictioni meae scopum, alios mihi fines terminosque pridem constitui, extra quos si in illam materiam egrederer, nec orationi finis nec modus querelis reperiri posset. Quin ex ipsis hisce temporibus & quae multo infeliciora sequentur, nouae rationes se produnt & valida pro coniunctione studiorum argumenta suppeditantur. Nam & passim in commentationibus suis Graeci, ut Auditores Linguae & Antiquitatis Latinae rudes, ex ipsis velut fontibus intimisque principiis erudirent, mores ritusque veterum & vocabulorum origines crebro & accurate inculcant. Quae licet ab omni hallucinatione forsitan liberari nequeant, minime tamen vel hoc solo spernenda fuerint, quod nobis exemplo, his diebus, *Ornatissimi Iuuenes*, in vestram gratiam imitando, praelucere videantur. Nam si Graecorum Iuuentus hoc nouo lumine in percipienda Legum disciplina carere non potuerit, cum adhuc in recenti memoria vetus Respublica versaretur, quae spes aut ratio vobis post tot seculorum decursum facilioris intelligentiae superest? ut adeo
non

non ornatum vel amoenitatem solam, non quaecunque commodum, sed ineuitabilem discendi necessitatem literas & humanitatem flagitare videatis. Sed cum permultas huius studii partes dari aliquoties sit dictum, audeo tamen affirmare (licet non paucos verear perculsum iri) nihil Iuris Studiofo vtilius, nihil ad proficiendi compendium efficacius quam mediocrem Graeci sermonis vsum esse habendum. Nouimus peruagatam haecenus auideque vulgo susceptam opinionem, Theologos quidem & Medicos, forte an & Philosophos, nunquam suis artibus, quas e Graecis fontibus hauriunt, absque huius linguae praesidio decore satisfacere posse; At Iuris Romani prudentiam vernaculo sermone traditam Graecis indigere literis, id vero inexpectatum & inauditum videri. Graecorum adolescentes ad nostras Leges accedere sermonemque ausos aspernari accepimus, nobis non erit integrum ignaris Hellenismi Latinum Ius tractare & negligere in Interpretibus quod illi impune in Legislatore spreuerunt? Equidem feliciter illos, *Generosi Iuuenes*, latinitatis imperitos in nostra fuisse disciplina versatos res ipsa copiose refellit; Sed agite, quid nobis hodie expediat, non quid illis praestare licuerit animaduertamus. Fontes Romanos, nisi per Graecorum riuulos proponi inaccessos indignamini; Sed quid si fontes in arduo sitos inuentuque difficiles, riuos inde per laetas valles, & aperta camporum manantes, aditumque ad fontes planum facilemque praebentes reperiatis, num quis eos adire, vt mox puriores bibat aquas, grauabitur? Sed ita cum Legum studio & Graeci sermonis hodieque comparatum esse, quaeso attendite, *Auditores*, dum ex recentiore Iuris historia, priusquam peroremus, strictim, at in conspicuo exhibeamus. Hoc enim nemo inficias ire potest, postquam *Italia* & omnis

qui nunc est Christianus orbis, Barbaricis armis, Vrbe & Imperio extinctis, redactus est in seruitutem, Iuris Romani scientiam omnemque memoriam funditus per Populos latini nominis euersam atque deletam, tantumque *Gothicas & Longobardicas & Saxonicas, Salicas atque Normannicas similesque magis Barbaras per Europam* leges valuisse, quae nec hodie quidem Iuri Ciuili tam eleganter doctaeque composito & humanitatis aequitatisque pleno cedere dignantur. At interim *Constantinopolis*, noua Roma & domicilium Imperii facta, illustri Gymnasio totiusque orientis supremo Tribunali praefulgens, Iuris Professionem omnesque literas pacis & florentium rerum amicas, cum nusquam sedem tutam stabilemque reperirent, sibi facile vindicauit. Tam eximia potiti occasione Graeci, omnium reliquarum artium inuentarum gloria superbi, insito suae linguae excolendae propagandaeque, Latinorum autem obscurandae studio, hanc quoque Reginam & Dominam Artem, vna cum Imperii dignatione Romanis subtrahere sibi que totam mancipare constituerunt. Igitur licet Imperatores, qui vsque ad Iustinianum nouo Iuri excogitando ferendisque legibus operam nauarunt veneratione Urbis Aeternae, regnatricis Linguae honorem vtcunque tuerentur, absurdumque iudicarent alio publicos actus sermone celebrari, quam eorum a quibus ipsi originem nomen auctoritatemque ceperant; breui tamen extitere, qui & Leges vetustas in suam Linguam transtulerunt & Constitutiones nouas Graece tantum edi atque promulgari curarunt. Cui postremo accessit Iustiniani, Recentioris & Antiqui Iuris compendiarium Digestio, quam neque multo post interuallo vel Gentis inuidia vel fatali socordia, veterum secutus est interitus monumentorum: Non equidem iussu sanctissimi

simi Imperatoris, quod nunquam mihi persuaferim, sed eadem qua nos ratione sentimus omni die, breuiariis & excerptis clarissimos Autores incuria paulatim & obliuione sepeliri. Ita per annos plusquam sexcentos sola doctrinam legalis sapientiae Graecia retinuit ac continuauit, vt non modo in Italia caeterisque prouinciis omni careret usu & honore, sed ne copia quidem aut vllum in publico exemplar Pandectarum haberetur. Nam vetustissimus Pisanorum Codex, quem postea Medicaeae Domus fortuna Florentinis addixit, primus in lucem prodiit anno supra millesimum & centesimum trigesimo sexto, cum in vrbe Malfitanae direptione repertus magnaue veneratione ab victoribus praedae exemptus & quasi consecratus esset. Quocirca totum Corpus, *Opnatissimi Iuuenes*, vt hodie circumfertur, vel a Graecis contractum, digestum & in fragmenta redactum, vel a Graecanis Principibus omnino est conditum atque procuratum. Et cum hoc quidem Graece maximam partem conscriptum, illud ita Graecorum interpretamentis & obseruationibus sit illustratum, vt multa sane in illis a Nostratibus intelligi non potuissent, quis ea Lingua tam praeclaro huius studii instrumento carere se posse existimet? nisi *Baldum*, *Bartolum* & *Accursium* vel *Bulgarum* & *Hugolinum* aliosque eiusdem aevi Legum expositores, genuinos earum sensus aut vidisse putet, aut vere antiquorum responsa fuisse interpretatos. Enimuero nec potuerunt, nec proinde reprehensionem merentur, eo destituti praesidio, quod vnice erat necessarium & Constantinopoli abundabat. Vbi expeditum & in promptu erat resolvere difficultates, quas nostri ex concisis tot millium librorum particulis, ex ineptis versionibus & mendosissima Codicum lectione vel nunquam assequerantur vel coeca falsaue diuinatione

corrumpebant. Caeterum, quis deformem & infelicissimam disciplinae nostrae professionem a Lotharii e Saxonia Imperatoris (cuius auspicio) & Bononiensis Irnerii tempore (cuius ductu) restituta est Europae Iurisprudentia, fuisse ignorat? Quam tamen prolixius ostendere & exagitare superfedeo, ne quis eorum existimationi detractum & insultatum putet, qui adhuc in foro regnant, nec poenitendis de arte nostra meritis claruerunt, vt tamen meliores haud dubie condendi Iuris auctores, quam conditi & a veteribus traditi Interpretes esse contendam. Verum tandem aliquando superiori faculo, depulsis tenebris, nouus illuxit Sol Iurisprudentiae, postquam Graecae & Latinae literae coelesti beneficio renatae, vt reliquis disciplinis, ita nostrae facultati facem praetulerunt; postquam harum subsidio pristinos fontes vitiorum colluue turbidos & lutulentos viri magni repurgarunt & limpidissimos inde riuos suo labore industriaque deduxerunt. Quorum Antesignani *Alciatus*, *Budaeus*, *Cuiacius*, aliique magnam & duraturam cum artibus famam, non magis in suis quam literaturae subfelliis comparauerunt; Quorum ad scripta, *Praestantissimi Iuuenes*, si ab *Accursianis* & *Bartolistis* aliquando transeatis, non aliter vobiscum agi putabitis, quam si e domo situ & araneorum telis obsita in aedes pulcherrimas & argento aureaque supellectile renidentes adscendatis. Quae amoenitas & incredibilis delectatio praeter utilitatis respectum sola vos ad amplectendum orationis nostrae propositum abunde ni fallor prouehet & inuitabit. Sed ne arduum nimis asperumque eruditionis hoc iter, quod pridem incultum, desertum & imperuium sit, existimetis. *non omnes equidem Iuri destinatos pari modo & aequae profunde literis ac antiquitatibus immergi suadeam; sed qui otio & facultate*

tate abundant, hos plene vellem instructos; qui secundum eos, nec admodum festinant, nec longiores patiuntur moras, quod satis foret, imbutos; sed quos Parentum imperium vel familiaris fortunae occasio properandi necessitate adstrinxit, si non daretur ultra; leuiter saltem tinctos desiderarem, etiam ex illa modica & perfunctoria Humanitatis notitia incredibilem in studiis suis & lucem & voluptatem percepturos. Sed vt aliquando absoluiamus, si aduertistis animum *Auditores*, quinque vobis intervalla & insignes studii nostri mutationes post *Decemviralia Comitia* repraesentavi. Et primum quidem ad *Antoninos* vsque *Caesares*, sub quibus praecipui, quorum supersunt *Responsa*, floruerunt; alterumque spatium ad *Bysantinam* migrationem arctissime *Leges* & *Literas* copulasse, pluribus, quam necesse erat verbis comprobavi, modo non paucioribus, quam ad alliciendam excitandamque iuventutem requirebantur. Tertium a *Constantino Magno* ad *Saxonem Lotharium* *Graecam Linguam* eiusque inexhaustas diuitias propius cum legali gravitate coniunxit. Quod sequitur ab *Irnerii* Auditorio ad renatas nouissime politiores artes, non minus acri validoque, licet diuerso ad humanitatem stimulo vos impellet, si barbariem illorum temporum & incredibilem inscitiae deformitatem oculis animisque proponatis. Sed vltimum, cuius nuper initium extitit, & mox nisi *DEVS* & bona mens auertat, extabit finis, quo recentius, eo nos efficacius praesenti discriminis sensu mouere debebat; ne sextum deterrimi ominis intervallum a nostro saeculo inchoaretur. Nemo enim qui & caeterarum scientiarum & Iurisprudentiae statum studiumque intuebitur, dubitabit, ire nos magnis passibus ad superiorum temporum barbariem, non iisdem vtique causis, quibus *Literae* & *Artes*, Ro-

mano collabente Imperio, interierunt, non diminutione publicae Maiestatis, nec inhumanis Attilae vel Totilae armis, sed proprio Marte, nullo prohibente vel infestante, doctrinarum instituta, velut immaturo festinatoque senio elanguerunt. Cuius corruptelae qui causas expetit Quintilianum ut nobis loquentem audiat: *Quis, inquit, ignorat, & Eloquentiam & caeteras humanitatis artes desciuisse ab ista vetere gloria, non inopia hominum sed desidia iuventutis & negligentia parentum & inscitia praecipientium & ignoratione moris antiqui.* Non est igitur, quod seculum accusemus, vel ingeniorum nos poeniteat, *Generosi Iuvenes*, modo incuriae focior-diaeque maculam eluamus; quod cum in omnium sit potestate nostrum, absit ut vel conatibus vestris diffidamus, vel de successu praeclaro desperandum putemus. Non est quidem nulla Parentum, quos *Fabius* incusat, hodieque culpa, dum liberorum fortunis prouide consultum credunt, si festinatis votis eorum cruda studia, non per legitimos gradus promoueant, sed in forum Ecclesiamque protrudant. Verum hanc difficultatem, qui serio ad amorem elegantiarum sunt animati facile profligabunt. De *Francisco Duareno* proditum est memoriae, quod missus Lutetiam Parisiorum, ut Iura studeret, cum *Budaeum* quoque Auditorium frequenter, delatus a popularibus indignationem Patris incurreret, quasi nugis feriaretur, nec quicquam pro spe atque expectatione praestaret. Sed placato per *Budaeum* parente, celeberrimum & vix Cuiacio secundum *Duarenus* nomen euasit. Non sunt vobis, fateor, *Budaei* Praeceptores, quorum & nunc peritiam & dexteritatem merito *Quintilianus* requirat. Nobis nihil quam voluntatem affectumque & sincerum gratificandi vobis propositum studiumque venustatis arrogamus, sine quo spes solida disciplinae

plinae & seuera lex proficiendi nulla seruari potest; quoque duce, si non omnia consecuturi summa, nunquam tamen ab omni spe laudis via nobis praeccludetur. Persona quidem modo suscepta posterum serio est agenda, quamque nacti sumus spartam hanc solam ornare contendemus, *Literas* commendamus, Iurisprudentiam docebimus, nec proinde amore diuerticulorum deflectemus a regia via, sed ad veram solidamque studiorum frugem ipsamque ciuilis sapientiae arcem recta vos deducere conabimur. Dux & auctor proprius humanitatis curabunt *Illustrissimi Proceres*, & iam curauerunt, ne in hac ipsa bonae mentis palaestra desiderari possit. Vos modo quibus bona mens & incorrupta disciplina sinceram proficiendi rectamque eruditionis viam monstrauit, nolite adspernari haec studia, quae plus in recessu quam in fronte gerunt, plus praestant quam polliceantur, quae non ad speciem atque pompam sed veram solidamque laudem magnifice sunt comparata. Liceat nobis cum *Laurentio Valla*, quem modo scientiae nostrae gloriam tanto pere extollentem audiuius, hortamentum Maroniani versiculi Vobis applicare, *o fortunatos, nimium bona si sua norint, Iurisconsultos!* Pulcherriam vereque auream habetis Artem si adgnosce pulchritudinem eius atque splendorem, si percipere suauitatem, imbuto literarum deliciis palato, potestis. Proinde curandum vobis & prospiciendum, ne pudenda ignorantia, quam nunquam imputare possitis, fructu vos rei saluberrimae destitutos & orbatos relinquat; ne propterea minor sit vestra felicitas, quod bona toties exhibita & inculcata cognoscere & tota mente, complecti neglexeritis, quis ea fronte, quis tanta erit audacia, qui ad *Vlpiani*, ad *Scaeuolae*, ad *Papiniani* lectionem manibus illotis, id est, sine bonis literis audeat accedere?

Quod

Quod erit os illius Iurisperiti, qui sine vlla Humanitatis scientia Paulum, qui Caium, qui Africanum, non dicam legendos, sed interpretandos aggredietur? Credo, quod diuinarum & humanarum rerum se consultos praedicabunt, licet verborum minutias & scrupulos Grammaticorum ignorent. Sed quae, malum! est arrogantia in minoribus nauigiis se rudem esse confiteri, quinqueremes autem & maiores etiam gubernare didicisse! maximarum rerum scientiam iactare, ad quas sine paruis & minutis illis nemo vnquam peruenit! interpretari Iuris auctores absque praesidiis illarum artium, sine quibus nullo modo intelligi possunt. Scilicet, quibus non aliter aurum ex antiquis erutum, quam multo oblitum Accursiano fimo splendescere videtur! Qui sic adornant Iurisprudentiam, ac si vestem attritam laceramque opulentissimae reginae circumdandam pararent. Et hos tamen videas, non modo praesidium clientibus, sed orbi prope toti, lucem ingenii, atque doctrinae suae, porrigentes ac ostentantes. Quos vt fugiatis *Generosissimi Iuuenes* & hortatus sum multis & ad excitandum ardorem vestrum plura supererant; Sed non omnia vobis inculcanda, quaedam & intelligenda relinquemus. Non vti sumus ignotis ad persuadendum argumentis; domestica sufficiunt. Leges vestras euoluite, magistros legum consulite, quamque docendi rationem illis tam praeclare seruata videtis, eandem discendi viam alacriter insistite, & me auctore, praeclara quaeque de successu sperate. Sed nunc quidem satis ad vos abundeque diximus. Quod superest, ad Te nos conuertimus, Parens Ter optime, Ter sanctissime, coelestis munificentiae dator & fons copiosissime, Te supplices veneramur, vt haec noua muneris nostri professio in sanctissimi Nominis Tui gloriam, in Ecclesiae & Rei-

Reipublicae vtilitatem, iuuentutis omniumque nostram temporalem aeternamque salutem cedat. Est ita clementissime Pater; omnia pene coelitus inculcata nobis praefagia commonefaciunt, supremum Filii Tui aduentum circumacta praecipitantis aevi periodo, breui terminum finemque rebus humanis imposituram, eiusque terribile (sic meriti nostri conscientia dictat) iustumque iudicium haec terrena iudicia Legesque & omnia fluxa societatis fundamenta sublaturum. Proinde nequaquam temere in has cogitationes delabimur; frustra tantum laboris & negotii ciuilibus studiis paulo postea defuturis impendi atque consumi; dandam potius operam, vt a vanis transeuntium & caducarum rerum feriat curis in Tuae Maiestatis cultu ac aeternitatis meditatione animos defixos & occupatos teneamus. Auget sollicitudinem nostram asperitas praesentium temporum, Reipublicae terra marique periclitantis perturbatio & omen maioris mali, tam conspicue flagrantis irae tuae contemptus hominumque pudenda securitas; dum violatos Patriae fines, vastatos agros, profligatas classes, interceptas a ventis victorias & haustas fluctibus vtriusque Solis diuitias, praeda hostes, littora naufragiis impleta non vt magnas calamitates loquuntur. Sed iterum Ter Maxime & Benignissime Pater, excitat perculsas mentes & ad officii institutum actionesque vitae reuocat Magni Iudicis cohortatio, beatos praedicantis, quos in vltimis humani generis, illis coeli atque terrae comitiis, sui muneris satagentes operique sedulo incumbentes obseruauerit. De Republica, beneficiorum, quae Maioribus exhibuisti miracula non minus desperare vetant, quam vitia nostra & ingratitude iubent. Ignosce nimis luxuriosae prosperitati nostrae & fortunam quam fecisti noua sed inculpata felicitate tuere, datisque tam
largi-

largiter incrementis perpetuitatem praesta. Interea nobis animum humilitatis, innocentiae, gratitudinis plenum, fiduciaque propitiatorii sanguinis subnixam spem largire, qua stationi commissae fideliter inhaerentes rationem sui quisque muneris in illa die Magno Quaesitori probare possit.

D I X I.

EMVNDI MERILLII
ORATIO
DE TEMPORE IN STVDIIS
IVRIS PROROGANDO.

Confectis absque vlla intermissione voluntaria, aut causaria legitimis viginti annorum stipendiis, iam studiis vacationem impetrare, & dulcioris vitae quieti tradere me oportet. Sed ecce ex veterano ad Tyrocinium, &, quasi ab ultimo stadio, carceres reuocor. Iniquissima conditione Antecessorum in Galliis, vt prius morte, quam missione eorum militia finiatur; longe vero dispari sorte studiosorum. Etenim vix numeris inserti sunt, vix signa venerati, vix principia ingressi: vt castra deserunt, vt missionem postulant. In Academiis minimum diuersantur, & ex iis tanquam pestibili aliqua regione

ocys

ocys auolant. Illum fortasse olim parentum vota vrgebant, qui senio ingrauescente superstites in dignitatibus suis filios videre gestiebant: istum quandoque parentum imperitia reuocabat, qui nec modum, nec rationem studiorum nouerant. At iam omnibus fere persuasum, nulli vsui esse Academias; nec iam vulgus, sed primores studia liberis abrumperere properant. Ego quidem non tantum auctoritate me valere existimo, vt aduersus mores publicos solus sapere, ac bene sentire velle videar: dicam tamen, quod sentio, ita iuris iustitiaeque ignorancem introduci, bonam iuuenum indolem frangi, consultos iudices ciuitatibus eripi, totius denique regni statum pessumdari. Satis vberem dicendo fructum consecutus fuero, si qui audiunt, qui-que adsunt, ex variis oris atque prouinciis lectissimi iuuenes, posthac apud nos diutius morari cupiant. Quod si nihil proficiam, iuuabit etiam sterilis orationis conscientia; iuuabit quod publicae vtilitati, quod priuatorum commodis conducere aliquando putaui, id ex hoc loco, coram ista audientium frequentia, verbis non tam accersitis, quam ad eam rem necessariis testatum reliquisse. Scientiam iuris latissime patere, multaque suo ambitu continere, palam est: illa enim res diuinas atque humanas, iuris publici priuatique exercitationem, iusti atque iniusti discretionem, aequitatis temperamentum sibi vindicat. Quae omnia non nisi continua annorum serie disci possunt. Caeterae artes angustioribus terminis concluduntur, simpliciores habent tractatus, definitiones, seu regulas certiores & facilius multo comparantur. Ac veluti lanae alios colores prima infectione ducunt, alios nonnisi saepe incoctae, & maceratae bibunt; ita ingenia alias disciplinas protinus, alias magnis tantum nisibus accipiunt. Scientia iuris est huiusmodi, vt non
leui

leui aliqua aspersione, sed repetitis perfusionibus in nos valeat penetrare. Ecquid vero ex ea retinent studiosi, qui vix ad nos accesserunt, cum de discursu cogitant; vix recitationes aliquas acceperunt, cum satis superque institutos se arbitrantur? Plerique id aetatis huc se conferunt, cum plenam pubertatem attigerint; tum variis motibus animorum percelluntur, praecordia incalescunt, inflationes venae turgent: prima illa aetas, quae pubertatem excipit, parum apta est disciplinae, festinantius abeunt statum aetatis anteuertunt, nec fructus sui autumnitatem expectant: cum proficere incipiunt, statim subducuntur, antequam se sentiant profecisse. Tales nihilominus ad reipublicae administrationem abeunt, ad magistratus, ad primarias dignitates: ii sunt, qui de fortunis omnium, de existimatione, de capite iudicant, a quibus nec licet prouocare. In rudimentis experimenta faciunt, hinc prae ignorance Iuris Romani, tot litium semina tot iudiciorum inuicem discrepantium congeries, quibus hodie non sufficiunt collectores; adeo in tantam molem excreuerunt. At superuacua est ista (quam vos Antecessores iactatis) scientia: ab ea mores Galliarum in plurimis prouinciis recesserunt; cui rei sunt apud nos actionum formulae, contractuum distinctiones, testamentorum observationes, heredum institutiones, substitutiones, interdictorum varietates, quaeque alia ab usu remota sunt? forte in responsis prudentum perspersae quaedam occurrunt rationes, quibus tamen in iudicando non adstringimur; & vt ante Iustinianum, voluntate iudicum magis, quam legitima auctoritate lites dirimuntur. An non vero satis est crebras rationes occurrere, subtilibus ingeniis adinuentas, mirabili aequitate temperatas, quibus ratio naturalis perficitur? Nam quemadmodum in corpore natiuus color

color sopitus, aut imbecillis extrariis fomentis excitatur; ita quae nobis insita est ratio, adhibitis frequentibus prudentium hominum rationibus, iuuatur, atque confirmatur. Hae tanti momenti visae sunt, ut omnes olim fere gentes potius iure Romano, quam propriis legibus, aut moribus regi voluerint: & quae hodie Romano imperio minime subsunt, legibus tamen Romanis parere non aspernantur. At si necessaria est iuris Romani notitia, si plurimum ad iuuandam rationem conferat; absque opera Antecessorum, propriis laboribus eam consequi possumus: ita in libris Iurisconsultorum plana sunt omnia, ita lectiones certo vindicatae, expositionibus illustratae, ut per se quisque ad perfectam iuris cognitionem valeat peruenire. Vel vnus sufficit Cuiacius, nec alio Doctore opus; nec adeo necesse est, tam diuturno temporis dispendio, in Academicis studia prorogare. Excellentia quidem ingenia, eximiis naturae munita praesidiis, peruicaci industria possunt aliquando scientias assequi; sed quam paucis concessum est: quam vero facilius alieno labore adminiculari; & quod aliorum curis, vigiliis diu quaesitum est, id absque vlla sollicitudine inuenire? Permulti sane scriptis suis iuri Romano lucem attulerunt, sed nonnulli alii tenebriones offucias ingesserunt; deligendi sunt inter malos boni, inter bonos optimi. Apud nos Cuiacius solertissimi & fidelissimi Interpretis laudem meruit, ipsius doctrinae insistendum praedicamus. Ac veluti Antisthenes sectatores monebat, ut sui essent sub Socrate condiscipuli: ita & nostros ipsi potissimum assuescere praecipimus. Sed Cuiacius interpretem desiderat, sed vnus per omnia melior non inuenitur: nec tam effoeti hodie omnes sumus, ut non aliquid ex nobis proferamus. Qui Cuiacium merum crepant, illum minime intelligunt; soli

Cuiacio vti norunt, qui ad ingenium & laborem ipsius, & ad eam, quam praeiuit, in scholis publicis docendi rationem propius accesserunt. Interpretum quidem diligentia studiosos iuuare non diffitemur, sed eos, qui profecti sunt; tyrocinia auspicantes, magistra voce opus habent. Est profecto, est aliquid in vultu docentium, quod in scriptis non inuenitur; verbaque penitus, quam scripta, sensibus intimantur. At magis commode aliis in locis, quam apud vos Antecessores iuri operam dari conuenit. Vestrae Academiae sodalitiis nationum turbulentis, computationibus crebris, contentionibus rixosis, immo etiam caedibus infestae sunt. Vulgo istas voces iactitant nomicosophistae quidam, ut neglectis Academiis commendari mereantur. Frustra igitur Maiores nostri Academias instituerunt, frustra innumeris priuilegiis donatae sunt, frustra ex regionibus longe distitis Antecessores ad euntur, si quisque apud suos aequo studiorum profit incremento. Vbi Academiae fuerunt institutae, genium aliquem loco inesse fatendum est; qui docentium simul ac discantium animos excitat, nec scientiarum decus finit intermori. Atque id in Bituricensi Academia manifestum deprehenditur, haec inter alias continua successione praestantes aluit viros, qui aeternam sibi ac ciuitati celebritatem pepererunt. Agnoscunt omnes Biturigis sedem Academiae perquam opportunam, ob aeris caelique temperiem, locorum amoenitatem, annonae copiam, aedificiorum laxitatem, sermonis elegantiam, incolarum humanitatem. Nec modo ipsi sunt perhumani, sed aliis etiam mansuetudinem conciliant: cum feroculos aliunde iuuenes hic modestius agere, Doctores suos reuerentius habere, clamores & strepitus scholis exulare videamus. Quae omnia anxia Magistratum diligentia superat, ne studiosi in par-

tes coetusque abeant, neue quidquam ipsi ab aliis patiantur. Quid non studiosi Antecessorum latus claudentes, eorumque perpetuis ac nunquam interruptis expositionibus se praebentes, eo loco praestent? Cum ad suos redierunt, domesticis negotiis, cognationibus & familiaritatibus tuendis occupantur; conditionibus quaerendis, coniugiis, educatione liberorum, muneribus publicis distinentur: nec iam eos studere oportet, sed quondam studuisse. Sunt qui Parisiorum civitatem studiis Iuris commodissimam praedicant, ubi priuata sunt auditoria eorum, qui se Iurisconsultos ingenti titulo venditant; ubi etiam forenses disceptationes in maximo Senatu habitae, iuri Romano admiscuntur. Sed quam aptiora sunt loca, quae tranquillos secessus, & minus turbarum habent: in opulentissima & frequentissima ciuitate multa obuersantur, quae animos studiosorum auocant: Ambulacra, ludi, spectacula, aleae, scorta, ganeae: quibus alios patrimonium imminuisse, alios solidum consumpsisse apparuit, dum se doctorem suorum limina terere simulabant. Quinam vero isti Doctores in priuatis auditoriis? quidquid faciunt, propriis quaestibus, non scientiae dignitate metiuntur: nummis student, nummis docent, mercedulas quaerunt, marsupia implere satagunt, nec magnopere curant alios vacuo cerebro dimittere. Manualia quaedam & Catholica praecepta, quasdam species, quasdam legum pugnantias sectatoribus suis ingerunt: Cuiacii libros in authoritatem scientiae obtrudunt, iisque perperam intellectis abutuntur. Ita rem sanctissimam nummario pretio aestimantes, dehonestant, & germanam docendi rationem adulterant. Quales inter Philosophos Sophistae, inter causidicos Rabulae, inter Medicos Empirici, inter mercatores seplasiarii & mangones, inter aurifices nugiuendi;

tales illi profecto sunt inter Iurisconsultos. Et mirum est huiusmodi homines constitutionibus Principum interdictos, nec infimorum, nec obscurorum hominum suffragiis tolerari, quibus pridem tolli debuissent. Sub illis, studiosi ad memoriae ostentationem, non ad iudicii perfectionem informantur; traditiones suas ex oris promptuario recitare norunt (legum psittacos aut graculos vere dixeris) quae cum memoria exciderunt inscii plane atque expertes totius legitimae scientiae deprehenduntur. In Academiis Antecessores ante publico iudicio probati quam ad munera admittantur, in primis habent publicae expectationi satisfacere, veritatem, quae variis opinionibus immersa est, in apertum proferre, mereri magis, quam captare gloriam. Et quidem illos admodum Bardos atque infeliciter natos esse oporteat; si non veros doctrinae tramites continuis laboribus inquirent; & quod ingenio vel naturae deest, iugi exercitatione suppleant. Consultius faciunt, si forensis triturae usum, si consuetudines cuiusque loci, in expositionibus suis praetermittant: ne genuinam Iuris Romani pulchritudinem inconcinna admixtione devenustent; tum ut vacet studiosis, res necessarias addiscere, titulorum seriem observare, capita legum vestigare, authorum tempora signare, sectas distinguere, species fingere, controuersias exponere, antinomias in concordiam reducere. Parua vitae tempora scholis negari non debent, cum reliqua aetas foro deputetur. Adhuc alios fortius studia iuris abiicere video, quod publica sit venalium dignitatum atque officiorum nundinatio, nec eruditis ob merita, sed licitantibus ob maiores pecunias deferantur. Istud quidem studiorum exitiale virus, cuius perniciem iam persentiscimus, olim tamen (ni Deus auertat) toti regno interitum allaturam.

Ita

Ita omnes pecuniae, non eruditionis beneficio viam sibi ad magistratus parant: ita sordibus, rapinis, fraudibus, corruptelis fores referantur; virtutibus occluduntur. Verum spes est breui fore, vt cum partes Haereticorum a Rege Christianissimo fractae disiectaeque fuerint; & res Gallicae legionibus in tuto positaе, bonis deinde legibus emendentur. Malum, quod motuum ciuiliū licentia grassari coepit, firmata pace conquiescet. Hoc etiam a te expectamus, Protoprinceps Galliarum, & Prorex Biturigum potentissime, celsissime; qui vt natalium origine, sic etiam ingenii praestantia, atque optima institutione caeteros antecellis. Tu bellicas expeditiones summo consilio, nec minori celeritate conficis. Tu rerum omnium diuinarum atque humanarum accuratissimam peritiam indeptus es; non alius nouit Haereticorum erroneas opiniones fortius oppugnare, non alius inter consistorianos Regis adfessores prudentius sententiam dicere, inter supremorum tribunalium senatores subtilius litigantium iura deprehendere: Nec te fugit, quanti sit Academias bonis legibus stabiliri. Haec igitur Bituricensis, quae retro Principum curam meruit, quaeque eorum beneficentia ornata est; tutelam atque conseruationem nupere suscepisti: a te potissimum expetit, vt certum tempus studiis iuris edictali sanctione statuatur, quam nec temere, nec impune liceat violare. Vos magistratus, qui in consilio Regis agitis, quique alii ad summa culmina dignitatum euecti estis, vos (inquam) ea cura sollicitet; nec indignum animaduersione vestra arbitremini, Academiarum languentium saluti providere. Vos parentes, qui praepropere liberos ad vos remeare contenditis, vota paulisper sustinete: finite liberorum studia cum aetate adulescere, merita prius quam dignitates liberis optate; easque

non pretii magnitudine, sed pondere meritorum in ipsis aestimate. Vos, liberi, non tam spontaneo discessu purissimos fontes Academiarum, & fluenta perpetuo currentia relinquite; vt alibi stagnantes aquas, & coenofas paludes epotetis. Vos, Antecessores, quicumque iuri docendo praefecti estis, dum iuris scientiam vestris laboribus cultiorem facere connitimini, illiberali quaestu posthabito, caute, ne obuii quique, & sine delectu, nullaue studiorum habita ratione ad gradus admittantur. Parcius tamen collegas nostros suauissimos de eo monitos intelligo, quod ab illis sanctissime obseruari scio.

F I N I S.

INDEX

INDEX

RERVM MEMORABILIVM

A *Cursus* Princeps Glossatorum, qualia ipsius
Scripta 74. 201. 296.

Aduocati, horum dignitas Romae 284. 285.

literarum praefidiis hodie plerumque destituti
289. 300.

Aequitas Naturalis a Legislatore obseruanda 16. 29.

quo modo indaganda 14. 16.

cerebrina vnde oriatur 17.

Aetas Studiosorum Iuris quae apta 304.

Alciatus laudatur 75. 296.

Alfenus Varus IC. Rom. laud. 49. 50.

Animos Hominum cognoscendi ars ex historia disci-
tur 195.

Antecessores Iuris idonei cur rari? 35.

Antinomiae Iuris harum causae, non facile admit-
tendae, quo modo conciliandae 22. 23. 25. 77.
84. 109.

Antiquitates Romanae a Iuris Cultore scrutandae
sed sobrie 9. 26. 66. 67. 75. 102. 131. 182. 275.
278. 281.

Applausus conciliandi artes quae? 54.

Arcanum Studii Iuridici 87.

Aristo ICtus Rom. laud. 148. 151.

I N D E X

Auditio diligens Studioſo Iuris commendatur 87.
Auguſtinus Anton. laud. 75.
Authenticæ harum excerpta per Codicem ſparſa 74.
Azo Iſtus 74.

B.

Bachouius Reinhardus, an fuerit Practicus 122. 123.
Baldus Interpres Iuris qualis 75.
Barbaries in Iuriſprudentia metuenda 296. 297.
Bartolus de Saxo ferrato, Interpres Iuris qualis? 75.
201. 296.
Bafilixōv Libri, horum uſus 66.
Baudius Dominicus, qualis Iſtus 76. 79.
Berlichius laudatur 126.
Boeckelmannus Ioan. Fridericus, compendia Iuris
amat, ipſius Compendium quale? 33. 36. 40.
41. 52. 63. 96. 97.
Breuitas doctrinae laudatur 49.
Bruta an peritiam Iuris habeant? 49.
Budæus Guiliel. Stator Iuriſprudentiæ elegantis
296.

C.

Caesar C. Iul. Ius R. in compendium redigere vo-
luit 285. 286.
Capito Iſtus R. laud. 288.
Carpzouius Bened. de ipſius ſcriptis iudicatur 123.
126.
Casus Conſcientiæ ex Iure N. & G. illuſtrandi 185.
Cato M. Graecam Linguam ſenex diſcit 283.
Cauere quid Iſtis? 247.
Cauponaria Doctorum Iuris 255.
Censura Iuris R. caute inſtituenda 83. 84.
Cicero M. T. 284.
Codex Iuſtinianeus, quo modo a Iuris Cultore le-
gendus 110. 111. 250.

Codicum

RERVM MEMORABILIVM.

Codicum MSCtorum fata 51.

Collegia Iuris diutius anno durare non debent 254.

Commentarii Iuris veteres post Irnerium quales,
horum defectus 74. 201.

an in Institutionum explanatione adhibendi
108. 109. 118.

quo modo iis vtendum 94.

Compendia Iuris, de horum abusu & vfu erudita
disceptatio 33. 38. 41. 43. 45. 47. 48. 52. 53.
58. 64. 68. 69. 70. 73. 85. seq.

Confusio Iurium maxime vitanda 27. 308.

Consilia Iuris quando primum scripta, quo modo
adhibenda 75. 114.

Constantinopolis Academia Iuris 294.

Constantinus M. an Iurisprudentiae nocuerit? 291.

Controuersiae Iuridicae quando Romae coeperint
287.

Philosophicae harum cognitio an Iuris Cultori
necessaria 161.

Coquillius ICtus Gallus laud. 119.

Corpus Iuris Iustiniani huius compositio, ordo
21. 22.

Coruinus huius Aphorismi 254.

a Costa Ian. ICtus laud. 56.

Credulitas Iur. Cultori necessaria 274.

Critica Ars in Iurisprudentia Romana de huius vfu
& abusu variae sententiae 5. 23. 33. 34. 39. 42.
43. 66. 67. 70. 76. 78. 80. 82. 83. 112.
intempestiua 95.

Crusius, Georgius Cunradus, ICtus Lugdunensis ama-
tor Iurisprudentiae Criticae 33. 36. seq. 40. 96.

Cuiacius Iacobus, elegantioris Iurispr. Princeps 63.
75. 296.

an Practicus fuerit 122.

Cunctatio iudiciosa ICti 149.

I N D E X

D.

Debiteres an in eos saeuire potuerint Romae Creditores 7.

Decisiones Quinquaginta an solum Ius emendent, quomodo dignoscendae 111.

Definitiones Iuris quo modo formandae 63.

DEVS summus legislator fons omnis Iuris & obligationis 12. 172.

ad illius notitiam ducit Historia 191.

Diaria Eruditorum, de horum abusu & utilitate sententiae 97. 98. seq.

Diligentia Studiorum Iuris arcanum 87.

Disputatio Fori, quando & cur instituta, huius utilitas 28. 188. 287.

Disputandi Exercitium I. C. enixe commendatur 90. 103. 113. 121. 130. 146.

Distinctiones Iuris, quo modo addiscendae 129.

Donellus Hugo, laud. 63. 75. 107.

Duarenus Franciscus, laud. 63. 75. 298.

Durandus Speculator, 74. 123.

E.

Edictum Praetoris annum, huius instituti utilitas 188.

Eloquenria ab Ictis Rom. praeclare culta 287. huius abusus Romae 285.

huius exercitium Iuris Cultoribus enixe commendatur 88. 130. 275. 282. 284.

Emblemata Triboniani 18. 23.

Emendationes Textuum vitiosorum in Iure R. de har. usu & abusu disceptatio 39. seq. 112. 113.

Ephemerides Eruditorum, de abusu & utilitate earum sententiae 34. 95. 96. 97.

cur in iis raro Libri Iuridici laudentur *ibid.*

Ethica

RERVM MEMORABILIVM.

Etbica Iuris Cultori commendantur 88. 89. 131.
145. vide *Philosophia Moralis*.

Excerpta quando & qua ratione Studio Iur. faci-
cienda 92.

Exempla horum efficacia 193.

Experientia per Historias suppletur 194.

Stultorum quandoque magistra 180.

Examina Cultori Iuris fructuosa 87. 90. 91. 103.
119. 252.

F.

Faber Antonius, quales sint ipsius emendationes
Iuris 77. 80.

Famae emendicandae artes 96. 97.

parandae modi vulgares non plane contem-
nendi 98.

Festinatio in Iuris Studiis nociua 71.

Foenus, errorum circa illud origo 6.

Fontes Iurisprudentiae sedulo adeundi 27.

Fragmenta Veterum ICC. Rom. horum utilitas, a
quo legenda 21. 44. 66. 94.

G.

Germaniae Eruditi quidam Saec. xvii. male au-
diunt 152.

Glossae Iuris quando ortae 74.

Gotthofredi Dionysius & Iacobus P. & F. 121.

Graecae Lingua, huius cognitio I. C. utilis 66. 67.
87. 93. 102. 116. 281. 293.

Graecae Iurisprudentiae monimenta qualem vsum
habeant 66. 291.

Grammatica ICtorum 129.

Grammaticus ICtus 288.

Grotius Hugo, I. N. & G. instaurator. 15. 16.

I N D E X

H.

Harmenopulus Constantinus, 72. 73.

Hermogenianus Ictus R. 49.

Hilliger Oswaldus, ipsius Donellus contractus qualis 50.

Historiae dignitas, necessitas, utilitas, amoenitas 189. 190. 191. 192. 194. 195.

Romana & Iuris, Iurisprudentiam Romanam mirifice illustrat I. C. maxime commendanda 9. 58. 62. 63. 66. 67. 88. 193. 192. 169. 182. 196. seq. 199. 215. 219. 224. 225. 278. 281. 282.

Germanica 116. 117. 131. Ecclesiastica 131. caute tamen tractanda 88. 89.

huius inscitia errorum mater 221. 222.

illa an Philosophia in Iurisprud. potior 225.

Historici antiqui subinde contra I. N. & G. impingunt 197.

optimi Consilarii 196.

Hoppius Ioach. huius Commentar. laud. 118. 119.

Humaniores Literae Ius Civile illustrarunt 296.

Ictis Romanis percharae 287.

Iuris Cultoribus perpetuo cum Iurisprudentiae Studiis coniungendae 58. 62. 63. 66. 67. 75. 87. 88. 90. 93. 275. 276. 278. 279. 282.

I.

Iauolenus Ictus Romanus 49. 50.

Ingenium Iuridicum, quale? 209.

Institutiones Iuris Iustinianaei, harum ordo qualis, sunt imperfectae 21. 60.

in discenda Iurispr. an primum adhibendae 57. 59. 60. 61.

harum explicatio semestri finienda 61.

an

RERVM MEMORABILIVM.

an Commentariis onerandae, qua ratione pertractandae 90. 91. 107. 108. 109. 118. 264. 265. seq. 272.

Interpretatio Fori quando & qua occasione orta, aucta 282. 287.

quae sit optima 25.

Historica est praeclara 201. 219.

Interpretandi ars, vide *Critica*

Interpres Iuris, huius officia 13. 14. 25. 112. 201. 219.

Interpretes Iuris post Irnerium quales fuerint 74. 75. 296.

post restauratas literas 75.

quo modo iis vtendum, quousque fidendum 27. 94.

Irnerius qualis fuerit Iuris Interpres 74. 112. 113. 296.

Nouellarum Compendium Legibus Codicis subiecit 111. 112.

Itineraria horum Lectio Legislatori prodest 200.

Iudicium memoria rerum niti debet 210.

discantis an per compendia acuatur 48.

Iuuentutis studiosae non est doctori spernendum 53.

Iulius Patricius 72.

Iurisconsultus qualiter ab Vlpiano & Cicerone descriptus 247.

quis nomen illud mereatur 64. 65. 70. 83. 87. 148.

huius officium in emendandis Legibus 28. 162.

Iurisconsulti Romani veteres, de iis iudicium 19. 24.

an de I. N. & G. ex instituto scripserint 15.

horum auctoritas sub Augusto 287.

aeui Iustiniani, quales 18. 19.

vide & *Interpretes Iuris*

Iurisprudentia Ciuilis, huius natura accurate a I. C. inuestiganda 208. 225.

Ante

I N D E X

- Ante-Iustiniana*, huius Reliquiarum vfus 9. 10.
Critica an huius cultura suscipienda 10.
cum Historia coniungenda 196. seq.
corruptae causae quae? an Compendia? 42. 45.
64. 66.
Ius omne, huius dignitas, utilitas in Rep. necessi-
tas 171. seq. 173. 174. seq. 214.
an pactioibus hominum nitatur 13.
Canonicum an fuerit necessarium, utilitas 104.
119. 122.
Ciuile vide *Romanum Ciuile*.
Feudale quale? qua ratione addiscendum 115.
119. 112.
ex historiis lucem accipit 202.
Graecum, huius origo, auctores, incrementa,
partes 72. 73. 294.
Lubecense 127.
Mosaicum, an & quo modo a I. C. tractan-
dum 103.
Naturae ac Gentium, Iuris Cultori summe
necessarium 11. 12. 14. 16. 153. 154. 155.
157. 176. 177. 180. 181. 182. 183.
extollunt Stoici 141. 143.
an proprio possit ingenio addisci 174. 175.
in eo addiscendo insignem Logica vfum prae-
stat 3.
multum lucis ex Historiis accipit 196. 197. 199.
an Criticam Artem admittat 5.
an ad decidendas forenses lites sufficiat? 155.
ab eo in Iurisprudentiae Studiis an sit incipien-
dum? 11. 16. 17.
Patrium Ciuile quando, & qua ratione pertra-
ctandum 27. 178. 308.
Praetorium quando ortum, sub Augusto di-
minutum 282. 287.
Publicum Germaniae & Europae Regnorum a
I. C. haud negligendum 93. 119. 122. 179.
magnam

RERVM MEMORABILIVM.

magnam ex historiis lucem accipit 201.

Civile Romanum in quo a Iure N. & G. discrepet 176. 178. 179.

an contemptim habuerint & quousque admitterint Stoici 141. 142. 143. 144.

huius initia, progressus 280. 282.

qua via addiscendum 17. 18. 26.

non est contemnendum, nec tamen nimis magnificiendum 18. 19.

habet suos naeuos, magnam tamen vtilitatem 17. 23. 24.

quibus fundamentis nitatur 209.

ei multum lucis adfert Historia 199. 200. vide *Historia*.

amplum nimis, in compendium redigere constituit I. Caesar 104. 285. 286.

huius censura caute instituenda 83. 84.

in eo perdiscendo vsum praestat Logica & Critica 4. 6.

vide *Logica; Critica; Humaniores Literae*.

Recentius Europaeum an Iuri R. in Compendiis addendum 73.

Iuris Studiosi hodierni, qualis plerumque hodie ipsorum doctrina 65. 66. 67. 68.

Iustinianus Imperator huius in Ius R. merita, variae de eo sententiae 18. 292.

an ICtorum antiquorum libros aboleuerit 292. 294. 295.

quam Iuris docendi Methodum praescripserit 218. 260. 263. 266. 267.

Iustitiae amor ICto & Iuris Studio commendatur 29. 30.

L.

Labeo Antistius, ICtus Romanus 49. 50. 287. 288.

Latina Lingua, huius accuratior cognitio Iuris Cultori commendatur 8. 66. 67. 87. 115. 116. 182.

quam-

I N D E X

- quamdiu in Legibus ferendis adhibita 294.
Latinitas ICtorum Romanorum veterum & Pandectarum qualis? 20. 290.
Lectioes variae an in Iure indagandae 43.
receptae non facile mutandae 77. 78.
vide *Emendationes*.
Lectio Librorum quando & quo modo a Iuris Cultore suscipienda 276.
Leges Graecorum fontes Legum Romanarum 200. 281.
Duodecim Tabularum, vnde harum obscuritas 6. 7.
in Compendiis excitatae sedulo euoluendae 54. 60. 61. 62. 275.
peregrinae, harum consideratio Legislatori prodest. 200.
Legislatoria potestas, quo usque valeat? 14.
prudencia, huius fontes, necessitas 187. 188. 199. 200.
Leo Philosophus Imp. quid in Iure effecerit 72.
Linguarum Studium I. C. commendandum 7. 278.
vid. *Graeca & Latina Lingua*.
Loci Memoriales apud veteres quales? 120.
Logica an *naturalis* sola sufficiat 5.
vera paucis praeceptis constat 5.
insigniter I. C. utilis imo necessaria quomodo addiscenda 3. 4. 88. 89. 116. 129. 146. 164. 182.
varie a veteribus Philosophis exculta 145.
practice & iuridice discenda 129. 130.

M.

- Magistratus* Romanae Reipubl. nosse I. C. fructuosum 9.
Magistratui necessaria Legum, I. N. & G. maxime cognitio 181.

Mathe-

RERVM MEMORABILIVM.

Mathematicae Artes a Iuris Cultore tractandae 88.

89. 182.

Matthaeus Antonius, Ictus Belga 82. 83.

Memoria discentis Iura per Compendia subleuatur 48.

Menagius Aegid. Amoenitates ipsius Iuris quales 98.

Mercatori aliqualis Iuris notitia utilis 180.

Metaphysica a Iuris Cultore non plane negligenda 116. 129. 182.

Methodus quid sit? 100.

variae, docendae & discendae Iurisprudentiae recensitae 34. 36. 72. seq.

circumspecte eligenda 206. 207. 208.

arcana Studiorum Iuris quae?

cauponaria docendi 254. 255.

Militi aliqualis Iuris cognitio utilis 180.

Mores Gentium nosse Iuris Cultori fructuosum 281.

Mornacius Antonius, egregius Iuris Rom. interpres 79.

Multa legere debet Iuris Studiosus, non multos 276.

N.

Naeni Iuris R. caute indagandi & demonstrandi 84.

Nouellae Iustiniani quomodo euoluendae 110. 111.
harum Compendium Iulii Patricii 72.

O.

Obligatio Legum vnde veniat? 11. 12.

Opiniones Veterum Iurisconsultorum Rom. de iis iudicium 20.

Doctorum Communes, quando ortae, quo modo iis vtendum 75. 114.

quandoque male fundatae 164.

Ordo Tribonianens in Iure Romano an retinendus 106.

P.

- Pacii Iulii* Isagoge Iuris qualis? 254.
- Pacta* horum cognitio factis fundatur 212.
- Pandectae* laudantur ob stilum 290.
 qualis sit horum ordo 62. 106. 286.
 an per Compendia docendae 62. 69.
 quo modo legendae & docendae 91. 92. 93.
 106. 110. 249. 253. 257.
- Florentinae*, vnica emendationum in Iure
 norma 76. 78.
- Paratitla* quid denotent, cur commendanda 46.
 55. 56. 72. 74. 249.
- Paullus* Ictus R. 49. 50.
- Philologia* Iuris Cultori utilis 288.
- Philosophia* vera non simulata ICC. quae? 13. 225.
 huius cultura Iuris cultori pernecessaria 93.
 102. 128. 275. 282. 288.
- Moralis* a Stoicis culta 141. 142. 147. 148.
 Iuris Studiofo maxime fructuosa & diligenter
 excolenda 66. 67. 75. 116. 131. 145. 148.
 153. 157. 158. 159. 226.
 cautiones in ea perdiscenda 161. 162.
 huius vsus in Principum caussis 160. 161.
- Philosophus* Iuris Naturae primarius interpretes 156.
- Philosophi* cultus, barba, pallium, mores 150.
- Phoenicum* Leges laudatae 281.
- Physica* Iuris Cultori utilis 88. 89. 182. 281.
- Placentinus* interpretes Iuris 74.
- Politica* a Iuris Cultore sedulo addiscenda 88. 89.
 93. 117. 128. 132. 163. 282. 284.
- Positiones*, horum utilitas in Iure 251.
- Practicus* Iuris qualis ipsius in Iure doctrina esse
 debeat 93.
- Praecepta* Iuris quae? 13.

RÉRVM MEMORABILIVM.

Praecipitantia Studiosorum Iuris fugienda Interpreti & Studio Iuris 29. 302. 303.

Praeindicia a Studio Iuris curate vitanda 28.
tolluntur tractatione Historiarum 193.
quodnam a Cultoribus Iuris retinendum 274.
275. 276.

Praeparatio Iuris C. commendatur 87. 103.

Praetor Romanus multa in Iure R. mutavit. 282.

Praxis Iuris quae, quo modo instituenda 113. 114.
121. 248.

Processus Ciuilis, Cameralis, Iudicii Aulici &c. vnde
addiscendus 123. 124. 125.

Πρόχειρα Iuris Graeci quae? 72.

Prudentia Doctoris in commendanda Methodo
Studiorum 54.

Prudentium auctoritas, qua occasione orta magna
est 188. 282. 287.

Psellus Michael 72.

Pufendorffius Samuel, primus Iuris N. & G. Pro-
fessor 203.

Q.

Quadriennium Studiorum Iuris quando vsitatum 72.

Quaestiones de earum vsu in Iurisprudencia disce-
ptatio 42.

Quinquennium Studiorum Iuris 72.

R.

Raeuardus Iacobus, 75.

Rationes Iuris curatissime indagandae 158.

Regulae Iuris quae? 13.

Religio an fide Historiarum nitatur 192.

Repetitio Iuris Studio fructuosa 87. 103.

Respondere quid ICTis 247.

I N D E X

Responsa Iuris, quo modo iis vtendum 114.
Rusticus ICtus 177. 180.

S.

- Salmasius* qualis ipsius Critica Iuris 80.
 Grotii opus de I. P. & P. contemnit 83.
Scaeuola M. ICtus Romanus 21. 282. 286.
Schotanus huius Examen Iuris 254.
Schulzius Georg. huius Synopsis Iuris notatur 118.
Scribere quid ICtis 248.
Sectae ICtorum Romanorum sub Augusto 22. 23.
 287. 289.
 harum cognitio Iuris Studiofo utilis 9.
Sextus Papyrius 282.
Socrates moralis doctrinae auctor Athenis 145.
Solon Graecorum Legislator vnde Leges suas accepit 281.
Statuta in iis declarandis multam lucem adfert Historia 201.
Stilus a Iuris Cultore strenue exercendus 88. 89.
 an ex lectione Compendiorum fiat sterilis 58. 62.
Stoici, horum sententiae de natura & diuisione Philosophiae 140.
 horum Philosophiae ortus & progressus 145.
Struvii G. A. Syntagma quale? 254.
 huius Iurisprudencia commendatur 119.
Studium Iuris ab Institutionibus incipiendum 11.
Subtilitates ICtorum veterum Romanorum vnde ortae 19. 20.
Suetonius huius lectio Iuris Cultoribus commendatur 89.
Sulpicius ICtus Rom. laudatur 284. 286.
Summae Interpretum Iuris post Irnerium quales 74.
Systemata Iuris de horum vfu & abusu erudita disputatio

RERVM MEMORABILIVM.

sputatio 38. seq. 41. 43. 45. 47. 52. 53. 58. 64.
68. 70. 73. 85.

T.

Tabulae de harum vsu in Iure disceptatio 42.

XII. Iuris Romani, harum origo 200. 280. 281.
fons sunt Legum reliquarum 280. 281.

Termini Iuridici vnde originem habeant? 46.

Textus Legum mutationes non facile tentandae 112.
sedulo a Studiosis euoluendi 54. 60. 61. 62. 275.

Textuales ICti & Syttematici, quales 61.

Theologi his I. N. & G. accurata cognitio utilis &
necessaria 183. 184. 185.

Theoreticus bonus an sit bonus Practicus 123. 248.

Toullieu ICtus Belga 32.

Trebatius ICtus Romanus laudatur 51. 284. 286.

Treutleri Theses quales 253.

Tribonianus eius merita in Iure qualia, de eo iudicia
18. 51.

huius errores detegere conantur multi 83.

V.

Verborum in Iure variae significationes vnde origi-
nem habeant 46.

horum accurata cognitio quo modo acqui-
renda 46.

eam probe inuestigare debet I. C. 288.

de *Verborum Significatione* II. Titulus a statim a
Iuris Cultore legendus 117.

Veritas huius amor ICto & Iuris Cultori commen-
datur 29.

Victores Gentium quandoque iniusti 198.

Viglius Zuichemus 75.

Vinnius Arnoldus, laudatur 50. 82.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

Vitae ICtorum cur a Iuris cultore legendae 9.

Vinavox optima magistra in doctrinis 102. 109. 176.

Vossius Ioa. Gerhard. 47.

Utilitas in doctrinis quaerenda semper, quo modo
inuestiganda 26. 170.

W.

Wesembecius Matth. huius Paratitla qualia 253.

Wissenbachius, ICtus Belga laudatur 82. 83. 255.
277. 278.

Wynghardenius, Hadrianus, ICtus Belga 34. 86.

Z.

Zafius Vdalricus, 75.

Zoesius ICtus. 254.

I E N A E

EXCVDEBAT PETRVS FICKELSCHERR.

GENEROSISSIMO DOMINO
CAROLO ERNESTO GOTTHILFF
MARESCHALLO GREIFF DICTO IN
CLYTI IN TOGA HEROIS D. FRIDERICI
GOTTHILFF MARSCHALLI IN AVLA
VINARIENSI MAECENATIS F.

CHRISTIANVS GOTTLIEB BVDER.

S. D.

Cogitanti mihi, cuius Nomine Selecta haec
de ratione Studii legalis illustrium ac
praestantissimorum Iurisconsultorum Opuscu-
la, in Iuris studiosorum usus conquisita &
edita, ornarem, TV mihi Generosissime DO-
MINE venisti in animum, quem in hac pro-
pter Salam Academia, foecunda magnorum
Iurisconsultorum matre, praecipua inter Or-
namenta sacratae Themidi pubis referimus
iure merito, ac Perillustis PARENTIS ve-
stigia strenue legentem summa erecti spe,
veneramur. Quae sapientes superiori ac no-
stro aetate viri, de iuuenum TVI ordinis do-
ctrinis

Strinis prouidentissime monuere, PATERNAE
VIRTUTIS efficaci exemplo & prudentia
confirmatus ac excitatus, monitore doctissimo
VIRO, accurata imitatione exprimis, Lite-
rasque & artes, sine quibus accuratissimi
iudicii Iurisconsulto monente, omnis siue pu-
blica, siue priuata Iurisprudencia, valide per-
cipi non potest, Latinas & Graecas intelligo,
quae multa communiter hodie ignorata suo
complexu tenent, tanta colis assiduitate,
quantam in tenuioris conditionis hominibus,
magno solidae Iurisprudenciae damno, frustra
hodie expetimus atque peroptamus. Quod
TVVM Generosissime DOMINE exemplum
in illustri positum, maiorem spero vim habe-
bit, & in TVAE & minoris fortunae iuue-
num animis, quam praestare solent praecepta,
varia licet & prudenter cogitata, qualia ex-
hibet praesens quem pia mente dico con-
secroque Libellus. Hunc obseruantiae meae
testem ea suscipe plena eximiae suauitatis
fronte, qua me meaque omnia excipere soles
humanissime moribus & doctrinis MARE-
SCHALLE, ac recta & regia, quam fortu-
natissimis auspiciis ingressus es via, perge, quae
non ad auitae paternaeque gloriae solum,
sed legalis quoque in omni parte prudentiae
fastigium recta ducit. DEVS ingeniorum pa-
rens & effector, DVCTOR erit TVVS
MARESCHALLE MV SARVM THEMI-
DISQUE DELICIVM AC MEVM. Scribebam
Ienae die XIV. Aprilis A. R. S. MDCCXXIV.

S E R I E S
O P V S C V L O R V M
P A R T E P R I M A

continentur:

- I. IOANNIS BARBETRACII Oratio
de Studio Iuris recte instituendo.
a p. 1. ad 32.
- II. VLRICI HVBERI Dialogus
de ratione Iuris docendi & discendi
a p. 33. ad p. 101.
- III. IACOBI MAESTERTII Dissertatio
de imminuendo Labore Studii Iuridici.
a p. 102. ad 115.
- IV. IOANNIS HENRICI BERGERI Manuduatio
ad Studium Iuris.
a p. 115. ad p. 127.
- V. IOANNIS SCHILTERI Cursus
Studiorum Civilium.
a p. 127. ad p. 135.

P A R T E S E C V N D A

exhibentur:

- I. IOAN. PHILIPPI SLEVOGTII Programma
de Philosophia Iurisconsultorum.
a p. 139. ad p. 165.
- II. IOANNIS BARBEYRACII Oratio
de coniungendis Iurisprudentiae & Historiarum Studiis.
a p. 166. ad p. 205.
- III. ANTONII SCHVLTINGII Oratio
de Iurisprudentia Historica.
a p. 206. ad p. 242.
- IV. VLRICI HVBERI Orationes Tres
*de Studiis rite prudenterque instituendis & cum elegantioribus
literis coniungendis.*
a p. 245. ad p. 302.
- V. EMVNDI MERILLII Oratio
de prerogando Iuris Studio.
a p. 302. ad p. 310.

Buder, Christian Gottlieb,

De Ratione ac Methodo Studiorum Juris ... Ictorum Selecta Opuscula

Jena 1724

Jur.is. 17#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10739989-9

VD18 14412772-001